

Патриция М. Сент-Джон

ЛУМ
ЎМБАЛНЕ
КЫША

Патриция М. Сент-Джон

ЛУМ ЎМБАЛНЕ КЫША

Повесть

Патриция М.Сент-Джон

Лум ўмбалне кыша (Следы на снегу)

Шым ияшыж годым Анита ава деч посна кодеш, да тидын деч вара ачаж ден изи Даник шольыжо верч тыршымаш тудын ўмбаке возеш. Пошкудо рвезе Лука дене сырымыж годым Даникын йолжо эмгана. Анитан сырымыжлан мучаш уке. Тудын дене сѳрасаш манын, Лука лийын кертдыме вийым пышта. Школышто тунемше йоча-влаклан.

Патриция М. Сент-Джон

Лум ўмбалне кыша

Рушла гыч Алексей Мурзашев кусарен

Кусарымым Ю.И.Галютин, И.В.Орзаев да Л.Н.Орзаева тергенят

Изд. № 23.294

ISBN 3-935435-34-7

© «Эрвел Волгыдо» Издательство «Свет на Востоке», 2006

Ончылмут

Шым ияшем годым мый Швейцарийыште, курык коклаште верланыше пу пörтыштö иленам. Тиде вер книгаште серыме Анита ден Даникын илемышт деч изиш кйшнырак лийын.

Тылзе волгыдо годым мый нунын семынак, издериш шинчын, курык гыч ялыш мунчалтен волем ыле. Кенежым мый шудым погаш полшенам. Ушкал-влакым поктымек, мый вўтамбалан оптымо шудеш малем ыле. Рошто пайрем деч ончыч ялысе черкыш коштынам, тушто апельсин да тўрлö янлыклан келыштарен чумыртылмо мўгинде-влак дене сылнештарыме рошто кожым куанен ончыштынам. Мыйым тыгак пошкудо оласе врач деке коштыктеныт. Изи шольым шöрым шупшыктымо орваште шинчын коштеш ыле. Тыгак мыйын шкемын Ошлум лўман пырысем ыле.

Чыла тиде ятыр ий ожно лийын, тиддеч вара мый Швейцарийышке уна семын гына миеденам. Мутат уке, тунамсе деч вара илыш чот вашталтын. Таче кечын умылаш йöсö, кузе йоча икмыняр ий тунемде илен. Тазалыкым аралыме пашат чотак саемын чай... Ынде кажне ялыште врач уло дыр - мый тидым ом пале.

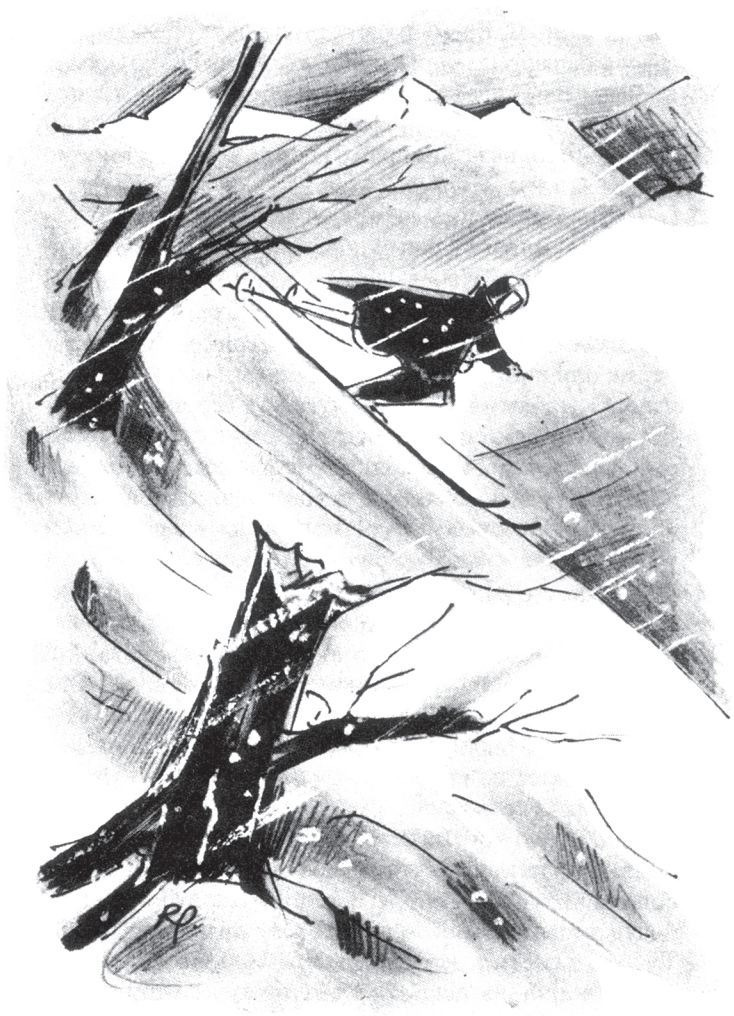
Но мый палем: лапкарак школ оралте ден черкешке верыштыштак улыт, курыкласе олык ден вольыкым кўтымö верла гыч онгыр ййк шокта да кажне шошым лап верыште нарциссын тамле пушыжо йыр шарла. Шонем, кызытат йоча-влак Рошто пайрем деч ончыч тыгак рошто муро-влакым мурат да тыгакак изи маскаиге мўгинде-влаклан куанат, мыйын семынак шке жапше годым.

Ялын лўмжым мый ом каласе, молан манаш гын, южо вере возымыжо чын дене келшен огыт тол. Мутлан, кызыт уке тудо ола, кушко курык гоч вончен веле логалаш лиеш ыле. А мый лач тунамсе илышым ончыкташ тыршенам.

Тый иктаж гана нине верлаште лият гын, Монтреште курыкысо электричкышке шич да изирак станций марте кудал. Тый поезд кудалме корно воктене олыкым да йырваш ужал курык тайылым, тўшкан верандылме пу пөрт-влакым ужат. Кўртньö корнын пурла велныже шинчатлан шонешталтын да шурген йогышо энгер деке волышо курык перна. Энгерын вес серыштыжат курык нөлталтеш. А тушто, ужал тайыл ден кошар мучашан кў коклаште - ўлыкшö вер.

Вокзал деч тораште огыл лапкарак ош школ оралте ден чаным сакыме пу черке вуйым ужат гын, пале: повестьыштем мый тиде ял нерген возем.

Автор

1 глава

Роштом вашлийме кас

Рошто вашеш тура курыкысо йолгорно дене кум айдеме ошкылыт. Нуно ош лум ўмбалне тылзе волгыдышто ўмыл семын койыт. Покшелне — лопка кужу шем юбкым чийыше да ваче ймбаланже кугу шем шарфым пыштыше ўдырамаш. Тудын кидшым кучен, воктенже шем ўпан куд ияш рвезе ошкылеш. Кочкыш дене тич темыме умшажым тарватылын, тудо ала-мом чарныде каласкала. Рвезе деч изишак шенгелан кодын, шым ияш ўдыр шўдырна. Тудо кавам ончыштеш, шке семынже ала-мом шонкала. Удыр кок кидше дене онжо пелен мўй тўсан мўгиндыжым ондал кучен. Рвезынат тыгаяк мўгиндыже лийын, но тудо вашке кочкынат пытара. Рвезе чоян ўдырым ончале да моктанен пелештыш:

— Мыйын мўгиндем тыйын деч кугурак ыле!

— Садак нимоланат ом вашталте ыле, — ўдыр, вуйжым савырыде, тыматлын пелештыш.

Тудо шке мўгиндыжым шыман ончале. Тудо пеш тамлын пушлана да тылзе волгыдышто путырак чеверын коеш! Ўдыр мўгиндым садак ок пурл. Таче

ялысе кандашле йоча тыгай мўгиндым налын, но тиде ўдырын мўгиндыже эн сай ыле. Тидлан верчынак тудым шарнен илаш кодынеже. Кажне гана мўгиндыжым ончалмыж годым Рошто пайрем вашеш эрта-рыме касым, шемалге-канде кавам, пайремлан лўмын чот волгалтарыме черкым, ший шўдыр-влак дене сылнештарыме кожым, пеш сылнын йонгышо муровлакым, Изи Азан яслым да онгай, но ойган рошто ойлымашым шарнаш тўналеш.

Изи Аза Исуслан унагудышто вер ситыдыме нерген шонкален, Тудым чаманен, ўдыр изиш гына шортын ыш колто. Тудо гын омсам комдык почеш да ноен толшо корныен-влакым пеш куанен вашлиеш ыле.

Ўдырын шып ошкылмыжо Лукам (рвезым тыге лўмденыт) сырыктыш.

— Мый мўгиндемым кочкын пытарышым, — моктана рвезе. — Анита, тый шкендыным мылам изишак пу. Тый тудым тамленат ончен отылыс...

Анита вуйжым гына рўзалтыш, маскалан келыштарен чумыртылмо мўгиндыжым онжо пелен чотрак ондале.

— Мый тудым нигунамат ом коч, курым-курым мучко аралаш тўналам.

Нуно тыге корнывож деке толын шуыч. Тыште теркыша-влак тўрлө вельшке ойырлат. Корно деч ордыжтырак, пурла велне, пу пўрт-влак волгалтыт, нунын шентгелне ушкал вўта да пу леваш-влак палдырнат. Анита шке пўртышт деке толын шуо. Марель госпожа ўрынрак йодо:

— Анита, тый умбакыже шкет ошкылат але омсада марте ужатыман?

— Мый шкет каем, — ўдыр писын вашештыш. — Пеленда кондымылан кугу тау! Сайын малыза, Марель госпожа. Ёўдет сайын эртыже, Лука.

Анита писын ойырлен кайыш. Тудо Марель госпожан шонымашыже вашталтеш да пеленем ошкылаш тўнгалеш манын лўдў. Анитан шкет кодмыжо шуэш, тудо тиде жапым вучен. Лукан шотдымын кутырымыжым колыштмыжо ок шу. Марель госпожан да Лукан йодышыштлан вавештыме годым тудо шке семынже шонкален але шўдыр-влакым куанен ончен кертеш мо? Анита эше ик ганат уремыште йўдым шкет лийын огыл. А таче тиде вучыдымын лие.

Черкышке ўдыр аваже да ачаж дене пырля имне дене кайышаш ыле. Тидын нерген нуно арня мучко куанен кутырышт. Но тиде эрдене аваже кенета черланыш, да ачажлан врачым ўжаш олашке каяш вереште. Врач ныл шагатлан гына толын шуо. Почеш толмыжлан нуно черкышке пырля каен ышт керт. Кумыл волышо Аниталан черкышке Марель госпожа дене пырля каяш логале. Марель госпожан пўртшў курыкышто, изиш тораштырак верланен. Черкышке пурымеке, Анита чыла-чыла мондыш — тыште пугырак пеш сылне ыле. Сўрастарыме кож, умылаш лийдыме куандарыше, ўрыктарыше Рошто пайрем кумылм савырышт!

Йомакысе гай кас эше пытыдымыла чучеш. Анита ош лум дене леведалтше мланде ўмбалне чолгыж йўлышў шўдыр-влакым ужо да пўртышкў пурымыжо ыш шу. Унам вашлийме пўлем да балконышко кўзымў тошкалтыш тураш чарналтыш. Лишнак ушкал вўта. Тушто ўдыр ушкал-влакын тарванылмыштым, шудым пурыштмыштым кольо. Тудын у шонымаш шочо. Чулым ошкыл колтен, вўта омсам почо да вольык вўташ пурыш. Ушкал-влакын тамле шўр пушышт, тамле пушан ужар шудо ўдырын кумылжым нўлтальыч. Анита, ушкал-влак кокла гыч шенын пурен, шудым оптымо шагыш кўзыш. Воктенжак эн йўра-

тыме ушкалже шога. Тудын вельш кидшым шуял-тыш, шүйжө гыч ондале. А тудо ласкан шудым пуреш. Очыни, тунамат тыгакак лийын, кунам Мария Изи Аза дене вўташте вольык дене пырля лийын. Изи Исусланат вольык-влак дене пырля лиймыж годым теве тысе семынак сай, ласка лийын чай. Шудо ўмбалне Кавасе Юмын Эргыже кия, Тудын воктенже ушкал-влак шудым лыжган пурын шып шогат. Вўтамбалсе рож гыч чарныде чўчкышө шўдырым ужо да шоналтыш: Вифлеем ола ўмбалнат тыгаяк шўдыр йўлен да Исусын шочмо верышкыже мунлыен-влакым вўден нангаен. Ёдырын ушешыже нунын верблюд-влак ўмбалне лўнгтен-лўнгтен шинчын толмышт сўретлалте. Теве тыштат кызыт омса почылт кая, да кидыштышт изи пача-влакым ондалын кўтўчө-влак пурен шогалын сенат.

Пўртдымө Изи Аза ончылно чыла пўрт омса петыралтме нерген шоналтышат, Анитан чонжылан моткоч йөсө лие.

— А мемнан пўртыштына вер шуко уло, — шке семынже вудымата, — кеч-мо гынат тыште, ушкал вўташте, вер эн сай, — яндар шудо, ушкал-влакын шокшо шўлышышт. Нуно пеш ласкан шогат. Юмо Шке Шочшыжлан эн сай шепкам ойырен налын.

Пыртак почылтшо омса гыч понарь волгыдым ок уж гын, тыште мыняр жап шинчаш тўнгалмыжым Юмо гына пала ыле чай. Кочыртатыше лумым тошкен толмо йўкым кольо да шаге ўмбач тўршталтен волыш, ушкалын рўзалтыме почшо деч корангын, ачаж деке кидым шаралтен куржын мийыш.

— Рошто пайрем вашеш мый ушкална-влакым ончалаш пурышым, — Анита шыргыжал пелештыш. — Ачай, ала тый мыйым йомдарышыч?

— Туге, — кумылдымын вашештыш ача.

Тудо ыш воштыл. Чурийже ошемын да пеш шонкалышыла коеш. Ача ўдыржын кидшым кучыш да пөрт велышке вўден ошкыльо.

— Тылат вигак пөртышкө пурыман ыле, аватын нелын черланымжым палетыс. Пел шагат годсек тудо эре тыйым йодеш.

Анитан шўмжө чўчкыдын кыраш тўнгале, кузе тудо йоратыме аважым монден сенген? Ачаж деч кидшым мучыштарыш да, шкенжым титаканлан шотлен, аважын кийыме пөлемыш куржын кўзыш.

Ўдырын пурымыжым врачат, медшўжарат ышт шиж. Тудым черлын койко воктене гына ужыч. Анита — изирак капан да пеш чулым ўдыр. Пөлемыште тудо шып да эркын коштеш. Но тиде гана аваже тудым вигак ужо да кидшым ўдыржө дека йөсынрак шуялтыш. Анита куржын мийыш, вуйжым аважын вачышкыже пыштыш, шыпак шорташ тўнгале. Аважын ош кўпчык гай ошемше чурийже тудым лўдыктыш. О, толмекше вигак пөртышкө пурыдымыжлан кузе тудо өкына.

— Анита, ит шорт, — ава шып пелештыш. — Тыланет мыйын пөлекем уло.

Анита вигак шып лие. Пөлек? Мутат уке, таче вет Роштом вашлийме кас. Тиде кечын аваже эре пөлекым ыштен. А таче мом пөлекла? Ўдыр йырым-йыр ончыштеш. А ава медшўжарлан шып каласыш:

— Тудлан пуыза, — пелештыш тудо.

Медшўжар одеялым корандыш, ошыш вўдылмө ала-мом нөлтале, Анита дека лишемын, тудлан кучыктыш.

— Тыйын шольыч, — рашемдыш медшўжар, — айда тудым конга воктенсе шепкашке пыштена, да тый лыжган рўпшет. А аватлан кызыт малаш кўлеш. Тый тудлан ласка йўдым тылане.

— Тыйын шольыч, —
пич йүк дене ава ка-
ласыш. — Тый тудым
йөрәтен ончен кушто.
Мыйын олмешемат ту-
дын верч тырше. Мый
тудым тылат пөлеклем.

Аван йүкшө иземе,
да шинчажым петырыш.
Тўнгын шогалше гай ли-
йше Анита ик мутымат
каласен ыш керт. Тудым
медшўжарын аван пө-
лемже гыч вўден лук-
мыжлан торешланаш
кўлмө нерген шоналте-
нат ыш шукто. Пырдыж воктенсе пўкенеш шинче.
Ўдырын ончылныжо изи койко, тушто аважын Рошто
пайремлан пуымо пөлекше кия. Шкенжын шольыжо
улшо изи вўдылкам ончен, ятыр жап тарваныде
шинчыш. Тылзе волгыдо да яндар лум пырдыжым
волгалтарат, конташте йўлен пыташ шушо пу комы-
ля-влакын йошкаргырак ўмылышт туврашыште
төрштылыт.

Пөрт көргыштө шып. Петырыдыме окна гыч Рошто
шўдыр волгалтара. Вифлеемын вўташтыжат Юмын
Шочшыжо ўмбаке тиде шўдыр тыгакак волгалтарен.
Марият Юмын Изи Эргыжым ясле воктене тыгак
ончен шинчен. Анита изи шольыжым ласкан ниял-
тыш. Варажым чот нойышо семын келгын-келгын
шўлалтыш да, шепка тўреш вуйжым энҗертен, шон-
калаш тўнгале. Шўдыр, вольык, але гына шочшо йоча-
влак, петырыме омса, мунлыен да мўгинде-влак —
тудын вуйыштыжо чылажат лугалте да тудо пўкен гыч

кӱварваке куштылгын мунчалтен вомыш. Шагат гычрак ачаже тудым вуйжо дене шепкаш энгертен малышым ужо.

— Пиалдыме тулыкем-влак, авада деч посна куда, — ӱдыржӧ деке лап лийын йӧсын вудыматале, — туддеч деч посна мый тендам кузе ончен куштем?

А вет Анитан аважым Юмо Шкеж деке налын. Роштом тудо суксо-влак дене пырля пайремла.

2 глава

Кова

Изи Бурни Даник шочмыж деч кум шагат варарак аваж деч посна кодо да шымияш Анита акажын эн лишыл да пеш шерге еңже лие. Молын нигөн огыл, а Анита акажын гына. Ял гыч толшо поро медшўжар ик жаплан Бурни господинын пўртешыже кодо да изи азам ончыш. Тудын кайымекше, ача ял гыч няням ўжын кондыш, Даникым ынде тудо ончаш тўнгале.

Но изи аза Анитанак. Аваже колымылан кўра кугу ойгышко вочшо чот йўсланыше шўмжў гыч лекше йўратымашыжым тудо пўтынек шочшо шольыжлан пуа. Даникым изи кленча гыч пукша да варажым ятыр жап шепка воктене шып шинча. Йўдым шортмыж годым тудын деке ошкыл лишемеш да шепкам рўпшалта. Кечывалым кечан да яндар южан балконыш нумал луктеш. Тыге йўратен ончымылан кўра аза писын кушко. Йыр кундемыштат тудын деч чеверрак да тазарак йоча моло нигөн уке. Эре ласкан мала, помыжалтмыж годым веселан шыргыжеш, шуко кочкеш. Вакшыште шерже теммеш почанеш да адак мален колта, иктыланат уто сомылым ок ыштыкте.

— Тудо пиалан шўдыр йымалан шочын, — ик гана няня куанен каласыш.

— Рошто шўдыр йымалне шочын, — Анита няням тўрлатен каласыш. — Мыйын шонымаште, тудо эре поро чонан да пиалан лиеш.

А кузе тудо писын кушкеш! Кечын лумым чотрак шулыктараш да нырынчалге олыклаште пеледыш-влак пеледаш тўналмеке, изи ньогалан у тувырым ургыктышт. Ушкал-влакым Альпа курыкын олыклашкыже кўташ лукмо жапыште азан изи умшаштыже икымше пўй лекте. Тудын кузе лекмыж да тидын годым мом ыштышаш да кузе лийшаш нерген Анита нимом пален огыл. Ньога молыланат нимогай йўсылыкым ыш кондо. Шортмо да кугу йўкын кычкырыме олмеш воштылеш да, ы-ы да ы-ы йўкым луктын, мушкындыжым нула.

Шыжым, кунам бук пушенгын лышташлаже шўр-тньў тўсым нальыч да сентябрь мардеж талынрак пу-

аш тўнгале, Даниклан шепкаже шыгыррак лие. Тудым ынде кўварваке волташ вереште. Конга ден балкон тошкалтыш кокласе чыла ўзгарым пален налаш шонен, эре нунын деке нушкын мияш тырша. Аниталан шольыжым эскераш да тўрлў азап деч аралаш утларак йўсў лие. Шонен-шонен, ака келшыше йўным кычал муо. Изи шольыжым кухнысо кугу ўстел йолеш

йолышташ тўнгале. Ынде Даник, тўрлө азап деч утаралтын, ўстел йыр веле нушкын сенен. Пўртыштө илаш ынде куштылгырак лие.

Ик кастене Даникым вакшеш верандышат, Анита залышке лекте. Ачашт вуйжым кидешыже энертен, конга воктене шып шинча ыле. Авашт уке лийме деч вара тудо чўчкыдын тыге шўлыкантын шинчылтеш. Но таче моло годсыж дечат удан коеш. Пўртыштө чыла шотыштат аважым алмашташ тыршыше Анита ачаж ончыко кўзен шинче да пушкыдо шўргыж дене тудын шуркалыше пондашан чурийышкыже пызныш.

— Ачай, тый денет мо лийын? — йодо ўдыр. — Таче чот нойышыч мо? Тылат кофем шолташ?

Ача ўдыржым йўратен ончале. Шўртнўё тўсан ўпшў шаланен, шкеже эше изи да нечке курчакла веле коеш. Но тидын годымак Анита пеш ушан да келгын шонкален моштышо лийын.

Ўдыржын кузе тыгай лиймыжым ача эше умыленат шуктен огыл. Туге гынат молан ойганымыж нерген ўдыржылан эре почын ойла. Тидын годом Анита шке шонымыжым тудлан вигак луктын ойла. Ача тудын ойжым кажде гана колыштын. Теве тачат ўдыржын вуйжым шке вачешыже энертарыш да кумылдымын кутыраш тўнгале.

— Ўдырем, мыланна ик ушкалнам ужалаш перна. Окса кўлеш. Уке гын мый тылат телым чийыме кемым налын ом керт...

Анита вуйжым кўшкў нўлтале да ачажым ўрмалген ончале. Нунын чылаже лу ушкалышт уло. Кажныже поро йолташ семын лишыл. Ўдыр чылаштымат пеш йўрата. Уке, ушкалым ужалыман огыл! Оксам вес йўн дене муман, вес йўн дене...

— Ончо, — ача мутшым шуя, — моло-влакын изи йочашт верч тыршыше авашт уло, а мый Даникым

ончаш нянялан оксам тўлем. Шагал огыл тўлаш перна. Но изи Даникнам кў-гынат ончышашыс.

Анита вийналт шинче да ўппунемжым шенгеке лушшале.

— Ачай, — эркинрак, но пенгыдын кутыраш тўнгал, — ынде мыланна няня огеш кўл. Мый вашке кандаш ийым темем. Даникым шке ончен кертам. Мылам оксам тўлымў ок кўл. Тыгеже ушкалымат ужалыман огыл. Кеч ик ушкаллан мемнан деч ойырлашыже логалеш гын, нунылан пеш йўсў лиешыс. Тый тидын нергенат шоно...

— А тый, Анита, школыш коштшаш улат, — ача тореш лие, — тыйым туныктыде кодаш мыйын правам уке. Тиде закон ваштареш кайыме лиеш. Туныктышо молан школышко от кошт манын йодшаш. Тунемаш коштдымет нерген тудо вуйлатыше-влаклан каласышаш. Тунам кузе лийман?

— Даник верч тыршыме утларак кўлешан, — Анита кумылдымын ойла. — Тый туныктышылан чыла умылтарет гын, тудо умыла. Туныктышо поро чонан айдеме да тыйын пырля тунемме йолташет. Ачай, айда мыйын ойлымем семын ыштена да мо лийым вучалтена. Палет, мый урокым кухнышто ышташ тўнгалам, а Даник туштак кўварвалне модын кертеш. Тудлан улыжат индеш тылзе гына темыныс. Кунам вич ийым тема, йочасадышке кошташ тўнгалеш, а тушко мый шке коштыкташ тўнгалам.

Ача аптыранен шогыш. Изи капан да ийготшат эше шагал гынат, Анита кугыен самынак шонкалыше. Изи шольжым ончymo дене пырля пўлемымат эрыкта. Но теве эше кочкишым ямдылен, вургемым тумыштылын, пидын да моло сомылым ыштен ок керт. Тидын деч посна эше тунемшаш! Ача ик жап шып шинчыш. Тидын гоным вуйыштыжо пеш сай шонымаш шочо.

— Онгай, мемнан деке коватым илаш толаш ўжына гын, келша мо? Мутат уке, ынде шонгемын, эше ревматизм чер дене йӧслана. Тыгак шинчажат удан ужеш. Но кочкаш шолтен да кастене тылат урокым ышташ полшен кертеш, шонем. Ушкална-влакым курыклашке поктен нангайымек, пӧртеш кодаш тый эше изи улат. Коват деке серышым возен колтыман. Тылат урокым ышташ коват полшен кертеш манын, туныктышылан серем гын, оем дене келша ала? Ик-кок ий гыч садак школышко кошташ тўнгалат. Тунам Даникнат кугурак лиеш.

Анита ачаж ончыч вошыш да кагаз ден чернилам кондыш.

— Ачай, пожалуйста, когыньыштланат сере, — йодо ўдыр. — Эрла эрдене киндылан каем да серышет-влакым колтем. Тыге ыштена гын, нунын деч вашмутымат вашкерак налына.

Анитан мутшо чыныш лекте. Икымше серыш ковашт деч тольо, вара туныктышат возен колтыш. Ковашт поезд дене толшашыж нерген увертарен серен.

Палемдыме кечын вашлияш Анита вокзалышке кайыш. Поезд пеш вараш кодын тольо. Тидлан верчынак тудын шогымо жапшым кўчыкемденыт, да мыскынь, пўгырналше капан шонгыен, адак ревматизм дене черле айдеме, поезд гыч пеш йӧсланен вошыш. Тудын мотор сондыкшым мландышке торжан волтен шындышт, да поезд писын тарванен кайыш. Туге гынат Анитан коважын кумылжо ыш воло. Тояшкыже йӧсын энгертен, уныкаж деч курыкыш кузе кўзымӧ нерген йодо. Ревматизм нерген нимом палыдыме Анита йолын ошкылаш темлыш.

— Йолын? Ой-йой, мый тендан деке нигунам миен ом шу, — кова торешланен вашештыш.

Ик пörьен курыкысо ял гыч вокзалышке сырым конден да ынде тушко пörтылшаш. Тудо Анита ден коважымат пеленже налаш келшыш. Корно тör огыл, орава-влакым пу гыч ыштыме. Ёшкыжат тör ок ошкыл. Шонго ўдырамашлан тыгай орваш шинчын каяш поснак йöсö гынат, шонгыен чыташак тыршыш. Пöлемысе диваныш шичмеке гына шонго ўдырамаш ласкан шўлалтыш. Ёстел йымачын Даник ўмбакашке семынже ала-мом вудыматен ончале. Парняжым умшашкыже чыкен да пörтыштö тымарте уждымо айдемылан öрмалген гын веле? А шонгыен але икымше гана ужмо уныкажым раш ончалаш тырша да шинчалыкшым чияш вашка.

Коваж ден але азалан шотлалтше йоча икте-весе-штым пеш тўткын ончышт. Варажым Даник вуйжым шентекрыла савырыш да ончычсыж семынак воштылале.

— Тыге нушкын коштеш гын, йолашыжым пеш вашке шўта, — кова шке шонымыжым каласышат, ньога вашеш шыргыжале. — Теве мый тендан деке толын шуым. Мом кертам, молан вием сита, чыла ышташ тўналам. А мом ом керт — Анита, тый ыштет. А ынде, уныкам, кухныдам ончыкто.

Тиде кече деч вара кова шке кертмыжым чыла ышта, а молыжым Анита ышташ тўнале. Чыла вереат сай порядке лие. Кован толмыжо Даникланат пеш сай. Шонгын чараш тыршымыжым шижеш гынат, Даник ончычсыж семынак ёстел йыр нушкын коштеш.

Бурни господин деч серышым налмекше, ялысе туныктышо тудын ешыжым ончалаш да ўдырын ачаж дене мутланаш шонен пыштен. Теве тудо таче Бурнимыт деке тольо. Ачашт мöнгыштö уке ыле. Анита толшылан омсам почо да эн сай пўкеныштым нумал кондыш.

— Мый тыйын школышко коштдымет шотышто ачат дене кутыраш шонен тольым, — туныктышо мутым тарватыш. — Тыйын ийготыштет тыге ышташ ок лий, школыш коштшаш улат. Тиде мемнан элын законжо, тудым пудырташ ок лий.

— Те шкеже нигёлан нимом огыда ойло гын, Анита нерген элна нимом палаш ок тўнал, — кова шонымыжым каласыш. — Тудым мый шке туныкташ тўналам. Акажын ончымыж деч посна изи Даникланна йөсө лиеш...

— Пеш сай, — туныктышо воштылале. — Мый нигёлан нимом ойлаш ом тўнал. Но иктым ыштеда гын веле: Анита уныкада кажне шуматкечын эрдене ялыш киндылан волымыж годым мый декем пурышаш. Лач тунам мый тудын мөнгө пашажым тергаш тўналам. Тунеммаште ончыко кайымыжым ужам — шып лиям. Мөнгыштыда Анита уныкада тунемаш ок тўнал гын, школышко кошташ тўналже манын, мый пенгыдын шогаш тўналам.

Тидын деч вара Анита шуматкече еда туныктышын илыме изи ош пörтын омсажым тўкалаш тўнале. Тидын годым ўдырын тупыштыжо кугу корзинке кечен, а кидыштыже изишак тоштемше книга лийын. Кажне гана туныктышо ўдырым порын вашлийын. Телым нуно конта воктелан верланеныт да олма гыч ыштыме когыльым кочкыныт, какаом йўыныт. Кенезым балконышто шинченит, вишньым кочкыныт, лимонадым йўыныт. Пытартышлан Библийыште возымо историй нерген кутыренит. Коваштын Анитамыт дек илаш толмекше, ўдыр Библийым сайын палаш тўнале. Тудым ўдыр йөратен шынден да кажне кастене куанен йўкын лудын.

3 глава

Рошто пөлек

Вич ий эртыш. Адак коло нылымше декабрь толын шуо. Тиде кече Даниклан пеш шергакан. Илышыштыже икымше гана тудо Анита акаж дене пырля Рошто пайрем вашеш черкыш миен керте.

Пайрем гыч пörтылмеке, Даник шке койкыштыжо шинчен да парентге шүрым кочкын. Тудын лözга ош ўпан вуйжо пушкыдо кўпчык гыч изишак гына койын. Анита акаже шольыж воктене маска семын чумыртыл ыштыме мўгиндым кучен шинчен. Даникланат Рошто пайрем вашеш тыгаяк мўгиндым пуэныт.

— Даник, — Анита шольыжлан умылтараш тыршен кутыраш тўнгале, — мўгиндетым вакшышке пеленет налат гын, эрденылан тудын деч тыгыде падыраш-влак веле кодыт. Ончо, мый тудым воктенет шогышо комод ўмбаке пыштем. Тудым тылзе волгалтара, тылат чылажат сайын кояш тўнгалеш.

Акажын ойлымыж дене келшыман огыл манын шонышо Даник шке шонымыжым вашталтыш да парентге шүрым подылале. Маска семын чумыртылмо мўгиндыжым ондал малаш шонымыжым Анита

акажын молан чарымыжым эше умылен ок керт. Но вес семынже тиде шўлыкангаш амал огыл. Тудо эре весела да пиалан рвезе. Таче шкенжым поснак пеш пиалан улам шона: черкысе чангын йўкшым колын, чолгыжшо кожым ужын, шырткыше лум ўмбач издереш шинчын мунчалтен волен, кавасе пеш шуко шўдырым ўрын да куанен ончен. Даник акажлан яра кўмыжым шуялтыш да малаш пурен возо, пушкыдо одеял дене леведалте.

— Анита, мый окна янакеш кемем шындем гын, Йўштў Кугыза толеш мо? Тый тидлан ўшанет?

Ака шолбыжым ўрын ончале. Тыгай шонымаш шолбыжын вуйышкыжо кушеч толын пурен? Книга-лаште гына возымо Йўштў Кугыза нерген шкеже тудлан нигунамат каласкален огылыс... А Швейцарийыште йот эллаште кумдан палыме Йўштў Кугыза нерген шагал палат...

Даник умбакыже шуя:

— Тудо пўчым кычкыме тереш шинчын толеш да сай йоча-влак-лан пўлекым конда, йолчиемышкышт пыштен кода. Анита, каласе: мый сай рвезе улам?

— Да, тый сай улат, — вашештыш да шолбыжым шупшале. — Тый пеш сай рвезе улат, но Йўштў Кугыза деч пўлекым от нал. Тудо поян йоча-влак деке гына коштеш, а ме йорло улына.

— Мый поян рвезе омыл мо? — кумыл волен йодо тудыжо.

Тымарте Даник илыш деч ала-мом кугум вучымо нерген эше йўршынат шонен огыл.

— Уке, — акаже пентгыдын каласыш, — тый поян отыл. Мемнан ешнак йорло. Ачаланна неле пашам ышташ перна, ковайлан да мылам эре тыйын вургеметым тумыштылаш верештеш. Шкат ужат вет: ме тылат у вургемым налын огына керт.

Даник воштыл колтыш.

— Йорло але поян улмына мылам садиктак. Мылам тыге келша веле. Ынде тый мылам Рошто, Изи Аза, ушкал-влак, чолгыж йӱлышӧ кугу шӱдыр нерген каласкале.

Шольыжын йодмыжым шуктен, Анита каласкалаш тӱнгале, а шукертак мален колтышаш Даник умшам карен колыштеш.

— Мый унагудо олмеш вӱтамбалсе шудо коклаште малаш келшем ыле, — акажын каласкален пытары-мекше, Даник шонкалышыла койын каласыш. — Мый ушкал воктене куанен папалтем ыле. Ой, тиде могай сай!

Анита вуйжым рӱзалтале.

— Тиде тылат йӱршынат ок келше ыле, поснак телым да тӱшак деч посна. Кылмет да шокшо вакшет нерген шонаш тӱнгалат ыле. Шочшо Изи Азалан унагудышто верым пуыдымышт дене айдеме-влак моткоч кугу торжалыкым ончыктеныт. Нуно Тудлан верым садак кушто-гынат муын кертыт ыле.

Индеш шагат шумым шижтарен, шагат пералтышат, Анита верже гыч тӱрштен кынеле.

— Даник, ынде малышаш улат. А мый ачайлан ка-каом ямдылаш каем.

Анита изи шольыжым шупшале, ондале, ӱмбачынже сайынрак леведе да, тулым йӱрыктен, шкетшым коден кайыш. Но Даник мален колтыде кия, пычкемышышке онча да шке семынже келгын-келгын шонкала. Тудо чанга рвезе огыл, но Йӱштӧ Кугыза деч пӱлекым пешак налмыже шуэш! Тевыс, йорло улмаш... Тудын деке Йӱштӧ Кугыза огеш тол. Тыгакак мо, тидым кӧ пала? Ала Йӱштӧ Кугыза садак толеш? А вет уремышке кемым луктын шындаш нимогай чаракат уке. Тидын годымак рвезын вуйыштыжо у

йодыш шочо: йолчиемым кушко луктын шындаш? Окна лондемеш шын-даш ок лий, Йүштө Кугыза окнан неле рамыжым почын ок керт. Верандысе бал-конышкат ок лий чай... Тушто чыла еш мала. Улыжат ик вер гына уло: кухнысо шентел омсам почаш да кемым вигак лум үмбак луктын шындаш. Адак ик йодыш лекте: тушто, пөрт шентелне, Йүштө Кугыза тудым ужеш мо?.. Но садак луктын шынден ончы-ман.

Койкыж гыч вошыш да, йолварня мучашыж дене гына ошкылын, тошкалтыш дене үлыкө вошыш. Иктат ынже кол манынак, чарайолын ошкыльо. Киде-шыже меран коваште гыч ургымо йошкар кемым кучен. Тиде мотор йолчиемым Йүштө Кугыза ужде садак ок код. Неле омсам уло вийже дене шүкал почо. Почмыж годым йүштө пүкеныш күзен шогалашыже логале. А омса кенета почылтмылан көра тудо изишак үлык ыш камвоч. Кемже лумыш лектын возо. Даник писын төрштен вошыш да пөртөнчылан шынден, омсам петырыш. Рвезын тиде пашажым иктат ыш уж.

Лыпланалын, пөлемышке пөртыльö, койкышкыжо возо. Шанге малаш вочмыж деч ончыч акаж дене пырля кумалын ыле, но кызыт эше ешарен кумалашлие.

— Шергакан Юем, пожалуйста, пүчын терешыже шынден, Йүштө Кугызам мый декем колто да тек тудо мыйын кемем ужеш да, йорло рвезе улам гынат, изи пөлекым тушко пышта.

Кумалмыж деч вара савырнен возо да вашке мален колтыш. Түжемле моло йочалан кончымо семынак тудланат тиде йүдым йошкар тулупым чийыше шонто Йүштө Кугыза омешыже кончыш. Тудо терыште шинча, лум үмбач писын кудалше пүчө-влакын вуйыштышт онгыр-влак йынгыртат.

Даник эрлашыжым пеш эр помыжалте — Рошто пайрем годым йоча-влак эр кынелыт. Мутат уке, вигак йошкар кемже нерген шоналтыш. Шүмжө моло годсыж деч виянрак кыраш тўнгале. Акаже эше мала. Эше йүд мо? Но кенета кухнышто ачажын ведра-влакым мурыктылмыжым кольо. «Писын тарваныман да пөлкемым ачай деч ончыч налман!» — эртыше йүдым коктеланен шонымашыже йөршын йомын.

Анитам помыжалтараш огыл манын, йоча малыме пөлем гыч шып лекте да кухньо велышке ошкыльо. Шке пашажым ыштышыжла, ача эргыжым ужын ыш шукто. Тудыжо шөр ведрам мушкеда. Даник ачаж деке шентечын лишеме да йолжым пентгыдын ондале. Ачаже савырныш, йошкаргалше чуриян, йылгыжше шинчан эргыже тура ончен шога.

— Йүштө Кугыза тольо мо? — йодо Даник.

Пеш почеш малаш вочшо да эр помыжалтше ачаже онгыр-влакын йынгыртымыштым да пүчым кычкыме терын лумым кочыртарен лишеммыжым садак колшаш ыле манын, чурийышкыже пеш тўткын онча.

— Йүштө Кугыза? — öрын йодо ача. — Уке, тудо тышке ыш тол. Тышке толаш ме пеш кўшнө иленас.

Даник вуйжым рўзалтыш.

— Ме пеш кўшнõ енгыдын-пентгыдын. — Тудын пўчыжõ-влак кеч-кушкат шушаш улыт. Тый пич маленат да нимом колын отыл чай. Шергакан ачаем, омсам поч, тудо мылам ала садак пõлекым конден?

«Әх, мый тидым ончычрак палем гын, — ача шке семынже чон корштен шоналтыш, — тошкалтышеш кеч шоколад плиткым пыштем ыльыс! Эргымын кумылжым волташ перна вет...» — манын, чон йõсыж дене шонкала. Но ынде вараш кодмо. Даник чытыдымын омсашке онча. Тыгай годым масак вий гына полшен кертеш. Ача эргыж ўмбаке пальтом пыштыш, омса деке лишеме да тудым почо.

Даник тўгõ ончале да шке кемже ўмбаке лап лие. Кенета йоча тымарте колдымо йўкын кычкырале да, кемжым кидышкыже налын, кухнъышко куржын пурыш. Чынжымак масак лие: Йўштõ Кугыза толын! Даникын кемышкыже пõлекым пыштен коден! Тиде рвезын вич ияш ўмырыштыжõ тыгай шергакан пõлек нигунам лийын огыл. Кемыште ош тўсан изи пырыс иге пўтырналт киен. Тудын шинчаже канде-канде, нер мучаштыже шем тамга палдырна. Пырысиге канта да пеш шужышо лийын. Но пушкыдо меранг коваште гыч ургымо кем тудым йўштõ деч арален.

Шке ведралажым монден, ача эргыж воктеке волен шинче, пырысигым ниялткалаш тўнале. Пушкыдо лапчыкеш вўдылын, шокшо конта воктелан ласкан верандыш. Тиддеч вара шõрым ырыктыш, умшашкыже эскерен опташ тўнале. Ончычшо шõр чўчалтыш-влак тўрлõ могырыш шыжалтыч гын, варажым пырысиге эркын-эркын йошкаргырак йылмыжым нулаш тўнале. Вашке тудын канде шинчаже чолгыжалтыш. Теве ынде капшым да почшым тарватылаш пиже. Мўшкыржõ теммеке, верешыжак кадырген возо да мяу-мяу йўкым лукто. Эре пырысигым ончымышт-

лан көра ача ден эрге ончычшым ик мутымат ышт вашталте. Вара веле куаныше да кумыл нөлталтше-влак икте-весышт ўмбаке ончалыч. Даникын шўргыжō йошкар маке пеледыш семын йўла, а шинчаже кок изи шўдырла чолгыжит.

— Мый ончылгочак тудын толшашыжым паленам, — пелештыш тудо, — но Йўштō Кугыза мылам тыгай онгай пōлекым конда манын шоненат омыл. Ачай, мыйын тыгай пōлекем нигунамат лийын огыл вет? Ачай, тудлан могай лўмым пуэна?

— Ош лум падыраш гае ошо-ошо. Ошлум лўм утларак келша, шонем, — вашештыш ача.

Тудо эргыжым умылаш тыршен да пагален ончале. А вет чылажат пеш сайын лекте.

Мален кийыше пырысиге ден эргыжым пōртеш коден, ушкалыштым лўшташ вўташке ошкыльо. Ушкар воктене тенгылыште шинчышыжла, ачаже кузе тыге лиймым шонкалаш тўнале. Мутат уке, пырысиге илыме верышкыже корным йомдарен керттын. Эн ўрыктарышыже Даникын кемжым мумашыже.

Мутат уке, Кавасе Ача, Шкенжын ик Эргыж нерген тургыжланен, авадыме изи йочам куандараш манын тыге ыштен. Ош пырысигым лач Юмо Даникын кемже деке конден. Чыла тидым Вифлеемеш шочшо Изи Аза лўмеш ыштен. Ача ик жаплан ушкалым лўштымыжым чарныш да Юмылан тудын изи эргыжлан тыгай пōлекым ыштымыжлан Даникын лўмжō дене кугу-кугу таум каласыш.

Изиш варарак, могай кочкышым ямдылаш манын, кухньышко Анита куржын волыш. Йўдлан чийыме тувыран да ўмбакше пальтом пыштыман Даникым ужат, кўвареш пижын шогалме гай лие. Тудыжо акажын ала-мом йодаш шонымыжым ужмеке, парняжым умшаж деке лишемдыш:

— Шып лий, помыжалтарет!

Тудо акаж деке парнявуйжо дене ошкыл мийыш, тудым үстел декыла шупшыльо, пулвуетшыже шинчын, пылышышкыже чыла лийше нерген изи йўкын каласкалыш. Акажлан умылаш йөсö ыш лий. Ынде латкок ий темын да Йўштö Кугызалан йөршынат ок ўшане. Но рошто суксо-влаклан тудо ўшана. Мутат уке, тиде пырысиге кава гыч волтен пуымо пöлек лийшаш.

Анита кўварваке волен шинче да шке ончыкшо пырысигым да Даникым пулвуй ўмбаланже верандыш. Пел шагат гыч ковашт тыге шинчыше уныкаже-влакым ужо. Тудо тышке ўстембалне шокшо кофем темыме коркам ужаш шонен волен улмаш.

4 глава

Сырымаш

Лука пушкыдо одеял йымалне кия, кынелмыже ок шу. Вакшыште шокшо да пеш сай, а тўнő пеш йўштő. Келгын шўлалтышат, одеялже дене чот пўтырналт возо.

— Лука! — аваже кугу йўкын кычкырале.

Рвезе тőрштен кынеле. Тиддеч ончычат аваже кум гана кычкырен ыле, но тунам йўкшő тыгежак шыдын ыш шоктат, колдымо лие. Школышко гын, эше шуэш. А теве ушкал-влакым лўшташ жапше ок сите. Нуным авашт лўштен кертеш. Пытартыш жапыште тиде пашам Лукалан чўчыкын ышташыже логалеш.

— Моло рвезе-влак школышко кайымышт деч ончыч ушкалым огыт лўштő, — пинчак полдышлажым пижыктышыжла, мугымата Лука. — Мый ом умыло: молан моло деч шуко ыштышаш улам? Ачам укедан кőра мо?

— Лука! — ава адак торжа йўкым лукто. — Тый молан от кынел, кунам мый тыйым ўжам? Кече еда эре икте. Эрдене мылам йőршын от полшо. Акатат кынелеш да вигак пашашкыже лектын кая, нимо верч ок

тургыжлане. Моло рвезе-влакын ачашт уло. А тый ынде кугу лийынат да уш-акылым погенат. Кум ушкална огеш лий гын, ме иленжат огына керт. Эрденесе чыла пашам мылам ыштыктымет деч от вожыл мо?

Лука аваж велышке сырен ончале.

— Кастене полшемыс. Мыйын изишат модаш жапем уке. Пум мый кондем. Тидлан верчынак мылам курыкышко чыла деч кўшкырак да кўшкырак кўзаш перна. Кургымат кондем. Шуматкече еда ушкал вўтам эрыктем.

Эргыжын мутшым колыштын, ава чотак сырыш.

— Школ гыч толын шумешкет мый чыла пашам ыштен пытарем. Мый умылем: телым тыйын яра жапет моло йоча-влакын деч шагалрак, но вет мо кертмемым чыла ышташ тыршем. Мыйым эр лўштыш утларак нойыктара. Мылам полшаш ынде кушкын шуынат. Жапыште кынелметым ужмем шуэш. А ынде вашкерак кай, уке гын школышкет вараш кодат.

Лука курткым чийыш, аваж дене кумылдымын чеверласыш да, издерым налын, пычкемыш да йўштö эрдене лектын куржо.

Издер йымалне лум кочыртата. Тиде йўк эр тымыкым кўрыштеш. Волгалтме деч ончыч тиде уло тўнян шўлышыжым темдымыла чучеш. Тиде öрыктарыше пўртүс вийым Лука моло годым ужде ок код ыле, а таче тудын пўртүсын сöралжым ончаш кумылжо уке.

— Уке, тиде чын огыл. Чылан мыйын ваштареш улыт. Чылаж годым мöнгысö пашам ом ыште гын, мыйым титаклыман мо? Вет мый авамланат полшышаш уламыс! Таче мыланна лудмаш дене отметкым шындат. Очыни, адак эн удам «пöлеклат»... А теве моктанаш йöратыше Бурни Аниталан — эн сайым. Палем: школышко кайымыж деч ончыч тудлан уш-калым лўшташ ок кўл. Э-э-э!..

Шыдешт шонкалымыж годым издержым чараш
тöчыш, но вараш кодо.

Сырымыжлан көрак Лука кушкыла мунчалтен
волымыжымат ыш эскере. Тидлан верчынак корно-
влак ушнымашеш Анитан издерышкыже миен
керылте да ўдырым лумышко шунгалтарыш. Лукан
тўргоч торжа да моло ең верч азапланыдымыжлан
көра тыге лие. Рвезын чурийжак йошкаргыш, шканже
сайын ыш чуч. Аниталан полшаш шонен, издерже
гыч тёрштен кынеле, но ўдыр ончылтыш. Лукам ни-
гунам пагален огыл да тачат пеш чот сырыш. Кыдалже
йотке лумышто шогышо ўдыр Лукан ўмбаке шыдын
ончале да сырен каласыш:

— Ишак улат! — шортшаш гай лийше ўдыр кычкы-
ра. — Кушко мунчалтен волыметым от уж мо? Теве
мыйын тетрадем-влакым ончал, кузе нуно туржал-
тыныт да ынде эше нöрат. Мый садак туныктышылан
ойлем! Ойлыде ом код! Тыште тыйын гына титакет!
Тыйын гына!

Шкенжым эре кидыште кучаш тыршыше Лука ыш
чыте, чонжо шолаш пурымо гай лие.

— Йöра, — ўдыр ваштареш кычкыра, — уто тумам
тарватынет! Издеретым лўмын ыжым тўкыс. Йўкетым
колыштын, пушташ төченам манын шонаш лиеш, а
тетрадет-влакым туржын омыл. Ик гана сай отметкым
налде кодат гын, нимат ок лий. Мый кайышым.

Лука издерышкыже шинче да ўлыкыла чошыш.

* * *

Тудо школышко жапыштыже толын шуо. А чон-
жылан сайын ок чуч. Уда пашам Лука чўчкыдын ыш-
теда, сандене тудо таче Анита дене ваш тўкнымышт
нерген мондаш тöчыш.

— Тудлан лум ора гыч веле лекташыже кўлеш

ыле, — семынже мугымата Лука, — а вет садак мылам ок полшыкто ыле. Юмылан тау, таче кеч школыш жапыште толын шуым. Тиде арняште такшат кок гана вараш кодынам.

Аниталан лум ора гыч лекташыже пурентайыме деч йöсырак ыле. Лекме деч ончыч лумышто кужунак почанашыже вереште, вара тетрадыше ден книга-лажым поген нале. Шинчавудым кучен ыш керт. Кылымыжлан, лудмыжлан, пулвуйжо корштымылан, но эн тунжö — öпкелымыжлан көра — кумыл волен шорто. Классышкышт урок тунгалме деч лучко минутлан вараш кодын толын пурыш. Шинчаже йошкарге, нерже какаргыше, удыркалатше кидше ден пулвуйжо гыч вур йога, чыла тиде да нöрышö книгаже, тетрадыше дене пырля Анитан тусшö пеш начарын коеш.

— Анита, — туныктышо лудын йодо, — тый денет мо лийын?

Ик жап пырля тунемме рвезе нерген удам ойлаш але арален кодыман манын шоныш, но шокшо классыште да кукшо парт коклаште ласкан шинчыше Лукам ужат, коктеланымыже йомо.

— Тиде чыла Лука титакан, — шыдын каласыш Анита. — Мыйым издерже дене келге лумышко шукал сумырыш да шкеже кайыш, шкетемым кудалтен кодыш. Лум ора гыч пыкше лектым, — кидшым шинчаж деке лишемден, тудо шорташ тунгале.

Анита пеш тургыжланыше, да, ой, могай чот сырыше. А мыскынь Лука, вуйжым улыкö сакен, ик верыш гына онча.

Уда койышыжлан туныктышо Лукам наказатлыш. Тидыже, чаманен каласаш логалеш, Анитам куандарыш да кумылжым нöлтале. Тидеч вара туныктышо көлан могай отметкым шындымыж нерген ойлаш

түнгале. Аниталан эн сайым шындыме. Лукалан — эн удам, сандене эше урок деч вара кодашыже логале.

Теве кызыт Лука классыште шкетын шинча. Пырля тунемше йоча-влак чылан мӱнгышкышт каенйт. Чоныштыжо сырымаш озалана. Пытартышлан туныктышо тудымат мӱнгыжӧ колтыш.

Курыкышко издержым шӱдырен кӱза. Тачысе кече молан тыгай уда? Эрдене аваже эргыжлан сырен ыле, варажым Анита тудын ӱмбак вуйым шие, туныктышат вурсыш, тунемме шотыштат Лукам эн удашке лукто. Тудын семын удан илыше рвезе тӱняште кеч икте уло мо?..

* * *

Курык вуйысо ӱмыл-влак таче путырак кандын койыт. Канде тӱс моло годсо деч нугыдынрак коеш. Торасе тайылыште канде тӱтыра чодырасе кӧгӧрченын онгыштыжо улшо канде тӱс дене келшен толеш. Кече кӱкшӧ курыкын мучашлажым сайын волгалтара, ӱлнырак изи пыл ора-влак эркын ийыт. Курыкын чылам авалтыше да чоным куандарыше сылнылыкше Лукам ӱндалшаш гай тудын деке шке кидшым шуялтен, шонет. Пӱртӱс ден йоча-влак сай йолташ улыт. Тымык пӱртӱс кумыл волышо йочам айдемын ласка мутшо деч чотрак куандара.

Лукан шўмыштыжō улош шыде теве ынде йōс-ланыме дене вашталте, да тудо, шкет улам манын, шинчаж деке кидшым лишемдышат, шыпак шорташ тўнгале. Но тидын годым уремыште шкетын огыл улмышым тогдайыш. Ончылно, корно ушнымаште, изи йоча шога да шортишо Лукам ᠔рын онча. Тиде рвезе тудлан таза да пиалан улмыла коеш. Йочан шўргыжō йошкарге, шинчаже волгыдо. Меж упш йымач ош кудыр ўпшō коеш. Тиде — Даник. Лум курчакым ышта. Таче тудыжо поснак сайын коеш. Даник шке курчакшым Анита акажлан ончыктынеже да тышке ўжнеже.

— Тый молан шортат? — йодо Даник Лука деч.

— Мый ом шорт, — сырен вашештыш Лука.

— Уке, тый шортат. Моланжымат палем: таче туныктышыда вурсен. Мыланна тидым Анита акам ойлыш.

Такшым Даник торжа койышан йоча огыл. Мōнгешла, тудо ен-влаклан эре сайым ышта, поро чонан йоча, да кеч-кō денат саламлалтеш. А теве Лука таче Анитам чот обижаен. Тыгай уверым Даник ласка чон дене вашлийын огыл.

Шкеж нерген удам колшо Лука сырыш да лум курчак деке лишемын, чот чумалын шалатыш. Лўдмыж да ᠔рмыш дене Даник уло кертмын кычкырале. Шольыжын кычкырыме йўкшым колын, Анита ушкал вўта гыч куржын лекте, мо лиймым писын умылыш. Лука деке лев семын куржын тольо да шўргыжым совыш. Лукат ваштареш совынеже ыле, но лач тидын годым Бурни господиным ужо. Тудыжо пōрт гыч шōр ведрам нумал лектеш ыле. Вет Лукалан шканжат уда лийын кертеш.

— Тый вуйшийше да лўдшō улат, — Лука кычкыра. — Школышко изи ньога семын шортын толат...

— Енгым чаманыдыме да торжа чон! — почешыжак Анита кычкырале. — Эрдене мыйым лум орашке шўкалыч да тушеч лекташ ыжыч полшо, а ынде Даник шольымлан пижынат, лум курчакшым шалатенат. Изи йоча тылат нимогай удам ыштен огылыс. Тый коран каен от керт ыле мо? Туныктышо чын наказатлен. Даник, айда мӧнгыш каена.

Шыдешкен, Анита йолгорно дене пӧртышт вельшш ошкыльо. Даникат акаж почеш кайыш. Пӧртончыл дек шумеке, ака чарналтыш да шентекше савырнен ончале. Мӱндыр курык ӱмбалне йошкаргалше кавам ужо. Лач тидын годым Библийыште лудмыжым шарналтыш: «Сырымыда годым языкышке ида пуро, тендан шыдешкымыда годым тек кече огеш шич». Тудлан тидым коваже туныктен каласкален. Молан лач тидын годым ушышкыжо тиде серыме тольо?.. А вет эше кас лийын огыл. Лукат лишнак чай... А вет Анита йонгылышым ыштеныс: йолташыж ӱмбака вуйым шийын. Коктеланен шонкалаш тӱнгале. Уке, Лукан титакше кугурак... Эн ончыч тудо шке титакшым кудалташ йодшаш. Анита титакшым тудын деч кудалташ йодеш гын, ӱдыр титакан манын шонаш лиешыс. Уке-уке, Анитан нимогай титакше уке.

Анита пӧртыш пурыш да омсам петерыш.

Лука мӧнгыжӧ вашкыде ошкылеш. Анитан совымыжлан шӱргыжӧ коршта да шыдыже утыр чот овара. Ошкылшыжла кӱшкӧ ончале, ӧрын колтыш: пыл-влак иквереш чумыргеныт да курыкым петерыше пырдыжла койыт. Пырдыжыште лач ик верыште гына рож коеш. Тиде рож гыч Лука шӧртнӧ тӱсан курык мучашым ужо. Рвезылан тыге чучо: тушто пуйто Юмын чапше дене нӧлталаттше пеш чапле пӧрт шинча, вес семынже тудым замок маныт. Пыл пырдыж гоч койшо замоком Лука ик тат гына ужын керте.

Кече шичме годым Лука пеш чевер кавам ятыр гана ужын гынат, чарнен шогале, онгышкыжо яндар южым шўлалтен пуртыш. Пеш яндарын да путырак чот йылгыжше кава дене тагастарымаште тачысе сырымашыже моткоч изин да йөршынат кўлдымыла чучо. Таче сырымылан нимогай шонымашым ойырыман огыл, вашкерак мондаш тыршыман. О-о, угыч илаш тўнғалаш лиеш гын, могай сай ыле!

Кызытак курыкышко кўзаш тўнғалаш гын, Лука ўдырым поктен шуын кертеш. Ой, уке, Анита шкенжым пеш сайлан шотла да уроклам эре наизусть тунемаш тырша. Лука ўмбаке огешат ончал. А молан тудо ўдыр деч шке титакшым кудалташ йодшаш?

Тиде татыште пыл але гына шинчалан койшо рожым петырыш. Саде пеш сылне замок йомо.

Тыге сўрасашлан икымше ошкылым иктыжынат ыштыдымыштлан кўра нунын коклаште сырымаш тўнғале. Тудыжо пеш кужун шуйныш да когыляныштат шуко ойгым кондыш.

5 глава

Энтекыш логалмаш

Апрельыште Анитан шочмо кечыже. Даник пӧлекым тиде кечылан ончылгоч ямдылаш тӱнгалын. Пӧлекым пуымо деч моло тудым нимат тыге чот куандарен ок керт. Иктаж вес ег рвезын пӧлекшым пеш сайланак ок шотло ыле, очыни. Но Даниклан тудо пеш шерге. Йоча пӧлекым пу оптымо яшлыкыште арала. Анита саде яшлыкыште пургедаш лийдымым пала да тушто пу комыля-влак гына кият манмылан ӱшанышын коеш.

А яшлыкеш Даник пӱнчӧ пӱгыльмӧ ешым веранден. Нуным тӱрлӧ чия дене чиялтыме да радамын оптымо. Ава пӱгыльмӧ ужар тӱсан, ача пӱгыльмӧ йошкар тӱсан, а вич йочалан шотлымо пӱгыльмым нарынче чия дене чиялтыме. Туштак пеш йӧратыме ушкалыштын сӱретше аралалтеш. Даник тудым шке сӱретлен. Ушкар шкеж кугытанак пеледыш-влак кушмо олыкышто коштеш. Яшлыкыште тыгак ош кӱ падыраш ден ушкар почысо пун гыч ыштыме браслет кият.

Нине пӧлек воктеке Даник южгунам изи шоколад

падырашлам опта. Но шкеже тудым пеш йӧрата да ик-кок кече гыч нуным шкежак кочкеш.

Вучымо лӱмлӧ кече лишемын. Анитан шочмо кечыже эрла лийшаш. Даник тиде кечын куанже дене гына ила. Акажын школыш кайымекше, коважлан таче мом ышташ шонымыжым каласкалыш. Тудыжо балконышко лектын да, шошо кечын шокшыж дене капшым ырыктышыжла, шӱрым шолтышаш шӧрпеледыш лышташлам эрыкта ыле. Даник тудын деке лишеме.

— Ковай, мый курык тайылыш кайынем. Тушто верын-верын лум шулен. Сарданелл ден шафран пеледышлам погынем. Пеш мотор пеледыш аршаш лиеш. Анита акамлан эрла шочмо кечынже пуышаш пӧлекем-влак воктеке пыштем.

Коваже уныкажым тора верышке пешыже ынеж колто.

— Тый эше пеш изи улат, тыгай торашке шкетын коштман огыл. Курыкышто яклака вер лийын кер-теш, йолет мунчалта да камвоч кертат.

— Пеленем Ошлумым налам, — уныка ўшанлын каласыш.

Шонгыенг шыпак воштылале.

— Тудо тылат йӧршынат полшен ок керт, — мане да лӱдын чытырналт колтыш: пырыс вучыдымын шонгын пулвуйышкыжо тӧрштен кӱзен улмаш. Тудо мырлаш да ош вуйжым кован онешыже йыгаш тӱна-але.

— Ковай, теве Ошлум мемнан мо нерген кутырымынам умыла да тыгерак шижтара: кӱшыч, курык гыч, мыйым эскерем манеш.

Даник пырысигым кидышкыже нале, коважым шупшале, куанен мурым мурен, тошкалтыш дене ўлыкӧ волаш тӱнале.

Йолчиемже шылт-шолт шокта. Шкеже яндар йүкшө дене мурым йонгалтара. Ятыр жап кова шентечше ончен шогышат, шөрпеледышын лышташ-лажым умбакыже эрыкташ тўнале. Уныка кугу лийын, шкенжым чолган да шот дене кучаш тунемын, вашке ынде йочасадышке кая. Да, чынжымак кугу лийын.

А тудо курыкышко куанен кўза. Пырысат почешак шекланен мия. Тудо кеч Рошто годым шочын гынат, йўштө лумым ок йөрате.

Игече пеш умыр. Шошо шке пашажым ышташ тўналын, телымсе лумым шулыктара да курыклан вес тўсан вургемым чикта. Энер воктен лап верлаште олык ужар тўсым налын. Тушто ушкар-влак коштыт. Кўкшырак верлаштат лум шула, южо вере ўмашсе шудо нарынчынрак коеш. А изи коремлаште шулышо лум вўд чыргыктен йога. Шуко жапат ыш эрте, Даник кўтў коштмо верым йыр авырыше кў пырдыж деке миен шуо. Тиде пырдыжын вес велныже тура кў сер ўлыкө вола, а тушто, талын шурген, шошо вўд йога.

Кенжежым тиде кў курык чевер деч чевер пеледышан шудо дене леведалтеш, өрыктарыше да чоным куандарыше садышке савырна. Но кў дене петырналтше саде тура сер кызыт эше чара да кенжежымсыжла моторын ок кой. Ошлум кў пырдыж ўмбаке кўзыш, шкенжым пеш тыршен эрыкташ пиже. Тудлан кызыт тидым ыштыманат огыл ыле. Пырыс такшат лум гай ошо.

Даник ужаргаш тўналше курык тайылыште пеледышым поген ошкылеш. Эн чотшо сарданеллым йөрата. Тиде пеледыш лум шулен пытымымат ок вучо, лум тўреш кылмыше вичкыж ийым шўтен лектеш. Даник чыла моторым йөрата да тыште, пеледышан олыкышто, шкенжым эн пиалан айдемылан шотла. Чолгыжшо кечылан пеледыш-влак куанен шыргыж-

мыла койыт. Рвезе тыште лум йымалсе кў рожлаште илыше изи айдеме-влакым вашлийнеже. Нуным вес семынже гном манын лўмдат. Даниклан нунын ош пондашышт ден йошкар упшыштым ужмыжлак चु-чеш. Тиде изи мыскараче-влак чынжымак улыт манын шоналтат, йырже эше тўткынрак ончыштеш. Анита акажын каласкалымыж почеш, нуно пеледыш-лаш шинчын лўнгалтат манын шона да кажне пеледышым кученак онча. Йол парнявуйжо дене пеледыш воктеке пеш шекланен ошкыл мия да саде изи айдемым ужаш манын шонен шога. Туге тыршен ончыштеш, тидлан кўрак шкеж деке лишемше енын йол йўкшым ыш кол. Теве Даник ала-мом шиже, кенета савырнен шогале. Ужеш: шентелныже Лука шога. Тудыжо Даникым шучкын да тыге вучыдымын ужмыжлан куанен онча.

Лукан шинчажлан тиде йочан тунам акаж деч полышым йодын кычкырыме, Анитан тудын шўргыжым совымо сўрет шарналте. Тидын деч вара нунылан кўсыным пўртылтымў кечым эре вучен коштын. Тидлан кўрак тудо рвезе деке писын лишемаш тўнгале. Мутат уке, изи йочалан кугу энгекшымак ышташ ок шоно, изишак игылтеш да эртыше вашпижмашлан ўчым шукта.

— Нине пеледышым тый кўлан погет? — торжан йодо Лука.

— Анита акамлан, — лўдде вашештыш Даник.

Тыгай вашмутын Лукалан келшыдымыжым пала гынат, пырчат ыш лўд, ыш ўр. Анита акаже эре тыге туныктен ойлен: лўдмет годымат тый чыным гына ойлаш тунем.

Тыгай вашмутым колын, Лука эше чотрак сырыш.

— Анитам ужмем ок шу, — увертарыш тудо. — Акат шкенжым эре кўшкў шында. А школышто ораде, уш-

дымо. Йочасадысе ньогат туддеч ушан, а акат ушкалда-влак дечат уда. Пеледышетым мылам пу, акат тудым нимо денат сулен огыл.

Тидым колын, Даник чот сырыш, чурийже какаргыш да пеледышыжым тупшо шентек шылтыш. Анитам тыге ужмышудымын ончаш лиеш мо? Вет тудо пеш ушан да мотор, сай айдеме, чыла ыштен мошта. Кӧранымашым эше пален шуктыдымо Даник нимом улымыде шога.

— Уке, тиде пеледышем-влакым тый от нал, — тореш каласышат, туп шентелсе пеледышыжым эшеат чот кормыжтыш. — Тиде пеледыш мыйын!

— Шупшын налам, — Лука йочам сырыкта. — Тый изи улат, мыйым сенген от керт. Мом шонем, тудым ыштем. Тый ораде да изи моктанчык улат. Лум курчакетым пудыртымем нерген Аниталан каласыметлан тылат үчым ыштыде ом код.

Лука Даникын кидше гыч пеледышым торжан шупшын нале да йол йымакше кудалтыш, тошкаш пиже. Тошкалтше сарданелл ден шафран-влакым ужын, йоча чытен ыш керт, йӱкын шорташ тӱнгале. Кузе нине пеледышым йӧратен да куанен погыш! А ынде чыла пытыш. Сырымыж денак Даник Лука ўмбака кержалте, изи мушкындыжо дене кыраш тӱнгале.

— Мый ачамлан чыла ойлем! — кычкыра. — Кызытак мӧнгӧ каем да ачамлан каласкалем. Тудо тыйым кыра. Тый осал рвезе улат!

Лука тидыжымак вучен огыл. Чыла торжа чонан-влак самынак тудо пеш лӱдшӧ, сандене Даникын кӱкшӧ капан да пеш виян ачаж деч лӱдеш. Мутат уке, тудо эргыжым кырымылан нигӧм ок чамане. Лука Даникын кидшым кучыш, рвезын кычкырымыжым чараш шонен, мо дене лӱдыкташ манын, вуйжым пудыратен шонкала. Йырваш ончышыжла, кӱ пырдыж

ўмбалне кийыше пырысигым ужо. Лукан вуйыштыжо у шонымаш шочо. Даникым шўкалын, кў пырдыж деке куржо.

А йочалан индырыше ег деч утлымыжла чучо, шинчавўдшым ўштыльё, адак пеледышым погаш тўнале. «Тиде Лука мылам кё? — шона йоча. — Мыланемже мо, тиде тудлан ок келше гын? Эн тўнгжё — Аниталан шочмо кечынже пёлеклаш мотор пеледыш аршаш лийже!»

Вучыдымын Лука кычкырал колтыш. Даник тудын велыш ончале гын, чонжылан моткоч йёсын чучын колтыш: Ошлумым шўйжё гыч пиктен кучен шога.

— Ачамлан нимом ом ойло манын, кызытак мылам мутым от пу гын, тиде пырысетым вўдыш шуэм!

Даник вигак тудын деке куржаш тўнале. Йол йымакше йёршынат ок ончо, йолжо кушан гына ок перныл, ончыко гына вашка. Ушыштыжо ик шонымаш: «Йўштё вўдеш Ошлум колен кертешыс». Даник пырысиге верч моткоч лўдын. Тидлан верчынак умшаштыже кукшо, кычкыренат, кутыренат ок керт,

иктымак гына шона: шакше чонан тиде ең деке лишемаш да кидше гыч Ошлумым шупшын налаш. Ошлумым шкетшым ынде нигушкат колтыман огыл.

Тидым рашемдыде кодаш ок лий: Лука пырысыгым коремышке шуаш шонен огыл. Чонжо пеш уда гынат, түргочшак шучкым ыштен ок керт. Но пеш торжан кучылтмылан тунемдыме пырысиге, кидше гыч мучышташ манын, толашаш тўнгале. Мучышташ лийдымым умылышат, чот почанаш пиже. Лўдмыж дене пырысиге эше нигунам ыштыдымыжым ыштыш: ончыл йолжо дене Лукан кидшым удыркалаш пиже. Тидын годым шкеж деке куржын толшо Даникым ужат, Лука кидшым шаралтыш. Тиде пеш чот лўдшў Даникын кў пырдыж деке толын шумыз годым лие. Пырысиге кў комыля семен коремышке камвозо.

Даник ушым йомдарышыла кычкырале, коктеланыде, кў пырдыжын кўргў велже дене ўлыкў волаш тўчыш. Шоныде ыштыме шучко пашажлан верч ораде гай лийше Лука йочам руалтен кучаш да мўнгеш шупшын кўзыкташ шоналтенат ыш шукто. Мољожо ик-кок татыште лийын кайыш.

Ошлум йогышо вўд марте ыш шу, пырдыж гыч тўжваке лектын шогышо кў ўмбаке камвозо да тушан пижын кержалте. Даник, Ошлум деке волен, тудым верештын, вўдышкў пурентаймыж деч утарынеже. Но тудлан улыжат вич ий гына. Саде кў ночно, тазыла, тидлан кўрак пырысыгым кидышкыже налаш тўчымыж годым Даникын йолжо мунчалтыш да кўэш пеш чот перныш. Даникын шучкын кычкыралмыже шергылте да тудо ўлыкў камвозо. Тиде кычкыралмым Лука ятыр ий монден керттын огыл.

Лўдмыж дене ушыжо ок кай гын, Лука, кў курык тўрыш миен, ўлыкў ончал кертеш ыле. Но тудо Дани-

кын эше илыше улмыж нерген шоналтенат огыл. Вў-дын колышо капым вўдшунгалтыш деке йоктарен нангайымым тудо ончен ок керт. Шучко шонымаш дене авалтше Лука мландыш камвозо, шўргыжым кидше дене петырыш. Лач тидын годым тудым Анита ужеш гын, ўдыр шке семынже Лука уда пашажлан наказанийым тичмашын налын шоналта ыле чай.

— Даник вўдышкў камвозо, — Лука нине мутлам уэш-пачаш ойлыштеш да ойлыштеш. — А вет тудым мый пуштым, мый. Ынде мылам мом ыштыман, кузе лийман?!

Ик жап кийышат, шкем кузе утарыме нерген шонкалаш пиже. Верже гыч кынеле да йырваш ончале. «Нуно вашке тышке толыт да Даникым кычалаш тўналыт. Нуно мыйым тыште ужыт гын, тиде шучко пашамлан мыйым титаклат. А титакан улмем эше иктат ок пале. Кызытак мўнгў пўртылам да нимом ом пале манме дене моло-влакым ўшандарен кертам. Тыге гын, уда пашам нерген нигўат нимомат пален налын ок керт...»

Шентгечше поктышо лўдыктыш деч утлаш тўчышў мераг самынак куржын колтыш. Изишак перныл коштат, мўнгыжў тольо да шентгел омса воктен чарнен шогале. Пўртышкў пураш ок тошт, аважын шинчашкыже ончалаш лўдеш. «Шылман, но кушко?» Ушкал вўта воктене тошкалтышым ужо. Тиде тошкалтыш дене кўшкў кўзыш да шудо коклашке пургед пурыш. Шўмжў шелшаш гай кырымым шижын, шортын колтыш.

6 глава

Кычалмаш

Верандыште пашажым пытарышат, ковашт, тояшыже нелын энгертен, пörтышкö пурыш да креслыш верланыш. Ох, кузе ноен, да пеш вашке нералтен колтыш.

Коваштын тазалыкше чот начаремын: шинчаже утыр уданеш, тунемме пашажымат южгунам ыштен кертшашыжла ок чуч. Уныкаже-влакым пеш йöрата да семынже эре иктымак шона: нунылан кўлешым ыштымыжым шунгалт вочмешкыже ок чарне. Тидлан верчынак корштышо кидше дене кочкышым ямдыла, вургемыштым тумыштылеш да, пеш начар ужшо шинчаж дене ончыштын, тидым-тудым ургыштеш. Анита чыла тидыжым огешат тогдае. Латкок ияш ўдыр коважын мом ыштымыжым рашыже огешат умыло. Коважат нигунам вуйым ок ший. Айдеме йöратыме пашажым нигунам нелылан ок шотло маныт.

Ковашт моло годсыж деч шукрыак мала. Анита курык ўмбалсе пörтышт гыч ялысе кевытышке волыш, а ачашт чодыраште: нуно тушто пушенге-влакым сўмыркалат да пырнялан пўчкедат. Коваланат Даникын

ош меж шүртö дене пидме носкиштыже улшо рожым тумыштыман да тудынак курткыжым шотыш кондыман. Но таче шонто чот ноен. Пулвuessыже кидшым пыштен лыжган мала. Пырдыжысе шагатын кукужо кум гана муралтыш гынат, ыш кол. Ныл шагат шушаш годым гына помыжалте. Шагатышке ончале да öрын энгыралтыш: Даник кумыт шушаш деч ончычак лектын кайыш да алят уке. Кушто коштеш?

Ала иктаж-кушан шылын шинчын шонен, кова кычкырале:

— Даник!

Тыгай годым тудо шкап гыч лектеш да, мыскарам ыштен, воштыл колта ыле. Но таче кова нимом ыш кол. Верандышке лекте. Уныкажым ала тушто ужам шона... Тидын годым вўта шентгеч ең лекте, но Даник огыл, Анита. Тудо тупешыже корзинкам сакен, кевыт гыч толеш. Корзинкаштыже мотор кугу кинде кия. Таче кечывал кочкыш деч вара школышто урок-влак лийын огытылат, ўдыр кевытышке миен кошто. Анита коважлан кидшым рўзалтышат, пöртышкö пурыш.

— Корзинкатым шынде да шолычым кычалаш кае. Шагатат пеле ончычак пеледышым погаш кайыш да алят пöртылын огыл.

Ўдыр корзинкажым кўвар ўмбаке волтен шындыш. Ковайна Даниклан верч тўргоч тургыжлана, шоналтыш. Пасушто тудын дене мо лийын кертеш? Тушто тудым кажне вашлийше пала.

— Даник, очыни, ачай пелен чодыраште, — вaшештыш ўдыр, — мый кычалаш каем. Но тиддеч ончыч изишак кочкам. Шуженам. Повидло ден киндым кочмем шуэш.

Анита кугу катыш киндым пўчкын нале, тушан повидлом да ўйым шўрыш. Ковашт адак верандышке лекте, корнышкыла тургыжланен ончале. А Анита алят

кочкеш. Тидын годым тудо коважын ачаж дене тургыжланен мутланымыжым кольо:

— Пöтыр, Даник кушто? Тудо тый денет пырля курыкышто ыш лий?

— Даник? — ача öрын йодо. — Тудо мыйын лишкемат миен огыл. Пöрт гыч кунам каен?

Ковашт тургыжланымыжым шылтен ыш керт:

— Шагатат пеле ончычак лектын кайыш. Тудо да пырыс. Пасушко пеледышым погаш кайыш. Даник дене мо-гынат лийын чай...

Анита ден ачаже икте-весыштын шинчашкышт ончалыч. Чурийыштышт тургыжланымаш шижалтеш. А вет пеледышым погышаш пасушко ачаштын пашам ыштыме чодыра гоч эртыше йолгорно дене кайыман-ныс. Ачан Даникым уждымыж гыч мом-гынат тогдаяш лиеш. Анита ачажын кидшым руалтыш.

— Тудо ала тый декет каен? — ўдыр чылаштым лыпландараш тыршен каласыш. — Айда кычалаш каена. Ошлумнам кушан-гынат ужын кертына гын, мыланна кушко кайышашым шижтара. Пырыс пеш торашке кошташ ок йöрате.

Ача ден ўдыр чодыра велсе курыкышкыла ошкылыч. Шып каят, ача шке шонымыжым йўкын ойлаш ок тошт. Швейцарийыште шошо каже ийынат шагал огыл лўдыктышым ышта: курыклаште вўдан энер-влак шурген йогат, вучыдымын лум сўмырлен вола. А Даник эше изи.

* * *

Пöртеш шкет кодшо кова веранде гыч пурыш да Юмылан кумалаш тўнгале. Шкеже кумалеш, а шинчажлан тўрлö сўрет-влак кончат. Шинчаже начарын ужеш гынат, чон-шўлышыж, көргö шинчаончалтышыж дене ужеш. Теве ончыланже пычкемыш чодыра

сүретлалте. Тудын гоч курыкысо энер-влак шурген йогат. Чодыраште йолгорно-влак курык вуй гыч во-лышо лум ора дене петырналтыныт. Лач теве тыгай йолгорно дене Даник пеледышым кучен куржеш. А йоча воктене ош шулдыран Суксо ошкылеш. Суксын шулдыржо йымалне Даниклан шокшо да лүдыкшö огыл. Лач нине шулдыр-влак тудым аралат.

«Нунын Суксышт Мыйын Кавасе Ачамын чурий-жым эре ужыт», — кова шып пелештыш да верже гыч кынел шогале. Ынде чонжылан ласкан чучо да кочкышым ямдылаш тўнгале.

Тидын годым ача ден ўдыр Даник ден Ошлумым эшеат муын кертын огытыл. Нуно лўмжö дене кычкырат, ўжыт, мөнтеш-ончыш куржталыт, но нунын вашешышт курыкышто шергылтше шке солнышйў-кыштым да энер-влакын шургымыштым гына колыт. Кече эркын-эркын курыкла шентеке вола, ўмыл утыр кужемеш да кужемеш.

— Ачай, — Анитан вуйышкыжо кенета у шонымаш тольо, — тудо ала мөнгына каен? Мый тудын дене Лукан кутырымым ятыр гана ужынам. Мый ялышке куржам да йодам.

Анита уло кертмыжын куржын колтыш. Вич минут гыч тудо Марель госпожан пöртшö деке миен шуо. Пöртын шентел омсажым петырыме огылат, ўдыр тушко вуйжым чыкыш да кычкырале:

— Марель госпожа, Лука! Те тыште улыда? Мемнан Даникнам те нигуштат ыжда уж?

Пöртыштö шып, нигö нимом ок вашеште, но оза-влак тораште лийшаш огытыл, тидын нерген виш кодымо омса ойла. Анита ушкал вўта деке куржын каяш шоныш, но кенета Марель господам ужо. Тудо кок пöрт кокласе йолгорно дене ошкыл толеш. Анита ынде тудын декыла куржо.

— Госпожа! — нелын шўлен, Анита ўдырамашын кидшым руалтен кучышат, кычкырен йодышташ тўнале: — Те мемнан изи Даникнам ыжда уж? Тудо кушко-гынат каен да тебе кок шагат годсек уке. Ала тудо тендан Лука дене пырля? Те эргыдан кушто улмыжым паледа?

— Тыге пеш лийын кертеш, — кумылдымын вавештыш Марель госпожа. — Лукан кушто улмыжым палаш шонен, мый кызыт гына тендан деке мийышым. Тиде його шукертак мўнгыштў лийшаш. Уш-кална-влак лўштыкташ ўжын ломыжыт. Адак тидым мыламак ышташ логалеш. Мыйын пўртыштў укем годым ала пўртылын? Пўртылын гын, вўташте лийшаш. Айда ончалына.

Нуно коктын вўта декыла ошкылыч да неле омсам почыч. Йошкар ушкал тошкыштеш да почшым лупша, но Лука воктенже ок кой. Марель госпожа кумыл волен савырныш да омсам петыраш тўналын ыле, лач тидын годым Анита кидшым руалтен кучыш да парняж дене кўшкў ончыктыш.

— Колыштса, — ўдыр шып йўкым лукто, — тушто, кўшнў, мо тыге шыдыртата?

Коктынат шыпланышт да изишак колышт шогышт. Вўтамбалан шудым оптымо. Лач тушечын шортмылан келшыше йўк шокта. Анита ик татыште ир пырысла вўта ўмбаке куржын кўзыш. Марель господаж варащ ыш код. Нуно коктынат шучко паша лийме нерген шонаш тўналыч. Анитан вуйыштыжо Даник шольы-жо нерген гына шонымаш, а Марель госпожа Лукаж нерген шонкала.

— Лука! — кычкырале Марель госпожа. — Мыйын мыскынь эргым, мо лие? Мо тый лийыч? Черланенак отыл дыр?

— Даник, — Анита манят, Лукам вачыж гыч ку-

чыш да рўзаш тўнгале, — кушто тудо, тудым тый мом
ыштышыч? Кызытак тудым мыланна кондо!

Лука шудо йымаке келгышкырак пураш тырша да
вуйжым рўза. Ушыжо кайышыла vele коеш.

— Тудын кушто улмыжым мый ом пале! — чот кыч-
кыра тудо. — Тыште мыйын нимогай титакем уке!

— Кузе титакет уке? — ончычсыж дечат чот рўзен,
Анита кычкырал йодо. — Тудын кушто улмыжым тый
палет?

— Госпожа, — ўдырамаш деч йодо, — тудлан чыным
ойлыктыза!

Марель госпожа, Анитам коранген, Лука деке лап
лие. Марель госпожанат чурийже ошо-ошо лие. Тудат
Даник дене мо-гынат лийме нерген тогдайыш, да
Лука тидым пала. Ава эргыжын вуйжым шке ки-
дышкыже налят, шкенжым кидыш налын, кутыраш
тўнгале:

— Лука, кызытак Даникын кушто улмыжым каласе.

Эргыже аваж ўмбаке лўдын ончале, утлен керт-
дымыжым улымыш.

— Тудо колен, — каласышат, шорташ тўнгале,
вуйжым шудышко шўшкеш. — Тудо келге коремышке
камвозо да тушан колыш.

Анита, верже гыч тарванен кертде, кў ментгыла
шып шога. Икмыняр татлан кутырен кертдыме лие.
Ўдырын чурийже туге ошеме, Марель госпожа,
ушыжым йомдарен ала камвозеш манын, тудым
кучынеже ыле, но Анита, кишке чўнгалме сецын,
ўрдыжкў тўрштыш. Варажым Анита йўршын вес йўк
дене пыкшерак кутыраш тўнгале:

— Ачам шольымым мўнгына кондыжо манын, тудо
кызытак Даник дене уда лийме верым ончыктыжо,
кызытак тушко мыйым нангайыже, — тиддеч вара
пич йўкын ешарыш: — Мый Лукам пуштам.

Марель госпожа ўдырын пытартыш йўкшым ыш кол, но тўналтыш мутлаже уш дене шонен ойлымыла чучыч. Эргыжын кидшым руалтен кучыш, кынелтен шогалтыш да тошкалтыш дене ўлыкө нумалме се-мынак волтыш.

— Лука, кайышна, — тудым аваже покта, — тый мыланна Даникын кушто улмыжым ончыктышаш улат. Вашке, уке гын, Бурни господин тышке полиций дене толеш, да нуно тыйым вий дене нангаят.

Аван лўдыктен ойлымыжо Лука эргыж деке шуо, да тудо уда паша лийме верышке писын ошкыльо. Тидын годым шортмыжым ыш чарне, титакан огыл улмыж нерген уэш-пачаш ойлыш.

Марель госпожа ден Анита тудын почеш ошкылыт. Госпожат шортеш. А Анитан ик чўчалтыш шинчавўдшат огеш лек. Ойго да шыде дене ўдырын чыла шинчавўдшө кошкен. Кў пырдыж деке миен шуычат, Лука парняж дене ўлыкө, коремышке, ончыктыш.

— Тудо саде йогынышко шунгалте, — шыпак каласыш да мландышке камвозо, чурийже дене шудо коклашке уралташ төча.

Тидын годым Бурни господин койо. Тудо писын толын шуо. Лука велышке йөршынат ыш ончал, ик татлан ўдыржым ончале да коремышке шинчажым виктарыш. Тидын годым тымарте нигөн уждымо сўретым ужо: кў пырдыж дене кўшкө ош пырыс удыркален кўза. Бурни господин нигө деч нимом йодышташ ыш тўнал, улыжат иктым гына каласыш:

— Кандыра кўлеш! — мане да тайыл дене писын куржын колтыш.

Омса воктене шогышо кова тудын молан толмыжым чурийжым ужынак умылыш. Пырдыжыште кечыше кўжгө кандырам руалтен налмыжым шыпак

ончен шогышат, пöрт гыч писын лектын куржмыжым ончен кодо.

— Корем деке! — шенгекше савырнен ончалат, кычкыралe писын куржшо Бурни да пычкемыште йомо.

Кова, шкет кодмекше, плита ўмбаке чайникым шындыш, грелкышке шокшо вўдым темыш да пушкыдо лапчыкым кычал лукто. Тиддеч вара шке верышкыже миен шинче, моло годсыж семынак кидшым пулвuessыже пыштыш, шинчажым петырыш. Адак тудын ончылан сўрет почылто: талын йогышо вўдыштö Даник ияш толаша. Суксын ош шулдыржо талын йогышо вўдым чарен шогалтыш. «Тудо Шке Суксыжовлаклан тыйым чыла корныштет аралаш шўден каласа», — кова кумалеш.

* * *

Ача пеш вашке пöртыльö. Но тудым вучышовлаклан ятыр шагат эртымыла чучо. Чылан шып шогат, иктат ик мутымат ыш пелеште. Тудо кандыран ик мучашыжым пушенге тўнгеш чот пўтырен кылдыш, а весыжым келге коремышке кудалтыш. Варажым кандырам кидышкыже нале, йолешыже пўтыралe да ўлыкö волаш тўнгале. Теве тудо кў пырдыж көргышкыла пуримо верыште койдымо лие. Лўнтен кечымыж годом ўлыкö ончале. «Очыни, лач тышечын мыйын эргымым вўд йоктарен нантаен», — ача кочын шоналтыш. Но кенета ужмыжо тудым куандарыш, да ача вуйжым кўшкö нöлтал кычкыралe:

— Теве тудо!

Ковалан кончышо сўрет чыныш лекте. Суксо-влак Даникын камвочмыж годымак аралыме сомылым шке ўмбакышт налыныт. Тидлан көрак рвезе вўд марте волен шуын огыл. Сер гыч лектын шогышо кў ўмбаке

камвозын. Варажым саде кў ўмбалне тарванен кертде киен. Йолжо эмганымылан кōра капшымат тарватыл кертын огыл, кō-гынат утараш ала толеш манын, шонен. Тарванен кертдымылан кōра шортын, тудлан жап пеш эркын эртымыла чучын. Очыни, ушымат йомдарен. Кок шагат кў ўмбалне кийымыжым огешат шарне. Ўлык камвочмо татым гына шарна.

Теве ынде ачаже тудын деч изишак кўшнырак кугу кайык семын кеча. Вара тудо эргыж воктеке волыш да вуйжым тудын деке лишемдыш.

— Ачай, — Даник пыкше пелештыш, — Ошлумна кушто?

— Теве тушто! Кўшнō, тыйын тураште! — эргыжым лыпландараш шонен, ача лыжган пелештыш. — Кўшкō кўзымына годым ме тудым пеленна налына.

— Ачай, — мутшым эркын шуя Даник, — йодем пешак коршта, мый тарваныл ом керт. Тый мыйым мōнгына нумал нангаает?

— Нангаем, — ачаже пелештыш, — тидланак мый тышке толынам.

Ача эргыжым кидышкыже нале.

— Ачай, тый мыйымат, Ошлумымат пырля нумал кўзыктен кертат мо? Ошлумым тышан от кодо? — тургыжланен йодеш.

— Ошлумым мый кўсенышкем пыштен кўзыктем, — эргыжым кидыштыже кучышыжла, ласкан кутыра ача.

Ачажын кидышкыже налмыж годым Даник йынтысалтыш, могыржо коршта. Кўзаш тўналмеке, эре ачажын шинчашкыже ончаш тырша. Ача вич ияш йочажын ўрыктарыше чытымаш ден патырлыкым ужо.

Кў пырдыж дене нуно пеш йōсын да шуко жап кўзышт. Тыге кўзен кертшашыштла ыш чучат, ача

шургышо вўд марте ўлыкō волыш да пешак тура огыл верым кычал муо, ынде тышеч кўзашышт вереште. Кўзен шумекышт Даникын ушыжо йомо. Анита акаж деке лишемме годым веле пōртыльō.

— Ачай, Ошлум тыйын кўсеныштет? — шинчаже почылто веле, Даник йодо.

— Уке, ўлнō кодаш вереште. Мый кызытак тудым тышке кўзыкташ ўлыкō волем, — манят, ача кандырам ончычсыж семынак руалтыш да Ошлумым кодымо верыш волаш тўнгале. Ачан кўзыктымекше, Ошлум рвезым ужо да тудын онешыже шыпланен возо. Тачысе шучко кастене Анита икымше гана шортын колтыш.

Марель госпожа ден Бурни господин Даникым пальтош пыштышт да мōнгышкыжō нумал нангайышт. Анита, Ошлумым кучен, нунын почеш ошкылеш. Таче кугу ойгышко вочшо енг-влак Даникын таза-эсен улмыжлан йывыртен ошкылыт. Нигōн шучко паша лийме корем воктен кодшо Лука нерген шонымышт, мутым лукмышт ышт шу.

Лука, вуйжым нōлталят, шкет улмыжым тогдайыш да уло тўнян тудын деке тупынь савырнымыжла чучын колтыш. Изишак шып кийыш да кынеле, мōнгō велыш эркын ошкылаш тўнгале. Пōртыштышт вакшышке пурен возо. Уло тўнямбалне йōршын шкет кодмыжла чучын, вуйжым одеял йымаке шуралтыш.

7 глава

Титакетым кудалтен ом керт

Даник койкышто пушкыдо одеял йымалне кия, ынде тудлан эн кўлешан да пеш пагалыме енг лиймыжла чучеш. Мылам мо кўлеш, чыла йодын налын кертам, шона. Илышыште тыгайышкыже эше ик ганат логалын огыл да тидын дене утларак чот пайдаланыман манын шонаш тўнгале.

Эргыжын койко воктене шинчыше ачаже түрлө онгайым каласкала да эргыжын шкенжым кузерак кучымыжым эскера. Даник ачажым куанен колыштеш. Воктенжак Анита акажат шоколадым кучен шинча. Вес велне пүкеныште шинчыше коважын ончылныжо варене банке коеш. Уныкажын йодмыж еда тудо вареным тич кошталман совлажым умшашкыже шуялташ ямде. Йолжо тынарак ок коршто гын, Даниклан райыште улмыжлак чучеш ыле чай.

— Ачай, — ынде луымшо гана иктымак йодеш, — тый Ошлумнан йөршынак эмганыдымыжлан ўшанет?

— Пенгыдын ўшанем, — вашештыш ача. — Атын түржө дене төр темыме шөрым чыла пытарен кочко. Таза почшым рүзкален, варажым тошкалтышке пи-

сын кудал кўзыш. Таза пырысиге-влак гына шкеныш-
тым тыге кучат.

— Ачай, — эше ик совла варенным кочкаш шонен
угыч пелештыш. — Пырысигынам саде пырдыж гоч
Лука ўлыкө шуыш. Тудо пеш удам ыштен вет?

— Лука пеш удам ыштен, — эргыжын ойжо дене
ачат келшыш, — но тудо наказанийым налде ок код.

Бурни господин эргыжын илыше кодмыжлан
шкенжым пеш пиаланлан шотла да тидлан көрак Лука
нерген ынежак шонкале, кутырымыжат ок шу.

Шоколад плиткым кучен шинчыше Анита Лука
нерген чыла деч шуко шонкала: «Тудын дене кузе
лийшашым мый шонен муде ом код. Мый титакшым
нигунамат ом мондо да ик ганат ом кудалте. Иктаж
гана садак ўчыш шуктем. Омат мондо, омат кудалте...»

— Анита, — йодо Даник, — эше изишак шокола-
дым пу. Варажым мый малем. Но тый эре воктенем
лий, йолем пеш коршта.

— Туге, шергаканем, — вашештыш акаже, шоко-
ладым пуышыжла, — мален колтымешкет мый тый
денет лиям.

Ачаж ден коваже йочам шупшалыч да нуным
пырля кодышт. Анита Даникым ондале.

— Ковайнан эре мурымо мурыжым муралте, акай,
— йодо йоча тудын деч.

Тиде — Кавасе Ачалан кумалме муро. Кавасе Ача
изи йочаже-влакым йўдвошт шке шулдырлаже йы-
малне аралымыже да нунын чыла сулыкыштым ка-
сараш йодмо нерген муро. Анита Даниклан чўчкы-
дын мурен. Но тиде кастене сулыкым касарыме нерген
мурымыжо ок шу. Да эше Лука деке ужмышудымаш
дене шўмжө ташлыме годым мураш лиеш мо? Таче
тудо ўчыш шуктым деч моло нерген нимомат шонен
ок керт.

— Даник, мый тидым огыл, весым, шошо, пеле-
дыш-влак нерген мурем, йӧра? — йодо ўдыр.

Тидым колын, Даникын кумылжо вомыш. Таче
моло семын лийшаш огыл. Таче Анита акаже шольы-
жын йодмыжым гына шуктышаш.

— Мыйын вес мурым колыштмем ок шу.

— Ну, йӧра, тидымак мураш тўнгалам, — шўлал-
тыш Анита.

Ноенам мый, малынем,

Петыре шинчам, Юмем.

Пеленем лий йӧратен,

Да арале йўд омем.

Тачат мый улам адак

Ончылнетше титакан.

Сулыкем чыла кудалте,

Пу каплан омым, чонлан — ласкам.

Тудо эркын да ойган мура. Даник, мурен пытары-
мыжым вучен шуктыдеак, мален колтыш. Анита вуй-
жым одеял йымаке шуралтышат, шорташ тўнгале. Таче
лийше шучкылыклан кӧра ўдыр чот ноен, але гына
чонжылан луш лиймым шиже. Но тиде куаныме шин-
чавўд огыл. Кеч-кӧн ўмбаке гынат ужмышудымын
ончымо годым айдеме пиалан огеш лий. Нелын шў-
лалтышат, ўлыкӧ вомыш. Ачаже ушкал-влакым лўшта.
Моло годсышт деч вараш кодын лўштымылан кӧра
нуно ласка огытыл, мландым йолышт дене тавен
шогат.

Кова кас кочкышым ямдыла — кечывал деч вара
эше иктат кочкын огытыл. Чылан Даник йыр пӧрдыч.

— Тудо мала, — увертарыш Анита.

Пўкеныш шинче да конгасе тулым ончаш тўнгале.

— Вашке врач толшаш, — коват нелын шўлалтыш. —
Тунам йочам помыжалтарашна перна. Такшым таче
тудлан малаш кўлеш ыле...

Ик жап шинчышат, Анита кутыраш тўнгале:

— Ковай, Лука наказанийым налшаш. Тудлан ме кузе ўчымы шуктена? Могай наказанийым ыштыме нерген мый эре шонем, но нимом шонен ом му...

Кова вигак ыш вашеште, изишак шып шинчышат, пелештыш:

— Удам ыштыше енгын шкенжым шке наказатлымыж нерген тый от шоно мо?

Анита тидын нерген эше нигунам шонен огыл.

— Даникын шурген йогышо вўдан энгерышке камвочмыжым ужшо Лукан моткоч чот лўдмыжым шоналте. Тыгай кугу ойгышко логалмекыже, ынде кузе йўсланымыжым шоналте. Тиде шакше пашаж нерген чыла калыкын пален налмыже, вожылшашыж ден лўдшашыже нергенат шоныде ит код. Чыла тидын дене наказатлалтын огыл мо? Ала ме тудын титакшымы кудалтышаш да полшышаш улына?

Коважын туныктен ойлымыж гыч ик ойжым гына ўдыр шканже келшышылан шотлыш: «Тиде шакше пашаж нерген чыла калыкын пален налмекше, тудын кузе йўсланымыжымат шоналте». Тиде путырак сай шонымаш! Лукан мом ыштымыж нерген чыла ең пален налже манын, Анита мом-гынат пеш тыршен ыштышаш. Кеч-кушко кая гынат — школышко але селашке — чыла вереат каласкалаш тўнгалеш. Кажне ең Лукам ужмышудымын ончаш тўналшаш.

Шонкалымыжым омсам перыме йўк кўрльö, да омсаште Лукан акаже койо. Курык гыч волымыж годым тудо ең-влакын йочам нумал волтымыштым ужын да вигак селашке куржын, тушеч кандаш менте тораште илыше врач деке йынгыртен.

— Таче Пиляр врач тышке толын огеш керт, вес селасе черле ўдырамаш деке каен. Мўнгыжö пелйўдлан веле пўртылшаш. Мылам Даникдам орва дене эрла

эрдене эмлымверыш намияш шўдыш. Тушто врач ончаш тўнгалеш.

— Тау, Мария. Мемнан олмеш йынгыртымет дене тый пеш поро пашам ыштенат, — толшо енлан кова тауштыш, шкеже кухнышко ошкыльо.

Омса ончылно шогышо Мария йодде ыш чыте:

— Анита, пожалуйста, каласе, кузе тиде лийын? Молан мыйын авам мылам нимом ок ойло да пеш чот ойгырышыла коеш?

— Тиде шучко паша курыкышто лийын. — Анита кўчыкын умылтараш тўнгале. — Лукада мемнан пырысыгынам шурген йогышо вўдышкў шуэн, а Даник тудым утараш тўчен. Тидын годым Лука чараш шоненат огыл. Мый Лукан Даникым курык гыч шўкалмыжланат ом өр. Мый тудын йолжо пудырген манын шонем. Шольым камвочмо верыштыже ятыр шагат киен. Чыла тидым ужын да пален гынат, Лука нимом нигёлан каласен огыл.

Нине мутым колын, Мариян чурийже ошеме. Такшым тудо шке шольыж нерген нигунамат порым шонен огыл. Акаже шке шольыжым йөрата гын, Лука порырак чонан да сайрак айдеме лиеш ыле. Шкеныштым йёратыдымым палыше йоча-влак шагал годым молым йёратыше лийыт.

— Тудым наказатлыман. Мый шке эскераш тўнгам! — шыдын пелештышат, Мария Бурнимытын пёртышт гыч лектын кайыш.

Анита воштылале. Лукан родо-тукымжым тудын ваштареш шогалтыме лач тудын шонымыж дене келшен толеш. Ёчым шуктымашем тўнгале манын, куанен шоналтыш. Молым нимом вучаш. Кумыл во-лышо ўдыр, нимом пелештыде, шке пёлемышкыже ошкыльо. Сортам кучен, шуко жап шольыжым ончен шинчыш. Даник кидшым шаралтен кия, коклан сан-

гажым туртыктылеш, жапын-жапын вуйжым тышке-тушко савыркала да умылаш лийдымын мугымата. Анита шке вакшышкыже пурен возо. Чот нойымыжла чучеш гынат, мален колтен ок керт. Тыге кийышыжла, йӱршын шкетын улмыжла чучаш тӱнгале.

Кенета йол йӱкым кольо.

Тиде ковашт, уныкаже-влакым ончалаш шонен, тошкалтыш дене кӱза. Кӱзаш куштылго огыл да тышке шуэнрак толеш.

— Ковай! — Анита кычкырале, тудын вельшке кидшым шуялтышат, шорташ тӱнгале.

Коваже ятыр жап шып шогыш. Койкышто уныкаж воктене шинчышыжла, Анитан вуйжым ниялткала. Шортын темашыже эрыкым пуышат, мутым лукто:

— Анита, колышт: Даникым пеш изи улмыж годым ме черкыш нарийышна да, чыла сайым йодын, Юмылан кумална. Тиддеч вара ме кажде кечын Господь деч аралаш йодын кумалынна. Даникын камвочмекшат, тудым Утарыше Шке кидше гыч колтен огыл. Тиде жап годымат Юмын кидше тудын йымалныже лийын. Даникна кола ыле гынат, тудым вигак кавашке кӱзыклат ыле. Тыге гын, айда шортмым чарнена, шинчавӱдым ӱштылна да ончыкыжымат Даникна Юмын кидыште да Юмо тудым эре аралаш да сайым гына ышташ тӱнгалеш манын ӱшанаш тӱнгалына.

— Но молан Юмо тиде энгеклан ышталташыже эрыкым пуэн? Ковай, мыйын Лукам ужмем ок шу, мый тудым пуштам ыле.

— Тунам тый Даник верч кумал от керт, — кова шыпак вашештыш. — Юмо — тиде йӱратымаш, ку-

малмына годым ме тиде йӧратымаш деке лишемына. Чыла шыдына да ужмышудымашна мемнан шӱмешна шошымсо кече шокшо дене лумын шулымыж семынак шулышаш улыт. Анита, Лукам тый Юмын кидыш пу, Тудо порыланат, осалланат пуыде ок код. Но шарне: кузе Юмо мемнан Даникнам йӧрата, тыгакак Лукамат йӧрата.

Кова Анитам шупшале да шкеж деке кайыш. Эше ятыр шонкален, ўдыр вакшыште пеш шуко жап мален кертде кийыш. Пытартыш мутшылан нигузе ўшанен ок керт. Торжа, мотор да весела огыл Лукам Юмын пеш мотор, поро да весела Даник семынак йӧратымыжлан ўшанаш лийдымыла чучеш. Но теве коважын тўнгалтыште ойлымыжо чын. Анитат пала. Лач тидак тургыжландара. Чынжымак, Анита Даник верч кумалын да тидын годымак Лукалан ўчымыштыме нерген шонкален коштын ок керт. Нине кок семын шонымашым ушаш ок лий. Ўдырын Даник шольыж верч кумалмыже шуэш, но тидын годым Лукам ужмышудымыжо йўкша, йӧршын коранг кертеш. А туге ўчымышуктымыжо шуэш! Кызытеш тек коваже Даник верч кумалеш, а акаже ўчымышуктымо нерген шонаш тўнгалеш.

Тыге шоналтымыж годым Даник койкыштыжо кынел шинче да омыюа шорташ тўнгалеш.

— Ошлум кушто? Ошлум... Тудо вўдышкӧ пуренгайыш мо?

Анита Даник деке куржын мийыш.

— Уке, уке, нигушкат пуренгаен огыл. Тыштак.

Ўдыр койко тўр гыч ош падырашым кўшкӧ нӧлтале да Даникын кидышкыже пыштыш. Шольыжо тунамак шуйнен возо да онгыштыжо кийыше пырыс дене пырля мален колтыш.

Акаже шольыжын ласкан да тӧр шўлымыжым ву-чалтышат, шкежат вакшышке пурен возо.

8 глава

Чылан кудалтеныт

Лука вакшыште шуко жап малыде кийыш. Вуйжо коршта. Тиде гына огыл. Шинчажым петырымыж годым эре ўлыкō камвочшо Даник конча. Тидлан верчынак шинчажым ок кумо да мален ок керт. Даникын эре саде тура пырдыж воктеч ўлыкō волымыжо коеш. А тудыжо саде тура пырдыж огыл, а шеме да моткоч пычкемыш мучашдыме рож да путырак шучко. Теве лач тышан камвозын да ўлыкō вола да вола. Шинчажлан эреак тиде коеш, да Лукан ушыжо лугалтеш, нимом уждымо, колдымо лиеш. Тидын годым пеш чот лўдын да шучкын кычкыралмым колешат, помыжалт кая. Шўмжō пеш талын кыраш тўгалеш. Яндар ушан улмыж годымсо ужмо омо-влак дене танастарымаште, тиде омо путырак шучко да чот лўдыктышō. Тыгай годым тудын деке иктаж-кō толжо ыле! Тиде пычкемыште шкет кияшыже пеш лўдыкшын чучеш. Аважым ужмыжо шуэш. Такшым аважын пōртыштак улмыжым пала, кухньышто коштмо йол йўкшыMAT колеш. Но эрге шкеж деке ўжаш ок тошт. Ала аважын ужмыжат ок шу. Тидын

годымак рвезын вуйышкыжо вес шонымаш толын пура: кычкырен ўжмашкыже акаже толын кертеш, а Лукан тудым йўршынат ужмыжо ок шу. Эсогыл акажын йўкшым ынеж кол.

Мален колтен кертде кийыш-кийышат, эрласе кече нерген шонкалаш тўнале. Школыш кайыман, а тушто Анита мо лийме нерген чылалан каласкала. Тушто Лукам тидеч поснат огыт йўрате. Ынде ўмбаке чылан ужмышудымын ончаш тўналыт дыр. Иктынат воктен шинчымыже ок шу, школышкат пырля ынешт кошт.

Кенета тошкатгыште йол йўк шоктыш. Пўлемышке аваже пурыш. Лука вакшыштыже нўлталакте да шорташ тўнале, аваж деке кидшым шуялтыш. Но тудо эргыж деке ыш лишем, койко тўрыш шинче да эргыжым кумылдымын ончале. Аважынат шўмжў эргыж верч коршта, тудым лыпландарымыже шуэш. Тидын годымак пеш чот лўдеш: Даник чот эмганен гын, Бурни мом ышта? Нуно судышко пуат мо? А врачлан тўлышаш оксалан счет лиеш мо? Тудлан тудо могай оксам тўла? Марель госпожа эргыж верч утыж-дене тургыжланышыла кояш лўдеш. Нуно эргыжым пыдал налнеже манын каласен сенат. Тидын деч посна шкенжым тудо эргыжым наказатлышаш манын шона. Ушан ава лиеш гын, паша эргыжым наказатлымаште огылым умылен кертеш ыле. Тудо эргыжын лўдын илыме мучашдымын шуйнышо арня-влакым, шкет кодмыжым, чыла йолташын коранмыштым, шкем шке титаклымашым ончылгоч ужын кертеш ыле. Эргыжлан чыла тидым чытыман. Ава шке пашажым эргыжым лыпландарымаште, йол ўмбаке пенгыдын шоғалаш полшымаште ужшаш ыле. Но чыла тидым тудо умылен, шижын моштен огыл.

— Мый тый дечет тыгайым вучен омыл, — нойы-

шо ава пелештыш. — Мо эше лиеш, йөршынат ом пале. Даник чот эмганен гын, ме йөршын йорлештына, эмлымыштлан чыла оксам ме тўлышаш улына. А мемнан тынар оксана уке да огешат лий. Тиде пашашке полиций огеш ушно гын, өраш веле кодеш. Тыйын уда пашат путырак шучко. Ёшанем, осал пашам ыштыметлан тый өкынет.

Лука чынжымак пеш чот өкына да тидлан верчынак аважлан ик мутымат ыш каласе. Тидлан аваже пеш өрө. Моло годым эргыже эре мом-гынат тореш вашешташ тыршен да шкенжым пыдал налаш толашен. Нимом вашештыдыме Лука — тиде умылыдымаш. Нигунам тыгай лийын огыл.

— Мыланна сайлан гына ёшанаш кодеш, — ава пытартышлан ласканрак пелештыш. — Тый эрла Бурнимыт деке кает да титакан улмет нерген чон почын каласет. Ала нуно титакетым кудалтат?..

Ава эргыжын вашмутшым колаш шоныш, но нимом ыш кол. Лыпланыш да, келгын шонкален, пөлем гыч лектын кайыш. Тудо эргыжым лыпландарымым кўлешлан ок шотло. Пукшаш кўлеш, шона. Вашке шокшо шўрым темыман кўмыжым нумал кондыш. Лука кўмыжым нале да кочкаш тўнале. Кумшо совлам подылшыжла, шўр логарешыже шинче да аважлан пөртылтыш. Вара вуйжым кўпчыкышкө пыштыш да шорташ тўнале. Ава нимом ыш пелеште. Мом каласашат ок пале. Эргыжын вуйжым шыман ниялтыш. Лука шортмыжым чарныш. Ава, нимом пелештыде, пөлем гыч лектын кайыш. Лука ончычсыж семянак пөлемеш шкет кодо.

Эрдене помыжалтат, рвезе шкеж дене мо лиймым, вуйжо молан тыге чот корштымым да шинчаже йўлымыла чучмым йөршын рашемден ок керт. Вуйым пудыратыле, да шарнымашыже шонкалымыжым шем

пыл семын леведе. Таче школыш кайыман, моло ту-
немше-влакым вашлияшыже логалеш. Даник эртыше
йӱдым ала колен? Тыште тудын титакшым чылан
палат. Уке, таче школышко ок кае. Кече мучко кушто-
гынат шылын шинчыман, нигӱн шинчашкыже
койман огыл. Такшым тидым ышташ пешыжак неле
огыл. Пӱнчерышке куржман, тушеч мӱнгӱ кечывал
деч вара гына пӱртылман. Кушто лиймыжым нигӱ
тогдаен ок керт. Ава эргым школышко каен, шона.
Кушто улмыжым ра-
шемдаш тушко, куры-
кышко, нигӱ ок кошт. А
такшым кӱлан кӱлеш?
Кӱ кычалаш тӱналеш?
Мутат уке, варажым чы-
ла рашемеш. А кызыт
Лука тачысе кече нерген
гына шонышаш. Эрла
садак шонымашыжат,
шӱм-чон вургыжмашы-
жат вашталтыт. Ала Да-
никлан куштылгырак
лийын? А варажым мо
лиеш — эше вуйым пу-
дыратылман огыл, эше
эр.

Вакш гыч кынелят,
ӱлыкӱ волыш. Мария акаже кухньышто. Мӱшкыржым
темен да вокзалыш каяш ямдылалтеш. Шолбыжым
ужат, вуйжым рӱзалтыш, тупынь савырнен шогале.
Лукат тудын ӱмбаке ыш ончал, кухньо гыч шып
ошкыл эртыш да аважлан ушкалым лӱшташ полшаш
вӱташке миен пурыш. Эргыжым ава ончале, но нимом
ыш пелеште. Лукат шып лие. Эр кочкишыMAT тугак

шып кочко. Ёстел воктеч кынелын, аважым ик мутым пелештыде шупшале да пöрт гыч лекте. Капка марте ончаш манын, аваже пöртöнчык лекте. Ава эргыжлан кидшым рёзалтыш, тудат вашешыже ик кидшым нöлтале. Пöртыш пурымыжым вучен, изишак урем савыртышыште шогыш. Уке лиймекше, уло кертмын курыкышкыла куржо.

Шёлешт-шёлешт, юалге южан шып чодырашке толын шуо. Тыште нимо деч лүдшаш уке. Эше эр. Шо-шо вашеш пушенге-влак лышташ нерым луктедат. Рвезе мландышке волен шинчат, шонкалаш тўнгале. Чодыраште пеш сай. Пўнчö-влак кишым йоктарат. Тидлан көрак юж эше чотрак тамлештын. Мланде ўмбачат тамле пуш нöлтеш. Пушенге укшла гоч эртыше кечыйол мландым верын-верын волгалтара. Мландын волгалтмыж семынак чонжылан ласкан чучеш, шўмыштыжö шкан шке оза лиймыжым шижаш тўнгале.

Тудо таче тыште мом ыштышашымат ок тогдае, ок шоно. Пеленже нимогай кочкышым налын огыл. Моло гоным школ столовыйышто кочкеш ыле. Кодшо йўдым пеш йöсын эртарымыжлан көра рвезе мланде ўмбалан шуйнен возо да мален колтыш.

Чодыраште изирак мардеж тарваныш, Лукан ўпшым ниялткала, пушенге укшла гоч эртыше кечыйол вуйжым ырыкта. Пушенгылаште чолга ур-влак төрштылыт. Левыше лум вўд тыгыде шаргў-влак ўмбалне чыргыктен йога. Кече вуй ўмбакише кўзен шумешке Лука ласкан малыш. Лач тиде жапыште школышто йоча-влак кужу ёстелла воктен верланат, кечывал кочкышым ыштат. Лукат мўшкыржö шужымым шиже да помыжалте. Но тыште, чодыраште, нимом кочкаш.

Кынелят, курыкыш кўзаш тўнгале. Тудо шкеж деч

шке йодеш: иктаж поро чонан кресаньык таче тудлан кеч ик гана подылаш шӧрым пуа мо? Тыге шонкален ошкылшыжла кидшым кӱсеныш шуралтыш, кенета тушто кӱзым муо. Лач тидын годым изи аланыште ыле. Умбалнырак тура тайыл коеш, тушто кож ден бук пушенге-влак кушкыт. Лышташнер-влак оваргеныт. Тугеже вашке нуно почылтыт, да пушенге-влак вес тӱсым налыт.

Лука шуйнен кийыше пушенге ӱмбаке волен шинче, тыште кийыше пушенге катышым нале да кӱзыж дене шуэшташ тӱнале. Тиддеч ончычат пушенге гыч мом-гынат шуэшт ыштен, но путырак сайымак кертын огыл. Таче нимом ышташ, жапшат шуко. Тиде катышым пӱчылан келыштараш шоналтыш да тунамак ушешыже саде янлык сӱретлалте. Парнялаже саде пушенге падырашым келыштараш тыршат. Теве пӱчын вуйжо палдырныш, вуй ӱмбалне тӱкӧ-влак кушкаш тӱнгальыч. Теве сонарзе лишеммым шижын, пылыш тарванылеш, ныл вичкыж йолжо, лӱдын, писынрак да писынрак кудалыт. Ынде Лука кидыштыже пӱчым ужеш. Тудо чын пӱчылан эше огеш келше гынат, кумылжо нӧлталте, кидысе пушенге падырашым утларак келыштарен, тыршен шуэштеш да шуэштеш.

Кидыштыже пӱчыла койшо фигурым ужат, тиде ойган кечылаште икымше гана чон куаным шиже. Кеч тудо пашам ышташ ок йӧрате, но шкаланже келшыше пашам муо. Пушенге гыч тӱрлӧ янлыкын, вольыкын фигурыштым ыштен кертеш! Шуэштишыжла тудо чыла-чыла мондыш. Лач тидак тудлан кӱлеш ыле. Ынде тудын дене ик йочат ынеж мод гын, тышке толын да, пушенгым муын, тудо мотор-мотор фигура-влакым шуэштын ышташ тӱнгалеш, чыла ойгыжым тыште монда.

Курыкыш кўшкырак кўзыш да ўлыкө, тайылышке, тўткын ончале. Тушто түрлө вельш торлышо шем точко-влакым ужо. Йоча-влак школ гыч мөнгышкышт куржыт. Пел шагат гыч тудат курык гыч мөнтө вельшыкыла ошкыл волен кертеш. Теве чодыра гоч лекташ тўнгале, но мөнгыжө пеш ончыч миен шуман огыл. Ынде кече тайылым вес могырым волгалтара. Чодыраште түрлө йўк ончычсо деч виянрак шокта. Кўсеныште кидше дене пўчым кучылтеш, парняж дене тудын вуйжым, капшым, йоллажым ниялткала. Тидыже куандара. Вучыдымын ушышкыжо шонымаш тольо: тушто могай уверым колеш? Даник колен огыл дыр? Тиде шонымашым вуйжо гыч поктен лукташ вашка. Тудлан ошемше да лўдын ончышо чурий кояш тўнгале. Даник тыге ушешыже сўретлалт кодын. Эх, чылажымат вес семын ышташ лиеш ыле гын?! Чонжылан йөсын чучын колтыш. Ушыжо писын-писын шонкала. Но нимом сайым шонен ыш му.

Пөртышкышт лўдын пурен шога. Ала-мом мушкын шогышо аваже вуйжым эргыж вельшке савырыш. Шкежак кутыраш тўнгалеш шонен, шып вучен шога. Эргыжын кушто лиймыжым палаш шонымыжым шылтенрак йодо:

— Кузе школыштет?

— Чыла сай. Тау, — вашештыш Лука.

— Даник нерген мом-гынат палаш шонен, мый Бурнимыт деке мийышым, — умбакыже кутыра ава. — Бурни господин ден Анита Даникым врач деке нангаеныт. Нуно пеш касеш кодын толыт чай. А ковашт мый денем пеш ласкан кутырыш. Нуно сай улыт. Тыйын титакетым кудалтат да ўчим огыт ыште.

Лука нимом ок пелеште. Ковашт титакшым кудалта, очыни. Но теве Анита — нигунам! Тидым тудо сайын пала.

— Туныктышыда тентгечсым пала мо? — ава ик жап гыч йодо.

— Пала, — вашештыш эрге.

— Ну, а тудо иктаж-мом каласыш? — адак йодо Марель госпожа.

— Уке, — кўчыкын вашештыш Лука.

Тыгай вашмутым колмеке, ава өрмалгыш. Лука дене школышто мо лиеш манын, кече мучко чон вургыж ойгырен кошто. Тыгай-тугайже нимо лийын огыл улмашыс. Мөнгешла vele, таче эргыже шкенжым утларак ўшанлын да чолган куча.

— Мый ушкал-влакым лўшташ каем, — манят, Лука кухньо гыч ласкан шўлалтен лекте да вигак уш-кал вўташке ошкыльо.

Вўташте тудо аважын йодыштмыж деч утлен кер-теш. Ушкал-влакат эре порын вашлийыт. Вигак пашалан пиже. Варажым, шөран ведрaм таен, литрат пеле наре шоҥан да шокшо шөрым йўө. Тиддеч вара сайын чучо, вет эрдене изишак гына кочкын каен ыле. Эрла адак туштак кечым эртараш шона. Пален налмешкышт, кажне кечын тыге кошташ тўҥалеш. Но тиде садак вашке тўжваке огеш лек, шона кугу титакым ыштыше рвезе. Адак саде вержат села деч ятырлан тораште.

Ушкал-влакым лийме семын кужу жап лўшташ тырша. Шке пашажым мучашлышат, пörтышкө пу-раш тўҥалмыж годым акажым вашлие.

— Лука, тый лўдшө меран улат! — порын пелеш-тыме олмеш ака торжан кычкырале. — Таче тый, школышко мийыде, кушто коштыч? Авай, тудо таче кече мучко кушто лийын? Тудлан тый школышко каяш кўштышаш улат ыльыс!

Авашт нунын вельшке шыдештын савырнен шо-гале.

— Мария, мом тый ойлыштат? Тудо школышто ли-
йын. Тидым мый раш палем, шкеж деч йодым. Теве
кызыт гына школ гыч пörтыльö. Йочам уkelанак ит
түкале, лучо шке пашатым ыште.

— Теве кузе! — Мария шыде йүкым лукто. — Тудо
мөнтö кызыт гына толын гынат, кушто лиймыжым
палымем шуэш! Вокзал гыч толшемла, туныктышым
ужым. Тудо пакчаштыже пашам ышта ыле да мый
дечем йодо: «Лукада дене мо лийын? Молан тудо таче
школышко ыш мие? Черланен огыл?» Мый вашеш-
тышым: «Лука дене нимат лийын огыл, таза. Эрла
школышко мия». Адак от кае гын, пылышет гыч кучем
да школыш шүдырен нантаем!

— Лука, тый мыйым кузе тыге ондалаш тоштыч?!
— ава шydештын кычкыраle. — Тый чынжымак пеш
уда койышан улатыс!

Тургыжланымыже да эргыжын ондалымыже аван
чытышыжлан мучашым ыштышт. Ончылсакышыж
дене шинчажым петырыш да шорташ тўнале.

Ушыжо кайышаш гай лийше Лука конга воктеке
волен шинче. Ынде чыланат тудын ваштареш шо-
галыч. Шып гына илаш пытартыш ўшанже йомо,
шулыш. Эрла школыш кайыман, а тушто Анита! Таче
школышко мия гын, саде ўдырым ок уж ыле. Он-
чылныжо кийыше кугу шанчашым налят, тудым кү-
зö дене шуэшташ тўнале. Вара, кидшым күсеныш-
кыже чыкен, таче шуэштме пўчыжым кучен ончале.

9 глава

Врач дене

Даник орваште шудо матрас ўмбалне кия да каваште оваргылше пыл ора-влакым онча. Нуно канде олыкышто шорык пачала койыт. Тудын орва тұрышкө куснымыжо шуэш, но йолжо корштымылан утыжымак тарваныл ок керт. Тидлан көрак эре кавашке онча. Акаже йырваш койшо верлаште мом ужмыжым сылнын каласкала. Даникын йолжо изиш коршта, тидлан верчынак йынгысаш тұнгале. Акаже сылнын каласкалымыж дене кумылжым веселандаш тырша. Шкенжым таче кугуенлак шижеш да тидлан куана.

— Ме ынде селан кўшыл түржө дене каена, — увертарыш ўдыр. — Кызыт ме черке воктеч эртена. Черке кудывечым эрыктышын Эмит лўман эргыже кудывечегыч ушкал-влакым поктен лукнеже, ала-кө капкам виш коден да нуно тушко пуренит.

— Черкышкак пуренит мо?

— Уке, нуно ынде пече гоч лекташ төчат, но пчыже кўкшө. А ынде ме школ воктене улына. Тыште йочасадын воспитательницыже пөртөнчылым мушкеш. Тидым ышташ, очыни, черетше шуын. Чыла

йочам мөңгышкышт колтен. О-о, мемнан деке толеш. Тыйын тазалыкетым палынеже. А тушто Пиллет ден Ленуар госпожа-влак шогылтыт, вынем воктене вургемым шўалтат. Ынде нунат мемнан вельшке толыт.

Ойлымыжо чын лие. Ен-влак Даникын тазалыкше нерген палынешт. Иктаж-мо лийме нерген увер калык коклаште писын шарла. Тыште варажым чыла лийше нерген шуко жап кутырат да шарнен илат. Лукан Мария акажын телефон дене кутырымыж годым почтальонын ватыже рвезын энгекыш логалмыж нерген изишак колын шуктен, молыжым вокзал начальникын ватыже Мария деч пален налын. Ынде селасе чыла калык Даник дене лийше туткар нерген кутыра. Санденак нуно эше шукрыак пален налнешт.

Пиллет ден Ленуар госпожа-влак шке кугызаштын тувырыштым вынем воктен шўалташлан пыштен коденыт. Оласе кевытым вуйлатыше Доррит сатум налаш толшо кок ен дене пырля уремыш лектыныт. Воспитательница вездражым пөртөнчыл воктелан шынден коден да тышке вашка. Чылан Даникым наггайыше орва деке лишемыт. Ёдырамаш-влак, парня вуеш нөлталалташ тыршен, орвам йыр авырен налыныт да ошалге чуриян рвезым пеш ужаш тыршат. Ужын кертмыжлан куаныше Даник веселан да куанышын коеш.

— Ах, мыскынь йоча, — воспитательница кидшым шаралтен кычкыра. — Анита, тый мыланна чыла каласкалышаш улат, чыла, чыла.

Чыла палат гынат, погынышо-влак ойлымыжым эше угыч колыштнешт. Тудо мо кузе лиймыжым радамлыш. Колыштшыштла, ёдырамаш-влак вуйыштым рўзат, ох да ох манын азапланат. Уда койышан Лукалан мучашдымын сырымыштым ончыктат.

— Могай шакше рвезе, — воспитательница шыде

йўкын каласыш. — Мый чыла йочалан тудын деке лишемашат ом шўдө.

Почтальонын ватыжат тиде ой дене келшыш:

— Шўмдымө айдеме кушкеш. Тыгай улмыжо шинчаштыжак палдырна. Мый саде Лукан аважым чама-нем, — тыге ойлышо ўдырамаш шкенжын кугу ушан улмыжым ончыкташ тыршен каласыш да шке эргыжым шоналтыш. Ушан да арава чуриян эргыжым селасе калык пеш йөрата.

Эмлымверыш вашкымыштым шижтарен, Даникын ачаже солажым рўзалтыш, «Мемнам врач вуча», — манят, сапкеремжым шупшыльо. Ўдырамаш-влак орва деч корангыч, имне ончыко каяш тўнгале. Тиддеч вара нуно чумырген шогальыч, да Лукан уда рвезе улмыж нерген кажныже шке ойжым луктын ойлаш тўнгале.

— Энерлаште вўд ешаралтын, — Анита увертарыш. — Кече чот ырыкта да лум писын шула. Вўд пушенге-влакын вожыштым петыра. Теве ончылнына ик пушенге сўмырлен да энер гоч пыштыме пашмала веле коеш. О-о, Даник, тудын ўмбалныже ур шинча, ур. «Тиде пушенге дене умбаке кудалман мо?» — шона чай.

— Кушто ур? Кушто? — йоча содор йодо.

Эмганымыжым монден, капшым нөлталаш төчыш, но корштымым шижын, кычкырал колтыш, верешыже шуйнен возо.

— Тылат шкендым эскерен тарванылман, — акаже шижтарен ойла. — Ур чодырашкыла кудале. А теве ме ынде вокзал деке толын шуна. Тушто кум ушкал вагонышко кўзыктымым вучен шогат.

Тиддеч вара вўд шунгалт йогымо верым эртыштат, кумда корныш лектыч. Кок велыштыжат самырык пызле-влак кушкыт. Ынде пила шўк пушан пилораме воктеч эртышт да шафран пеледыш дене леведалтше

олык гоч кайышт. Ончылно адак пöрт-влак кояш тўнгалыч. Анита олашке лишеммышт нерген увертарыш.

— Тый мылам кевыт-влак нерген каласкале, — куанен йодо йоча.

Кўчык ўмырыштыжö олаште ик гана веле лийын да тусо кевыт-влак эн сылне улыт, шо́на. Такшым тиде олаште сылне вер йöршын гаяк уке. Чыла кевытым ик уремеш верандыме. Нуно пеш сылнын койын шинчат. Коклаштышт кинде ужалымат уло. Витринылашкыже сад емыж дене ыштыме когыльо-влакым темыме.

Тыштак түрлö печеным оралыме. Теве ынде вургем кевытат коеш. Тыштыже пеш сылнын түрлен моторландарыме костюм-влак кечат. Эн сылнылан пушенге гыч шуэшт ыштыме түрлö фигурым ужалыме верым шотлыман. Витринылаштыже кукуан шагат-влак койыт. Нуно пеш шукын улыт да сылнын койыт. Тыштак пушенге гыч ыштыме изи айдеме гном-влакын вуйыштым ужаш лиеш. Пўешышт пўкшыMAT каташ лиеш.

Тиде кевыт нерген поснак шуко каласкалаш перныш. Эмлымвер деке лишеммышт годым ўдырын йўкшö оралгымыла шоктыш.

А эмлымвер ола семынак изи да нимо денат огеш ойыртемалт. Но икшыве-влаклан пеш кугула койо. Черле-влак чылан гаяк кечан балконышко лектыныт. Эмлымверышке пурымо омсам комдык почмо. Ача орва гыч төрштен волыш да сапкеремжым ўдырлан кучыктыш, шкеже эмлымверыш пурыш. Икмыняр жап гыч носилкым нумал толшо кок санитаркым кондыш. Нуно Даникым черлым вашлийме пöлемыш нумал нантайышт. Тушто тентгылыш кусарен пыштышт.

Ача Даникын вуйжо вельште шинча, Анита —

йолжо воктене. Путырак шып, да эмлымвер пуш чот шарлен. Иктыштат умшаштым огыт поч, шып шинчат.

Даник воктечышт эртен коштшо медшўжар-влакым эскера. Нуно кужу ош халатым чиеныт да ош упшым упшалыныт, тидлан кўрак коважын каласкалыме сўретан Библийысе суксо семынак койыт.

Шуко вучашышт перныш. Ачаж ден Анита вуйыштым ўлыкў сакеныт да нерен шинчат. А Даник мален колтен. Вучыдымын лишемше врач йочам помыжалтарыш. Илалшырак да кужу шем пондашан, кўжгў йўкан айдеме. Ўдыр тудым ужо да лўдынак колтыш.

Тиде айдемын толмекше чылаштланат писынрак тарванылаш, тидым-тудым содорештын ышташ вереште. Йоллан рентген снимкым ышташ манын, Даникым орвашке пыштен нангайышт. Тудлан тиде пеш онгайла чучо. Эсогыл врач деч рентгеныште ыштыме снимкым шкаланем налын кертам мо манын йодаш тошто. Тиде снимкым залысе пырдыжеш сакалтымыже шуын колтыш. Ик жап гыч рвезым мўнгеш кондышт. Врач йолжым шкеж декыла туге шупшыльо — Даник, корштымым шижын, чот кычкырале. Тидын годым рентген снимке-влакым кондышт. Тушто йолым йўршын ужаш ок лий. Но врачлан нуно келшымыла койыч.

Нуным пеш тўткын ончышат, вуйжым ала-мом рашемдымыла рўзалтыш. Варажым ачаж дене кутыраш тўнгале.

— Эргыда эмлымвереш кодшаш. Йол лужо удан тугалтын.

Ача тореш лие. Шке йочажым шем пондашан, торжа йўкан да пешыжак ныжылге огыл кидан пўръянлан пуэн кодымыжо ыш шу.

— Мўнгыштына ончаш тўнгалына, — шке шоны-

мыжым каласыш ача. -Тидым ышташ лиешыс. Тыге огыл мо?

— Лиеш, — вашештыш врач, — но эргыдам тышан кодеда гын, утларак сай. Мый тендан деке коштын ом керт. Перевязкым ыштыме еда тышке кондашда перна.

— Тиде мылам неле огыл, — ача пентгыдын каласыш.

Анитат изи кизажым ачажын кугу кидше ўмбаке пыштыш, ўдыр тидын дене ачажын ойжо дене келшымыжым шижтараш тыршыш.

Врач вачыжым туртыктыш да кидшым гына шаралтыш.

Даникым угыч орвашке пыштышт да вес пөлемыш нантайышт. Тушечын пел шагат гычрак гына кондышт. Тидын гоным рвезе пеле малышыла да түсшө чот вашталтмыла койо. Умылаш лийдыме пушан. Анита шольыжын йолжым пулвуй марте гипсан марле дене пўтырымым ужо, шканжат ончыктыш. А йоча ўрын колтыш:

— Молан мый тиде пентгыде ош шароварым чийышаш улам? — тургыжланен йодо.

Вашмутым вучен шуктыдеак, Даник шонымыжым почо: шинчалыкан да шем пондашан шонго тудлан огеш келше, мөнгө пўртылмыжө шуэш. Такшым чылаштынат мөнгө кайымышт шуэш: йочан нойымыжлан верч, ачаштын — ушкалже-влак нерген шонкалымыжлан көра, Анитан мўшкыржө пеш шужен. Кокымшо рентген снимкым ышташ нангаяш манын толмекше, врач нуным иктыштымат ыш уж, тораште кудалше имньым гына ужо, орваште кум ен шинча.

— Ораде-влак, — сырен пелештыш врач. — Ынде воктекышт ом тол шоненыт чай. Шерге жапем

йомдарен, ынде мылам кўкшö курыкысо суртышкышт саде йочан йолжым ончаш кошташем логалеш. Эсогыл кунам толаш кўлмö нергенат ышт йод.

Чынжым гын, нуно йодаш йөршын монденыт. Имным йолыштымо кандырам рудымыж годым веле ача шоналтыш:

— Гипс дене мыняр жап кошташ кўлмым йодаш мондышнас, — öрын каласыш.

— Нимат огыл, — вашештыш ўдыр. — Тылат шушаш арняште олашке сырым кондашет перна. Эмлымверыш пурет да врач деч йодат. А таче лыплане. Мемнан Даниклан гипс дене шуко кошташыже перна. Теве школышто Леон лўман йочан кидыштыже тыгаяк гипс ыле. Куд арня гипс дене кошто.

— А вет чыным ойлетыс! — изишак лыпланен, ача кугу йўкым лукто. — Тугеже мый кызыт врач деке ом пörтыл гынат лиеш. А тушто врачым вашке отат му.

Шке верышкыже кўзен шинче да кычкырале:

— Ну, вўлына, кудалына!

Пörтылмö корным палыше имне тörген кудале. Мönгышкышт вич шагатлан миен шуыч. Ынже йокроклане манын, Даникым диванеш верандаш лийыч. Йўдым помыжалтеш да мыйым шкеж деке ўжаш тўнгалеш манын, Анита кўварвалан шарыме матрас ўмбалан малаш келшыш.

Ынде йоча зал гыч лектын ок керт. Диваныште кўпчык ўмбалан шуялтен вочмо йолжым утыжым тарватылде кия. Пörтысö-влак чыланат тудын верч тургыжланат. Ик жаплан Анита школыш коштмым чарныш, шольыжым онча. Мом пала, уэш-пачаш каласкала, кече мучко воктечше ок коранг. Черлын эре кочмыжо шужо манын, ковашт тамле деч тамле кочкышым ямдылкала. А Даник кочкаш йörата. Диваныште шкенжым веселан куча, кумылжо вонымым

йөршын от уж. Эре мўшкыржō шужа да мом конды-
мым чыла кочкеш.

Түрлō сомыл дене акажын тўнō лиймыж годым
кече волгыдеш верандыме йоча чарныде мур. Шкен-
жым пиалан айдемылан шотлаш чылажат уло. Черле
енҗ верч ешыштышт гына огыл, селасе-влакат пеш
тыршат. Пеш мотор да ласка чонан аваже тиде се-
лаштак шочын-кушкын, чылан паленыт да йōратеныт.
Авашт колымеке, йочаже-влакым эше чотрак йōра-
таш тўнгалыныт. Канде шинчан да яндар йўкан Дани-
кым поснак чот пагаленыт. Эше вич ийым темен гы-
нат, ушан, чыла енҗ дене тыматлын кутырышо йоча.

Чыланыштын тудын деке пеш поро да тыматле
улмыштым ужын, йоча тыгак лийшаш манын шона.
Но тиде ныжылгылык тудым локтылын, нечкыш
савырен огыл. Унала коштшо-влак деч тудо пōлекым
наледа. Коштын ок керт гынат, йōршын ок ойгыро.
Тудлан тынар шуко сай пōлекым кондымылан кōра
эн ончыч рвезе коштын кертдымыжымат монден ыле.

Тудын деке толмышт деч ончыч йоча-влак куры-
кысо чодыра ден олыклаште чевер деч чевер пеле-
дышлам поген коштыт, вара тудлан кондат. Тидлан
кōрак койко воктене шогышо ўстел Альпа курыкысо
сад гаяк коеш. Кова йоча-влакын толмыштлан куана,
сайлан гына шотла, шургымыштым ок чаре, йол-
чиемлашт гыч йогышо лавырам кумылын эрыкта,
чыла чыта. Веранде пўтынек йоча модмо верышке
савырнен. Чыла модмашым черле шке вуйлата.
Туныктышо тудлан пеш онҗай сўретан книгам пōлек
шотеш пуэн колтен. Чыве фермын озаже түрлō чия
дене сылнештарыме муным конден. Пекарь шушо
руаш дене мотор курчак-влакым кўэштын. Нуныжын
шинчашт шоптыр гыч, а полдышышт сакыран пўкш
гыч лийыныт. Курчак-влакшым киндылан толшо

Анитан корзинкашкыже пыштен колтеден. Тидым палыше йоча кажне ганат акажын корзинкыжым шке ястара. Эреак тушто мом-гынат онгайым муэш.

Эн онгайжым почтальон шонен муын. Бурни господин почтым шуэнрак налеш гынат, почтальон нунын деке чўчкыдын кошташ тўнгалын. Поро чонан айдеме арня еда пўртўс сўретан открытке-влакым кондеда. Окна деке лишемеш да толмыж нерген шижтара. Арнян тўрлў кечыштыже толеш. Тыге йоча кажне кечым куанен вуча. Пуышаш открыткыжым почтальон эре сумка пундашке пышта. Черлым куандарен да ўрыктарен, открыткым шуко жап кычалеш. Ен-влакын открыткышт ўмбалам возымо лўмыштым йўкын лудеш. Почтальонын тушко молан коштмыжым пален налше ен-влак шкеныштын открыткышт, газетышт туржалтмылан огыт сыре. Уло селасе калык азапыш логалше Даниклан верч тыге лийын манын воштылалеш да, тидлан верч ит азаплане манын, почтальонлан ойлат.

10 глава

У йолташ

Уло ял йочалан кузе-гынат полшаш тырша. Ку-мылжым нөлталаш ең-влак мо кертмыштым чыла ыштат. Тидын дене Лукам пагалыдымыштымат ончыктынешт. Тиде йочам калык эре коран каяш тырша. Тўналтыште тидлан верч Лукалан чот йөслана-шыже логале. Школышто туныктышо чыла класс ончыко луктын шогалтыш да вожылтараш тўнгале — хулиган, лўдшө меран мане. Йоча-влак шке вокте-чышт поктат, ўмбакше лавыран комыля-влакым кышкат. Тыге ыштен шерышт теме да вараже тудым уждымыла лийыч. Такшым тудым нуно ончычшат йөратен огытыл. Лука — вашке шыдешкыше, уда шўм-чонан да йөршын мотор огыл тўсан рвезе. А тудо садак нунын деч корангын огыл, пырля нунын деке модаш ушнен. Но ынде тудлан шкетын улмыжлан тунемаш вереште. Нигө тудын дене огеш мод, эре шкетын. Школышто моло-влак эре коктын улыт гын, тудо партыште шкет шинча. Эсогыл шкеж деч ятырлан изи йоча-влакат тудын деч тораш корангыт. Нунын авашт икшывыштым Лука деч өрдыжыш корангаш кўштат.

— Тудо шучко хулиган, тый денет мом шона, тудым ыштен кертеш. Теве ончо: Бурнымытын изи Даникышт дене мом ыштен! — ава ден ача-влак шке ўдырышт ден эргыштан ик гана веле огыл тыге ойленыт. Нуно Лукам айдемым кочшо шучко ен олмеш ужыт. Тидлан верчынак йоча-влак ужмышт еда түрлө верыш куржын шаланат. А вет Лукан модмыжо шуэш!

Ялысе кевытыште тудын дене нигö ок кутыро. Шöрым погышо енат утыжым ок шогылт. А булкым ужалыше ўдырамаш ны печеным, ны моло тамле настам ок пöлекле, кузе моло йоча-влаклан пуа. Ен-влак Лука дене пеш торжан мутланен огытыл гынат, чыланат тудым уждымыла коштыныт. А тидыже эре темда. Тидланак верчын рвезе моло деч öрдыжкö корангаш тўнгале. Ынде нигö деке ок чакем, нигö денат ок кутыро.

Школыш шкетын кая, мöнгыжö шкетын пöртылеш. Кевытыш шкетын мия. Уремыштат шкетын модеш. Такше уремыш лекмыжат ок шу. Шўм-чонжат моло деке огеш шупш. Шкеж воктенсе ен-влакын чурийыштышт эреак тушманле ончалтышым ужеш да нине чылан эмганыше йоча нерген гына шонен коштыт манын шкенжым ўшандара. Эркын-эркын шöрым погышо ен деч тўнгалын школысо изи йоча марте чылашт дечат корангаш тўнгале. Тудо воштылмышт да игылтмышт деч лўдын.

А Лука чўчкыдын Даник нерген шонкала! Тиде шонымаш, мутат уке, нимогай сайым, эрыкым ок пу. Йолжо нерген врачын мом каласымыжым Анита гоч палымыже шуэш, но эре шыдын ончышо ўдыр деч йодаш ок тошт, лўдеш.

Мöнгыштыжö ынде Лукан шып улмыжым, пашам утларак тыршен ыштымыжым шижаш тўнгалыныт.

Тудо пашаште гына шкетын улмыжым мондаш лиймым умылен шуктен. Теве тыге ончычсо його гыч Лука пашам тыршен ыштышышке савырныш. Аваже мокташат тўнгале, акажат утларак пореште, шольыж дене ончычсыж деч ласканрак кутыра. Мария пашам ышташ йōратыше. Тидлан верчынак йогыланыше шольыжлан ончычшо эре сыра улмаш.

Лука шкенжым ик верыште гына ласкан куча, неле, кочо шонкалымашым монда, ласка, эрыкан улмыжла чучеш. Тиде — чодыра. Тыште пушенге-влакын ълтышкышт логалмыжла чучеш. Нуно тудым пагалат, пўсō ушан, поро шўм-чонан рвезылан шотлат, чонжо гыч ойгым, шкетын улам манме шонмашым поктен колтат. Тыште пиалан улмыжла чучеш. Лач тыште веле йōратыме пашажым кумыл пыштен ыштен кертеш. Санденак яра жапше лийме годым тудо эре тышке толаш тырша. Пушенге гыч шуэшт, тўрлō фигурым куанен ышта. Тиде пашам тудо моткоч чот йōрата, чыла жапшым, уло вийжым пуэн ышта. Кидше гыч лекше янлык але вольык фигурым ужмо годым путырак пиалан улмыжла чучеш. Тидын годымак йырваш сылне чодыра тудын неле, йōсō шонмашлажым, чон йōсыжым ушыж гыч, шўмжō гыч поктен луктеш, йырваш кумылым нѡлтышō, шўмым вўчкышō пайрем лўшкымыла чучаш тўнгалеш. Пўнчысō пўгыльмō-влакым пўртўс шкежак шымартыл моторландарымыла, а пушенге лышташ-влак путырак ласка да вошт койшыла чучыт. Нуно пуйто кече волгыдым огыт авыре, а шукемдат веле. Пушенге ўмылыштō шинчыше Лука ўпыштыжō, пашам чарныде ыштыше кидыштыже ласка кечыйол волгыдым шижеш. Да чонжо эшеат чот куана.

* * *

Күкшө курыкышто, вияш пүнчө-влак коклаште,
ик изи пөрт шинча. Тушто ик шонго айдеме ила.
Йөршын шкетын. Тышке кунам да молан толмыжым
иктат ок пале. Шонгын пелен каза, пырыс да чыве-
влак гына улыт. Тиде айдеме изишак öрыктарыше
койышан маныт. Ялысе-влак тудын деч öрдыжтырак
лияш тыршат. Мом-гынат кочкаш налаш манын,
курык гыч ялышке волатыж годым йоча-влак эре
мöнгышкышт куржыт.

Тудым чыланат курыкысо айдеме маныт. Иктыже
тудым пеш чанга айдемылан шотла, весыже — тиде
полиций деч шылын ила, кумшыжо — тиде ушым
йомдарыше да ораде ен манеш. Кеч-мом ойлат гынат,
ялысе-влак гыч икты-
штат пöртыштыжö ли-
йын огытыл. Пöртшö
воктеч эртыше йолгорно
денат огыт кошт.

Ик гана Лука моло
годсыж деч күшкырак
күзыш да пундышеш
верланыш, шке паша-
жым ышташ пиже. Пу-
шенге катыш гыч урым
ыштыш да ончыл йолжо
коклаш пүкшым йөнеш-
тарен пижыктыш. Вучы-
дымын шке үмбалныже
нелын шүлымым кольо
да вуйжым писын савырале — курыкысо еным ужо.
Ох, тудын чурийже кузе шучкын коеш! Кугу сур пон-
дашыже шонгын чыла онжым леведын, кугу кадыр
нерже шучко кайык түсым ешара. Пуйто тиде шучко
кайык шканже кочкышым кычалеш. Кенета лүдын

колтышо Лука тудым туран ончале гын, шинчаштыже поро, кө улмыжым палаш да умылаш тыршыше ончалтышым ужо. Тидлан көрак ыш лүд. Чыла йоча деч шкетын кодмыжлан верчынат тиде öрыктарыше айдеме деч ыш лүд. А вет тудо Лука нерген эше ни-мomat ок пале. Чыла тидыже рвезын лүдмыжым тем-дале, да тудо пелештыш:

— Поро кече, господин! — шўлымыжым чарналтен, лүдде да ласкан саламлалте. Ынде, мо лиеш маншы-ла, онча.

Шонгыен рвезын кид гыч урым нале. Ятыр жап тыге-туге савыркалыш да көргö йўкын пелештыш:

— Ийготетым шотыш налде, пеш мастарын ыш-тенат манаш лиеш. Кө туныктен?

— Господин, мыйын туныктышем иктат лийын огыл, — вашештыш Лука. — Мый шке тунемынам.

— Тугеже тый тале мастар улат, да тылат сай инст-рументым пуаш лиеш да күлеш. Эше изишак тунемат гын, кугу оксам ыштен сенет. Тыйын урет чонан гаяк коеш.

— Господин, мыйын нимогай инструментомат уке. Тудым налаш оксамат уке.

Вашмут олмеш шонгыен кидшым күшкө нöлтале, йолгорным ончыктыш да шке почешыже ошкылаш күштыш. Лукалан омым ужмыжла лие да, кынел шогалын, шонго почеш чодыра покшеч эртыше йолгорно дене ошкыльо. Ик жап шып кайышт. Вашке изирак аланышке лектыч. Тушто пöртшö шинча. Пöрт воктене нимо уке, чыве-влаклан изи клеткым йöне-штарыме. Каза пырля кухньышто ила. Туштак пырыс шканже верым муын. А шонго оза шудо ўмбалан шаралтен пыштыме матрас ўмбалне мала чай, шо-налтыш йоча. Шудым телылан казам пукшаш ямды-лыме докан.

Лука йырже пörдын ончале. Пörтыштö нимат уке, манаш лиеш. Конга, үстел да ик пүкен, казам лүшташ ведра, волак да сырым ыштыме ўзгар-влак койыт. Пырдыжыште, каза шудымо кўкшытеш, онгам кырен, шöлдырам ыштыме. Тушто пушенгым шуэшт ыштыме түрлö фигура-влак Лукан шинчажлан пернышт. Южо фигурыжо пеш мотор улыт, а южыжо öрыктарыше, умылаш лийдыме. Шинчажым карен онча, чылажат тиде кугу мастарын кидше дене ышталтын. Шöрлыклаште маска, ушкал, шорык, каза, пий да ур-влак шогат. Изи айдеме-влакын фигурыштым посна ойырен шогалтыме: пörьен, ўдырамаш, йомакысе гном, лилипут да куштышо йоча-влакым рвезе көранен ончыш. Туштак путырак мотор изи яшлык-влак койыт. Нунын петыртышышт ўмбалне Альпа курыкысо пеледыш-влакым келыштарен верандыме. Воктенышт пу кўмыж да шурно вуй-влак койыт, но Нойын пушыжо эн сай. Тушко түрлö янлык ден вольык ошкылыт. Лука нине фигура ўмбач шинчажымат коранден ок керт, онча да онча.

— Тиде — мыйын эн йöратыме пашам. Мылам кужу теле йўдым эртараш полша. Колышт, уныкам, тый коклан мый декем кошташ тўнгалат гын, мыйын инструментом-влак дене ышташ туныктем.

Лука шонгым öрын да йывыртен ончале. Чурийже куан дене волгалте. Ынде шонго моторын койо, ончычсо шучкылыкшо йомо.

— Кугызай, мый мом-гынат ыштен налаш тўнгалам манын ойлышда, — öрынрак мутым лукто.

— Жап шумеке, мутат уке, оксам ыштен налаш тўнгалат, — вaшештыш шонго. — Мыйын ик палымем уло. Тудо теве тиде кидем дене ыштыме фигурем-влакым пазарыште шерге ак дене ужала. Мый тудлан ужалашыже пуэм. Но южыжым ыштымем годымак

йӱратен шындем да шке денем кодем, ом ужале. Саде ен тыйын ыштыме фигурет-влакымат ужалаш налын кертеш. Мыйын инструментом-влак дене тый саде кӱзет дене шуэшт толашымет деч ятырлан сайракым да писынакын ышташ тунемат.

Рвезе шонгыен ӱмбач шинчажымат ок нал, куанен онча. Шӱмжӱ куан да тиде айдемылан тауштымо шижмаш дене ташла. «Тыште, курыкышто, мыйын нерген сайым, порым гына шонышо да чыла тидым чон почын каласыше айдеме уло. Мылам тиде айдеме деч лӱдаш ок кӱл», — шоналтышат, шонгыенгын кидышым шокшын кормыжтыш.

— О-о, господин, тыланда кугу-кугу тау! — кугу йӱкын каласыш. — Те мый декем путырак поро улыда!

— Таушташыже эше нимолан, — шонгыен тудын шинчашкыже тура ончен вашештыш. — Мый йӱршын шкетын улам, ик йолташемат уке. Теве тый денет пашам пырля ышташ тӱнал кертына. Шонымаштем, сайын келшаш тӱнгалына.

— Мыят шкетын улам, — чонжым почын пелештыш Лука, — мыйынат йолташем-влак уке улыт.

Ынде вуйыштыжо у шонымаш-влак шочаш тӱнгалыч. Нунын кокла гыч иктыже чонжым поснак чот куандара да поро шонымашым шочыкта: Лука Нойын пушыжым ышташ пижеш, теве тиде шонгын гайымак. Тушто пеш шуко янлыкын, тӱрлӱ вольыкын фигурышт лиеш: левын, слонын, верблюдын, ушкал ден шорыкын. Тудо тыгак Нойын да ватыжын фигурыштым ышта. Чыла тидын дене пушым тема да Бурнымт деке кая, пушыжым Даниклан пӱлекла. Тудлан эше иктат тыгай пушым пӱлеклен огыл. А варажым Бурнымтын пӱртыштышт улшо-влак тудлан Даник дене модаш эрыкым пуат. Ну кеч изишак...

Тыгай шонкалымаш деч вара шўмжў виянрак кыраш тўнгале. Тиде кок шагат жапыште Лукалан эн пиалан айдеме улмыжла чучо. Мўнгыжў пўртылаш жап шумеке, корныш тарваныш. Тудын пиалже чодыра гыч лектын шочмо ялжым ужмешкыже веле шуйныш. А эрла адак школыш кайыман. Эрла адакат шкенжым шкетын кодшылан да чылашт деч корандалтмылан шотлаш тўнгалеш. А таче жапым моткоч сай йолташ дене пырля эртарыш.

11 глава

Йöратымашым сенген налмаш

Ынде Лука арняште кум гана пўнчер кокла гыч эртыше йолгорно дене шонгын пöртшö деке кўза да Нойын пушыжым ышта. Пўсö кўзан да тўрлö йöнан инструмент дене ышташыже пеш куштылго да сай. Паша ятырлан куштылемын да писын ышталтеш. Рвезын ыштен моштымыжо шонгым öрыктара, куандара. Лука тиде пашалан шочынак мастар.

Нойын пушыжым ыштен пытарышат, рвезе тушан верандышаш тўрлö янлык ден вольыкын фигурыштым ышташ тўнгале. Пушым ыштымыж годым Лукан вуешыже у шонымаш шочо. Школ директорышт йоча-влак коклаште кид паша шотышто конкурсым эртарыме нерген увертарен. Ўдыр-влак спице да кадыр мучашан име дене мом-гынат тўрлен але пидын ыштыме вургемым, а рвезе-влак пушенге гыч янлыкын але вольыкын фигурыштым шуэшт ыштен кондышаш улыт. Ятыр рвезе тидым ыштен мошта. Южыштын пеш сылнын лектеш. Мöнтö пöртылмыж годым Лука тиде конкурслан мом-гынат ышташ шонен ошкыльо. Шоныш-шонышат, имне фигурым ышташ

лие. «Ала икымше призым налын кертат. А мо, наламак чай. Школышто иктат мыйын семын ыштен ок мошто. Икымше призым сенген налам гын, үмбакем йүштын ончымыштым чарнат ала. Тек начарын тунемам да мый денем нигө ок мод, а икымше призым сенген налам гын, чылан мыйын мом ыштен кертмемым пален налыт да öрыт чай...»

Тиде шонымашыжлан куанымыз дене муралтенат колтыш. Икымше приз налшаш верч чот тыршаш күлмө нерген шонкалаш тўнгале. Шинчаж ончылно имньын фигурыжо коеш. Могайрак лийшашыж нерген шонкала: оржаже южеш лўнга, почшо күшкө нөлталалтын, неррожшо кумдан почылтын, кудалмышт годым имне-влак неррожыштым эре чот почыт, имне ончыко пеш талын кудалеш. Тыгайракак имне фигурым курыкысо шонгыенгын шөлдыраштыже ужын. Пеш йöратен ончен шогыш, ятыр жап корангынат ыш керт, ончыш да ончыш. Лишыл кечылаште Нойын пушыжым ыштен пытара да имне фигурылан пижеш.

Эрлашыжым Лука, шонгыенглан шонымыжым почаш манын, курыкышко куржо. Шке шонымыжым каласкалышат, шинчашкыже туран ончале. Шонгат самырык рвезын шонымашыжым сайлан шотлыш да тудын шонымыжо шукталтмылан ўшанымыж нерген чон почын да куанен каласыш.

— А молан тый имньым ыштынет? — йодо шонго.
— Конкурсышко Нойын пушыжым намиен кертатыс. Тудым пеш сайын да кугу мастар семын ыштышыч.

Лука вуйжым рўзалтен колтыш.

— Нойын пушыжым мый ик йочалан пöлеклаш ыштышым.

— Пöлеклаш? Кöлан? Шке шольычлан мо?

— Уке, тиде йолжым эмгатыше да ынде коштын

кертдыме лийше изи йоча. Пушем тудлан пӧлеклем.

— Ой, мыскынь йоча! А кузе эмганен?

Лука вигак вашештен ыш керт. Шонгылан чыла радамлен каласкалымыже шуэш. Тиде айдемым пеш пагала да сай йолташыжлан шотла. Шонгат тудын деке пеш поро. Туран ончалат, каласкалаш тӱнгале:

— Тиде мыйын титакем. Пырысигыжым мый тура сер гыч вӱдышкӧ кудалтышым, а тудыжо пырысигыжым тушеч лукташ тӧчыш.

Тидым каласкалымыжлан Лука ӧкынашат тӱнгале. Лучо йылмым пурлман ыле. Ынде тиде шонгат сырен кертешыс. Ала тудат воктечше моло-влак семынак коранеш?.. Но шонгыен тыге ыш ыште. Мӧнгешла веле, рвезын вуйжым ниялтыш, ласкан йӱкым лукто:

— Теве молан тый шкетын кодынат да ик йолташетат уке!

— Тыге, — нелын шӱлалтыш Лука.

— Ынде шке титакетым Нойын пушыж дене кудалтыктынет мо?

— Тыге лекшаш.

— Такшым сай шонет. Йӧратымашым мӧнгеш сенен налмаш — пеш неле паша. Но тый садак вуетым ит саке. Сенен налме йӧратымаш айдеме деке яра толшо йӧратымаш деч утларак кугу пиалым конда.

— Мый тендан ойлымыдам сайынжак ом умыло, — ӧрмалгыш Лука.

— Рашемдем, — шонымашыжым тӱнгале шонгыен, — йӧратыметым тыйым йӧратыдыме еҥ-влаклан пашат гоч ончыктынет гын, тый чӱчкыдын нунын сырымашыштым вашлияш тӱнгалат, тидлан верчынак кумылет вола, чыла тидым йӧсын чыташет логалеш. Нуным тый тугак чот йӧратет гын, тиде йӧратымаштет тый пиалан лият. Тыйын йӧратымашетлан нуно

вашештат але огыт — тылат садак. Мыйын, шкетын кодшо да иктымат йӧратыдыме енгын, теве кызыт тыге ойлымемлан тый ит ӧр. Тиде тыгак, мый тидлан ўшанен илем.

Тиде кастане Лука Нойын пушыжым ыштен шук-тыш да, шӱм-чон йӱлен, Бурнимыт деке ошкыльо. Пӧлекшым мӧнгӧ кайыме деч ончыч пуэн кодаш шонен, пушенге шенгелан шылын шогале. «Пуремат пӧртышкышт, мом каласем? Кузерак мутым луктам? Даникым шкетшым гына ужам ыле гын, шонымем ятырлан куштылгын ыштен кертам ыле... Но воктенже эре Анита лиеш гын? Нойын пушыжым ужыт гын, мутат уке, титакшым ала кудалтат? О-о, кудалтат гын, мемнан кокласе кылнам пентгыдемдаш манын, тидын верч мый колымешкем тыршаш тўнгалам ыле».

Пеш чот аптыраналше, чон вургыжшо Лука пушенге шенгеч лекте да пӧрт вельшке ошкыльо. Даникын койкыжым пӧрт кӧргышкӧ пуртымо. Верандыште шкетын шинчыше Анита ачажын курткыжым тумышта ыле. Лука тошкалтыш дене верандышке кўзыш да ўдырлан Нойын пушыжым шуялтыш.

— Тиде... Даниклан, — пич йӱкын пелештыш пӧлекым кондышо.

Моло чыла шомакше-влак логарыштыже пижыныт да вуйым сакен умбакыже мо лиеш манын вучен шога.

Анита тудын кидше гыч пушым нале. Сырымыж дене чурийже ошеме.

— Тый эше тышке толаш тоштыч? — кычкырале. — Кызытак тышеч кай да тиде пӧртышкӧ ынде ик ганат ит тол!

Кычкырале да Нойын пушыжым да тушан верандыме пеш шуко фигурым орален оптымо пу комыля-влак ўмбаке уло вийын шуыш. Тўрлӧ фигура-влак пу комыля ўмбалне шаланышт.

Лука ик жаплан тўншыла да ўдыр ўмбаке моткоч чот лўдын ончен шогыш. Варажым эркын савырнышат, тошкалтыш дене ўлыкў шўртнбылын волыш. Чыла тыршымыже арам лие — тыште тудын титакшым нигунамат огыт кудалте. Чыла пашаже жапым йомдарыме гына лие.

Тидын годым кенета шонгыенгын каласымыжым шарналтыш, тудын мутшо-влак рвезылан волгыдо кечыйол гаяк чучыч. Шонгын мутшо-влак Лукан ойго дене вўдылалтше шўмжым лыпландарышт. «Сенен налме йўратымаш айдеме деке яра толшо йўратымаш деч утларак кугу пиалым конда». Келгынрак шоналтышат, ыштымыж годым да варажым тиде пуш дене Даникым куандарен кертмыж нерген шонкалышыжла, Лука шкенжым пиалан енлан шотлен. Ынде тудо нунын ончылно вуйым сакен шогаш ок тўнал да шке пашажым пеш тыршен да йўратен ышташ пижеш. Кунам-гынат кў-гынат тудын пашажым кўкшын акла да тидлан верч ала чынжымак тудым йўраташ тўналеш? Мо тудым ончылно вуча, эше ок пале. Но вуйым ыш саке. Тидлан эше эр.

12 глава

Күтүштө

Даникын йолжо пеш писынак ок төрлане. Ончаш манын, врач курыкысо ял марте икмыняр гана толедыш. Но кажне ганат чурийыштыже кумылдымо ончалтыш палдырнен, нимогай порылыкат лийын огыл.

Пасулаште нарцисс-влак пеледаш тўналмеке, фермер-влак ушкалыштым курыкышко кўташ лукташ кўлмө нерген мутым тарватышт. Лач тиде кечылаште Даникым эмлымверыш нангайышт да гипсым корандышт. Тидын годым врач ачалан шучко уверым каласыш: Даник сайын коштын кертдыме лиеш. Эмганыше йолжо таза деч палынак кўчык. Бурни господин мөнгыжө кумылдымо пөртыльö. Плотник деке мийыш, кок изи костылым ышташ йодо. Варажым йолчиемым ургышо ен деке катажым нумал намийыш, эргыжын ик ката пундашыжым кум сантиметрлан кўкшемдаш йодо. Плотникат, йолчиемым ургышат тиде йодмым пеш йöсын, кумыл волен вашлийыч да мыскынь йочан ойгыжым кертмышт семын иземдаш тыршышт. Йочан кумылжым нöлта-лаш манын, плотник костылеш маска вуйым ыштыш.

А йолчиемым ургышо ик катам шоколад конфет-влак дене тич темыш. Нунын тыге тыршымышт йочам куандарыш. Даник костыльжым у модыш семын вашлие. Нунын дене тудын эре коштымжо шуэш.

Ик-кок кече пörтышт йыр шудышырчыкла тörштыл кошто. Но ачажын ушкал-влакым курыкышко кўташ поктен нантайымыже нерген кольо да шорташ тўнале. Умыла: эсогыл маска сўретан костыльже денат ачаж дене пырля ушкалышт-влакым курыкышко поктен нангаен ок керт. Такшым вуйым шуэн шийын да шортын огыл. Но шортын гын, эре уло чон дене да пеш чот мўгырен.

Анита акаже, ковашт, ачаже кузе-гынат лыплан-дараш пижыч, öндалыт, шупшалыт. Йўкым йöратыдыме Ошлум пырысигат капшым кадыртылаш, йўкым лукташ тўнале. Молан шортмыжым пален налычат, суртысо-влак, лыпландараш тыршен, шонымыштым луктын ойлаш пижыч. Пытартышлан тыге пунчалыч: Даникым изи орвашке шындат да вольыкым чумырымо пазар марте ачаж дене пырля намият. Тудо кўташ лукшаш ушкал-влакым ужеш, варажым ишакым кычкыме вес орвашке куснен шинчеш, кўтў дене пырля курыкыш кўза. Тушто ик йўдым эртара да мöнгыжö пörтылеш. Анитат пырля лиеш. Кова ден Ошлум гына пörтым оролаш кодыт.

Теве ушкал-влакым курыкышко поктен нантайыме кече толын шуо. Игече пеш ояр лие. Таче пеш онгайым ужам манын, Даник моло годсо деч ончычрак помыжалте. Чылажымат радам дене шарналтен, Юмылан кумалме мутымат юмылдаш тўнгалын ыле, но чылажымак ок шарнат, чарныш. Ошлумым кидышкыже нале, одеял йымаке шупшыльо, тудлан таче кечын мо лийшаш нерген каласкалаш тўнале. А пырысиге, утлен, кудывечыш лектын кудале.

Шагат гычрак йоча акажын шўдырымō орваштыже лие. Корнын ўлыкō туран волымыжлан кōра Аниталан эре чараклен волташыже перныш. Кок вел пасу нарцисс дене леведалтын. Туштак нарынче тўсан пеледышла дене петырналтше изирак вер-влак торашке волгалтыт. Пеледыш-влак пеш тамле пушым шарат. Тидлан кōрак Даник, тўналтыш пōртла деке миен шуде, изишак нералтен колтыш. Ушкал-влакын шўйыштышт чарныде йонгышо онгыр-влак тудым помыжалтарышт. Ялышке пурымышт годым чыла вел гычат ушкал ломыжмо, пōрѐн-влакын кычкырыме, йоча-влакын чарга йўкышт шокташ тўнгале. Вольыкым чумырымо вер деке лишеммекышт, Анита ден Даник умылаш лийдымым ужыч. Пазар олмышко ушкал, презе-влакым конден теменыт. Кажныштын шўйыштышт онгыр кеча. Тидлан сырышыла, ушкал-влак вуйыштым чарныде рўзат, онгыр йўк торашке йонгалтеш. Тыштат-туштат южо ушкал тўшка деч ойырлаш да вес ушкал ўмбаке кўзаш тōча. Кевытышке пурымо омса ваштареш пōрѐн-влак погынен шогалынытат, кугу ўшкыж ўмбаке кычкырат: тудо кевыт окнаш тўкыжым кернеже. Ушкал-влак коклаште йоча-влак тўшкан погынен куржталыт. Тачысе кече нунылан кугу пайремлак чучеш. Таче школышто огыт тунем.

Швейцарийыште мланде ужаргыме жапыште вольыкым пасушко талук мучкылан поктен нангаят, а олыкышто, курык тайыллаште нунылан телым пукшаш шудым ямдылат. Вольыкышт дене пырля курыкыш кайыше пōрѐн-влак туштак илат, а ўдырамаш-влак йочашт дене мōнгыштō кодыт. Кўтўм лукмо кечыште вольыкым ял покшелан чумырат. Тидын годым вольыкым курыкышко поктен нангаяш йоча-влакланат полшыктат. Варажым нуно ик йўдым туштак эртарат.

Даникын тышке толмыжо йоча-влакым чотак
öрыктарыш. Эмлымверышке коштмо кечылам шот-
лаш огыл гын, таче тудо ялышке икымше гана веле
лектын. Санденак тудым кажныже ужде. Нуно
рвезым орваж дене шöдыркален кондыштыт. Тиде
шыгыр да нимом раш умылаш лийдыме верыште
коштын кертдыме йочам орва гыч сöмырен волты-
дымыштлан öраш гына кодаш. Öдырамаш-влак ужыт
да шупшалашак тыршат. Но Даник шкеже ушкал-
влакым гына ончаш тырша. Молымжым йöршынат ок
ончо. Санденак воктекше чумыргышо-влакым
корандаш тыршен, кидым эре ончыко шуен шинча.

Жап эртенак эрта. Вашке чыла кöтö, тыгак ең-вла-
кат корныш лекшаш улыт. Фермер-влак шке по-
чешышт вöден нангайышаш ушкалышт-влакым
ончыко луктыч. Кажне суртын тыгай ушкалже уло.
Нунын шöйышкышт кугу онгырлам сакалтыме. Изи
онгыран моло вольык нунын почеш ошкылшаш улыт.
Бурни господинат тыгай ушкалжым кандыра дене
ончыко вöден лукто. Тудын почеш Бурнин ушкалже,
презыже-влак, ең-влакын вольыкыштым шенгын,
ончыко тарванышт. Бурнин вöдышö ушкалже ошалге-
нарынче тöсан да пеш кугу. Почешыже ал неран да
эше писын ошкыл кертдыме презе кая. Тудлан На-
полеон лöмым пуэныт.

Кандыра дене саде ушкалжым вöден, Бурни гос-
подин эргыжын кийыме орва деке лишеме.

— Ишакым вес орвашке кычкенам, — каласыш тудо
Аниталан. — Ишак кем ургызын будкыж воктене шога.
Даникым тушко кусарет, а орвам школ воктелан кодо.
Мыланна чодырашкыла тарваныман. Мый ончыко
каем, а те почешем мийыза.

Бурни господин ончык кайыш. Чыла йоча-влак
тудым йöратат, сандене почешыже пöтырнен куржыч.

Ишакым кычкыме орва дене Анита нуным вашке поктен шуо. Тудо шкеже орваште ончылан верланен ыле, а Даник — шентелан. Тудыжо костылылажым ниялткала, почешышт куржшо йоча-влаклан ончыкта да уло кертмын кычкыра. Курыкышко кўзымым пеш йōрата, тидым йоча ынде шарнен илаш тўналеш.

Эр пеш ояр да чоным куандарыше. Кава канде-канде. Леве мардеж пуа. Пасум эртыштат, чодырашке пурышт, онтыр-влак тудым помыжалтарышт. Ушкал-влак пушентгыла кокласе йолгорно дене эркын ошкылыт. Теве презе утыр шентелан кодаш тўнале. Орваж

гычак Даник шўйысо кандыражым кучыш да ончыко шупшыльо. Тидым ужат, ачаже шыргыжале.

— Ноен, — каласыш ача, — ме тудым тыйын вокте-кет орвашке нёлтал пыштена.

Кок велке лўнген ошкылшо презым ачаже орвашке пыштыш, да Даник тудым шўйжө гыч куанен ондале. Презе рвезылан пеш келшыш. Тудын шинчаже эше изи, пылышлаже кок могырыш сакалтыныт. Сангаштыже кудыргалше пун кеча. Даник тудым эре ондал кайыш. Тидын годымак шинчаж дене сылне пеледышым, кож ден пўнчылаште пўгыльмө-влакым кычале, нуным йөратен ончышто.

Ик жап гыч Бурни господинын вольыкшо йолгорно гыч қоране да изирак аланышке лекте. Тыште нунылан вўтам ыштыме, воктенжак айдеме илыме пёртымат йөнештарыме. Тидыжат, тудыжат ик леведыш йымалне улыт. Кушко от ончал, эре нарциссым ужат. Ушкал вўта деч тораште огыл пу волым верандыме, тушко кўртнў пуч дене вўд йоген толеш. Уш-кал-влак вигак вол деке лишемыч, яндар да йўштө вўдым теммешкышт йўыч. Айдемылан чонгымо пөлемыште яндар, вўдыжтө да юалге. Анита ден ачаже пум кондышт, конгаш олтышт. Ёдыр окна-влакым почо, пөрт көргө яндар да шокшо юж дене теме.

Ачашт ушкал-влакым лўшташ тўнгале. Нуно лўштыкташ вўташке черет дене пурат. Тиддеч вара кочкышым ямдылаш тўнгальыч. Анита ден ачашт пўкенлаш шинчыч, а Даниклан кўварвалан шаралтыме ковереш верланаш вереште. Киндым, колбасам да сырым кочкын темычат, пу кружка гыч кофем йўыч. Пёртыштө шокшо лие, юж яндар. Даник кочкын теме да нелын кынел шогале, ачаж деке кидшым шуялтыш.

— Омет шуэш? — эргыжым пулвусшыже шындышат, йодо ача.

— Уке, — пенгыдын вашештыш эрге. — Тый мыйым курык вуйышко нумал кўзыктө.

Бурни господин эргыжым öрынрак ончале. Курыкышко иктаж пел шагат кўзыман. А Даник дене эшеат шуқырак жап кўлеш, да тудо ынде нелырак лийын. Но окшак изи эргыжын йодмыжым шуктыде кодаш ачалан йöндымын чучо. Капшым рўзалтышат, Даникым вачўмбақыже шындыш да пöлем гыч лектыч. Анитат шолыжын пальтожым нале да почешышт ошкыльо.

Курык тайылыште пеш чевер пеледыш-влак моткоч шуко кушкыныт. Анита нуным поген куржталеш. Шўлаш нелылан кöра Бурни господин ок кутыро, ончыко да ончыко ошкылеш. Курыкышко кўзен шумеке, эргыжым мландышке волтыш да ласкан шўлалтыш. Шке йырышт тыгай сылным ужын, чылан куанышт, öрын ончен шинчылтыт. Кушкыла огыт ончал — ош лум дене леведалтше курыкнер-влак. Нуным вашке шичшаш кече волгалтара.

Кече шичмылан кöра кава утыр чеверга, ал тўсым налеш, а курык-влакын кошар мучашышт кечын пытартыш волгыдыжым шуқырак налын кодынешт, шонет. Нуно кече волгыдышто йўштылмыла койыт. Тидым нигунамат уждымо еҥ Альпа курык йўла, тушан тул пижын манын шонен кертеш. А Даник чыла тидым ик гана веле огыл ужын гынат, тачат куанен ончен шинча. Кече утыр ўлыкö да ўлыкö волыш да чодыра шентелан йомо. Лум дене леведалтше кандалге курык деч моло тетла нимо ок кой. Каваште шўдыр-влак чўкталтыч. Теве вашке тылзе лектеш, да курыкнер-влак ший тўсын чолгыжаш тўналыт.

Анита кугун шўлалтен кынеле. Тудо кече волгыдын йоммыжым ончаш ок йöрате. Кас лийме годым чонжо эре шўлыканеш да шкетын кодмыжла чучаш

тўналеш. Тидын годым путырак сылным, моторым йөршешлан йомдарымыла чучеш. Тиде шижмаш ала-мож дене аважым йомдарыме йўдымсö шижмаш дене келшен толеш. Тунам тудым пычкемыште помыжал-тареныт да аважын колымыж нерген увертареныт ыле. А кызыт Анитан аланысе пörтышкö пörтылмыжö да конгасе волгыдым ончен шинчымыже шуэш. Йўлен пытышаш пу комыля-влак деч тораш огыл пызнен шинчын, йўд деч шылын утлен кертеш гын, утларак сай лиеш ыле.

Пöлем гыч ушкал вўташке лекме омса виш. Кенета нунын деке презе лишеме да Даник воктелан кўвар-ваке возо.

— Мый тудын дене пырля малем, — Даник ўшан-лын каласыш.

— Уке, тыге ок лий, тудын деч шуршо-влак кус-нен кертыт.

— Наполеонын шуршыжо-влак улыт гын, нуно мый декем эше орваштак кусненыт, — Даник вош-тылале. — Ачай, пожалуйста, мый таче Наполеон дене пырля малынем.

Каваште тылзе койылдале да уло мландым шöртнöö волгыдыж дене леведе.

13 глава

Шучко койыш

Лука ушкалышт-влак дене курыкышко ыш кае. Нунын ушкалышт молын деч ятырлан шагал, кумыт гына. Кенжеж гочлан нуным вес күтӱ дене пырля колтат. Тидлан верчынак шудым ямдылаш тӱнгалме марте яра жапше эше ятыр уло. Школ деч вара курыкысо шонго деке чӱчкыдын коштеш. Имне фигурым ыштен пытарен манаш лиеш. Тудын ийготан рвезылан тиде путырак сылне да сай паша. Имныже тымарте ыш-тыме чыла фигурыж дечат сылне да пеш мотор. Ор-жаже тале мардежеш шаланен, а йолтаганже-влак мландешат огыт логал — пеш талын кудалшыла койыт. Тиде фигурым ончен, кажне ен пеш талын кудалше имне нерген гына шонышаш.

Лука шке кундемыштышт ятыр имным ончен коштын. Тидын годым кудалмышт годым йолысо, капысе чогашылыштын кузе тарванылмыштым пос-нак тӱткын эскерен. Конкурсым кенжеж каникул му-чаште гына эртараш палемдыме. Тудын марте чыла шонымыжым ыштен шуктышаш. А школысо йоча-влак кӱн икымше верыш лектын кертгашыж нерген

шке шонымыштым ойлаш тўналыныт. Ятырын шөр погышын Мику эргыже сенга манын ойлат. Тудо кок маска фигурым ыштен. Нуно пуйто пушентышке кўзат. Маска-влак уда огытыл. Но Лука көргө чонжо дене вес семын шона: нине маска фигура-влакым пий але моло чонан дене путаяш лиеш. Садетын фигурыжовлакым шыпак ончен шога, а моло рвезе-влак кугу йўкын моктат. «А тебе мыйын имнем чынжымак имнбыла коеш, — Лука шке семынже шона. — Тудым ик енат моло волык але янлык дене ок путае...»

Но рвезе-влак кокла гыч иктат Лукан сенен кертшашыж нерген эсогыл шоненат ок керт. Тудо нигёлан нимом ойлен огыл. Ёмбакем эре удам шонен ончат да пашамат тыгак аклат, шона. Микун маскаже-влакым ужмекше, Лука ынде шке имнбыжын ятырлан сай улмыжым пален да конкурсышто икымше верым налын кертмыжлан ўшанаш тўналын. Имныж деч сайрак фигура иктынат уке. Шонен-шонен, икымше призым налаш кузе ошкыл лекмыжымак раш ужаш тўнале. Лўмжым колмеке, чылан Лука ёмбаке ёрын да көранен ончалыт, варажым мокташ тўналыт. Тидын деч вара рвезе ден ўдыр-влак тудын имне фигурыжым ончаш куржын лектыт. Кө пала, ала тидын деч вара тудымат йөраташ тўналыт?..

Ўдыр-влак призым налме шотышто эше чот да шукын ўчашат. Кевытыште ыштыше-влакын Мария ўдырышт пеш сылне тўрым тўрлен. Тудыжо эше вичияш улмыж годымак тўрлаш тунемаш тўналын. Жаклин лўман аваже ургызылан ышта, ўдыржым кид пашалан туныкта. Анитат пеш сылнын тўрла да пидеш. Коваже туныктен. Даникым ончымыж годым, пўкеныште шинчышыжла, тўрлө узорым пидаш тунемын. Конкурсышко кызыт Даниклан пидме свитерым намияш шона. Тудым шольыжо каныме кечылаште

да пайрем годым чияш тўналеш. Свитержым тудо Альпа курыкласе мотор пеледышлан келшыше узор дене сōрастараш шона. Шке пашажым кызыт йōр-шынжак пытарен огыл. Туге гынат пеш моторын коеш. Школышто переменыште пидын шинчымыж годым ужытат, йолташ ўдыржō-влак эре моктат.

— Анита, икымше верым налат, шонем, — эре тыге ойлат ўдыр-влак. — Узоран свитерым пидме паша кружевам пидме деч ятырлан неле. Комиссийысе ен-влак тидым шотыш налшаш улыт.

Анитанат икымше верыш лекмыже шуэш. Тидлан ўшанен коштеш. Эше арифметика дене налме ударак отмыкжым тōрлаташ шона. А коваже, ачаже да Даник кузе куанат ыле! Чылан кугешнаш тўналыт.

Лука дене танастарымаште Анитан яра жапше тунарак шуко огыл. А тышке эше шудым ямдылыме паша ешаралте. Ача-авашт дене пырля йоча-влакланат эр тўналын кас марте полшашышт логалеш. Тидын годым икте-весешт дене сай йолташ лийын шуыт.

Бурни господинын пошкудыжын кугу эргыже-влак курыкышко каяш да Бурнимытын ушкалыштым ончаш келшеныт. Тиде жапыште Бурни господин олыкышко вола да шке ангаштыже шудым сола. Шканже солен пытарымекше, Марель госпожан олыкшым сола. Тиде ватын марийже уке, а Лука эше изи, сава дене солен ок керт. Тиде курык тайылыште тракторланат кошташ ок лий, шудым сава дене гына солат.

Пōръян-влак ончылно солен каят, а йоча ден ўдырамаш-влак нунын почеш шудым кошкаш шалатат. Изирак йоча-влак изи шорвондо дене шалатат, кугуен-влак деч почеш кодде ыштат.

Анита ден ачаже поснак чот тыршат. Нунын солышаш верышт ятырак, а еным тарлаш ны окашт, ны моло йōнышт уке. Нуно эрден эр кече лекме жа-

пыште кынелыт, кунам шудышто да пеледышлаште эше лупс йылгыжеш да агытан-влак мураш веле тўналыт. Икмыняр шагат гыч нунын деке кова ден Даник ушнат. Кова пашам эркын ышта да чўчкыдын канаш шинчасыже логалеш. А Даниклан пашам ышташ ок логал, вет ик жапыштак торчак ден шорвондым кидеш кучаш ок лий. Тудо кенгуру гай тўрштыл коштеш, шудо копналаште шылын модеш, а нойымекше шокшо кечыйол йымалне шудым солышо-влакын мурйўкешышт ласкан папалта.

Кагне ийын Бурни господин эн ончыч шке олыкшо-влакым солен, вара Марель госпожан олыклашыкыже куснен. А ешыже тиде жапыште шке олыкыштыжо солымо кошкаш тўналше шудым овартен. Чыным каласаш гын, Марель господам тиде ийын лўдмаш авалтен ыле: Бурни господин эргыж дене энтек лийын кайыме деч вара олыклаштым солаш тўналеш мо? Но тудо арам тургыжланен улмаш. Ик эрдене кынелмекше, тудо окна гыч нунын олыкыштышт шудым солышо Бурни господиным ужо.

— Лука, писынрак кынел, — кычкырале тудо, — тебе Бурни господин мемнан олыкышто пашам ышта. Шорвондым нал да шудым шалаташ тўнал.

Лука эше омыюанак олыкыш соптыртатыш. Бурни господинын чурийышыкыже ончыде, тудын дене саламлалте. Тудлан Анита ден Даникын ачашт дене пырля пашам ыштымыже ок шу, садлан тудын деч умбалнырак лияш тўчен пашам ыштыш. Бурни господинынат рвезе дене кутыраш пешыже кумылжо уке. Пошкудын олыклажым солаш — тиде ик паша, весе — тудын изи эргыжым калекым ыштыше рвезе дене кутыраш. Анита нунын деке кечывалым тольо, тудо ачажлан кочкаш конден ыле. Ўдырат Лука ўмбаке ышат ончал.

Бурни господин Марель госпожан олыкыштыжо кум кече пашам ыштыш. Кумшо кечылан школысо каникул мучашке шуо. Лука, аваже да Мария акаже шудым копналашке вашкерак чумыраш тыршат. Теве-теве кенез каникул мучашке шуэш. Тудын марте нуно шудо пашам мучашлынешт.

Тиде пытартыш кечын чыланат олыкышто улыт ыле. Тунам Анита молгунамсе семянак ачажлан кочкаш кондыш. Эрла школысо конкурсышко шке пашажым нарийышаш верч ўдыр пеш вашка, свитер-жым эше изишак пидын шуктен огыл.

«А мый икымше призыв налын кертам мо? — мөнгө пörтылмыж годым ўдыр корнышто шонен ошкылеш. — Ой, кузе мый тудым налнем! Такшым, налын ом керт гынат, шолымын пеш мотор свитерже лиешак».

Олык гыч пörтылшыжла, Анита Марель госпожан пörтшö воктеч ошкыл эртышаш. Кече пеш шокшо, да ўдырын логарже чот кошкен, вўдым йўмыжö шуэш. Ужеш, Марель госпожан пörтöнчыл омсаже почмо. А саде омса гыч нунын кухнышт марте йörшынат тора огыл. «А мо, мый тиде омса гыч нунын кухнысо кранышт гыч вўдым йўын лектын кертамыс, — шоналтыш ўдыр. — Тыште нимо удаже уке». Даник дене лийше энгек деч ончыч Анита Марель госпожамыт деке ик гана веле огыл толын. Ўдыр тошкалтышке кўзыш да, öрын шогыде, ончыко ошкыльо. Кенета, пörтöнчылсö ўстембалне имне фигурым ужын, öрын шогале. Туштак пушенгым шуэшташ йөнештарыме инструмент, шўкшак койыт. Но эн чотшо имнын фигурыжо öрыктарыш. Пеш сылнын коеш. Имне оржам шалатыме, тудым мардеж гына тыге шалатен кертеш. Имне мотор йолжо дене пеш талын кудалмыла коеш. Анита тиде фигура ўмбач шинчам коранден

кертде онча да онча. Иктаж вич минутшым шогышак чай.

«Тиде имньым Лука эрла конкурсыш намияш ям-дылен дыр? Шонашат öрам, могай чоя айдеме! Конкурслан мом ыштымыж нерген нигöлан ойлен огыл. Рвезе-влак тудынат тыге ыштен моштымыж нерген нимат огыт пале да огытат тогдае». А имне путырак сылнын коеш! Лукалан пеш чот шыдешт коштеш гынат, имньыжым моктыде ок керт. Тугеже икымше призым сенген налеш гын, Лука моткоч пиалан лиеш да кугешнаш тўнал кертеш. Аниталан сўретлалте: теве рвезе призым налеш ошкыл лектеш, вуйжым кўшкö нöлталын, чурийже путырак куаныше, весела. Пытартыш жапыште ик ганат тыгайым ужын огыл. Молан тиде уда чонан ег пиалан лийшаш? Нимогай праваже уке! У-у, мый тудым конкурс гыч корандышаш улам!

Тышке тудо пеш жапыштыже толын лектын. Ёстел ден окна ик кўкшытыштö улыт. Теве мардеж дене пушенге шўк-влак тарванат. Виян мардеж имне фигурымат окна гыч пуал луктын кертеш. Мландышке камвочшо фигурым эртен коштшо-влак ужын огыт шукто да тошкал лаштыртат. Тидым кöн ыштымыжым нигö ок тогдае. Анита кидшым писын шуялтыш, фигура окна гыч ёлыкö камвозо. Анита тошкалтыш дене ёлыкö куржын воыш да тудым тошкаш тўнале. Тидым моло енат тыгак тошкал эртен кертеш!

Теве ынде Лукан пеш мотор имньыже мландыште шаланен кия. Анита мöнгыжö содор ошкыльо.

Вучыдымын волгыдо петырналтмыла чучын колтыш. Тиддеч ончыч путырак моторын койшо тўня ынде ончычсыж семын волгыдо, чоным вўчкышö, сылне огыл. Анита молан тыге лие манын, öрын шоналтыш. Каваште

ик пылат ок кой, кече тугак онча, а ўдырлан пеле пычкемыш, кумылым волтышо сўрет коймыла чучеш.

Шке пўртышт деке миен шумыж годым Даник вучыдымын кычкырен лектын шогале. Тиде мо-гынат удалан чай. Йолжо таза лиеш гын, акаж деке, очыни, куржын лектеш ыле. Но шольыжо костыльже денак, кугу ошкыллам ыштеден, пеш тыршен лишемеш.

— Анита! Анита! — куанен кычкырале. — Мемнан пу ораташте ала-могай юзыен-влак лийыныт. Мый пырня-влак шентелне модыш пўртым ыштем ыле, да тушто кугу неран слоным, кужу пылышан мерангым, икмыняр ушкалым, казам, тигрым муым. Тушто эсогыл ик кужу шўян жираф уло ыле. Айда каена, мый тылат ончыктем! Нуно тыгай мотор улыт! Юзыен деч моло нуным тушко нигў пыштен кертын огыл. Чын вет?

— Мый ом пале, — вашештыш Анита.

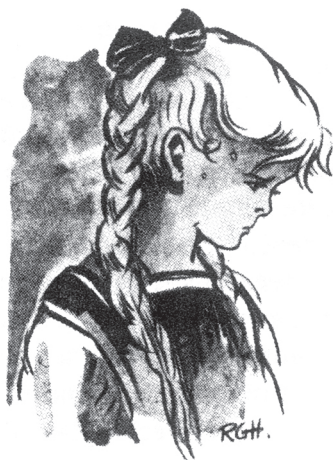
Йўкшў кумылдымын да ўкынышын шоктыш. Даник ўрын ончале, акажын чурийыштыже нимогай куаным ыш уж. А йочалан Рошто пайрем эрдене шке кемыштыже ужмо ош пырысиге гаяк моткоч ўрыктарыше да куандарыше татыште улмыж гаяк чучеш.

Пушентге гыч шуэшт ыштыме янлык ден вольык-влакым ужеш гын, Анитат мыйын семынак ўреш да куана манын шонышо Даник тугак тўткын ончен шога. Акажын кидшым руалтен кучыш да пу комыля-влак деке шупшаш тўнгале, а акаже изиш веле тарваныш. Ынде шольыжо шкетын куржын колтыш да кидешыже онгам кучен пўртыльў. Саде онгаш икмыняр фигурым пижыктыме. Ынде адак акажым туран ончале. Но садак ны ўрмашым, ны куаным ыш уж.

— Нуным тышке ала-могай ораде рвезе конден кудалтен, шонем, — ынде кумыл волен да сыренрак ка-

ласыш акаже. — Ончем-ончемат, фигура-влак тынар-
жак кычкырен өршашлык моторат, сылнат огытыл...

Тыге мане да туран савырныш, шкеж нерген удам
шонен, пörтышкö эркын ошкыл пурыш. Ой, кузе
тудо Даникым торжан да йöштын кутырен вашлие,
куанжым темдале! Мутат уке, нине фигура-влакын
тышке кузе логалмыштым пеш сай палас. Таче тудо
моткоч уда койышым ончыктыш да чыным йол йы-
макше тошкыш. Тудын дене мо лийын? Чыла тидын
нерген изишак шонкалыме годымат шöмжылан
йöсын чучеш, волгыдо кече пычкемыш йöдышкö са-
вырна. Чон куан ден весела кумыл кумыкталтыч,
йомыч. Ынде тачысе нерген шонкалымыж деч ни-
гунам утлен ок керт! Малыме пöлемышкыже куржын
пурыш, вакшышке шунгалте да, уш кайыше гай
лийын, шорташ тöнгале.

14 глава

Кочан каласкалымыже

Саде кастенак Лука пашажым мучашлыш да мӧнгыжӧ куржо. Чонжылан пеш сай да куштылго. Таче пеш тыршен ыштыш да чот ноен. А вет мӧнгыштыжӧ имныже вуча! Эрла школышко нангая, да тудынат пушенге дене пӱчкеден моштымыжым чылан пален налыт. Тошкалтыш дене пӧртӧнчык кӱзыш да ӧрын шогале: имныже уке. Ёстембалне инструмент ден шуэшт ыштыме шӱк гына койыт.

Аваже мӧнгышкышт ончычрак кайыш. Ала имным пӧртышкӧ пуртен? Лука кухныш куржын пурыш.

— Авай! Авай! — кычкырале тудо. — Мыйын имнем тый пӧртышкӧ пуртен отыл?

Аваже таз ӱмбач вуйжым нӧлтале да эргыжым ӧрын ончале.

— Мый ужын омыл, — вашештыш ава. — Очыни, тый шке кушко-гынат вес вере шынденат...

— Мый тудым нигушкат вес вере шынден омыл, тыште ёстембалнак кодо. Пеш раш шарнем. О-о, авай, имнем кушто лийын кертеш? Тудым кычалаш тят полшо.

Аваже вургемым мушмыжым чарныш да эргыж деке лишеме. Тудат Лукан икымше призым сенен налмыжым пешак уждеже. Имне фигурым кычалын, нуно ятыр жапым йомдарышт, ик пусак гыч весышке курыжталыч, ик гана веле огыл кўшкат кўзышт, ўлыкат волышт.

Марель госпожан вуйышкыжо ик шонымаш тольо.

— Тудо ала ўстел гыч окнашке, варажым тўжваке, мландышке камвозын? — тудо каласыш. — Кай, пёртөнчыл воктене ончо.

Лука тушко куржын волыш. Шуко кычалашыже ыш логал, лавыраште пу катыш-влакым ужо. Ондакше нуно сылне имне фигурын ужашлаже лийыныт. Чыла катышым погыш да шортшаш гай чурий дене аваж деке пёртыльö. Нуным ужын, аваже кугу йўкын кычкырал колтыш. Тидым колын, вес пöлем гыч Мария лекте. Ава ден ўдыржö каткалалтыше пу падыраш-влакым шортшаш гай ончен шогат, мом каласашат огыт пале.

— Тиде пырысын пашаже дыр, — Мария йўкым лукто. — О-о, Лука, мый пеш чаманем! Тыйын моло нимочат кодын огыл мо? Конкурсыш кеч вес фигурым нангаем ыле...

Авашт кугу йўкын гына кычкырал керте:

— О Лука!

Аван тиде йўкшö шуко нерген каласыш.

Лука шкеже ик мутымат пелештен кертде шога. Пöлемышке пурыш да пырдыжысе шагатым ончале.

— Мый курыкышко кайышым, — пич йўкын пелештыш. — Кас кочкышлан пёртылам.

Пёртөнчыл тошкалтышым куржын волыш да пёртышт воктенак солен пыштыме шудан олык гоч куржо. Ава почешыже пеш йöсын шонкален ончен шоген кодо. Эргыжын чодырашке миен шумыж марте

ик верыштак шогыш, вара пörтыш пурыш, тазше ўмбалан пўгырнен, вургемым мушкаш тўнале. Вўдан тазышке икмыняр чўчалтыш шинчавўдшö чўчалте.

— Мыйын Лукамланак эре мөнтешла лиеш, — чон йöсын вудыматыш тудо. — Иктаж гана иктаж кўкшы-тыш шуэш мо?

Рвезе пеш чот нойышыла ошкылеш. Укш гыч укшышко ур-влак тöрштылит, пўкшым йоктарат. А Лука шкеж йыр мо ышталтмым нимом ок уж, ок кол. Пудыргышо имне фигурыжо да таче путырак чот кумылжо воымо нерген шона. Сенен налшаш икым-ше верым ынде кö-гынат весе налеш. А тудым ончыч-сышт семянак шкешт воктеч корандаш да ўмбаке ужмышудымын ончаш тўналыт. Тўрлö фигурым сылнын да сайын ыштен кертмышым ончыктымo йөн ынде тетла огеш лий. Вет тудо икымше верым налын ок сене да нигöлан кўлдымö лиеш.

Изи аланыш толын шуо. Тышечын, пушенге вуйла гоч, луман курык-влакын кошар мучашыштым ужын кертеш. Нуно ужар пушенге-влак дене леведалтше курык-влак деч ятырлан кўкшö улыт.

«Тышеч иктаж-кушко куржшаш ыле! Торашке, торашке, — семянже шонкала. — Мыйым нигөн палыдыме, мом ыштен кертмем нигөн шинчыдыме верыш каяш да тушто угыч илаш тўналшаш ыле. Вес верыш каен кертам гын, тысе семян енг-влак деч лўдаш, вожылаш ом тўнал ыле...»

Кок курык кокласе ўлыкшö верым да вес олашке нангайыше тусо корным ончаш тўнале. Мария акаже лач тушто пашам ышта. Чонжо эре саде ўлыкшö верышке ўжын. Тудыжо рвезылан палыме да тунемме верла гыч вес тўняшке кайыме корно гай чучеш. Но тудо тыгак лўддымö путешественник-влакын колымо верланат шотлалтын. Лука тиде вер гыч кок гана ош-

кыл эртен. Но тидыже кечын сай волгалтарымыже да саде верын пеледышан шудо дене леведалтмыж годым лийын.

Кызыт тиде верым теве-теве шичшаш кечын пытартыш йоллаже-влак волгалтарат. Лукалан саде вер тюрма гыч эрыкыш лукшо омсала койо. Тиде омса гоч тудо шкетын гына эртышаш. Тунам веле тудо кече шичме элыште шканже куштылгылыкым муын кер-теш.

Лука курыкысо шонгыеным тудын деч ончыч ужо. Шонго пörтышкыжö пурымо омса воктенсе пырдыжеш энгертен да лап верын вес велкыже онча ыле.

Шонго деке лишеме. Тудыжо порын шыргыжале.

— А, — кужгö йёкым лукто курыкысо ең. — Тиде адак тый. Ну, пашат кузерак? Кунам икымше призыв сенген налат?

— Мылам нимогай приз ок логал, — рвезе кумылдымын вашештыш. — Мыйын имнем пудырген, шаланен. Шонымаштем, үстел үмбач пырыс камвозыктен, варажым үлнö кийыше фигуремым кө-гынат тошкен лаштырген.

— О-ой, чонемланак йöсын чучеш! — шонго чон корштен пелештыш. — Но тый конкурсыш мом-гынат весым нангаен кертатыс. Ончыч ыштыме ир казат шотышто мом шонет? Тудат пеш сылне ылыс...

Лука йолжо дене корнышто кийыше кў падырашым öрдыжкö чумале.

— Мый тудым сай инструмент дене ыштен омыл. Нуно тиде мыйын эн сай пашам манын шонен керт-ыт. Уке, тушко имнем намиен ом керт гын, тылеч вара нимом ышташ ом тўнал...

— Тиде тылат мом пуа? Тыйын нерген нунын кузе да мом шонымышт молан кўлеш? — шонго öрö.

— Кўлеш, — шып вашештыш Лука.

— Молан?

Вуйжым ўлыкө сакыш, мландыш ончаш тўнгале. Мом каласен кертеш? А вет шонгыен тудын сай йолташыже лийын шуын, уло тўняштат лач ик йолташыже веле. Ала чоным почманак?

— Тиде мылам пеш кўлеш. Молан? Чыла йоча-влак мыйын ўмбакем ужмышудымын ончат, да чылан мыйым орадылан, нимом ыштен моштыдымо да ўнардымылан шотлат. Икымше призым сенген налагын, пу гыч тўрлө фигурым ыштен кертмемым пален налыт ыле. Мемнан кундемыштына чыла деч сайын ыштен кертмем пален налыт гын, ўмбакем вес семын ончаш да мыйым йораташ тўнгалыт ыле, шонем.

— А вет садак йораташ огыт тўнгал ыле, — шонгошып пелештыш. — Шканет гына ыштен моштымет дене тый нигунам йоратымашым сенген налын от керт. Кугешнымашым да кўранымашым сенген налын кертат чай, но йоратымашым огыл. Тымарте тидлан верч тыршенат гын, жапетым гына арам йомдаренат.

Лука ончычсыж семынак мландыш ончен шинча. Но шонгын пытартыш мутшым колят, шинчашкыже тура ончалын, каласыш:

— Тугеже чылажымат арам ыштыме. Чылан йораташ тўнгалышт манын, чыла угыч тўнгалаш моло йон уке. Тыге гын, еҥ-влак мыйым нигунамат йораташ огыт тўнгал.

— Шкендым чылаштланат йоратыктымет шуэш гын, — шонго ўшанлын тўнгале, — тый нунылан тидым ышташ полшышаш улат. Шке кертметым еҥ-влакым йораташ, нунылан служитлаш гына кучылтшаш улат. Тидым иканаште, кўчык жапыште, ышташ ок лий. Шуко жап кўлеш. Но тый молым пеш чот йоратыметым, нунылан служитлыметым эре ончыко да ончыко лукшаш улат, пел корнеш чарнен шогалшаш отыл!

Лука вуйжым нөлтале, шонгтым пеш түткын он-чале. Чоныштыжо эше луктын каласыдыме йодыш шочын. Йөратымаш нерген пеш шуко палышыла койшо тиде öрыктарыше шонгыен молан вара тыште, курыкышто, моло ең деч тораште, шылын ила?

Тудыжо рвезын йодышыжым тогдайыш ала-мо. Тидым умылаш сангаштыже кудыр корно-влак але пеш ойганла коймыжо полшышт...

— Мыйын йөратымаш да моылан полшымо нерген ойлымемлан да тидын годымак тыште шкетын илымемлан тый, эргаш, öрат чай? — шонго чон почын йодо. — Такшым йодшашак улат. Но тиде пеш кужун шуйнышо илыш корно, кугу историй.

— Те чын тогдайышда, — Лукат көргö шонымыжым почо. — Тыланда ең-влакым йөраташ да нунылан служитлаш йöсö дыр, шоналтышым. Йөршын шкетын иледа да, мыйым шотлаш огыл гын, моло нигö денат огыда мутлане.

Икмыняр жап шонго шып шинчыш. Шичше кечын шöртнö йоллаж дене сылнештаралтше курыкышко ончышто. Вара пелештыш:

— Мый тылат шке илышем почам. Но умыло: тиде — секрет. Мый эше нигöланат каласкален омыл. А тый эн ўшанле енем улат. Тўналамже пеш тора гыч.

Шке авам ден ачамын ик эргышт гына лийынам. Ачам чыла йодмем шуктен. Мутат уке, нечке лийынам да койышланаш йöратенам. Шонкаленат моштенам. Но түргочшак нечке лийын омыл, шкемым йöратенам. Кугу лиймекем, ик банкышке пашашке пурышым. Тыршен ыштыше улмемлан сай верым пуышт. Варажым ик ўдырым йöратен шындышым да марлан налым.

Юмо мыланна кок эргым пуыш. Еш дене илыме

тўналтыш жапыште сай пелаш да сай ача улам ыле. Варажым уда йолташ-влакым муым. Нуно эре мӧнгышкышт ўжыт ыле. Картла модыныт да эре аракам йўыныт. Мый нуным сай енлан шотлышым да нунын дечак илаш тунемым. Эркин-эркин шкеат аракан танже лийым. Аракалан шукырак да шукырак оксам кучылташ тўналым. Тидын деч посна карт денат шуко модын колтем ыле. Мыняр шукырак иленам, тунар ударак лийынам. Варажым мӧнгемат вараш кодын пӧртылаш тўналым, эре йўшӧ. Кок изи эргым мый дечем лўдаш тўналыч. Варажым йӧратымыштымат чарнышт. Ватем эре сӧрвален, мыйын верч Юмым кумалын. А мый тыгай ылыш деч утлен кертын омыл. Аракам йўмаш шке кидыштыже пентгыдын кучен. Тиде кепшыл деч нигузе мучыштен ыжым керт. Окса ситаш ыш тўнал, енг-влак мыйын нерген удам ойлаш тўналыч.

Банкын озаже мый денем кок гана пентгыдын кутырыш. Уремыште йўшым мумекышт, кумшо ганалан паша гыч луктын колтыш. Саде кечын мӧнгына айык вуян пӧртылым да ватемлан паша гыч лукмо нерген каласышым. Тудо тыге каласыш: «Тугеже мылам пашам ышташ тўналман. Эргына-влакым мучашдымын вожылмашке луктын огына керт».

Шкеже вес пашам кычалаш пижым. Но тиде жаплан мыйым чылан паленыт, сандене нигушкат пуреншым керт. Картла модын, оксам ышташ тӧчышым, но ик ганат модын шым нал. Тыге чыла модын колтышым. Ватем каже кечын пашаш коштын. Пашамат ыштен, суртымат кучен, икшыве-влакымат ончен. Но пашадарже мыланна илаш ситен огыл. Ик гана мӧнгына пӧртылат, каласыш: парымна пеш кугу, а тўлаш нимо дене. А мылам парымым тўлаш, аракамат налаш окса кўлын. Шонем, арамлан огыл банкыште пашам

ыштенам, кугу верыште. Тусо чыла рожым, тушко кузе пурен-лекмым чыла палем. Шолышташ шонен пыштышым.

Шонымашем сай лектышым пуыш, банк гыч шуко оксам шолып луктын кертым. Но икмыняр жап гыч мыйым кучышт да судитлышт. Шуко шолыштем-лан көра мый чыла пörтылтен шым керт. Кугу жаплан тюрьмашке петырышт. Ойгырымыж дене ватем нелын черланен. Пашам түргоч шуко ыштен, йочана-влакым пукшаш тыршен да шкеже шагал кочкын илен. Мый декем, тюрьмашке, ватем кум гана мийыш. Пеш чот нойышыла да черлыла койо. Варажым кугурак эргынан письмаж гыч палышым: аваже черле, мый декем коштын ок керт.

Икмыняр арня гыч мыйым полиций ватем дене чеверласаш мөнгышкем нангайыш. Тудо колышаш гай черле ыле. Ужармужо чер дене кола, маньыч. Сутка мучко кидшым кучен воктенже шинчышым. Раш палем: кугу ойгылан көра шүмжö кырымym чарныш да ош тўня гыч кайыш. Чынжымак, тудым мый пуштым. Ватем чеверласымына годым мылам Юмын йöратымашыже, Тудын порылыкшо да сулыкым касарымыже нерген ойлыш. Колымешкыже воктенже шинчышым. Варажым полицейский-влак мыйым тюрьмашке нангайышт.

Умбагыже мо лийын — омо ужмыла веле шарнем. Путырак кугу ойгышко возым да мом ышташат, кузе лияшат пален омыл. Икте гына кумыланден: ончычак мый пушенге гыч мом-гынат ышташ йöратем ыле. Яра улмем годым тюрьмаште инструментом дене пайдаланенам, да мом-гынат шуэшт ышташ эрыкым пуаш тўнгалыч. Тиде пашаште утларак да утларак сай лектышыш шуаш тўнгалым. Поро чонан ик надзиратель фигурем-влакым пазарыште ужалкалаш тўнгале.

Тыге мый оксам ышташ йӧным муын кертым. Кеч шагал ден гынат, мый оксам тыршен погаш пижым. Вет мылам кунам-гынат чылажымат угыч тўналманыс, шоненам.

Эрыкыш лекме кече ятырлан ончыч толын шуо. Тюрьма начальник деке нантайыштат, мылам каласышт: шкемым сайын кучымежлан кӧра ончычрак луктыт — кум арня гыч эрыкан айдеме лиям. Куанашат, ӧрашат палыде, камерышкем пӧртылым. Кушко мылам кайыман? Кузе илышым угыч тўналман? Иктым гына шонен пыштышым: эргым-влак мыйым ик ганат ужшаш, кушто улмем палышаш огытыл. Тюрьмаште шинчымем годым коча-ковашт дене иленют. Эше тунамак мый дечем йӧршешлан йӱкшенют ыле. Такшым ушан да шкеныштым шот дене кучышан лийын кушкыт манын, ӱшанен иле-

нам. Ончыклыкышт сай лийшашла чучын. Ораде да уда чапем дене нунын илышыштым локтылмем ыш шу. Нунын илышышт гыч йөршешлан йомшаш улам манын шоненам.

Тюрьма начальник илышым угыч тўнгалаш мылам полыш кидым шуялташ ойым лукто. Но мыйын нергенем нигö ынже пале манын, тудын кидшымат корандышым. Теве ынде эрыкышке лекме кечем толын шуо. Тюрьма гыч лукмышт годым күсеныштем изишак оксам ыле. Икымше поезд денак тышке, курыкышко, толын шуым. Тиде ялеш волен шогальым. Лач тыште күтүчым ужым. Ушкалже-влак пече рож гыч енгын пасушкыжо пуреныт. Мый пасу гыч поктен лукташ полшышым да варажым мылам иктаж-могай пашам пуэн от керт гын, манын йодым. Күлеш ыжым лий. Саде ең мылам курыкышко күзаш темлыш. «Тушто, — каласыш мылам, — ик кресаньык ила. Эргыже олашке тунемаш каен. Тудлан полышкалыше күлеш».

Мый саде кечым нигунам ом мондо. Пöртшö деке лишеммем годым тиде кресаньык пум руа ыле. Мый, шужышо да нойышо, ончыкшо миен шогальым. Чо-немлан йöсын чучын. Тылат күтүчö күлмö нерген колынам маньым да мыйым пашашке от нал гын, йодым.

Вуем гыч йолем марте ончале. Чурийжым ончен, поро енлан шотлышым, шинчаже ласкан онча. «Тый мемнан ял гыч отыл, — мане тудо. — Кушеч тольыч да кө улат?» — «Женева ола гыч улам», — вашештышым мый. «Могай пашам ыштет?» — «Мыйын пашам уке». — «Тымарте могай пашам ыштенат?»

Тидын годым могай-гынат сай шоям шонен муаш күлеш шоналтышым, но саде ең ўмбакем туран да порын онча, да шоя мутем умша гыч ыш лек. Чыла чыным ойлаш күлеш шоналтышым. «Мый... але гына

тюрьма гыч лектым», — чон почын каласышым. «Тюрьмаште молан шинченат?» — «Оksam шолышт-мылан», — «Мыйын оксам шолышташ от тўнал ман-нын, мый кузе пален кертам?» — «У илышым тўнал-нем. Пожалуйста, ўшаныза. Огыда ўшане гын, мый каем».

Ўлыч кўшкё шумеш угыч ончалят, кидшым шуял-тыш. Воктен тенгылеш шинчим да шортын колтышым. Тюрьма айдемым чот тодыштеш, өкындара, ойгырыкта.

Тудын дене вич ий пашам ыштышым. Икте денат тангым ыжым кучо, ик ганат канышыште ыжым лий. Эре куанен илышым: мый йоратыме енемлан пашам ыштем, а вет чыла моло енге мый дечем корангыныт. Мый чўчкыдын шке дечем иктым йодынам: молан тудо мый денем тыге ыштен? Ик гана ола гыч толшо эргыж дене мутланымыштым колышташем логале. Рушарнялан толын ыле. «Ачай, — тўнгале эргыже, — молан тый тиде ворым пашам ышташ нальыч? Тидым тый шонен ыштышыч?» — «Эргым, — ачаже вашеш-тыш. — Христос языкан-влакым ок шўкал, а ме Тудын тунемшыже улына».

Кенжежым ме тудын дене коктын курыкыш каена да теве тиде пörтыштö илена ыле. А ынде мый шкетын илем. Тыныслык, ласка илыш мыйым эркын-эркын лыпландарышт, ласкандышт, эмлышт. Мылам, языкан енлан, саде яндар шўм-чонан сай айдеме семынак, курыкышто пеледыш-влак пеледыт, волгыдо толеш, эр еда яндар кава почылтеш. Тиде мучашдыме поянлык когылянна иктör пуалтын. Эркын-эркын мыят Юмын йоратымашыжлан, чаманымашыжлан ўшанаш тўналбым.

Ныл ий ыштымекем, саде ег нелын черланыш. Врач-влак полшен ышт керт. Талук мучко ончышым.

Эргыжат чўчкыдын кошто. Варажым тудо колыш, да мый адак шкетын кодым. Колымыж йўдым тудо ватем семянак Юмын йўратымашыже, порылыкшо да сулыкым касарымашыже нерген каласкалыш.

Тыгеракын, уло тўняштат икте гына улшо пеш сай йолташемым йомдарышым. Тудын эргыже мый декем пеш поро лие. Тунам тудо чот поен шуын ыле. Чыла ушкалжым ужалыш, а тиде пўртым мылам пўлеклыш. Казам да икмыняр чывым налым. Чыла арверем погалтышымат, тышке илаш куснышым. Тудо жап годсек тыште илем. Ик палымем гына уло. Олаште ила да тўрлө сатум ужалкала. Пу гыч ыштыме фигурем-влакымат ужала. Южгунамже шке эргым-влак нерген мом-гынат пален налеш да мыланем каласкала. Кок эргымат сай айдеме лийын кушкыныт. Иктыже — врач, весыже бизнес пашам ышта. Мыйын илыше улмем огыт пале. Вет мыйын нимозмат уке. Мом нунылан пуэн кертам? А лўмемже чапыштым веле волта.

Ватемын да кресаньык йолташемын илышышт да мыланем ойлен кодымышт шуко полшат: ынде мыят Юмын айдемым йўратымыжлан чынжымак ўшанем. Толымо енем-влаклан шолыштмем пўртылтен ом керт. Кө улмыштымат, кушто илымыштымат ом пале. Туге гынат пашам ыштем да оксам погем. Вашке шолыштмем наре поген ситарем. Тиде оксам көлан-гынат поро пашам ышташыже пуаш шонен илем. Теве тыге мый шке парымем тўлынем.

Тый, Лука, чылажымат угыч тўналашем нимогай йөн кодын огыл манат. Йонгылыш ойлет, мутет чын огыл. Мыйын языкем тыйын деч ятырлан шуко да кугу, келге да кумда. Тидлан көра шуко йўсланышым. Тый эше йоча гына улат, санденак умылен от керт. Юмын мыйын сулыкем касарымыжлан ўшанем. Мый

ынде парымем пörтылтышаш верч да Юмо мыйым могайым ужнеже, тугай лияш манын илен тыршем. Тиде лач тудо, мом мый ыштен кертам. Лач тудо, кудым кажныже ыштен кертеш да ыштышаш улыт: эртыше жапым ме Юмылан ўшанен пуышаш улына.

Шонгыен шыпланыш.

Тудын деке каза лишеме да вуйжым шонгын пулвуйышкыжо пыштыш. Лўштымō жап шумым шиж-тараш тыршен, изишак тўкыж дене өргедыле. Лукат верже гыч кынел шогале, поро чонан шонгыен ўмбаке тура ончалят, воштылале. Варажым эркын савырныш да омса вельшке ошкыльо.

Рвезе мōнгтыжō вашкыде кая. Шонгыенгын ойлымыжо пылышыжлан эшеат шокта: «Мый ынде шке парымем пörтылтышаш верч да Юмо мыйым могайым ужнеже, тугай лияш манын тыршен илем». Нине мут шотышто шуко шонкалыш, да налын кертдыме приз нерген чон вургыж шонкалымыже кўлдымашке лекте. Тудо, мутат уке, Даникын йолжым ончычсыж гайымак ыштен ок керт, но кунам-гынат тудлан мом-гынат пеш сайым да кўлешаным ыштышаш. Тыршаш гын, вет кеч изишак поро лийын кертешыс. Теве, мутлан, аважымак налаш. Лукан имне фигурыжлан кōра кузе чот тургыжланыш, кумылжат волыш. Теве Лука, лўдмашым сенен, тудлан ончыкта: тиде паша тыгаяк кўлешан огыл. Тидын деч вара ава угыч весела лиеш.

Чодыра гыч лекшыжла, рвезе пōрт окнаштыже шкеж деке ўжшō волгыдым ужо. Тиде волгыдышто тудлан кенеж касым ырыктыше, ең-влакым веселандыше вийым ужмыжла чучын колтыш. Тамле пушан шудо коклаште шудышырчык-влак йўкланат, а юж але гына солен пыштыме шудын тамле пушыж дене айдемым эше чотрак куандарыше виян лийын.

Шемалгын койшо кож-влак ўмбалне у тылзе волгал-теш. Курыкысо шонгыеннын каласкалымыже семынак лийын: сай ден уда йоча-влакланат йўд ик семынак поро.

Лука пөртөнчыл тошкалтышке писын куржын кўзыш да аважым куанен шупшале. Тудо эргыжым вучен, пөртөнчылнө шоген.

— Авай, мўшкырем пеш чот шужен! — веселан каласыш Лука. — Тый кас кочкиш гыч мылам иктаж-мом коденат?

Тўр дене тўр темше мискым ужат, Лука шыргы-жале. Тыгак аван шўргыж гычат ойгырмыжо йомо, тудым весела, куанле ончалтыш вашталтыш.

15 глава

Икымше приз

Вес эрдене Даник икымше кечыйол дене пырля кынеле. Таче мо тугай онай лийын кертеш манын шонкалышыжла, ик жап шыпак кийыш. Кенета ушышкыжо ик шонымаш толын пурыш да, кынел шинчын, акажлан кугу йӱкын кычкырале:

— Анита, таче мый тый денет пырля миём, икымше призыв сенен налметым ончалнем. Вашкерак мыйын шем костюмом муын кондо. Тыгак түрлеман подтяжкemat пу.

Шке пӧлемыштыже ўдыр шолыжын кычкырымыжым колдымыла лие. Даникын иктымак ныл гана кычкырымек, ўдыр шолыжын койко воктекше тольо.

— Даник, шыплане! — кычкырал каласыш. — Йӱршынат икымше призыв налам манын ом шоно. Але костюмым чияш эр. Ачана теве гына кынеле.

Йоча кугун шӱлалтыш да верешыже шуйнен возо. Но кӱн дене гынат мутланамыже шуэш. Тидлан верчынак шкеж деке Ошлумым нале да пырысын пылышышкыже шып каласкалaш пиже: «Ошлум, таче

мый, изи орваш шинчын, школышко каем. Тушто конкурсышко нарийыме чыла насташтым ужын кертам, — тудо кутыра. — Анитан свитерже эн сӧрал лиеш. Мый икымше призыв налмыжымат ужын кертам. Совым чыла деч чот кыраш тӱнгалам. Таче мый шкемын эн сай подтяжкем пижыктем».

Ошлум умшажым каралтыш, тудын почешак — рвезе. Эше пеш эр. Ик жап гыч Анита ӱлыкӧ волыш гын, нуным пич малышым ужо.

Ик шагат гыч чылан пырля корныш тарванышт. Даник рушарнялан гына чийыме эн сай костюмжо да тӱрлыман подтяжкыж дене. Ачашт орвам шӱдыра. Анита пеш шӱлыкан, кумылдымын да изишак сырышыла койын ошкылеш.

Тыгай кечыште молан шӱлыкан да шыде чуриян ошкылеш? Кече волгалтара, энгерыште вӱд чолгыжал-чолгыжал колта, а тудо, икымше призыв налаш шонен, школыш кая. Даник нигунам вуйым сакен ок кошт, огешат сыре. Йолжо корштымо годым гына кумылжо вола.

— Анита, — йодо шолыжо, — тыйын мӱшкырет коршта мо?

— Уке, ок коршто, — вачештыш акаже. — Молан мыйын мӱшкырем корштышаш?

— Чуриет шыдын коеш да тыге шоналтышым, — умылтарыш. — Ончал, мыйын каташтем канде лыве шинча!

Но ӱдыр ышат ончал. Тудо вуйжым ӱлыкӧ сакен ошкылеш. Таче тудын дене мо лийын?

Школ деке миен шумышт годым ужыч: кудывечыште пеш шуко калык погынен. Классыште парт-влакым пырдыжла воктеке коранденыт, а нунын ӱмбалнышт тунемше-влакын конкурсыш кондымо насташтым оптеныт. Чумырын ончымаште выставке

пеш сай коеш. Ава ден ачашт, икшыве-влакын пашаштым ончен, йыр пörдын коштыт. Тидын годымак йоча-влак икте-весеыштым парняшт дене ончыктылыт, йўкын кутырат. Теве түрлымö настам опымо үстел, а теве түрлө кружевам верандыме. Вес велне рвезе-влакын пашаштым луктын опымо. Тушто пушенге гыч ыштыме түрлө фигура-влакым ужаш лиеш. Почтальонын Пöтыр лўман эргыже шке фигурыжо воктене чолгыжшо шинчаж дене ончышт шога. Тудын пашаже — пу чернила ате, кудын ўмбалныже маска шога. Маскан вуйжо изишак шöрын каен, а кок öрдыжшым ик самынак ыштыме огыл. Туге гынат тудо маска гаяк коеш. Пöтыр кугешнаш, моктанаш ок йöрате. Йолташыже-влакын моктен, капшым вўч-калтымышт годым рвезын шўргыжö йошкарга. Но шке пашажым кўкшын акла да, куанен, воктене шогышо аважым ончен шыргыжеш. Лукат тышке толын. Моло годсыж самынак тудо йöршын шкетын тышке-тушко коштеш. Аваже шудым поген пытарен огылат, таче школыш толын кертын огыл. Лука маскан чернила атым ончен шога, чонжо дене тудым шке имныж дене тагастара. Имныже ок пудырго гын, чыла рвезе тудын имне воктенже шогат ыле чай. Саде маскам огытат ончо ыле дыр. Лукан чонжо көранымаш дене вургыжалт колтыш. Пöтыр — ушан да чевер чуриян рвезе, тудо түрлө модыш дене модын мошта. А теве таче эше Лукалан логалшаш призым тудлан кучыктат. Лука öрдыжкö коране да вуйжым сакыш.

Анита чарныде кутырышо йолташ ўдыржö-влак коклаште шып шога. Южо ўдыр икымше призым Аниталан пуат манын ойлат, молышт Дженнин лўм-жым каласат. Моло годым эре кутырышо да весела Анита гына ик мутымат ок лук. Ачажын кидшым кучен коштшо Даник йыр ончыштеш да конкурсышко

кондымо наста-влакым шке семынже аклаш тырша. Пытартышлан тудо, конкурсышто сенгышым лишыч ужаш манын, акажын пидме свитерже воктеке шогале. Даник эше изи капан, тудым үстел авыра. Канде шинчаже гына моло деч ойыртемалтеш.

Теве класс омса почылто, да чылан шыпланышт. Йоча-влакын пашаштым аклаш ола гыч колтымо ең толын пурыш. Чылан ача-авашт дене пырля пырдыжла воктене шып шогат. А кўкшö капан пörьен выставкышке кондымо насталам кучылт ончыштеш, южыжым кидышкыже налеш, тыгат-тугат пörдыктылеш. Икмыняржым лыжга йўкын мокталта. Южыж деке угыч пörтылеш да поснак тўткын терга.

— Пеш сай выставке, — үстелла воктене коштыж-ла, ола гыч толшет ик мутшымак угыч-пачаш ойла.

Варажым йоча-влакын тетрадыштым ластыклаш пиже. Тушан нуно шкеныштын паша планыштым возе-

ныт, тўрлö сўретым сўретленит. Толшо ең чылажымат вашкыде, порын мутланен ышта. Тышке ончаш толшо-влакын ушыштышт ик шонымаш гына: кö икымше призыв сенген налеш? Теве ола гыч толшет ўдыр-влакын пашаштлан акым пуаш тўнгале. Тудо Мариян тўржым кидышкыже уэш-пачаш налеш, шымла. Варажым Анитан свитерже дек лишеме, тудымат тыгат-тугат савыркала. Пöлемыште тугай шып, эсогыл карме чонештымымат колаш лиеш. Кенета йоча йўк шергылте:

— Тидым мыйын акам ыштен!

Йүк пеш раш да чот шергылте. Толшо ең изишак
өрмалгыш да кычкыралше йоча вельш ончале. Тудо
кечеш кўшō чуриян да кугу ўшан дене ончышо канде
шинчам ужо.

— Тыге гын, тыйын акат пеш сай ўдыр, — ола гыч
толшо ең каласыш.

Тидын годым шинчажлан изи йочан кидыштыже
улшо торчак-влак пернышт.

— А вет тиде эн сай. Чын огыл мо? — акаже сенгы-
шышке лекше ыле манын, чон вургыж шонышо Да-
ник нигөн ўмбак ончыде кутыра.

Коеш, саде ең але нимом шонен шуктен огыл.
Но Даникын чолган кутыраш тўналмекше, пунчалже
шонымашке шуо чай. Шканже тыгай пунчалым
ышташыже лач саде йочан полшымыжым шкат ок
умыло.

— Да, мый тиде эн сай паша шонем, — пенгыдын
каласыш ола гыч толшо.

Даник, торчакыш энертен, шолыжын шкенжым
тыге кучымыжлан йошкаргыше чуриян акаж вельш
савырныш да кычкырале:

— Анита, сенгышыч!

Чылан воштыл колтышт да кидым соваш тўналыч.

Тора вер гыч толшо ең ўдыр-влак коклаште сенгы-
шым тыге вучыдымын палемдыш. Ойжо дене чылан
келшышт. А рвезе-влак коклаште Пōтыр сенгыш. Ти-
дым конкурс нерген иктешлыме да поро мутым
ойлымо деч вара увертарышт. Чылан пырля верланен,
тамле перемеч да булко дене чайым йўыч.

Пōтырым кажныже саламла. Вараже тудым куа-
ныше да моктышо йоча-влак мōнгыжō тўшкан
ужатышт. Сенгыше рвезын йырже пōрдыт, приз деке
ешарен, шоколадым кучыктат. Пытаргышлан Пōтыр
мōнгыжō марте шкетын ошкыльо. Аважын лўмын

ыштыме тортшым теммешкыже кочко, а йӱдым мӱшкыр корштен йӱсланыш.

Лука шкетын пӱртыльӱ. Ял кевытыш киндым налаш пурыш. Варажым курыкысо пӱрт вельшке пеш эркын да шонкален ошкыльо. Кумыл волымо да ойган шонкалымаш писын ошкылаш огыт пу. Чот пуштылана. Тыге чӱчкыдын лиеда: ик кечын пеш весела, шкенжым чолган куча, вучыдымын эрлашымак кумылжо вола, мом ышташ, кузе лияшат ок пале. Тидын годым чонжо кӱранымаш да шыде дене ташла. Тентече гына курыкысо шонго деч пӱртылмыж годым саде Пӱтырын икымше призым налшашыжым ласка чон дене ончен шоген кертшашыжла чучо. А теве таче Пӱтыр нерген ужмышудымын шонкала. Эше шонгыенгак тудлан тыге ойлыш: Юмо тыйым могайым ужнеже, лач тыгай лияш тыршыман. Шкежат тыгаяк лияш кӱлмӱ нерген мыняр шуко шонкала, а теве тыгай лияш пеш йӱсын чучеш, эсогыл шоналташат лӱдеш. «А вет курыкысо шонго шкенжым вашталтен кертыныс. Кузе тыге кертын?» Теве ынде мынярымше гана шкеж деч шке йодеш.

Тидын годым шонгын Юмо нерген ойлымыжым шарналтыш. Уда айдеме шкенжым сайышке савыраш Юмо деч йодеш гын, ала Тудо чынжымак полшен кертеш? Тудо тыгай иктешлымашке шуо: Юмо нерген тудо пеш шагал пала. Даник дене тыге шучкын ыштымыжлан Юмо сырен чай... Тидын деч вара Юмо Лукам йӱратен кертеш мо? Мутат уке, тыгай языкшым пеш вашке ок кудалте. Эсогыл сулыкшым Юмо кудалта гынат, моло-влак огыт.

Ойган кумыл тудым эшеат чот авалтыш. Чон йӱсыж дене тудо шортын колтыш да корнышто кийыше кӱм йолжо дене чумале.

Йолгорно Анитамытын пӱртышт воктелан кокыте

торлымо верышке толын шуо. Тудо шке пӧртышкышт нангайыше корнышко савырныш... Но тидын годым трук йоча мурымым кольо. Тудо мурымо вельш ончале да Даникым ужо. Тыге шоныдымын-вучыдымын чон кочын шонкален коштмо йоча воктен чарнен шогале. Тиде вашлиймашлан рвезын шӱмыштыжӧ куан шижмаш ылыже, шкеж деч изирак йочам веселан ончале. Даник шудо ораш ала-могай рожым ыштен да тушко пу гыч ыштыме тӱрлӧ вольыкым верандылеш. А вет нуным Лука лач тиде йочалан пӧлеклаш манынак пеш тыршен ыштен ылыс.

«Тыгеже Анита нуным Даникланак пуэн улмашыс, — шӱмыштыжӧ эше чотрак куанымым шижын, семынже шоналтыш. — Мыйын фигурем-влакым Даник йӧрата». Тиддеч вара Лука йоча деч кычкыралын йодо:

— Даник, тушто тыйын мо?

Тудыжо кенета тӧршталтен кынел шогале, да, вуйжым нӧлталят, пырысигыжым пушташ тӧчышӧ рвезым ужо. Ошлумым кидыш налын он пелен ӧндал шогале.

— Кораҥ тышеч, шакше рвезе! — шыдын вашештыш.

Каласышат, Лукан чурийыштыже вучыдымын ойган ончалтышым ужо. А вет Даник айдемын ойгырымыжым йӧршын чытен ок керт, тыгай годым вигак шӱмжылан йӧсын чучын колта. Тидлан кӧра тыштат кидыштыже улшо пырысигым чот ӧндаде да нимогай сырымаш деч посна пелештыш:

— Мый шкемын йомакле вольыкем-влак дене модам. Но акам мылам тый денет мутланаш шӱден огыл.

— Тылат нимом удам ом ыште, — шыман вашештыш Лука. — Тунам коклаштына лийше удалан верч

пеш өкынем да йолет эмганымылан чон корштен илем. Тидлан верчынак нине фигурым тылат пөлек-лаш шонен ыштышым.

— А тиде ойлымет чын огыл, нуным тый ыштен отыл, — рвезе воштылал каласыш. — Мый нуным пу комыля-влак коклаште муым. Тышке нуным ала-могай поро юзыен-влак конден пыштеныт.

Лука вашештынеже ыле, но пөртөнчыл гыч Анитан кугун кычкыралмыже шоктыш:

— Даник, кызытак тышке тол! Кочкаш ямде.

Лука савырналтыш да пörтышт вельшке ошкыльо.

«Шолбыжлан чыным каласен огыл», — чон корштен шоналтыш рвезе. Туге-гынат тудын фигурыжовлакын келшымышт да Даникын нунын дене модмыжо куандарышт. Кунам-гынат Лука чыла тидым садак умылтарен сенга, да нуно ала сай йолташ лийын шуыт. Тиде шонымаш чонжым веселандыш, мөнгыжө куанен ошкыл колтыш.

Даник кухнышко кертмыж семын писынрак кўзыш да, мыскарам ыштен, мўшкыржым шыматылын, үстел воктелан шинче.

Коваже тичмаш кўмыж шўрым кондыш.

— Анита, мыйын йомакле вольыкем-влакым Лука мый ыштенам мане. Тудо ыштен огыл вет, чын? Нуным ала-могай юзыен-влак пу комыля ўмбаке пыштен коденытыс. Тиде чын? Лука шоям вўдылеш вет? Тый мылам чыным каласе.

— Лука дене мутланаш шўден омыл вет, — акаже сырен вашештыш. — Тудо уда рвезе.

— Туге, но мый изишак веле кутырышым. Анита, саде вольык фигура-влакым тудо ыштен огыл вет, тыге?

Анитат вашмутым пуаш ок вашке — тудын шо-йыштмыжо ок шу да шып шинча. Но весат уло: Даник

пеш поро чонан йоча. Чыным пален налын, тудо Лукан титакшым кудалта да таум каласаш туддек куржын колта, а варажым... Чыла тиде мо дене пыта? Кўчык жапыште йолташ лийын шуыт. Вара нуным келшымаш деч корандаш йӱсӱ. Вольык фигур-влак нерген чыла чыным пален налеш гын, Аниталан шольыжым шкенжын вельштыже кучаш йӱсӱ лиеш.

— Тый нуным пу комыля-влак коклаште шкеак муын луктычыс, — шольыжо ўмбаке тўткын ончен, кутыраш тўнгале. — Кузе нуным Лука ыштен кертгын? Тынарак ангyra ит лий.

— Нуным мый ыштенам манын, мылам тудо шке каласыш, — вaшештыш шольыжо. — Но мый палем, тиде тудын огыл, а юзыен-влакын пашашт. Тиде чын, Анита?

— Ой, мый ом пале. Коранг мый дечем, Даник, — шольыжын шинчашкыже ончыде вaшештыш. — Тўргоч шуко кутырет. Шўретым коч, уке гын йўкша.

Шўдымыжым шуктен, Даник шўрым кочкаш тўнгале. Шинчаже начар ужшо, но тыгодымак чыла умылышо кова Анитам поснак тўткын ончале. Тудат саде фигур-влак нерген колын да пушенге комыля-влак коклаште мумо вольык-влак нерген ӱрын шонкала. Ўдырат тўткын ончымыжым шижде ыш код, чурийже йошкаргыш да, верже гыч кынелын, эше изишак шўрым пышташ конта деке ошкыльӱ. Чынжым гын, ешарен кочмыжо ок шу, шўрым так гына пышталшын койо.

О-о, шуко жап вучен илыме кече тудлан йӱршын локтылалтмыла чучо. Шонымо призыв налме, но тудо пиалым ыш кондо. Мӱнгешла веле лие, шкенжым йӱршын пиалдымылан шотла. Кочмо деч вара ате-шӱрым шыпак мушкат, рвезым шупшалын, малаш пыштыш, пӱлем гыч шып лектын ошкыльӱ. Пычке-

мышалтме годым шкетын лияш йӧрата. Тидын годым шып шонкален кийымыже шуэш.

Таче кастене йӧршын вес семын лие. Эгерын шургымыжо, шудышырчыкын йӱкшӧ, эсогыл онгыр-влакын йонгымыштат умылаш лийдыме чон-шиж-машым тарватат. Кас ўмыл дене петырналтше пасу-влак таче шкет кодшыла да шучкын чучыт. Таче Ани-тан нимо нергенат шонкалымыже ок шу. Кеч-мом шоналта гынат, чылажат тошкен лаштыртыме имне фигурым да теве гына шольыж дене шыдешкен мут-лананымыж деч вара шинчаштыже волгыдо ончалты-шын йӧрымыжым шарныкта.

«Мый ынде, очыни, нигунамат чон ласкалыкым пӧртылтен ом керт, — шоналтышат, пӧртышт декла мӧнгеш савырныш. — Ах, чыла тидын нерген кузе радамлен каласкалымем шуэш! Чонемлан ала куш-тылгырак лиеш ыле? Теве воктенем авам лиеш ыле гын! Ах, молан, молан мый чыла тидым ыштышым?»

16 глава

Исус Христосын шочмо кечыже

Шиждегычак кенез шыже дене вашталте, шыже — теле дене. Даник писын кушкеш. Тений теве йочасадышкат кайыш. Бурни господин тудым йочасад гыч кажне кечын мӱнгыжӱ орваш шынден кондымылан кугурак ийготан кок рвезылан ик франк дене тӱла.

Адак Рошто толын шуо. Тений телым лум шуко возо. Изи энгер шыпланыш да йӱршын уке лиймыла чучеш. Анита ден Даник школышко да йочасадышке издер дене кошташ тӱнгалыч. Эрдене эреак пычкемыш лийын, да каваште шӱдыр-влак йӱленйт. А мӱнгӱ пӱртылмышт годым канде каваште кече ончен да лум шергакан кӱ-влак семын чолгыжмыла койын.

Даниклан Рошто поснак шерге пайрем. Тудын илышыштыже кугу шарнымашан вашталтыш-влак Рошто годым лийыныт. Тиде пайрем вашеш кастане аваже колен. Даник тудым ик ганат ужын огыл, но ты кечын тудо ачажын ойган чурийжым ужын. Тыгай годым рвезым поснак ачаж дек да Анита дек ныжыл шижмаш авалтен. Ава йӱратымашым Даник Анита акаж ден коваж дечын налын. Аваже нерген коважын Биб-

лийыште кава нерген лудмыж годым гына шарнал-тен. Тидын годым тудын шинчаже пырдыжыште кечыше фотокартычке велышке виктаралтын, да тыге шонкален: теве тудланат жемчуг капка гоч вончашыже жап толын шуэш, тунам акажла койшо тиде поро чурийым тудо вашлиеш. Тушто, каваште, тудым аваже вуча да ваштарешыже порын шыргыжал лектеш.

Тиде кечын эше тудын шочмо кечыже. Тений куд ий темеш. Куд ийым темем гын, мый денем мо лиеш манын, тудо чўчыкыдын шонкален. Рошто деч ончычсо эрдене мый у йоча лийын помыжалтам манын шонен. Шокшо, но эше пычкемыш пöлемыште помыжалт-мекше, йöршынат вашталтдымыжым ужат — тентгеч-сыж деч кугуат, виянат огыл, — кумылжат волыш. Варажым таче черкыш кайышашым, тушто кугу кожым ужшашым да шочмо кечыжлан коважын пеш тамле тортым ыштымыжым шоналтыш. Тидыже чотак куандарыш, кумыл воымыжо мондалте.

Даник тидымат шарна: Рошто кече — Ошлумынат шочмо кечыже. А такшым кемыш пурен вочмыж годым тудлан кок арня наре лийын улмаш. Но йоча тидын нерген нигунам шонен огыл. Ошлум Рошто кечын шочын манын шона.

Тудо Йўштö Кугызан терже гыч волен да вигак йошкар кемыш пурен возын. Тыге тышке логалын. Тидлан көрак Аниталан кевытыште кужу мотор йошкар тасмам налашыже да пырысын шўешыже кылден пижыкташыже логале. Тудо таче пеш моторын коеш, но йöнан огыллан көра тидыже пырыслан йöршын огеш келше. Тудым кучышо кажне еным Ош-лум кўчшö дене удыркалаш ямде.

Но эн тўнгжö да кўлешанже — тиде кечын Исусын шочмо кечыже. Тидын нерген Даник шагал кутырен гынат, шуко шонкален. Исусын шочмо кечынак шоч-

мыжо Даникым поснак пиаланым ыштен, чонышкыжо моткоч кугу куаным темен.

— Исус Господьлан шочмо кечыжлан мом пӧлеклыман? — коважын ончыланже энгертен шогалын, шонгыеннын шинчашкыже тӱткын ончале.

— Тудлан тый шкендым шке пуэн кертат, — ик татлан кидпашам ыштымым чарналтен, кова вашештыш, — тый тыгак Тудын деч шкендым сай да мут колыштшым ышташ йодын кертат. Тиде Тудым эн чот куандара.

Шочмо кечыжын Исуслан келшаш манын, Даник пеш поро да чылаштын мутым колыштшо лияш тыршыш. Йӧратымыжлан мучашат ыш лий. Коважлан пидме шӱртылажым оптымозизи яшлыкым эрыкташ полшыш. Аниталан чыла ате-шӧрым ӱшташ полшыш. Кечывал кочкыш деч вара вӱташке лекте да кажне ушкал деке миен, нунын пылышышкышт Рошто пайрем вашеш тыланымашым ойлыш. Тиде кече мучашке лишемат, сукалтен шинчын кумалаш тӱнгале: «Изи Исус! Мыйын шонымаште, таче мый Тылат эн куанле шочмо кечым пӧлеклышым».

Поро чонан йоча-влак эреак куанен илат, да тудынат шочмо кечыже пеш куанлын эртыш. Каслан черкыш каяш чыланат вургемыштым чияш тӱнгальычат, Даникын шӱмжӧ пиалым шижме дене тичтич теме, шканже тыге чучын колтыш — шӱмышкыжӧ ынде тетла нимат шенгын пурен ок керт,

тушто вер кодын огыл. Терыште ачаже да акаж дене пырля шинчын, нуно черкыш кудальыч.

Йўштö юж йочан нержым чывыштылеш. Кавасе тылзе вашке йөршешак тичмаш лиеш. Лум дене леведалтше курык-влак шийын койыт. Чодыраште чыла пушенге лум дене вўдылалтын. Имньым кычкыме терын йымачышт эртыме годым пушенге-влакын ўлыл укшлашт гыч лум падыраш-влак ўмба-кышт йогат. Кудалше имньын йол йўкшö сылнын йонгалтше семла шокта. Анита шолыжым он пелен пенгыдын öндал кучен. Рвезылан шокшо да куанле.

Чодыра гыч лектычат, изи кўварым кудал эртышт, тымык пасуш лектыч. Ончылно пеш шуко сорта тул дене волгалтше черке кояш тўнале. Окна ден кугу омса-влак гыч тўжваке волгыдо велеш, теле йўштеш чевергалше чуриян ег-влак пöртöнчылно икте-весе-ышт дене саламлалтыт. Ачаже Даникым черкыш нумал пуртышат, тўналтыш класслаште тунемше-влак дене пырля ик тенгылеш шындыш. Тидлан моткоч куаныше йоча мом каласашат öрö. Йошкар чуриян кумло йоча ончылнышт шогышо кугу кожым умшаш-тым карен ончен шинчат. Кум кече ончыч тиде кож Даникмытын пöртышт деч тораштак огыл шога ыле. Теве ынде тудо гирлянде, апельсин, шоколад конфет да лўмын маскала келыштарен чумыртыл кўэштме мўгинде-влак дене моторланен шога. Ончылно шинчымыжлан рвезе пеш куанен да тидлан көра шкенжым эн пиаланлан шотла. Тышеч чылажымат пеш сайын ужаш лиеш.

Кугурак ийготан-влак псаломым муралтышт. Тиде — Мария аван Эргыжым рўпшымö, изишак ойган да пеш сылнын йонгалтше мурсем. Ты мурым ава ончылныжо мален кийыше Эргыжлан мурен. Анитат тиде мурым моло-влак дене пырля мурыш да

ушыж дене тунамсе Рошто пайремышке пörтыльö: тунам тудат шке кидыштыже изи Даникым кучен ыле. Тудын ош тўняшке толмыжым вученыт да мо кўлешым чыла ямдыленыт, но Изи Утарышылан — иктат омсам почын огыл, унагудышто вер лийын огылат, тудым яслеш веранденыт.

Муро пытыш, да кугурак йоча-влак верышкышт пörтыльыч. Ынде ончыко изи-влак лектыч. Даникат торчакше дене почеш кодын ошкыльо, но тудым вучалтышт. Пытартыш гана тörшталтен, верышкыже толын шуо, куан дене волгалтше чурийже дене чыланышт дека савырнен шогале. Чылан шыргыжал колтышт. Йоча-влак мураш тўнальыч. Мурымо годым Даник сöрастарыме кож мучаште кугу шўдырым эре ончыш. Изишак ўлнö кечыше маскалан келыштарыме мўгиндым ужо. Мураш кўлмымат мондыш да шкаланже могай маска-мўгинде логалме нерген шонаш тўнале. Эн кўшнö воштылшыла койшо мўгиндым ужын шуктыш. Пекарь йонылыш лийын да умшажым тўргоч чиялтенат, тыгай воштылшаным ыштен. Семынже мылам тиде маска-мўгинде логалже ыле шоналтыш, да, тудым ончен, шкежат воштыл колтыш.

Эше кожым ончыштынак, изи-влак верышкышт ошкыльыч. Тидын годым кафедрыш шонго пастор лекте. Тыште тудым чылан йöратат. Черкыште пасторлан тудо нылле вич ий ышта. Ийгот тудын тупшым пўгыртен, но тудо кеч-могай игечыштат шке пашажым шуктен: черкыш коштшо еҥ-влак дека курык еда коштеден. А пондашыже путырак ошо улмылан көра Даник пасторым Йўштö Кугыза улеш манын шонен. А молан тудо йошкар пальто олмеш шем костюмым чиен манын, öрынат ыле.

Пастор шинчыше еҥ-влак ўмбаке ончале. Чылаш-

тымат лўмышт денак пала да пеш пагала. Чотак шонгемалын, тиде Роштолан ала ынде пытартыш гана Юмын Шомакшым лудеш. Тудо Юмо деч толшо ен-влакын ушешышт шуко жаплан кодаш полшышо мут-

влакым каласаш полышым йодын кумале. Анита пеш түткынак огеш колышт. Пастор мом каласкала — тудо пеш сайын пала. Но пастор вучыдымын Анитам кажне Рошто годым шонаш таратыше мут-влакым каласыш: «Нимогай верым ышт му, ниомгай верымат Тудлан ышт му». Кум гана каласыш. Кажне гана ойганрак йонгалтмыла шоктыш. О-о, Анита Тудлан шке омсажым кузе куанен почеш ыле!

— Туге гынат, — мутшым шуя пастор, — Утарышына тачат петырыме омса ончылно шога. Эше шуко шүмыштö Тудо Шкаланже верым муын огеш керт. Теве мом Тудо ойла: «Теве омса ончылно шогем да тўкалем. Иктаж-кö Мыйын йўкемым колеш да омсам почеш гын, Мый пурем». Тиде Рошто кечын тый Христослан мом ыштет? Христосым пурташ манын, шўм омсатым почат мо? Але тый Тудым омсат воктене шогаш кодет? Нине ойган мут-влак тылат каласалтыт мо: «Тый денет Тудлан вер ыш лий?»

«Мый Исусым шўмышкем пураш йоднем ыле, — шоналтыш Анита. — Онай, а мом тиде ончыкта? Пастор Тудым шкенан шўмышкына пураш йодын кертме нерген ойлыш. Мый Тудын деч тидым ышташ йодын кертам мо?»

Аниталан тиде пеш сай шонымашла чучо. Йырым-йыр ончале. Моло-влак мом шонат? Тиде татыште Лукам ужо. Аваже да Мария акаж дене пырля вес велыште шинча. Лукам ужат, шўмжö ужмышудымаш дене тич теммыжлан көра Утарышым тушко пураш ўжын кертдымым умылыш. Мутат уке, Утарыше шыдешкыше, титакым кудалтен кертдыме шўмыштö илаш ок келше. Аниталан я Лукан титакшым кудалташ күлеш, я Утарышым петырыме омса ончылно шогыктыман. Лукан титакшым кудалтымыже ок шу, тудын деке поро лийын ок керт, кызыт ок керт.

Эше весымат пеш йӧсланен шонкала: Лукан ыштыме имнӧыжым пудыртен да тидын дене призыв налашыже чаракым ыштен. А Лука тидым пырыс ыштен манын шона. Исус шӱмышкыжӧ пура гын, Аниталан Лука деч титакшым кудалташ йодаш верештеш. А тудо тидым ынеж ыште. Пастор ойлымыжым чарныш. Тиде тургыжландарыше йодыш-влак нерген шонкалымыжлан кӧра пасторын ойлымыжо Анитан ушешыже ыш код. Тудо туге чот шонкален шинчен, Даниклан, кожышто кечыше маскам налаш каяш манын шижтарен, акажым ӧрдыжшӧ гыч тӱкалташ логале.

Черкышке толшо-влак йӱкын кутыраш да вер гыч верыш кошташ тӱнгалыч. Изи-влак шке коклаштышт шып кутырат. Чыланат кож деке лишемыт. Пум руышо Пиллет йоча-влаклан кож гыч маска-мӱгинде-влакым наледен пуэда. Даникын черетше шуат, эн кӱшнӧ кечыше воштылшо маскам ончыктыш.

— Мый тудо мӱгиндым налнем, — каласыш рвезе. — Кӱшнӧ кечышым налын пуыза, пожалуйста. Мыйын тудым гына налмем шуэш! Пожалуйста, тудым налын пуыза!

Рошто пайремым да йочан эмганыше йолан улмыжым шотыш налын, господин Пиллет тошкалтышым кондыш. Йоча-влакым ӧрдыжкӧ коранден, Даникын йодмо маска-мӱгиндым налын волташлан кугу йӧсылык дене кӱшкӧ кӱзыш.

Даник, воштылшо маскаиге-мӱгиндым он пеленже чот ӧндалын, мӧнгыжӧ йылгыжше лум ӱмбач чолгыжшо шӱдыр-влак коклаште пӧртыльӧ. Жапын-жапын мӱгиндыжым ончалын да куанен шыргыжын. Даниклан туге чучын — тиде маскан да тудын Рошто пайрем шотышто шонымашышт икгай да тидым нуно коктын гына палат.

17 глава

«Теве, омса воктене шогем да тўкалем»

Рошто пайрем кече эртен кайыш. Даник шкенжын койкыштыжо ласкан мален кия, ачаже ушкал вўташке лектын, Анита ден коваже шокшо конга воктене шинчат. Кова уныкаже-влаклан ош меж шўртё дене носким пидеш, ўдыр ончылсакышыжым тўрлышаш ыле, но тудыжо шукертак кўварваке волен возын. А Анита кидше дене онтылашыжым кучен, шинчажым корандыде, ик верышке ончен шинча.

— Анита, Рошто пайремда кузе эртыш? Сайын?

— Тау, ковай, сайын эртыш, — тыгай вашмутым пуаш кўлмым пален, ўдыр утыжым шоныде вашештыш. Но варажым трук йодо:

— Ковай, Библийыште Исус мемнан шўм омсашке тўкала манын серыме. Тиде мом ончыкта?

Шонгыен пидме носкижым ўрдыжкў пыштыш, уныкажын тидым таклан огыл йодеш манын шоналтышат, каласкалаш тўнгале:

— Тиде теве мом ончыкта: Юмо тыйын осал па-

шатым да уда шонкалымаш дене мыняр темметым
ужеш, — тўнале тудо. — Нине осал пашат да уда шон-
калымашетлан Тудо Шке тыйын олмеш наказанийым
налаш мландышке толын да ыресеш колен.

Вара тыйын илышышкет пураш да көргыштет
илаш тўналаш ылыж кыненын. Тыйын чыла осал шо-
нымашетым поктен лукнеже да Шкенжын сай, поро
шонымашыж дене темынеже. Тидым теве эше мо
дене тагастараш лиеш: мутлан, иктаж-кө, лавыра да
пурак дене темше пörтын омсажым тўкалтен, ожаж-
лан тыге ойла: «Мыйым пуртет гын, мый пуракым
ўштам, лавырам эрыктем да пычкемышым поктен
колтем, пörтетым волгалтарем, сöралын сöрастарем».
Но шарне: Исус тыйын пörтышкет нигунам шўке-
дылын, виеш ок пуро. Тудо пуртышт манын йодеш
гына. Теве мом ончыкта «Исус тыйын шўмышкет тў-
кала» манме. Тый тыге каласышаш улат: «Да, Исус,
Тый мыланем кўлат. Пуро мыйын шўмышкем да иле
көргыштем. Вот тиде тый Исуслан шўм омсам почат
манмым ончыкта.

Анита коважым пеш тўткын онча. Шуко шонка-
лыш, варажым шке тенгылжым коваж деке лишем-
дыш да пулвуешыже энгертен, пелештыш:

— Ковай, иктаж-көм ужмет ок шу гын, тый Ису-
сым шке шўмышкет пураш ўжын от керт вет?

— Иктаж-көм ужмышудымашет Исусын тыйын
шўмышкет пурымыжо путырак чот кўлмө нерген
шижтара. Пöлемыште мыняр пычкемыш, тудлан
тунар чот волгыдо кўлеш.

— Но мый Лукам ужмышудымын ончымом чарнен
ом керт.

— Мый тылат ўшанем, — вашештыш коваже. —
Көргыштет улшо гай шучко шонымашым иктат шке
вийже дене гына поктен луктын ок керт. Тыште тыр-

шыметат полшен огеш керт. Эрдене петырыме окнан пычкемыш пөлемышке пурымет годым «Мый ончыч пычкемышым поктен лукшаш, а варажым окнам почшаш да волгыдым пуртышаш улам» манын шканетшке ойлет мо? Пөлем гыч пычкемышым поктен лукташ иктаж-могай вийым кучылтат мо?

— Уке, нигунам ом кучылт.

— Тугеже тый пычкемыш деч кузе утлет?

— Окнан петыртышыжым почам, да тунам пөлемышкем волгыдо шкеак пура.

— А пычкемыш кушко кая?

— Ом пале. Кунам волгыдо пура, тудо йомеш.

— Исус Христосым шке шўмышкет пураш йодмет годымат шўмет дене лач тыгак лиеш, — кова рашемдыш. — Тудо, Исус Христос, Шкежак йöратымаш улеш. Кунам шўмышкет йöратымаш пура, ужмышудымаш, шкендычым гына йöратымаш, торжалык да тулеч моло осал койыш йöратымашлан верым пуышаш да шўм гыч лекшаш улыт. Тиде пычкемышын кече волгыдылан верым пуымыж семянак лиеш. Пычкемышым шке поктен лукташ тыршыме — шотлан толдымо паша. Тиде пычкемыш пөлемыште ўмылым поктымо дене иктак лиеш, жапым арам эртарымаш веле.

Анита тидлан нимом ыш каласе. Шинчажым ик верышке гына виктарен шып шинчышат, ончылсакышыжым нöлтале да пашажым ышташ тўнгале. Вара вашке кынел шогале, коважым шупшале, тудлан поро йўдым тыланен, шке пөлемышкыже кайыш.

Шуко жап мален ыш керт, ик вел гыч вес вельыш пöрдале. Мален колташыже вуйыштыжо шолшо шонкалымаш эрыкым ок пу. «Тиде чын, — шкаланже шке каласыш. — Исус деч шке шўмышкем пураш йодам гын, Лука дене сöрасышаш улам. А мыйын тидым

ыштымем ок шу! Тудын имныжым пудыртымем нерген каласышаш улам. А тидым нигунамат, нигунамат ыштен ом керт! Мый омсашке тўкалыме нерген йөршеш мондышаш улам. Да тиде мылам путырак шучкын чучеш. Мый пиалдыме улам!»

Анита эше тидым пален огыл: Исусын омсам тўкалымыжым колшо да Тудлан омсам почдымо ең шке пиалже деч шке петыралт шинчеш. Чыла лийшым мондымем деч вара мый пиалемым шке кычал муам манын шонкалыш. Шокшо кўпчыкшым вес вельш савырен пыштышат, кийышыжла, олыкышто тўрштыл кудалыштше каза-влакым шке семынже шотлаш тўгале. Мален колтымешкыже шотлыш да шотлыш.

Омыштыжо тудлан пеш чот петырыме омсан пычкемыш пўрт кончыш. Пич йўдыштў лумым келын, тиде пўрт деке Ала-кў ошкылеш. Анита Тудын кышаж гыч лийше кужу корным ужо. Корныен омсам тўкалаш тўгале. Тудо шуко жап чытенак тўкалыш, но нигў омсам ыш поч. Ынде Тудо омса кылым кычалаш тўгале, но нигуштат ыш уж. Мардеж пеш талын пуа, каваште шўлыкан пыл орам покта. Корныен нигушкат ок кае, ончычсыж семынак тўкала да тўкала. Шуко жап тыге тўкалыш. Тидлан верчынак Анита помыжалте. Но Тудлан нигўат омсам ыш поч, окналаштат тул ыш чўкталт.

«Ала тушто нигў лийын огыл», — шоналтыш Анита. Но кўргў шўм-чонжў дене пален: тушто ала-кў лийын, но омса деке толмыжо шуын огыл.

Анита вакшыж гыч кынеле, шўм-чонланже нелын чучеш. Вургемжым чийыш да кумыл волышак, эр кочкышым ышташ манын, кухнышко волыш. Ёлнў чылан тургыжланыше улыт: Даник шке Ошлумжым йомдарен да кычал мумешке ынежат коч.

— Мыйым эре Ошлумем кынелта, — тургыжланен

умылтараш тўнале тудо. — Помыжалтмешкем мырлен шога. Тентече кастене мален колтымем деч ончыч тудо пöрт гыч лектын кайыш да ыш пöртыл.

Ойгырышо Даникым ончашат йöсö. Чыланат Ош-лумым кычалаш тўналыч. Ачашт вўташте кычал тольо, ковашт кухнышто кўшыч ўлыкö терген лекте. Даник шкежат чыла вере пырысым кычале. Анита кўшнö чыла пöлемыште лие. Чыла арам, пырыс ни-гуштат уке. Ачашт тудын пушкыдо лум ўмбач пеш шекланен ошкылмыжым пытаргыш гана ужын. Тид-деч вара пырыс йомын.

Тиде пиалдыме кече лие. Кечываллан кочкаш погынымышт годым Даникын чытымашыжлан мучаш тольо. Ошлумын шужен коштмыж годым тудо кочкын кертдымыж нерген шинчавўд йоктарен умылтарыш. Нигöат лыпландарен ыш сене. Ачаж ден коваже пы-рыс йоммылан верч тунаржак чот тургыжланымыла огыт кой.

— Садак пöртылеш, — ачаже шып пелештыш. — Тачылан веле шылын.

Тиде кечын каваште кечат йöршын ыш кой. Ятыр-лан ўлыкö волышо пыл курыклам авырен. Нугыдо лум йогаш тўнале. Йўдым ийыш савырна, эрла чыла вере корно иянеш.

Ачашт упшым упшале, кугу терым налын, чоды-рашке пулан кайыш. Ковашт конга воктен пушкыдо пўкеныште нералтен колтыш. А Даник Анита деке лишемат, шинчашкыже туран ончале.

— Мыйын омем шуэш, — каласыш йоча.

— Кузе тыге? — öрын йодо тудо. — Эше эр гына, пычкемышалтмеш жап шуко. А тый эше кочкынат отыл.

— Вара мо, — вашештыш Даник. — Анита, малымем шуэш, кумалмем шуэш, сандене омем шуэш.

Анита воштылале.

— Кумалаш малаш вочмо деч поснат лиеш, — акаже кутыра. — Тый кызытак кумал кертат, вара каслан кочкат да малаш возат. Тиде лач кумалме жаплан келшен толеш.

Но рвезе ош ўпан вуйжым кок веке рўзалтыш:

— Уке, мый чынжымак уло шўм-чон дене кумалнем. Малаш чийыме тувырем кондо да, пожалуйста, мыйым вакшышкем нумал нангае.

— Ну йōра, — Анита йодмыж дене келшыш да кудашаш тўнгале.

— Даник, палет, малаш чийыме тувыр дене улат але уке — нимогай ойыртем уке. Кеч-могай вургем денат Юмо тыйым колеш.

Анита шольыжым шупшале — тудыжо ойганла койо, умшажат чытырымыла чучеш. Даник малаш чийыме ош тувыржо дене кодо да пулвuwешыже сукалтышат, Ошлум верч кумалаш тўнгале:

«Шергакан Юем, сōрвален йодам, Ошлумым суапландаре. Сōрвалем, тудым кычал му да вашкерак мōнгына кондо. Арале тудым йўштō, шужымаш да лўдмаш дечат. Таче тудлан мōнгышкына корным ончыкто. Сōрвалем, шергакан Юем. Амен».

— А моло верч тый ынет кумал мо? — ўдырōрын йодо.

— Уке, — Даник пелештыш да писын кынел шога-ле. — Уке, таче огыл. Таче кастене Ошлум деч моло нерген Юмо ынже шоно.

Изишак шоналтышат, ешарыш:

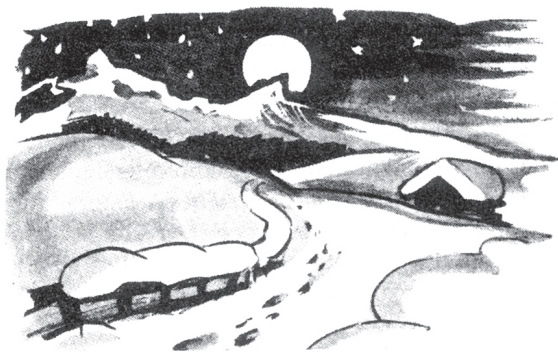
— Весе-влак нерген тый варажым кумал кертат.

Ошлумым Кавасе Ачан йōратыме кидышкыже пуышат, Даник шўмыштыжō шочшо кугу ўшан дене кидшым вуй йымакше пыштыш, шке койкешыже малаш йōнештаралт шуйнен возо. Варажым эше ик гана шинчажым почо да омыюа акажым ўжō:

- Анита!
- Мо? — йодо Анита.
- Толмекше, мыйым помыжалте. Йөра?
- Кунам да кө толеш гын?
- Мутат уке, Ошлум.

Анита пөлемыште тургыжланен коштеш. Чурий-жылан шокшын чучеш, шўлашыже юж ситыдымыла чучо. Омсам почо да балконышко лекте. Поран чарнен. Касвел мардеж пылым покта. Пасушто пургыжта. Пөрт воктене лум курык кушкеш. Йўштö мардеж тарвана. Тудо шокшо чурийжым йўкшемда. Анита энгер велышкыла коштын толаш лие. Тушто ала Ошлумым вашлиеш. Пальтожым чийышат, пөрт гыч лекте.

Каваште тичмаш тылзе иеш. Чыла лап верым волгалтара, эсогыл книгамаат лудаш лиеш. Олыкын кўшыл тўрышкыжö шумеке, Анита шенгеке савырнен ончале да лумышто шкенжын кышажым ужо. Тудыжо омышто кончышо Корныеннын кышажлак койын колтыш. Анитан кышаж дене тагастарымаште, нуныжо пеш умбаке шуйналтыныт ыле. Ёдырлан туге чучо, пуйто изи шем пөрт деке миен шушаш верч шкет Корныен уло мландым коштын савырнен.

18 глава

Шұмын почылтшо омсаже

Анита умбаке да умбаке кая. Теве тудо изи кўвар деке толын шуо. Кўвар кашташте ийнер-влак кечат, а ўлнӧ, ий йымалне, вўд чыргыктен йога. Тидын дене курыкысо энер эше илымыж нерген шижтарынеже, шонет. Тыште, курык тайылыште, моткоч шып. Юж чот йўкшаш тўнале. Тўрлӧ нерген шонкален ошкылшо ўдыр таче гына вочшо лум йымалне корнын яклака улмыжым ыш тогдае, сандене кенета яклеште да ангысыр йолгорнеш шуйнен возо. Кынелаш тӧчымыж годым пеш чот корштымым шиже, йолжо моклештынак, очыни. Тидыже чотак лўдыктыш. А вет тыште тудо йӧршын шкетын. Пычкемыш да йўштӧ игече годым тиде корно дене коштышым ужаш лиймылан нимогай ўшан лийын ок керт.

Игече утыр йўкшемда. Ўдыр чотак кылмымыжым шиже. Иктаж-могай шокшо верым ок му гын, мутат уке, кылмен тўнеш. Корно савыртыш деч вара изишак кўшнӧ чодыра пашам ыштыше самырык пӧръен ден ватыжын илыме пӧртышт лийшаш. Нушкын гынат, Аниталан нунын омсашт марте миен шуаш тыршыман.

Варажым нуно, издереш шынден, мӧнтыжӧ намиен кодат ыле. Тыге гына пычкемыш курык тайылаш кылмен колымо деч углен кертеш. Саде пӧрт марте пешак тора огылат, ӱдыр ончык нушкаш тӱнгале.

Лум ӱмбач пуалше йолжым шӱдырен нушкашыже пеш йӧсӧ. Кап-кылжым кеч изишак тарватыме годымат йолыштыжо чот корштымым шижеш. Ик жап нушке, вийже йӧршын пытыш. Кидше келге лумышко вола, шинчаже вӱдыжгымылан кӧра нимом сайын ужын ок керт, тӱтыра дене леведалтмыла веле чучеш. Эре иктымак шона: «Саде пӧрт марте ынде мыняре кодын?»

Корно савыртыш марте шуат, саде пӧртым ужо да чонжылан куштылгырак лие. Ынде шуко кодын огыл. Анита окнаште пыкшерак волгалтше тулымат ужо. Вийже йӧршын кодын огыл. Лум ӱмбалан изишак каналташ возо. Но йӱштылан кӧра ончык тарваныш. Шоньмо верже деке лишемеш. Пеш шуко жап эртымыла чучеш.

Йӱкем колын, пӧрт гыч кӧгынат лектеш да тошкалтышке кӱзаш полша шонен, кычкырале. Но ик енат ыш лек. Ынде пӧртӧнчык пеш йӧсланен кӱзыш да омса лондем воктелан шуйнен возо. Нелын шӱлен, кидшым шуялтыш да омсам тӱкалтыш. Нигӧат ыш вашеште. Тиде изи пӧрт пычкемыш чодыра семьянак шып шинча. Омсам тӱкалаш тӱнгале. Садак ниомгай йӱкым ыш кол. Пӧртыштӧ ниомгай тарванылме

йўкат ок шокто. Лўдмыж дене пел йол ўмбакше пыкшерак кынел шогале, уло вийже дене кыраш тўнале. Уло кертмыжын кычкыра, омса кылым шупшеш.

Ынде иже тыште нигөн уке улмым умылыш да шортын колтыш. Пörтым тўкылымö. Тулым вор лўдыкташ гына чўктен кодымо. Ик жаплан ўдырым кугу ойго авалтыш. Тудо курыкеш шочын кушкын да ен-влакын кылмен колымышт нерген шагал огыл колын. Ик жап гыч шоналтыш: пörт оза-влак таче пörтылшаш улыт, тидлан көрак тулым чўктен коденыт. Курык гыч ўлык воленыт гын, пелйўдлан гына пörтылыт чай. Ала варашат кодыт. Кид да йолварня кылмымым шиже. Изишак эше каналтем гын, ала мөнгем мартеат нушкын миен шуын кертам манын шоналтыш. Корнымбалне эше ик пörт лийшаш. А лум чот возын, да тудо келге. Кеч-мо гынат, изишак вучалташ лие, варажым адак нушкаш тўналеш. Тиде пытартыш ўшанже.

Лум дене петыралтше тör верлам Анита нимогай ўшан деч посна ончыштеш. Пурла велне чодыра да энгер, а шола велне мучашдыме олык-влак изинрак нöлталтше верла дене ўлыкö волат. Пörт йыр пече, кў пырдыж да тўрлö вўта — чылажат лум дене леведалтын. Анита омыжым шарналтыш. Омыштыжо тудо шыпланыше пörтын омсаж марте шуйнышо йолгорным ужын ыле. Икымше гана тудо сайын шонкалыш, да петырыме омсашке тўкалымылан вашмутым колдымо шижмашым умылыш. Тудо омсам изишак веле тўкалыш. А вет Исус арня, талук дене тўкален шога, Анита тидым пален. Пörтыштö нигö укеат, тудо тўкалымыжым чарнен. Но, мутлан, Бердоф господинмыт тиде жапыште пörтыштö ласкан шинчат ыле гын, мо лиеш ыле? Нуно пычкемыш йўдым омсам тўка-

лыме йӱкым колыт, но икте-весеыштым ончалын, каласат: «Ала-кӧ тӱкала, но ме тудым огына пурто. Ме нимом колдымыла лийына». Чыла тиде тыге лиеш ыле гын, Анита нунылан кузе чот шыдешка ыле! Айдемым чаманыдымыштлан нунын ӱмбакышт кузе ужмышудымын ончаш тӱнгалеш ыле! А вет шкежат Исус Господь дене лач тыгак ыштеныс. Но Тудо тидлан верчын ӱдырлан ок сыре. Ончычсыж семынак йӱрата, уке гын Тудо тӱкалымышым чарна ыле. Тидым Аниталан коваже каласкален.

Анита пеш келгын да чон вургыж шонкалаш тӱнгале, эсогыл пеш лӱдмашан татыште улмышым, тыгак шкетын кодмышымат монден колтыш. Трук тудо вуйжым нӧлтале да пеш тӱткын колышташ тӱнгале. Чынжымак, ала-могай йӱкым кольо. Курыкышто шочын-кушшо кажне йочалан палыме йӱк, пушкыдо лум ӱмбач мунчалтыше ечын йӱкшӧ. Варажым тудо мурышо рвезын йӱкшым кольо, чодыраште, курык тайылысе кожлаште, ала-кӧ ече дене кая. Теве икмыняр жап гыч корно савыртыште лийшаш да Анитан улмо пӧрт воктеч эртышаш. Рвезе пеш писын кая гын, тудо нимомат, тыгак ӱдырымат ужын ок шукто чай.

Корно савыртышыште лум дене вӱдылалтше изи кап койылдыш.

Анита пулвuessыже нӧлталалте да, кидшым умша деке лишемдышат, уло кертмын кычкырале:

— Полшыза! Шогал да мыланем полшо!

Ечызе тура савырныш, чарнен шогае. Ечыжым мучыштарыш да писын пӧрт деке куржо.

— Мо лийын? — кугу йӱкын йодо тудо. — Тый кӧ улат? Эмганенат мо?

Тиде Лука улмаш. Курыкысо шонто йолташыж деке унала миен да ынде мӧнгыжӧ пӧртылеш. Ӱдырын кычкырымыже тудым чарен шогалтен. Тылзе волгыдыш-

то пулвуй ўмбалне шогышо Анитам ужат, Лука лўдын колтыш. Но ўдыр тиде айдемын кў улмыж нерген йўршынат ыш шоналте. Тудым муыныт да воктенже утарыше ег шога, тиддеч молым нимомат огеш шоно. Лука Аниталан кава гыч волышо Суксо гай коеш. Анита, Лука ынже курж манын, кидшым шуялтыш да рвезын пальтожым руалтен кучыш.

— О-о, Лука! — чытырналтше йўкын кутыра. — Тыйын толметлан мый туге куаненам, туге йывыртенам! Йолем эмгатенам да ошкыл ом керт. Бердоф господин ден госпожан толмышт марте тышан кылмен колем дыр шонышым. Лука! Тый мыйым мўнгем нангаен коден кертат мо? Мый пеш кылменам, мылам йўштў.

Лука ўдырым пеш писын шке пальтож дене вўдылў. Вара воктенже шинче да кылмыше парнялажым туржаш тўнгале.

— Ече дене мый тыйым пеленем нангаен ом керт, Анита, — лыжган пелештыш. — Тый чот эмганенат. Но вич минут гыч мўнгем миен шуам да издер да одеял дене толам. Пел шагат гыч мўнгыштет лият.

Рвезын чонжым вучыдымо куан авалтыш. Тыгай пиаллан кўра писын куржмыжо да воштылмыжо шуо. Шўм йодмыжо шукталте. Аниталан мом-гынат сайым ыштен кертеш! Тудо кўлеш лийын! Ынде Анита ала саде сырымыштым монда да чыла титакшым кудалта?

— Лука, тылат пальтот деч посна йўштў огеш лий? — Анита шып, йўсланыше йўк дене йодо.

Тидым колын, рвезе свитержым кудаше да Анитан вуйжым петырыш. Аниталан тувыржымат кудаш пуа ыле, но тудо кылмыше еным кўлынак ырыктен ок керт. Лука кылмаш тўнгалмыжым шижын, ечыж деке куржо. Кидше дене шкенжым ўндалын, келгын йўштў южым шўлалтыш. Тудлан туге чучо, пуйто корштарыше йўштым чытымыж дене тудо сулыкшым касарен сенга.

Ечыжым чийыш да, корно савыртышым туран пүчкын, үлыкө пикшла чымалте. Куанымыжлан көра йүштө южын когартымыжмат ок шиж. Мөнгыжө шүртньылын куржын пурен, чара кидше да кылмыше кандалге нерже дене аважым лүдыктыш.

Шкет кодшо үдыр Лукан пальтож дене чот пүтыралте. Тудыжо иктаж коло минут гычрак толшаш. А тиде жапыште Анита пеш шуко нерген шонкален шуктышаш, могай-гынат иктешлымашке шушаш.

Эн тўнжө — утаралтын, чодыра гыч Лука пеш жапыштыже толын лектын да полышым йодын кычкырымыжым колын. Тугеже мый шкетын улам манын шонен шинчымем годым Утарышем омса воктене шоген да мыйын верч тургыжланен. Мыйым утараш тышке Тудо Лукам колтен.

Тўнжө: тудо петырыме омса нерген чын умылен шуктен. Тудо шке шўм омсажым иканаште почеш гын, мо лийын кертмым эше умылен ок шукто ыле. Иктым раш пала: Утарышым петырыме омса воктене ынде шогыктен ок керт.

Анита вуйжым үлыкө сакыш, шинчажым петырыш.

«Господь Исус, — кумалаш тўнгале, — мый ынде Тылат шўмемын омсажым почам. Омсам пеш шуко жап петырымемлан да тудым почаш Тыйым шуко вучыктымемлан вуеш ит нал, титакем кудалте. Пожалуйста, мыйын шўм омсашкем пуро. Лукам ужмышудымын ончымемлан титакем кудалте. Пожалуйста, тудым йөраташ полшо. Мылам саде изи имне нерген тудлан каласыман гын, пожалуйста, мылам патырлыкым пу. Мыйым утараш Лукам колтыметлан мый Тылат путырак кугу таум ойлем. Амен».

Тыгеракын, Анитан шўм омсаж воктене шукертсек вучен шогышо Исус тудын языкшым касарыш да

тудым у айдемым ышташ шўм омсашкыже пурыш. Кызыт гына лийше паша ышталтме годым воктене ик еңат ыш лий. Эсогыл Анита шкежат нимогай вашталтышым ыш шиж, ыш тогдае. Но тиде йўдым каваште Анитан лўмжым Юмын илыш книгашкыже пуртымылан Суксо-влак моткоч куаненыт, вет мландыште эше ик айдеме шке шўм омсажым почын да тушто Утарышылан верым пуэн.

19 глава

Титакым кудалташлан икымше ОШКЫЛ

«Эн түнгжым ыштышым, — шона Анита. — Умба-кыжат мо лийшашым палымем гай чучеш».

Шүмжө чүчкыдын кыра. Күкшө курыклам да кавасе шүдырлам угыч да угыч ончыштеш. А вет лач нуно тудын чонышкыжо патыр шижмашым шындарышт. Нине курык ден чолгыжшо шүдыр-влак могай кугу, кужу ўмыран да йөршын вашталтдыме улыт! Ўдырын чыла тургыжланамыже, нунын дене тангастараш гын, путырак изи да кўлдымө улыт. Чыла лўдмыжө да азап-ланамыже вашке шентелан кодыт, мондалтыт, нунын нерген йөршынат шонаш ок тўнал. А курык-влак тугак шогаш да шүдыр-влак ончычсышт семынак волгалтараш, чолгыжаш тўналыт.

Корно савыртыште шем капора койылдыш. Издерым шүдырен, Лука писын куржеш. Ынде вес пальтом чиен. Толын шуат, пеш нелын шўла, эсогыл кутыренат ок керт.

— Анита, кайышна, — нелын шўлен каласыш. —

Йолетым шуялтен возын керт манын, кугурак издерым кондышым. Икмыняр минут гыч ме мӧнгыштет лийына.

Кынелашыже полшаш манын, кидшым шуялтыш, но ўдыр ыш вашке.

— Лука, чыталте, — каласыш, тидын годым йӱкшӧ чытырналт колтыш. — Корнышко тарванымына деч ончыч мый тылат икмомак каласышаш улам. Лука, ўстел ўмбач тыйын имнетым пырыс камвозыктен огыл. Тидым мый ыштенам. Тый призыв сенген налын ит керт манын, тидым мый лӱмынак ыштышым. Чылажат Даникын эмганымыж верч. Лука, йодам: мыйын титакем, пожалуйста, кудалте.

Ӗрмыж дене кутырен кертдыме лийше Лука верже гычат тарванен ок керт, ўмбакаше тӱткын онча. Тидын годым чоныштыжо куанымаш ылыже. Сырымем олмеш ӧрыктарышын куштылгын чучаш тӱнгале: мыйын семынемак умылаш йӧсӧ да пеш уда, шучко пашам ыштен. Лука тудын титакшым кудалта гын, Аниталанат тудын титакшым кудалташ ятырлан куштылгырак лиеш. Мутат уке, Даникын эмганыше йолжо дене тагастарымаште тошкен пудыртымо имне фигур кӱлдымо да путырак изи наста гына. Чыла тиде лийын гынат, икте-весешт деке лишемдыше ик корнышт уло. Тидын нерген Аниталан каласымыже шуын колтыш, но келшыше мутым гына муын ок керт. Варажым ӧрмалгенрак воштылале да аптыраненрак мане:

— Ит тургыжлане, нимогай азап лийын огыл. Издерышке кӱзен шич.

Лука тудым издереш пеш тыршен вӱдыльӧ. Шкеже ончылан верланыш, да нуно коктынат курык гыч пырля шинчын мунчалтен вошышт. Луманше кок изи ег Бурнимытын пӧртӧнчылышт дек мунчалтен толын шуыч. Анита пӧртӧнчыл тошкалтышке йӧсын кӱзы-

шат, ик йолжо дене гына шога гынат, Лукам тўткын ончале. Издержым шўдырен каяш шонен, тудо мўнгешла вашкыде савырнаш тўнгалын ыле, да ўдырын пеш тўткын ончымыжым шижын, чарнен шога. Анита шке семынже шона: тудо шке шўмжым Исус Господьлан почын. Тыге гын, шке шўмжым тудо Лукаланат почын, вет Утарышын йўратымашыже иктымат ўрдыжкў ок коранде.

— Лука, мемнан деке пуро. Пуро, Лука, пуро, — рвезым ўжеш. — Мыйым мумет да тышке шумеш кондымет нерген коваем пален налеш гын, пугырак чот куана.

Тудо омсам комдык почо, да Лука почешыже пўртыш пугыш. Уныкажым коваже ужат, пеш куаныш, кычкыралынак колтыш. Ўдыр верч чылан тургыжланеныт, ачаже шагат ончычак курыкыш кычалаш каен. Коваже вурсаш тўнгалнеже ыле, но, окшаклымыжым ужат, шыпланыш, диван марте ошкылашыже полшыш, йўштў компрессым ямдылаш кайыш. Шентекше савырнымыж годым Лукам ужо. Рвезе омса лондем воктене шыпак шога да ўрмалген ончыштеш. Ик жап икте-весешт ўмбака ончышт. Кован шонтемалше шинчаже йоча-влакын шинчаштышт комдык почмо книгам лудмыла чыла ужаш тунемын. Лукан шинчаштыже тугае ўкынымым, тугай йодмашым, тунар кугу ўшаным да шкем кидыш налын кертме патырлыкым нигунамсе деч шуко ужо. Рвезе деке лишемат, вачышкыже кидшым пыштыш, шокшо пўлемыш вўден пуртыш.

— Пуро, шич да мемнан дене пырля кочкаш верлане, — шўмжў гыч лекше мутым лыжган, веселан каласыш.

Тиддеч изиш варарак омса почылто да, шке ўмбакаше лумым почкен-почкен, господин Бурни пугыш. Анитам кычал коштмыж годым курык гыч тудо кок

енгын издереш шинчын волымыштым ужын да шоналтен: Анита ўдыржө дене чыла сай. Каласкалымым колыштат, ача тудым кастене тынар торашке кайымыжлан вурсыш. Варажым конта воктеке шинче. А ковашт чылаштанат какаом, ўйым, ўмбагышт сырым пыштыман тамле киндым ўстембаке конден шындыш.

Чылан шып шинчат да кочкыт. Тиде ласка да чылан келшыше шып тат ыле. Ыўштө чодыра гыч толшошамычым шокшо конта лыпландара. Лука конгасе тулым йөратен онча, шке семынже тудо тиде жаплан нигунам мучаш ынже лий ыле манын шона. Шып шинчымыштым кенета омсам ала-могай удыркалыме йўк кўрльө.

— Тиде Ошлум, — Анита кычкырале да омса вельшш ошкылнеже ыле, но корштышо йолжо верышкыже шындыш. Тидын годым ковашт, ачашт да Лука омса воктек лишемыч.

Умшашкыже шем-ола пырысигым пурлын, пөртыш Ошлум почшым кўшкө нөлтен пурыш, иктын вельшкат вуйжым ыш савыре, Даникын малыме вес пөлемыш чолган ошкыльо. Тушто кўпчык ўмбаке төрштен кўзышат, игыжым изи йочан ош ўпан вуйжо воктелан верандыш. Тидын деч вара адак омса деке кудал мийыш, мяу да мяу магыралтыш.

— Кокымшо игыжлан кая, — манят, ача луктын колтыш.

— Тугеже омсам огына тўкылө, — вачысе шальжым чотрак шупшылын пелештыш ковашт.

Ончыланже пышташ манын, тудо Лука воктене кийыше каза коваштым пуаш йодо. Ошлумын пөртылмеш чыланат шып шинчышт. Теве пырыс адак омшашке пурыш. Ынде тудо ола игым нумал кондыш да адак, пычкемыш йўдым ончыде, шке корныж дене кудале.

— Ынде пытаргышым конда дыр, шонем, — ко-
вашт пелештыш. Пөрт йүкшымö верч тургыжлана да
тиде изи пөртыштö ынде вер чылаштлан сита мо
манын шона.

Молышт ик мутымат ышт пелеште. Чылан омсашке
гына ончат. Кызыт пырыслан эрык пуалтын. Тудо
кумшо игыжым нумал кондыш. Тидыже шкеж гаяк
ошо. Ошлум нуным Даникын онгешыже верандыш
да чылаштымат нулаш пиже.

— Лука, пожалуйста, омсам петыре. А тылат, Пö-
тыр, нине пырысиге-влаклан корзинкам муаш кўлеш.
Нуно Даниклан шўлашыже яндар южым огыт кодо
чай.

Ача воштылале гына.

— Тидым ыштыде огына код, а тачеш тек авашт
верандымаштак кийышт. Нуно шкеныштым кузе
ончымым палат. А Даник дене нимат ок лий.

— Ачаже рвезын онгылашыж гыч Ошлумын ончыл
йолжым öрдыжкö корандыш да ушкал-влакым
вўташке петыраш кудывечыш лекте. Мöнтö пöртылаш
шонен, Лука верже гыч кынеле. Тудо кова деке ли-
шеме, кидшым шуялтыш.

— Мылам пöртылаш жап, — каласыш Лука. — Пöр-
тыш пураш ўжмыланда тау. Анитан йолжо вашке
пареммылан ўшанем.

Шонгыен ик жап шинчашкыже туран ончыш да Лукан кидшым вашкеак ыш мучыштаре.

— Да, тылат пörтылаш жап, — поро йўкын пелештыш. — Но тый эше тол, мемнан эре вучымо унана лият.

Ошлумын пörтылмекше, Анита рвезым помыжалташ сöрымыжым шукташ ыш шоно, коваштат тидлан тореш лиеш дыр, шоныш. Но сöрымым шуктыман. Коважын кухнышко атышöрым мушкаш кайымекше, шольыж дек лишеме.

— Даник, — сангасе пўжвўдшым ўштылшыжла, шыпак пелештыш.

Рвезе кугун шўлалтыш, кидшым одеял йымач лукто, но ыш помыжалт.

— Даник, — ончычсыж деч кугурак йўк дене пелештыш да капшым изишак чывыштале.

Даник шинчажым почо, акаж велыш ончале.

— Ончал, тудо пörтыльö, тылат пöлекым кондыш.

Шольыжо онгыштыжо пун орам ужо, омыюан улмыжлан кöра нимом ыш умыло. Тиде омышто конча, шоналтыш.

— Кум комаголям конденыс!

— Уке, Даник. Нуно комаголя огытыл. Тиде кум пырысиге. Нуным ушкал вўташ игылен да теве ынде пörтыш нумалын. Нуно чыланат тыйын улыт. Ошлумын пöлекше.

— Мый тудын толшашыжым паленам. Мый Юмо деч йодым.

— Мыят таче Исус Господьым пураш йодым, — шольыж деке лап лийын каласыш. — Да Тудо пурыш.

Тыге тиде каслан Юмо кок кумалмымутым колын да вашмутым пуэн. Но рвезе уже нимомат колын огыл. Тудо, Ошлумын поч мучашыже умшашкыже пурым шижде, ласкан маленат колтен.

20 глава

Йөршеншлан сөрасымаш

Коважын эмлымыже Аниталан полшыш, вес эржылан йол корштымo иземе да пуалмыжат пыташ тўнгале. Но моклешталтше йолжо эше тошкал ок керт, коршта. Йўдым угыч поран тўнгале. Кудывечыште лум тунар шукемын, ачаштлан ушкал вўта марте корным куашыже вереште. Тыгай игечыште кудывечыште модмо нерген шоныманат огыл. Но Анита, Даник да кум игыж дене Ошлум огыт йокроклане. Жапым кугу пөлемыштак пеш веселан эртарат.

Кечывал деч вара ковашт нунылан вўта кокласе шудышто модаш темлыш. Чыла пырысигыжым корзинкаш оптен, Даник тушко нумал лукто, нунылан пыжашым ыштыш. Чылан шудо лонгаште почангаш тўнгальыч. Анита шкаланже келшыше верым муын, коважын пуымо Библийым лудаш тўнгале. Саде кўжгө книгаг ластыкла. Исусын шўмыш омсам тўкалыме, пасторын лудмо да чонжылан келшыше почеламутым кычал мунеже. Тиде почеламутым тунемнеже. Шукак кычалашыже ыш логал: пастор тиде почеламут Библийын пытартыш книгаж гыч манын каласен ыле.

Вашке кычал муо — Почылтмаш лўман книган кумшо лончо гыч колымшо почеламут: «Теве омса воктене шогем да тўкалем. Мыйын йўкемым иктаж-кў колеш да омсам почеш гын, тудын деке пурем, да Мый тудын дене пырля, да тудо Мый денем пырля касым эртарена». Тиде мут-влакым наизусть тунем шуктымеш семынже уэш-пачаш ойлыш. Тыште кок мутым гына рашыжак умылен ок керт: «йўдым эртарена». «Икымше йўн лиймекак, тидын нерген ковай деч йодман», — шоналтыш.

Варажым вуйжым кидше дене энгертен, Даникым эскерышыжла, шонкалаш тўнгале. Тудыжын почанмыже акажым ўрыктарыш: таза йолжым пулвуешыже кадырта, а окшакше турак кодеш. Анитан вуйыштыжо ик шонкалымаш весым вашталта. Теве тудо Исус Господьлан омсам почо. Тудо пурыш да ынде шўмыштыжў ила. Чылажат коважын ойлымо семын лие. Тудо Анитан шўмышкыжў титакым кудалтыме да йўратымаш шўлыш дене пурыш. Тидлан кўра шўм-чоным шыгыремдыше шучко шонкалымаш волгыдышто ўмылын йоммыжо семынак шаланыш. Лукан титакшым кудалташ ынде йўршын неле огыл. Тидын нерген пешыже огешат шоно. Исус, шўмышкыжў пурымек, ўдырлан шкем гына йўратыше, еным йўраташ ямде огыл да яндар чонан огыл улмыжым ончыктыш. Ынде весе верч тургыжлана: Лука титакшым кудалтен кертеш мо? Анита тудлан чонжым почо, да тудо Аниталан йўршынат сырыдымыла койо. Кеч-мо лийын гынат, Лука налшаш призым йомдарыш, да Анита тыште мом-гынат ышташ кўлмым пала. Вет эше Нойын пушыштыжо лийше вольык ден янлык-влакын фигурышт улытыс. Тудо нуным туныктышо деке намия да чыла нергенат чон почын каласкала гын, туныктышыжо Лукан пушенге гыч чапле

фигурым ыштен моштымыжым ужын кертеш ыле. Ала Лукалан могай-гынат вес пöлекым пуа ыле?

Тидын годым тудлан шучкынат чучын колтыш. Тунныктышо тудын нерген мом шоналта? А моло йоча-влак мом каласат? «Чылажымат ончычсо семынак кодыман да тидын нерген шоныман огыл», — мане шкаланже. Тыге шоналтышат, Библийыште возымо почеламут ынде тудлан ок кўлым умылыш. Ынде почеламут ўдырым ок куандаре. Тудо ынде тореш кашташте лўнгалташ тўнгале да ачажын ушкал-влакым лўшташ пурымыж марте нунылан рож гыч шудым кышкаш тўнгале.

Анита ачаж деке вошыш, тудын пашажым мучаш марте шуктымешкыже тўрлö нерген кутырыш. Тыге тудо шўм-чонжым лыпландарыш.

Пычкемышалтмеке, йоча-влак кас кочкышлан пöртыш пурышт. Даниклан ынде малаш вочман. Шольыжым верандыме шотышто кугу ўчашымаш тарваныш. Ковашт пырысиге-влакым вўташке луктыктынеже, а Даник нуным пеленже кодынеже. Пытартышлан чыла пырысым койко йымалан верандаш келшышт. Ўчашен, ковашт чотак нойыш, пушкыдо пўкенже марте пыкше миен шуо.

Анита шке пўкенжым коваж воктеке шындыш да тушан шинчынат шуктен огыл ыле, кенета омсам тўкалтышт. Ўдыр омсам почо, а тушто Лука шога. Чурыйыштыже лўдыкшö ончалтыш палдырна, да рвезе кидшым вожылал кормыжтылеш. Коктынат икте-весыштым öрынрак ончалыч. Кажныже весын кутырымыжым вуча. Нунын шып улмыштлан öршö кова вуйжым нöлтале.

— Лука, пуро, пуро, — лыжган пелештыш шонгыен. — Толмет пеш сай. Анита пўкеным конда да йыгыре верланыза.

Самырык-влак тудын шўдымыжым шуктышт. Лука Анитан йолжо нерген палаш толмыжым каласышат, адак шыпланыш. Анитат йолжо сайрак лийме нерген шижтарышат, шыпланале, шинчажым кўварваке виктарыш.

Кова когыныштым торжанрак ончале.

— Анита, Лука, — вучыдымын пелештыш тудо. — Тыланда кўлдымаш сырымашлан мучашым ыштыман. Шкендам сайын, порын кучаш тўналман. Мутат уке, Лука, тый сайжымак ыжыч ыште, но лўмын ыштен отылыс. Тидлан верч шуко йўсым чыташет логале. Ойгым шинчавўд дене сенаш ок лий, мо лийын, тудым от пўртылтў. Тылат чолгарак лийман да у семын илаш тўналман. А тый, Анита, айдемын титакшым кудалташ тунемшаш улат. Поро чонан лияш тырше да шкендым моло деч сайлан шотлыметым чарне.

— Мый шкемым моло деч сайлан ом шотло. Уке! — ўдыр ўрмалгенрак вашештыш.

— Уке, тый тыге шонет, тыге, — кова шке мутшымак пенгыдемден ойла. — Уке гын, тылат енын титакшым кудалташ тынарак неле ок лий ыле.

— А вет мый тудын титакшым кудалтенам, — Анита вашештыш. — Тидым мый тенгече кастенак курыкышто ыштышым. Тидым ышташ пешыжак неле ыш лий. Шкат удам ыштенам. Лач тидлан кўрак мый титакшым кудалтен кертым. Лукалан тидым каласышымат, тудо титакетым кудалтем мане. Лука, тыге огыл мо? Такшым ме коктынат ик семынак уда улына.

— Туге, — Лука пенгыдемдыш. — Но тыйын уда пашат мыйын нарак шакше огыл. Мый вес имным ыштен кертам. А тебе Даниклан мый таза йолым ни-гунамат пуэн ом керт. Тиддеч посна тыйым чылан моктат, йўратат, а мыйым нигў ок йўрате.

— Тыйын мом ыштыметым чылан палат, — Анита

шке шонымыжым почеш. — Теве мыйын тылат могай удам ыштымем ниӱ ок пале! Лука, чыла тидын нерген мый туныктышыланна ойлышаш улам, шонем. Но тидым нигунам ыштен ом керт шонем. Чолгалыкем сита мо?

Нуно ятыр тыге мутланен шинчышт, а кова эре колышто. Тудын деч самырык-влак огыт лӱд, огыт вожыл. Варажым кутырымашке коват ушныш:

— Анита, Лукан титакшым тый кузе тыге трук кудалтен кертч? Теве кок кече ончыч гына тый мылам тидым нигунам ом ыште манын каласенат ыльыс...

— Ковай, палет, мый шке шӱмемым тыйын умылтарымет семынак почым. Умбакыжат тыйын ойлымет семын лие. Кунам мый Исусым шкемын шӱмышкем пураш ӱжым, мылам раш лие: титакым кудалташ йӱсӱ огыл.

— Тиде мыйым куандара, — кова каласыш. — Мый тыге лийшашым ончычак паленам: кунам омсам почат да Исус Шкенжын кугу йӱратымашыже да титакым кудалтен кертмыж дене шӱмышкына пура, тушто, шӱмыштына, саламлалтдымашлан, шкем гына йӱратымашлан да шучко шонкалымашлан вер ок код. Тиде чылажат кече нӱлтмӱ годым пычкемышын йоммыж семынак айдеме деч коран кая. Но Исусын йӱратымашыже эше весымат поктен луктеш. Анита, мылам Библийым кондо.

Кова Библийым эркын ластыклаш тӱнгале, пеш тӱткын онча. Теве Иоаннын икымше серышыж гыч нылымше лончым кычал муо. Аниталан латкандашымше ден латиндешымше почеламутым ончыктыш.

— Теве тидым луд.

Анита эркын да пеш тыршен лудо: «Йӱратымаште лӱдмашлан вер уке. Но виян шушо йӱратымаш лӱд-

машым поктен луктеш, молан манаш гын лүдмаште йөсланымаш уло. Лүдшын йөратымашыже виян шуын огыл. Тудым йөраташ тўнгалына, вет Тудо мемнам эше ончычак йөратен».

— Тиде тыгак, — кова каласыш. — Виян шушо йөратымаш лүдмашым поктен луктеш. Кунам Юмо шўмышкына виян шушо йөратымашым конда, тиде йөратымаш шўмна гыч саламлалтдымашым, шкем гына йөратымашым, тыгак лүдмашым поктен луктеш. Паледа, Тудын йөратымыжлан уло чон дене ўшанена гын, мыланна нимо дечат лүдмө ок кўл. Тудын йөратымыжым палена гын, мемнан илышыштына чылажат сайлан гына ышталтеш.

Анита ден Лука келгын шонкален шинчыштат, икте-весышт ўмбаке ончалыч да шыргыжалыч. Анита кынел шогале да, шкап деке миен, тушеч шкенжын мўгиндыжым — Рошто годым пуымо маскажым — лукто. Мўгиндым кокыте катыш да келшен илаш тўнгалме лўмеш ик пелыжым Лукалан пуыш. Нуно йыгыре шинчышт. Лука, шкенжын пиаланлан шотлен, мўгиндым кочко, а Анитан шонкалымыже да тургыжланымыже палдырныш. Тудо мом ыштышашыжым ончычсыж деч рашрак умылыш. Туге гынат шонымыжым тынар чот ыштымыже ок шу!

Лука чеверласен лектын кайыш. Анита коважлан поро йўдым тыланыш да малаш каяш тўнгалын ыле.

— Анита, — умбакыже кузе лийшашым шижтараш тыршышыла, кова каласыш, — шарне: кунам Исус шўмыш пура, Тудо Оза семын пура. Тый ынде Тудын шўден ойлымыжым гына ыштышаш улат, а тыланет гына келшышым огыл.

— Туге, ковай, — Анита ойган вашештыш.

Уныкаже кўшкө, шке пөлемышкыже кўзыш да пулвуешыже сукен шогале. «Исус, Господь Исус, —

кумалаш тўнгале тудо, — ынде Тыйын кўштыметым
гына ыштымем шуэш. Мый тидын нерген туныкты-
шылан каласкалышаш улам гын, тый мылам, по-
жалуйста, патырлыкым пу, лўддымў лияшем полшо».

Тудо вакшышке возо, куштылго чон дене шин-
чажым кумыш да писын мален колтыш.

21 глава

Анитан пенгтыде, лүддымө ОШКЫЛЖО

Эрлашыжым Анита моло годсыж деч эр помыжалте. Окна петыртышлам почмо огыллан көра жапым рашыжак пален ыш керт. Но изи рож гыч пурышо кечыйолым ужо. Тудыжо окна петыртыште улшо рож гоч пурен да кўварыште палдырна.

«Очыни, эр, — шоналтыш Анита. — Окна петыртышым корандыман да кавашке ончалман, тудо яндар мо?»

Ўдыр кынеле, окнам почо да пөлемышке волгыдо пурыш. Курык тайылыште эше кечыйол огеш кой. Но курык ўмбач койшо кече Бурнимытын пörтыштым волгалтара. Лум ўмбалне тыгыде ий падыраш-влак чолгыжит, курык вуйлаште шинчам йымыктарышын волгыдо. Пөлемышке пурышо волгыдо тудым эр южын пушыж дене темен.

«Ковамат тыге ойлыш, — шоналтыш Анита. — Лап вер гыч ўмылым моло семын поктен колташ ок лий. Кечын поктен колтымыжым вучыман. А варажым тиде

ўмылым аралынет гынат, нимом ыштен от керт. Уж-мышудымым, шыдым, титакым кудалтыдымаш да шоям тўрыс луктын каласыме деч лўдмаш — тиде чыла ўмыл. А Исусым пурташ — тиде окна петыртышым почмо дене иктак».

Тыге шонкалымыже шканжат пеш келшыш. Адакат одеял йымак пурен возо, кынелаш жап шумо марте эше шонкалымыже шуо. Изишак окшаклен, вургем-жым чийыш да кухнышко вошыш. Коваже тидын годым кофем ямдыла ыле.

— Ковай, — мутым лукто тудо, — таче мыланем туныктышем деке кайыман.

— А йолет могайрак? — йодо шонгыен.

— Мый издериш шинчын волем.

— А варажым кузе пўртылат?

— Ом пале, кузе-гынат толам. Таче эрдене кеч-кузе гынат туныктышем дене мутланаш кўлеш. Тидым варалан кодаш ок лий.

— Те тиде мо нерген? — кемже гыч лумым почкыш-шыжла, ача йодде ыш чыте. — Туныктышо деке каяш кўлеш гын, пеленем каен кертеш. Таче поезд толмо жаплан сырым нангайынем. Тереш шынден, туныктышо деке нангаен кодем да, мўнгў пўртылшемла, пеленем кондем.

Ўдырын чурийже веселане. Тудо тетла вучен ок керт. Тиде пашам кеч ик кечылан кода гын, тудым угыч пеш кугу лўдмаш авалтен кертеш.

Ачаж воктене терыште шинчымыж годым Анита пеш кугу куаным ыш шиж. Нойын пушыж гыч налме фигура-влак ончылныжо кият. Тудо нуным шовычеш вўдылын. Туныктышылан мом каласышаш нерген эше нимом ок пале. Сыра гын, кузе лийман? Вет тыгат лийын кертешыс.

— Молан тылат туныктышо деке каяш кўлеш? —

ачаже вучыдымын йодо. — Тудын пуымо пашаж деч посна илаш шерет теме мо?

Анита ачажын вачешыже энгертыш.

— Уке, — тоштдерак каласыш ўдыр. — Мылам икте нерген каласкалаш кўлеш. Ачай, тиде мыйын секретем.

Ўдыр кидшым ачажын сапкеремым кучышо копашкыже чыкыш, тудыжо, поро да кугу ушан пўрўен, тидын вашеш шыргыжале гына, нимом рашемдылаш ыш тўнал, кызыт тидлан жапшат уке ла чучо. Ешыжлан кўлшў оксам ыштен налшаш верч тудо эр гыч тўналын кас пычкемыш марте чарныде кресаньык пашам ышта. Икшыве-влак дене кўлешан йодышлам канашаш жапше пеш шагал ко деш, да тидым коваштлан ўшана. Но икшывыже-влакын кузе илымыштым да мо верч тургыжланымыштым ўдыржў ден эргыжын чурийышт гычак пала. Тыгак шке коклаштышт кутырымыштымат колыштеш. Тидат шагал огыл полша. Ушкал вўташтат, пум ямдылымыж годым чодыраштат икшывыже-влак нерген шонкала, нунын верч кумалын Юмым сўрвала. Ачаже пален: Анита ўдыржў кужу жап ойган коштын, ала-мо гынат лийын. Тудо тыгак пала: варажым адак ала-мо гынат лийын, тидын деч вара Анитан шўм-чонышкыжо тыныс толын. Ача ўдырын пиалан улмыжлан куана, сандене нимомат йодышташ ыш тўнал.

Туныктышын илыме ош пўрт деке шумешке шып кайышт. Кенжеым тиде пўрт чынжымак ошын койын шинча, а кызыт пеш чатка ош лум дене тагастарымаште шемынрак да пычкемышынрак коеш.

— Тылат волыман, — ача каласыш. — Пел шагат гыч тыйым налаш толам.

Ача умбак кудале, а ўдыр, тургыжланен да тўрлым шонкален, пўрт велыш ошкыльо. Омсам тўкалташ

тоштде, пöртöнчылнö ятыр шогыш. Ачаже толмешкак тыге шога ыле чай. Но окна гыч туныктышо тудым ужат, шкежак омсам почо.

— Пуро, пуро, — изиракше годымак урокым терген шинчыме изи пöлемышке эрташ ўжын, туныктышо поро йўкым лукто.

Тудо тунемшыже-влакым пеш йöрата. Каникул жапыште воктенже уке улмыштлан кöра йокроклана. Сандене иктаж-көн пуремыжлан пеш куана. Анита вигак ўстел деке ошкыл мийыш, Нойын пушышкыжо верандаш ыштыме чыла фигурым тудо радамын шогалтыле.

— Нуным Лука ыштен, — пентыдын тўнгале Анита. — Ончыза, нуно кузе сылнын койыт! Сылнын вет?

Туныктышо, шке тунемшыжын кутырымыжым колын, ўстел деке лишеме.

— Да, нуно пугырак сылне улыт, — каласыш туныктышо. — Молодец! Тыге ыштен кертмыж нерген мый эше нимом ом пале. А молан тудо конкурсыш нимомат ыш кондо?

— Тудо кондынеже улмаш, — ончычсыж семынак пентыдын кутыра Анита. — Мый теве тидын нергенак кутыраш тольым. Пеш чапле имным ыштен ыле. Но укеж годым мый тудым пудыртышым. Тыге ыштымемлан пеш öкынем, да Лука призым налын кертше манын, тидым кузе-гынат тöрлаш ала лиеш манын, тендан деч йодаш лўмын тольым.

Туныктышо ўдыр ўмбаке шып ончен шога. Анитан чурийже пеш чот йошкарген, а шинчаже кўварваке онча.

— А вет мыйын моло призем уке, — туныктышо каласыш. — Кок призна vele ыле. Иктыжым Пöтырлан пуышна, весыжым — тылат.

— Тыге гын, Лука Пöтырлан пуымо призым нал-

шаш. А вет призым эн сай пашалан пуышдас. А Лукан пашаже Пöтырын деч ятырлан сылне да сай.

— Ой, уке, — туныктышо вашештыш. — Мый тидым ыштен ом керт. Пöтыр саде призым шке пашаж дене сулен налын. Ме тудым мөнтеш налын огына керт. Лука призым налжак манат гын, тый тудлан шке призетым пуышаш улат. Вет тыйын титакетлан көра призым налын кертын огылыс. Тыге огыл мо?

— Да, тиде чын, — Анита келшыш.

Ик жап шонкален шинчыш. Тудын призше — Швейцарийын курыклаштыже ыштыме пеш чевер фотоснимке-влакан мотор да путырак сылнын сöрастарыме книга. Анита тудым комодын яшлыкышкыже кагаз дене вўдыл пыштен. Шкенжын эн сылне да кугешныме пöлекшылан шотла. Мутат уке, ом пу манынат каласен кертеш. Туныктышат тиде книгам весылан пуаш шўден ок керт. Но коваже уныкажлан виян шушо йöратымаш нерген каласкален. Исус Христос Шке виян шушо йöратымашыж дене тудын шўмыштыжö ила, да Тудо Анитан мом-гынат шкенжыным ынеж кодыкто.

— Мый келшем, — каласыш Анита.

— Пеш сай, — вашештыш туныктышо.

Туныктышо ўдырын тиде жапыште кугу сенгымашке шумыжым пален.

— Тунемаш тўналмек, книгатым мылам конден пу. Тудым чыла класс ончылан Лукалан кучыктем да варажым йоча-влаклан тудын фигурлажым ончыктем.

Анита тидын дене келша, но туныктышын тудын нерген мом шонымыжым умылаш тыршен, тудын ўмбаке öрынрак ончале. Очыни, пеш уда чонан ўдыр манын шоналтыш. Туныктышо шыргыжале гына. Туныктышо дене ончычсо поро кылышт вашталтде кодмылан ўшанен, чеверласен лектын кайыш.

Лум вочшо, төр огыл корнышто тер кок вельш лүнга. Анита ынде мөнгыжө пörтылеш. Пörтөнчыл тошкалтышым кўзышат, савырнен чарнен шогале. Даник пырысиге-влакым нумал толын, акаж воктеке шогале. Ончылнышт курык тайыл кумдан шарлен возын, тудым кече волгалтара. Анита ўлык ончале. Пörт-влакын леведышышт, сылне курык пүртүс койыт. Тидын годым Даникын шокшо кидшым шиже да куанен шоналтыш: «Эрдене чыла тиде ўмыл дене авалтын ыле, а ынде кече дене волгалтын. Мый денемат тыгак лие: шўмышкем Исус пурен, да йōра-тымаш, волгыдо, лўддымылык дене тич темен...»

* * *

Лука ден Анита курыкыш писын ошкыл кўзат. Школ гыч эше ик ганат нуно пырля пörтылын огытыл. Ынде чыла вашталтын. Тачысе кече Лукалан öрыктарышын пиалан ыле. Утыжым умылтарыде, туныктышо йоча-влаклан увертарыш: каникул жапыште пушенге гыч ыштыме пеш сылне фигур-влакым ужын, нуным ыштыше енлан эше ик призым пуаш шона. Чылам öрыктарен, туныктышо воктекше Лукам ўжō да призым кучыктыш. Чылажымат радамлен каласкала манын, Анита тевак ушым йомдарен пуренгая. Но туныктышын тыге ыштыдымыжым ужат, куштылгын шўлалтыш.

Варажым чыла йоча Лукам йыр авырен шогальыч да түрлō вольыкын, янлыкын фигурыштым йўкын моктен ончаш тўнальыч. Чылашт деч чот арава чуриян Пōтыр моктен кычкырыш. Тудо уло кумылын увертарыш: пиалжылан кōра нине фигурым тунам конкурсыш конден кертын огыл, уке гын икымше призым нигунам налын ок керт ыле. Тиде ой дене чылан келшышт да совыштым рўж кыраш тўнальыч. Вара

йоча-влакын Лукалан пуымо книга ончымышт шуо.
Ўдыр-влак öрыч:

— Тиде Аниталан пуымо гаяк книгас...

«Тиде Анитанак» — Лука каласа манын, ўдыр пеш тургыжланен шинчыш. Но рвезе йодо гына:

— Чын? — йыштак Аниталан шинчам пўале.

Ынде теве нуно школ гыч коктын пырля пöртылыт. Воктенышт толшо йоча-влак мöнгышкышт пурышт да нуно коктын гына кодыч, Лука Аниталан саде книгам шуялтыш.

— Призым налаш сай, — каласыш тудо, — но мый шканем коден ом керт. Анита, чынак, мый тидым ыштен ом керт. Тиде тыйын книгат. Мый тудым тый дечет поген налын ом керт.

Ўдыр вуйжым рўзалтыш:

— Уке, Лука, налшаш улат, туныктышына тылат пуыш, тиде книга ынде тыйын.

— Йöра, — мутым лукто рвезе, — тыге гын, тудо когыньнан лиеш. Тудым ме пайлена. Теве тыге: ик тылзе мыйын лиеш, вес тылзын — тыйын, а варажым адак мыйын.

Анитан чурийже волгалте: ты книга тудлан моткоч келша.

— Пеш сай, — вашештыш ўдыр, — оет дене мыят келшем. Кажне тылзын тўнгалтыш кечыштыже ме тудым алмашташ тўнгалына.

Тыгак кутырен келшышт: кажне тылзын икымше числаштыже кечывал деч вара вич шагатлан книга оза тудым пошкудыжын пöртышкыжö нарийышаш да ўстембак пыштышаш. Тиде чын ыштыме лие. Книгам вес озалан намиен пуымо нунылан теве мом эше шарныкташ тўнгалеш: пиалын негызше — икте-весын титакыштым кудалтыме, икте-весылан полшаш ямде улмо, чылажымат икте-весе дене лош пайлыме.

— Айда теве тиде кўжгё пырня ўмбалан верланена да книгасе сўрет-влакым ончена, — Лука ойым пуыш.

Лумым ўштыл шинчыч, пулвуй ўмбаланышт книгам пыштышт да ластыклаш тўнгальыч. Рвезе тыгай сылне книгам эше нигунамат ужын огыл. А вет курыкым пеш йўрата. Тыштыже курыклаште ыштыме сылне фотосўрет-влак улыт. Снимкылам онча да Аниталан курыклашке кўзымё корно-влакым рашемдылеш.

— Теве тиде Матерхорн курыкышко кўзымё эн йўнан вер, — парняжым тушкалтен каласыш рвезе. — Тиде корно дене мый курыкышко икымше кўзем.

Воктенже йолжым модыктыл шинчыше Аниталан Лука дене пырля курыкышко кўзаш рвезе лиймыже шуын колтыш. Волгыдо кече, канде кава йымалне, лум дене леведалтше курык вуй-влак деч тораште огыл ятыр жап шинчышт. Сўрет-влакым уло кумылын да куанен ончышт. Жапын ятыр эртымыж нерген шоненат огытыл. Трук йоча йўк шоктыш:

— Анита, ковайна ваштарешет каяш шўдыш, да теве мый мыняр торашке тольым. Тудо кечывал кочкышым ямдылен...

Тиде Даник! Тудо торчакыш нелын энгертен, воктенышт шога. Шуко ошкыл толмыжлан кўра чот ноен, шўргыжё йошкарген. Шке титакшым умылен, Анита пырня ўмбач тўрштен волыш.

— Даник, — тургыжланен кычкырал колтыш тудо. — Тылат тынар торашке кошташ ок лий. Мўнгына марте тый ынде кузе кает? Мыланна кызытак пўртылман.

Кумытын курыкыш эркын кўзат. Даниклан йўсё, тудо чот ноен, тынар торашке эше ик ганат коштын огыл. Лука чаманыш, пўрт омсашт марте нумал кондыш. Корнышто ик мутымат ышт пелеште. Анита ден

Лука коклаште ала-могай умылыдымаш шижалте. А такшым коктынат иктымак шоненыт: сӧрасеныт гынат, Даник окшакак, да сӧрасымыштат, титакыштым кудалтымыштат тудлан у йолым пуэн огыт керт.

— Йолем коршта, — васаралтыш йоча, да Анита тудым тошкалтыш мучко пӧртышкӧ нумал пуртыш. — Мыйым койкышкем нангаен пыште.

Акаже тудым койкышко нангаен пыштыш, чыла пырысигыжым конден пуыш. Вара шкежат вокте-ланже верланыш. Ачашт адак кудывечышке пашам ышташ лекте. Кова Анитам тыге вараш кодын толмыжлан изишак вурсалтышат, кухныш кайыш. Ёдыр тудын деке вошыш да полшаш тӱнгале.

— Анита, мо лие? — кова йодо. — Молан ойгырышын коят?

Ёдыр шып шога. Чытен ыш керт, чонжым почо:

— Ковай!

— Колыштам.

— Ковай, тый тыге ойлышыч: Исус мыйын шӱмышкем пура гын, Тудо мыйын Лука нерген уда, тудлан сырымеш шонымаш-влакым тушеч поктен луктеш, мылам тудым йӧраташ полша, маньыч. Кодшо арняште чыла сай ыле. Но Даникнан йол корштымыштым ужам да шольымын ончыч пентгыде да таза йолан улмыж нерген шоналтемат, чыла осал шонымаш-влак мӧнгеш пӧртылыт.

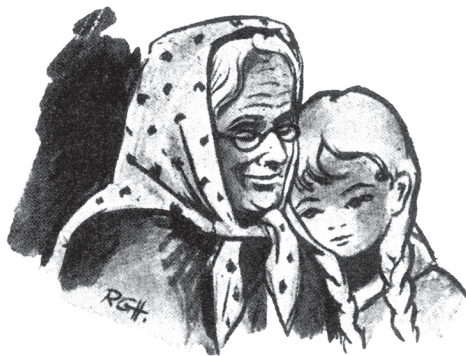
— Мый тидлан ом ӧр, — вашештыш тидын шотышто уныкажым эре туныкташ тыршыше шонгыен. — Тыйын шӱмышкет кажне кечын шыдешкыме, шкем гына йӧратыме шонкалымаш-влак пӧртылаш тӧчат. Шке виет дене гына нунын деч утлен от сенге, нуным Исус деч йӧратымашыж дене поктен колташ йод. Ису-сын йӧратымашыж нерген эре да чыла вереат шонкале. Библийыштат Исусын йӧратымашыж нерген луд. Шӱ-

мет эре тиде йӧратымаш дене темше лиеш гын, тушто уда шонымашлан вер йӧршынат ок код.

— Юмын йӧратымашыж нерген Библийыште кушто возымо?

— Чыла Библий йӧратымаш нерген ойла, — вашештыш кова. — Кас еда ме Маркын Поро Увержым лудына. Тыге? Тушто кажне ластыкше Иусусын йӧратымашыж дене шынгаралтын. Шке тунемшыже-влакым йӧратымыже, тушман-влакым Тудын йӧратымыж нерген, чыла йорло да йӧсланыше-влакым йӧратымыже нерген, изи йоча-влакым йӧратымыже нерген серыме. Иусусын историйже нерген возымым пеш тӱткын лудаш тӱнгал да Юмын йӧратымашыж нерген келгын шонкале. Ушышкет шынгаре: кунам тый Исус Господьым шке шӱмышкет пураш йодынат, лач саде йӧратымаш тыйын шӱмышкет пурен.

— Йӧра, — ала-мо нерген шонкалышыжла вашештыш Анита, а семынже шоналтыш: «Таче тӱнгалам да варажым кажне эрдене кынелын, Иусусын йӧратымашыж нерген ик историй дене лудаш тӱнгалам».

22 глава

Кугу да пенгыде пунчал

Лука мөнгыжө пеш тургыжланен ошкылеш. Нойышо Даникын ойган чурийже чотак ойгандарыш. Аниталан куштылго. Тудо уда пашажымат, чын огыл ыштымыжымат төрлыш, шке титакшым кудалтыктен керт. А теве Лукалан титакшым кудалташыже куштылго огыл, Даникын йолжым тудо шке вийже дене гына паремден огеш керт.

«Молан тудо мыйын ончылнем титакшым кудалтыш да пеш вашке йөршын вашталте?» — теве шү-дымшө гана шкеж деч йодеш. Ончычшо Анитам кўшнө, лум шынден кодымо корнышто, мумыж дене умылтараш төчыш, но варажым тидын шентелне аламогай вес вийын улмыжым улымыш. Анита Исуслан почмо ала-могай омса нерген каласкалыш, а коваже шкем гына йөратымаш ден торжалыкым поктен луктын кертше йөратымаш нерген ойлыш. Курыкысо шонгыенат айдемым йөратыме да титакым кудалташ кўлмө нерген мутым лукто. Ала омсам почмо годым йөратымаш дене пырля поро шүм-чон кумыл ден титакым кудалтымаш пурат? Мом тиде ончыкта, пос-

нак омсам почмыжым кузе умылыман? Нуно кумы-
тынат иктымак кутырат чай? Кеч-мо гынат, Исуслан
омсам почым манын кутырымыж деч вара Анита чот
вашталтын. Ончычшым пеш кугешныше да сӧрасаш
тореш ыле! А ынде эреак саламлалтеш, огеш кугеш-
ныл. Лач тидак Исус Христос нерген Лукам шонкалаш
тарата. Исус Библийысе историй жапыште гына огыл,
а пеш ожно, ятыр ончыч илен. Тудо тачат ила, чылам
ӧрыктарыше пашам мемнан жапыштат ыштылеш.

Лука пеш эркын ошкылеш гынат, пӧртышт деке
толын шуо.

Анита ден коктын пырня ўмбалне пел шагат
ончычрак шинчымышт годым кече пеш ояр ыле, а
ынде курыкла ўмбалне кугу пыл ора-влак погыненыт,
да йўштӧ мардеж пуа.

— Тўтан мардеж тўналеш, — шкаланже шке ка-
ласыш Лука.

Вўташте волык мландым тургыжланен тошка.
Нуно игече вашталтшаш годым эре тыге ыштат. Рвезе
пӧртышкӧ писын пурен шогале.

— Ўстел воктеке тол, — аваже мане. — Таче тый
пеш шуко кучалтыч. Йӧра эше кечывал деч вара урок-
да уке, пыл погына, пургыжташ тўналеш чай. Ки-
дыштетше могай книга?

— Тиде приз, — вашештыш Лука. — Мыйын па-
шамлан туныктышо пуыш. Каникул жапыште тудо
мыйын икмыняр фигуремым ужын.

— Тиде пеш чын ыштыме. А пудыргышо имнет
нерген мом-гынат пала мо?

— Туге, — мане да мутым весышке кусарыш.

Аважын тыгай йодышыжлан вашештымыже ок шу.
Поснак Анита нерген нимом ынеж ойло. Такшым
Анита нерген тудо эре шона. Залыште шарен пыш-
тыме газет ўмбака тайнен, пушенгым шуэшт шин-

чымыж годымат ушыж гыч ыш лек. Аваже кухнышто, сандене рвезылан нигö мешайыше уке.

«Мый Исусым пураш йодым», — мане ўдыр Лукалан. А варажым коваже Библийыште икмыняр почеламутым кычал муаш полшыш. Мый ала шкеат нуным кычал муын кертам манын, шөрлык деке лишеме, пуракан кийыше кўжгö Библийым нале. Аваже шуэн лудеш. Лука мо нерген возымым шагал пала, школышто туныктымым гына изишак шарна. Кован ойлымо почеламутым кушто кычалаш — ок пале, шонтыенгын тудо эн мучаште манмыжым гына шарна. Кычалмыжым муын ыш керт, нунын олмеш Евангелий ден историй-влакым вереште. Нунын нерген школыштак колын: теве черлым эмлыше Исус-Паремдыше нерген возымым шарна. Сокры-влакым ужын кертшым ыштен, ушдымым ушанден, колышым ылыжтен. Окшак лийше айдемым сайын коштын кертшым ыштыме нерген возымым поснак куанен лудо. Исус тудлан «Кынел, вакшетым нал да ошкыл» манын каласен. А вет окшаклымыжым чарнен.

Исус тачат чынжымак ила да Анитан шўмжым весемден гын, молан Даникым сайын коштын кертшым ышташ йодман огыл? Лука шкеже шукертсек кумалын огыл. Эше изи йочаж годымак южгунам тунемме юмылдымаш мут-влакым аваж дене пырля ойлен ыле.

Ынде Лука ушкал вўташ пурыш да тошкалтыш дене шудым оптымашке писын кўзыш. Идалык наре ончыч шинчавўдым йоктарен шортын кийыме да ынде тиде верым ўмыржö мучкат мондыдымо вереш сукен шинче. Исуслан омсам почмым раш ок умыло гынат, тудо ўшана: Юмо тыште уло, да кумалмыжымат колеш. Даникым паремдаш да тудым ончычсыж семынак коштын кертшым ышташ йодын, уло шўм-чонжо

дене кумалаш тўнгале. Тыште ятыр жапым эртарыш. Варажым ўлык волыш да ушкал-влакым лўштыш. Шўран ведражым пўртыш нангаяш шонен омсам почо гын, тале мардеж тудым изишак гына ыш ком-возыкто. Аваже кухнышто пеш тургыжланен ончен шога.

— Тўтан мардеж тўнгалеш, — каласыш. — Тылат по-нарым налаш да акатым вашлияш каяшет верештеш чай. Таче моло годсо деч ончычрак пычкемышалте, тиде пургыжлан верчын...

Авашт тидым каласыш веле, омса почылто да лон-демыште лум дене вўдылалтше Мария койылалтыш. Вуй, кап лумангыныт гынат, воштылале веле:

— Пургыжлан верч курыкыш кўзашем пеш неле лие, — кемжым, пальтожым кудашышжла кутыра тудо. — Ваштарешем Лука понарь дене мия дыр, шо-нышым. Авай, кочкашет мо уло? Пеш шуженам.

Чыланат ўстел коклаш шинчыч. Мариян чурийже алят йошкар олма гай чеве. Эре каласкала да калас-кала.

— Таче пеш сай кече ыле. Ен-влак эре толыт. Уна-гудына кўрылтде пашам ыштыш. Ятыр ен тыгай игечыште спортым кудалтен ок керт. Ончем нуным да ўрам. Таче чылт нойышым. Корнышто эше тиде пургыжан поранже. Южо енже оксам йўршын огеш чамане. Авай, ончал, — манят, кўсенже гыч лукто да аважлан кучыктыш.

Марель госпожа пеш куаныш. Пошкудыжо-влак семынак тудат оксам ситарен ок керт, изи ферме де-не гына илен толашат. Йўра кеч Мария ўдыржў по-ро, ушан, шке пашадаржым эре аважлан конден кучыкта.

— Таче кў тылат тынар оксам пуыш? — йодде ыш чыте.

— О-о, мемнан унагудешна пеш сай господин верланен, — Мария ончычсыж семынак куанышын коеш. — Шонымаштем, тудым калык сай пала. Унагудо директорын ватыже кечываллан кочмына годым мутым лукто. Тудо пеш уста хирург, мане. Поснак тугылтшо лум төрлаш мастар. Шкеже ер воктенсе больницыште ышта. Тудын деке пүтынъ Швейцарий гыч толыт, да тудо чылаштымат тазанден колта.

Акажын ойлымыжым колыштшо Лука верже гыч кынел шогае:

— Мария, моктымо врачет Бурни Даникын йолжым төрлатен ок керт?

Тудо шольыжым öрын ончале. Лукан Даник верч эшеат тургыжланымыже тудым öрыктарыш.

— Каласен ом керт, — вашештыш Мария. — Тудым ер воктен эмлымверыш нангаяш да саде врачлан ончыкташ кўлеш. Но тидлан Бурнин оксаже ок сите докан. Тыгай лўмлö врач эмлымыжлан шуко оксам налеш чай. Лука, тидлан Бурнин ушкалже-влакат огыт сите дыр...

«Ер воктенысе больницышке» — нине мут-влак Лукан ушыжым авалтышт. Шке шочмо ялже деч тораште лийын огылат, тиде вер тудлан тўня мучаш гаяк чучеш. Но рвезе угыч йодо:

— Мария, а нуно эрла Даникым унагудышко нангаен огыт керт мо?

— Врач эрла эрдене икымше поезд дене мöнгыжö кайышаш. Таче тудын арвержым вокзалыш нангайышт.

— Мария, тугеже нуно Даникым таче кастене унагудыш нангаен кертытыс.

Шольыжын Даник верч азапланымыже Мариям чотак öрыктарыш.

— Лука, лыплане, — шольыжым чаманен ончале. —

Тыгай игечыште кӧ унагудо марте нангая? Тидымат ит мондо: пытаргыш поезд кудалын, а курык гоч вончаш ўлыкшӧ верым лум леведын. Нигузеат тидым ышташ ок лий. Мый тылат каласышымыс: Бурнин тынар оксаже уке. Рвезе верч тургыжланыметым чарне. Тый лўмынак шўкалын отыл вет. Шке торчакше дене тӧрштыл коштышжла, шканже мо кўлеш, тудым йыгылен налын кертеш, тудым моло деч пиалан манаш лиеш. Чылан тудын верч тыршат.

Лука нимом ыш вашеште. Акаже унагудысо моло еҥ-влак нерген ойлаш тўҥале. Лука тудым ыш колышт. Шканже пенгыде пунчалым ыштыш.

Но тудын ончылыжо кум чарак улыт. Икымше — врач шуко оксам йодеш. Лукан оксаже уке. Тидын годым курыкысо шонго нерген шарналтыш. Тудын оксаже уло! Кутырен гына моштыман, курыкысо айдеме оксажым садак пуа. Кокымшо. Кўкшӧ курык гоч эрташ лийме верым лум чотак петырен дыр. Но садак каен ончыман. Эсогыл ўлыкшӧ вер гоч каен ок керт гынат, мо кертмым ыштыме лиеш. Кумшо. Врач тышке толаш келша мо? Лўмлӧ еҥ больницышкыже нангайыше поезд деч кодаш да тысе поезд дене йӧршын вес вельшке каяш келша мо? Тудо вет Лукам огешат пале. Да эше тыгай тале пургыжышто тудо ала-могай кресаньыкын эргыжым ончашлан толеш мо?

Чыла нерген шонымо годым Лука шке палемдымышын шукталтмыжлан ўшанашат ӧреш. Туге гынат ала врач келша? Мария акаже пеш сай айдеме маньыс.

— Авай, кочкын темым. Тау, — каласыш Лука. — Шке верышкем, кўшкӧ, кайышым.

23 глава

Тыглай огыл корно

Лука пөлемышкыже пурыш да писын чияш тўнгале. Шкап гыч тулупшым лукто, меранг коваште дене ургымо шокшо упшым упшале. Пенгыде кемым чийыш. Эрдене гына пörтылам манын, аважлан кагазеш возалтышат, шыпак кухньыш вошыш, күсенышкыже кинде катыш ден сырым пыштышат, спичке коропкам налe. Варажым шентел омсам шып почын лекте, ушкал вўташ пурыш. Пырдыжыште кечыше кугу понарьым волтыш, тушан тулым чўктыш. Волгыдыжо рвезын чонжым изишак куандарыш. Ече күлеш але огеш күл манын, ик жап шонен шогыш. Пеш пычкемышлан көра тудым ыш нал.

Вўтан шентел омсажым почо, лум дене петырналтше олыкыш лекте. Такшым лектын кайымыжым нигö ыш шиж. Лукалан шоныдымын-вучыдымын тыге каяшыже логале. Тале мардежлан көра изиш ыш камвоч. Тыштак мардеж тыге талын пуа гын, курык гоч вончымо верым эрташ пеш йöсö лиеш чай? Иктаж-могай келге коремыш пун пырче семын пуал сўмыра да йөршешлан тоен кертешыс. Но кызытеш

тиде рвезым ок тургыжландаре, ок лүдыктö. Саде верыш миен шуэшат, тидын нерген вуйжым пудыратылаш жап лиеш. Кызытеш эн тўнжö — шонгыен деке миен шуман.

Чодыра тудлан утарыше гаяк лие. Пушенге-влак лўнгат да укш-шамыч тодышталтыт гынат, тыште лўдыктыш деч утлымыжлак чучеш. Лумжат тунарак кўжгын возын огыл. Санденак писын ошкылаш тырша. Курыкысо шонгын окнаштыже тулым ужат, чонжылан сай лие. Ик жап гыч адак чара пасушко лекте. Палыме пöрт деке миен шуат, омсам пералтыш.

— Кö тушто?

— Тиде мый, Лука.

Омса писын почылто, да шонго тудым пöртышкö шупшыльо.

— Лука, уныкам! — ўмбакше öрын ончен, кычкы-рале пöрт оза. — Тыгай игечыште да тыгай пычкемыште тыйым тышке мо кондыш? Ала иктаж-могай азап лие?

Лука пырдыж воктен тентгылеш шинче, ик жап нелын шўлеште. Шонго деч оксам йодаш лўдеш, но тидым ыштыман.

— Те ик гана мылам каласышда, — шонгын шинчашкыже туран ончен, путырак чот сўрвалышыла тўнгале, — шуко оксада уло, тудым те тугай еглан пуэда, кўлан нуно чынжымак кўлеш лийыт. Мый лач тугай айдемым муынам, тудлан пешак окса кўлеш. Оксадам мылам пуэда гын, Бурни Даникын йолжым паремдаш лиеш, шонем.

— Кузе паремдаш лиеш? — ынде шонтат Лукан шинчашкыже тўткын да туран онча.

— Мыйын акамын пашам ыштыме унагудышто врач уло, — умылтарап пиже. — Окшаклен коштшо ег-влакын тодылалтше луыштым ончычсо гайымак ыштен кертеш. Мый тышеч кызытак тудын деке кайынем. Бурнимыт деке толаш да Даникын йолжым ончаш врачым ўжаш. Саде врач тидлан шуко оксам йодшаш манеш.

— Тый тушко кызыт кайынет? — Тыгай тўтаныште? Мом шонен луктыч? Ушет каен! Тыгай игечыште тый саде ўлыкшў верым эртен от керт.

— Кертам! — Лука пентгыдын каласыш. — Тўтан икмыняр шагат ончычрак гына тўнгале, лум эше пеш келгак огыл. Жапым арам ом эртаре гын, эртен кертам... Но окса деч посна врач дене мутымат лукман огыл.

Шонго шып шинча, шкеж дене ўчашышыла коеш.

— Кеч изишак палем гынат, тылат оксам пуэм ыле. Но оксамым яралан кучылтмем ок шу. Врачын могай чонан улмыжым кузе палем? Тый тудын, ну, врачын, лўмжым палет?

— Лўмжў Гивет гоподин. Акам кумдан палыме врач мане.

— Гивет господин, Гивет господин, — шонго але гына колмо лўмым шке семынже пелешткала. — Гивет!

Тидын годым шонгын йўкшö öрыктарышын вашталте. Нимом ойлыде, тура савырныш, ик яшлык гыч сравочым нале, койко деч кўшанрак верандыме изи шкапым почо. Тушеч кагаз окса дене темыме тошто носким лукто.

— Нал тидым да чыла Гивет господинлан пу. Тыге каласе: йочам паремда гын, тиде окса тудын улыт. Тудлан каласе... Тудлан каласе, Лука, тиде — парымым пöртылтымаш, — тиде мутым шонго изишак чытырналтше йўк дене каласыш.

Лука шонгын ўмбакше ончале, но öрын шогаш жапше уке. Оксан носким конгылайымакше шуралтыш, тувыржым, тулупшым полдыштыш да омса дек ошкыльо.

— Тау, путырак кугу тау! — писын каласыш рвезе. — Мый тендан деке толам да тиде пашан кузе пытымыжым каласкалем.

Шонго омса деке только, корным волгалтараш манын, понарьым кўшкö нöлтале. Рвезе икмыняр ошкылым ыштыш. Шонго кугу йўкын кычкырале:

— Лука!

— Колыштам, кочай!

— Мыйын кўштымем ит мондо!

— Уке, уке, ом мондо, — вашештыш Лука. —

Тиде парымым пöртылтымаш манын каласем. Мый ом мондо. Кызытеш, чеверын, кочай!

Пычкемышыш каен йомаш тўнгалын ыле, но шонго адак кычкырале:

— Лука!

Тудыжо, мöнтгеш савырнен, угыч куржын только. Жапым шуйкалымыже ок шу.

— Мо эше?

— Мыйын нерген нимом ит каласкале. Лүмемат ит ойло. Колат, Лука?

— Тендан лүмдам мый ома т пале.

— Кушто илымем ит ойло.

— Уке, ом ойло, кочай!

Пеш вашкымыж дене шонгын шкенжым тыге öрыктарышын кучымыж нерген ышат шоналте, нимомат ыш йод.

— Мый тудлан тиде парымым тўлымаш манын каласем. Чеверын!

Шонго эше угыч ынже ўж манын, келге лумым келын, писын ончыко каяш тырша. Аланышке толын шуат, шентекше савырнен ончале. Саде изи пöртын омсаже ончылно алят понарьым кучен шогышо шонгын пўгыргалше капшым ужо. А лум йога да йога, курык гоч эртыме саде ўлыкшö вер вашке ошкылаш лийдыме кўжгö лум лончо дене леведалтеш чай. Ала кызытат тушеч эртен каяш ок лий? Поснак йолын каяш йöсö лиеш. Тидлан көрак Лука мөнгыжö пураш да ечим налын лекташ кўлеш, манын шоналтыш.

Олык гоч эртымешкыже ик гана веле огыл камвозо. Теве шке суртышт. Пиалешыже, ушкал вўтам тўкылен огытыл. Тушко пеш шып пурыш. Пырдыжеш сакыме ечыжым налын веле шуктыш, вес омса почылто да, понарьым нумалын, вўташке аваж ден Мария акаже пурышт. Лука ечыжым пырдыж воктек шогалтыш да кугу капан ушкалышт воктелан шуийнен возо.

— Тудо тыштат уке, — понарь дене йырже волгалтарен, аваже тургыжланыше йўкым лукто. — Тыйын мутет чын, Мария. Тудо саде врач деке каяш шонен пыштен. Кызыт саде курыкысо корно дене кая чай. Ораде рвезе, эсогыл ечимат налын огыл. Почешыже кычал каяш Бурни господиным таратен кертына мо? Йолын пеш торашкыжак каен шуын огыл дыр?

— Тиде эн сай лиеш, шонем, — Мария келшыш. — Бурни господин Лукам лүдмашан вер марте миен шумыж деч ончычрак поктен шуэш да мөнгө пör-тылта. Айда кызытак тудын деке каена да йодын ончена.

Вүта гыч нуно содор лектын кайышт. Лука, ушкал шентеке шылын, писын кынел шогале. Тудлан ик секундымат йомдараш ок лий. Нунылан пальто ден ботинкым чияшышт кок-кум минут күлеш, вара Бурнимытын пörт декышт тыгай игечыште миен шуаш — иктаж латвич минут. Эше мо лийме нерген каласкалаш — иктаж лу минут, а вара Бурни господинлан корныш тарванашлан эше вич минут күлеш. Лукан пел шагат жапше уло. Тидыже рвезылан ситышаш. Но, вес могырым, тудо латкок ияш рвезе, а Бурни господин — виян да тале пörьен, ече дене тудо Лука деч ала-мыняр пачаш сайынрак коштын мошта.

Лука вүта гыч шып лекте, йörтымö понарьжым угыч чүктыш. Вара ечим чийыш. Понарьым кидешыже кучен да вуйжым ўлык сакен, корныш тарваныш. Лум шинчажым петыра. Олык дене мунчалтен волен, чодырашке тудо писын миен шуо. Тыште ынде мардеж уке, вуйымат нöлталаш лиеш. Ончык ончашат куштылго лие. Умбакше корно ял воктенсе улшо олыккла гоч шуйналте. Тыште мардеж пешыже виян огылат, Лука писынрак каен сенгыш.

Селан уремыштыже ең-влак огыт кой. Иктат ынже уж ыле, шона. Уке гын, тыгай игечыште кушко да молан кайымыжым пален налаш манын йодышташ тўнгалыт. Пörт-влакым писын эртышат, изишак каналтыш. Вокзал воктеч эртыш да, эңер гоч пыштыме пашма гоч вончен, тайылын эн ўлыкшö верышкыже толын шуо. Ынде тудо күкшö курыкым вончымо

вер деке кўзышаш. Шенгеч Бурни господин ок тол гын манын, мөнгеш савырнен ончен шогыш. Нигөат ок кой. Тидын годым йөршын шкетын кодмыжла чучо да лўдын колтыш. Воктенже уэш пөрт-влакын окнаш-тышт волгыдо тулым ужмыжо шуын колтыш. Бурни господин тышке толын шуэш гын, сай веле лиеш, манын шоналтыш. Но чыла шонымашым ушыж гыч поктен колтыш, да курыкыш кўзаш тўнале. Тыште лум пеш келге огыл. Ечыжым вачышкыже пыштыш, куштылгынак ошкылаш лиймым шиже. Мардеж ала-кушто кожлаште гўжла, но пургыж эркын чарнаш тўналын.

Курыкышко кўзаш неле. Ончылныжо — чодыра. Тушко тыршенак миен шуо да чот нойымым шиже. Адак лўдмаш тольо, саде чодыра Лукалан палыдыме да тыште нигунамат лийын огыл. Вуйышкыжо вес шонымаш толын пурыш: чын каем мо? Ала йонгылыш ошкылам? Палыдыме корно дене келге корем тўрыш-кат миен лекташ лиешыс. Тораштак огыл курыкысо энгерын шунгалт йогышо вўдшө дене виян мардежын гўжлымыжө пырля ушнен, шучкын мўгырат. Вачўм-балсе ечыже нойышо капым утыр чот темдымыла чучеш.

Чодыра дене курыкыш кум шагат кўзыш. Лўдмашы-же эре шукемеш. Курыклаште ег-влак йоммо але камвочмылан көра эмганыме нерген колмыжым шарна-лтыш. А вет тудын денат тыгай энгек лийын керте-шыс. Лўдмыж дене шўмжө виянрак кыраш тўнале, да лумышко волен шинче. А вет корнышко лекмыж годым тудо тыгай лўдыкшө нерген йөршын шоненат огыл. Ечым чияш да мөнтө велыш мунчалтен волаш гын, утлаш лиеш. «Мый мом сентымем чыла ыштышым, каласа ыле мөнгыштыжө, — но мый миен шым шу. Бурни тидымат кугу патырлык семын акла ыле чай».

Мардеж угыч талышныш да кўкшö пушенге-влак тайнышташ тўнгалыч. Тидлан көра рвезе эше чот лўдеш. А трук нуно пызырен пыштат? Такшым Лука курыкыш ятырак кўзен. Теве чодырамаат шентелан кодыш, а лўдмашыже садак ок лушко. Йырым-йыр ончале — йөршын ик ганат лийдыме палыдыме вер. Пўйжат ваш-ваш тўкнаш тўнгалыч, да тудо шортын колтыш.

— Кушко ом ончал, чыла шучко, — йўкынак шортеш. — Умбакеже кайыманат огыл, тыгайыште колашат лиеш. Кеч Бурни господин кычал мужо ыле...

Ечыжым чияшлан лап лиймыж годым Лука кован лўдмö нерген ойлымыжым шарналтыш. Конга воктене Анита дене коктын шинчат ыле. «Виян шушо йöратымаш лўдмашым поктен луктын кертеш. Христосын мемнам чот йöратымыжлан чынжымак ўшанена гын, нимо дечат лўдшаш огынал». Анитан коважын нине мут нерген уэш-пачаш шонкала. Лука, ече вўчим кучышыжла, кынел шогале. Тўншыла лийын колтыш. Эше тунамак кова Лукалан тыге мане: «Тыйым Исус йöрата...» Исус йöрата гын, Шке йочажым пычкемыш да лўдмашан вереш шкетшым нигунамат огеш кодо, пеленжак лиеш. Ынде Лукалан пычкемыш йўдыштö лўдмаш деч ятырлан виян Ала-көн лишеммыжым да, тудын кидшым Шкенжынышке налын, курыкышко кўзымö корным ончыктымыжла чучо.

Лука ечыжым вачышкыже пыштыш, ончыко ошкыл колтыш.

«Виян шушо йöратымаш лўдмашым поктен луктеш», — тудо шке семынже угыч да угыч ойла. Тиде чынжымак тыге лие. Тудын чыла лўдмашыже йомо да Лука шкетын улам манын шонымыжым чарныш.

Чодыра гыч тудо чара верыш лекте. Ушешыже ик шонымаш гына кодо: тиде төр верым кузе эрташ?

Йолжо пушкыдо да келге лумыш пулвуй марте вола. Келге луман верым пеш йӧсын эртыш, пушенте йымалан чарнен шогале да ечыжым чийыш. Ваштареш толшо виян мардеж деч шӱргыжым кидше дене петырен, ошкыл почеш ошкылым ышта. Пиалешыже, лум чарныш. Ынде кава пычкемышын ок кой. Писын нушшо пыл ора шентеч тылзе ончале. Вуйжым нӧлта-лешат, йырым-йыр ончалеш, тыштат-туштат кӱкшӧ кӱвлакым ужеш. Нуным онченак, шкаланже кушко кайышашым рашемда.

Ошкылаш нелырак лие, вийжат чот шагалемын. Кенета мардеж талын пуал колтыш, да Лука лум ӱм-балан шуйнен возо.

«Тетла ынде кынелынат ом керт чай... Пеш чот ное-нам». Ончык каяш але тыште кияш — садиктак гай чучеш. Но тудо адакат виян шушо йӧратымаш нерген шоналтыш да изи йоча семын, воктенже Утарышын улмыжым шижын, Тудо рвезым нӧлталже манын, кумалме олмеш кидшым кӱшкӧ нӧлтале. Икмыняр минут гыч угыч ӱнар лекте, да тудо кынеле. Тидын годым ӱлыкшӧ тайылым ужо. Тыгеже кок кӱкшӧ курык кокласе лап верым эртыме!

Шӱмжӧ куанен кыраш тӱнгале. Но эше ӱлык волен шуман. Ваштареш пуышо мардеж ынде такше полша веле. Нойышо да кылмыше йолжо дене ечыжым кӱлеш семын виктарен огеш керт. Ваштареш мардеж огыл гын, ӱлыкӧ писын вола ыле, а тиде лӱдмашан. Камво-заш огыл манын, ече ӱмбалан чӱчырнен, тудо изде-рыште шинчышыла волыш. Путырак нойымыжлан верч нералтымыла чучаш тӱнгале. Тидын годым ала-куш пернымыжым шиже, да ушыжо пuryш. Лум ораш керылтын. Тушеч пыкшерак лекте, ӱмбачше лумым почкалтыш, адак йырым-йыр ончале. Тудо адакат чо-дыра воктене. Тышке кузе логалмыжым огешат шарне.

Саде ўлыкшö верым кузе эртымыжымат ок шарне. Тиде мыняр минут але шагат жапыште лийын — ок пале, но тудым тиде верышке Юмо Шке йöратымышыж дене конден шуктен.

Йол йымакше тўткын ончалят, ангысыр корнышто улмыжым тогдайыш. Ынде улымыш, тудо чын корно дене кая, садлан чулымеште. Йырваш пеш пычкемыш гынат, ынде тудо ок лўд. Корно эре кадыргылеш, садлан пеш эскерыман: нимо укеште адак лум ораш але пушенгыш миен тўкнаш лиеш. Чара верыште пеш шуко вийым пытарыш гын, тыште мардеж деч чодыра арала. Ошкылашат куштылго, чонланат сай. Тиддеч моло нимат ок кўл. Но ынде кенета йолысо да кидысе парня корштымым шиже. Туге гынат, пўйым пурын, ончыко да ончыко гына мунчалта. Южгунамже ече ўмбаланже лап лийын шинчеш да каналта.

Эр марте шукак кодын огыл. Каваште адак пыл ора шаланыш да угыч тылзе лекте. Ош лум дене леведалтше тайыл кояш тўнгале. Лука ынде чодыра гыч лекте, ончылныжо тöр вер. Ончылныжо ший дене йылгыжше, шып лум пасу, а умбалныже... Умбалнырак ола шемын коеш. Пел шагат гычрак тушко миен шуэшат, унагудын омсажым тўкалта.

24 глава

Врач дене вашлиймаш

Гивет господин таче пеш эр помыжалте. Түнө ни-могай йӱк ок шокто, тугеже поран чарнен. Варажым таче мӱнгӱ кайышаш нерген шонкалаш тӱнгале. Тиде тудым куандарыш. Изишак черланымжым шижын, сандене, каналташ манын, тышке, курыкышко, то-лын. Ынде пареммыла чучеш да пашам ышташ тӱнгалаш шона. Таче икымше поезд денак ӱлыкӱ, ер велышке, кудалеш да кечываллан мӱнгыжӱ миен шуэш. У-у, йочаже-влак ачаштым кузе йывыртен, йӱкын кычкырлен вашлийыт! Шке икшывыже-влакым шоналтышат, шыргыжале. Таза, пенгыде кап-кылан Марк, пеш весела, кудыр ӱпан Эльза, ласка кумылан Павел да шукерте огыл шочшо Клара — нуно ачаштын куанже да кугу поянлыкше улыт. Теве аваш-тымат шарналтыш. Эльза ӱдырышт гаяк весела да кудыр ӱпан. Мутат уке, паша тудым кас велеш ной-ыктара. Теве аваштлан пӱрт сомылым ышташ пол-шышым муаш гын, сай ыле! Пӱртылмек, тидын шо-тышто мом-гынат ыштыман.

Кынеле, вургемжым чийыш. Вашке нылле ийым

тема гынат, весела семым шўшкалтыш, пондашыжым нўжаш тўнгале.

Өрышыжым нўжен пытарен ыле, омсам эркынрак тўкалтышт.

— Пурыза, — эр кочкишым кондаш эше эр шо-
налтен, пөлемышке пураш шўдыш.

Омса почылто, унагудым оролышо пөрьен пурен шогале. Чурийыштыже ала-молан өрмалгымыже да мом пелешташ аптыранымыже шижалтеш.

— Господин, — тўнгале пөлемышке пурышо ең. —
Те нигөмат огыда вучо?

— Уке, — шыпрак пелештыш Гивет. — Тыгай иге-
чыште да тынар эрдене нигөм ом вучо.

— Теве могай паша, — тўнгале орол. — Чырык шага-
трак ончыч омсам изин тўкалтымым коллым. Почы-
мат, вачўмбалныже ечим нумал шогышо йочам ужым.
Тудлан иктаж латик ий лиеш дыр. Чурийже ошо-ошо.
«Мылам Гивет господиным ужаш кўлеш», — салам-
лалтме деч посна кутыраш тўнгале саде рвезе, да вигак
омса лондемым эрташ төчыш. «Ну, рвезе, — ойлем
мый тудлан. — Кузе тыге пеш эрдене тышке тудым
ужаш толаш тоштат? Гивет господин эше мала». —
«Тугеже мый тудым вучалтем», — мане йоча да вуй-
жым сакыш. Ужам, пеш нойышыла коеш. Чаманышым.
Ечыжым кидышкем налым да шкенжым пуртышым,
пўкенеш шындышым. «Тый кушеч тольыч? — йодым
мый. — Икымше поезд эше толын огылыс». — «Мый
курык гыч тольым», — каласыш тудо. Мыняр шукурак
ончышым, тунар ўшанаш тўнгальым. Кызыт залыште.
Теве тендан омсада воктеч эртымем годым пөлемыш-
тыда тулым ужымат, пураш лийым. Тиде рвезе дене
мутланымыда ок шу?

— Мутланем, — Гивет господин вашештыш. — Ку-
рык гыч толмыжлан ўшанаш өрам. Кодшо йўдым

эсогыл ең-влакым лўмын ужатен коштшо-влакат саде рвезын толмо вер гоч курыкым вончаш огыт тошт ыле чай. Курыкышто тугай тўтан лийын дыр...

Швейцар вачыжым туртыктышат, Гивет господиным ўлык волтыш. Нуно залышке пурышт веле, коктынат йўкын кычкырал колтышт да йоча деке куржын мийышт. Лука, ушым йомдарен камвозын кўварвалне кия. Врач тудым кидышкыже нале.

— Шке пөлемышкем нангаем, — мане Гивет лўдын шогышо швейцарлан. — Мылам икмыняр грелкым да шокшо кофем намийыза. Писынракын!

Пөлемышкыже нумал кондышат, врач йочам вакшышкыже пыштыш. Йолжо гыч ночно кемжым, носкижым кудаше, рвезым одеял дене вўдыльö. Варажым ўмбачше иянгше, ночно вургемжым кудаше, адак одеял дене вўдыл пыштыш. Тидын годым грелкевлакым, парым лукшо кофем темыме атым нумалын, омсашке швейцар толын пурыш. Гивет рвезе воктек шокшо грелке-влакым опыш да нелын шўлалтыш.

— Тыге, изи шольо, вашке тылат сай лиеш, — мане.

Ик жап гыч Лука шинчажым почо да ўмбакше пўгырналше пөръенгын чурийжым ужо. Нимом умылен ок керт. Могыржылан шокшо, пеш пушкыдо верыште кия да путырак чот омыжо шуэш. Тарванымыже ок шу, но тыгай поро чуриян айдемын кө улмыжым палынежак.

— Те кө улыда? — шып йўкын йодо.

Пөръенг вашешташ ок вашке. Йочам кынелтен шындыш, шокшо кофем йўаш шуялтыш. Рвезе пеш эркын йўэш. Кажне подылмыжо капшым корштара. Кофем йўын пытарышат, адак йодо:

— Те кө улыда... да мый кушто улам?

— Мый Гивет господин улам, — вашештыш врач. — Тый мыйым ужнет ыле, тыге?

Лука ўмбачше шинчажымат ок коранге. Пеш чот ноен да тышке молан толмыжым монден. Шокшо кофем йўмыжлан да шокшо пёлемыште улмыжлан кёра ушыжо пураш тўнале да адак йодо:

— Те саде кугу да кумдан палыме врач улыда мо?

— Уке, мый врач гына улам.

— Но те окшаклыше рвезе-влакым сайын кошт-шым ыштен кертыда?

— Тиде айдемын кузе окшак лиймыж деч шога, югунам мый окшаклыше йоча-влакым паремден кертам.

— Тудо окшакла, — Лука вашкыде каласыш, — тура коремышке камвозын да тыгай лийын. Ынде торчак дене коштеш. Тудын ик катаже кўкшö таганан.

— Кö тудо? — врач öрмалген йодо.

— Бурни Даник. Тудлан куд ий. Мемнан пошкудынан эргыже. Тидлан кöрак мый йодаш тольым: тудым паремден огыда керт? Тыланда тўлаш мыйын оксам ситышын уло.

— Но мыйын нерген кузе пален налыч?

— Тентече акам каласкалыш. Акам тиде унагудышто пашам ышта.

— А тыгай кугу тўтанан игечыште тый тышке кузе толыч?

— Курык гоч вончымо вер гыч ече дене тольым.

— Рвезе, тый тидым ыштен кертын отыл, тыгай тўтаныште тидым ышташ ок лий.

— А мый теве тольым, — Лука шкенжынымак ойла. — Моло корно уке.

Тиде чын. Йўдым тышке моло семын никузе толаш ок лий. Врач рвезым колыштеш да ўшанаш öреш. Тидын годым Лукан кидше тувыр йымакше пурыш да тушеч тич темыме носким шўдырен лукто.

— Господин, теве тиде саде рвезын йолжым паремдаш сита мо?

Врач саде носким кўшкё нёлтале да рўзалтыш. Тушеч пеш шуко окса йогыш. Тидым ужын, врач кычкырал колтыш:

— Изи рвезе, эн ончычак мый тынар оксам кушто муметым палышаш улам. Тый тыште мыняр окса улмым палет?

— Уке, — чот нойышо Лука вашештыш, — но саде Даникын йолжым паремдаш акам мылам шуко окса кўлеш мане. Тиде окса сита мо?

— Тыште окса тўргоч шуко, — вашештыш врач. — Но тынар оксам тый кушто муынат?

— Мылам ик шонгыен пуыш, ме тудын дене пеш келшена, — омыюа Лука пелештыш.

Рвезын шинчаже петырныш, йөршын ончен ок керт, пеш чот ноен да нимом ок уж, ок тогдае.

— Тудо тыланда теве мом каласаш шўдыш: тиде парымым пёртылтымаш лиеш, да тиде оксам налаш йодо.

— Тиде шонгыен кө? — Гивет господин йодо. — Мылам каласе да варажым мален кертат. Лўмжё кузе?

— Мый ом пале. Пожалуйста, — сөрвален йодо Лука. — Тудын нерген тыланда нимомат ойлаш огыл манын мый дечем мутым пуаш йодо. Мый йодмыжым шуктышаш улам.

Йочан шинчаже петырналте, вуйжым сакыш да мален колтыш.

Гивет врач мом ышташат, кузе лияшат ок пале. Нылле минут гыч тудын поездше тарванышаш. А ончылныжо кийыше йоча, тудын деке толаш манын, илышыжымат чаманен огыл. А вет коленат кертеш ылыс. Ынде Гивет тыгай ўшаным шуктыде коден ок керт. Окшак рвезыланат полшыде ок лий. Лач тудым паремдаш манын, теве тиде изи айдеме öрыктарыше патырлыкым ончыктен.

Врач пöлем гыч шып лекте да ўлык волыш, ватыж деке телефон дене йынгыртыш.

— Марта, тиде мый, — тўнале. — Пагалымем, мый мөнтö кастене гына пöртылам. Тыге лиймылан пеш чаманем. Путырак öрыктарыше амаллан көра кучалташем перна...

Чыла тиде чоным вургыжтарыше историйлан ватыжлан ўшанашыже вереште. Пöлемышкыже лишеммыж годым воктекше писын лишемше ўдыр тудым тевак ыш йöрыктö. Шинчаже йошкарген, чурийже ошо-ошо. Ўдыр врачын кидшым руалтен кучыш.

— О-о, господин, — шортын кутыраш тўнале. — Мыйын шольым таза-эсен да тендан пöлемыштыда кия, мане швейцар. Ой, Юмыжат, ме авам дене коктын тудо ынде лум йымалне кия дыр шонышна. Ой, Юмыжат...

Врач ўдырым залыште воктеланже верандыш да чыла нергенат каласкалаш шўдыш. А ўдыр нимом умылтарен ок керт, пеш чот ойгырен эртарыме йөд

нерген уэш-пачаш кутыра. Бурни господин Лукам йүдвошт кычал коштын. Ёдыр ден аваже тудлан Лукан йолын кайымыж нерген ойленыт да Бурни господин кушто гына кычалын огыл: чодырасе аланыштат, лум пургыжлаштат. Йочан күкшө курык вончымо вер гоч йолын эртымыжлан ўшанашат ок лий. Пургыж чыла корным, кышам күжгө лончо лум дене леведын. Чодырасе корнышто Бурни икмыняр вере айдеме кышам ужын, но, чодыра тўрыштак нуно йомыныт. Бурни господин арам пеш шуко вере коштын да эрвелеш гына мўнтыжў пўртылын, Лукам нигуштат кычал муын огыл.

Даник нерген Мария врачлан нимо утыжым каласкален ыш керт. Пеш йўсын эртарыме йўд деч вара Мария таче пашам ыштен кертшаш гай ок кой. Шольыжын таза улмыж нерген пален налмекше, акаже тудым кызытак мўнтыжў нангайынеже ыле. Аважым лыпландараш шонен, кызытак телефон дене йынтыртынеже, а тушто аваж деке поро уверым каласаш кў деч гынат йодаш шона. Но Гивет врач йочам колтымо дене ыш келше. Мариялан шкетшылан каяш кўштыш. Лукан помыжалтмекше, нуно коктын поезд дене мият. Вокзалыште кў-гынат издер дене вашлиеш. Лука йолын ошкылаш пеш чот ноен. Мария врач дене келшыш да писын корныш лекте.

Гивет врач пўлемышке пўртыльў. Лука ончычсыж семынак мала. Чурийже чеверген, ончычсо деч ятырлан сайын коеш. Врач воктенже верланыш да шонкалаш тўнале. Тиде рвезе тынар шуко оксам кушто муын? Саде шонго кў? «Парымым пўртылтымаш» манме мут мом ончыкта? Гивет тидым рашемдашак кўлеш манын, шоналтыш.

25 глава

Кок вашлиймаш

Лука кечываллан гына помыжалте. Кушто улмым шуко жап рашемден ыш керт. Чыла йыжынже коршта. Чыташ лиеш, но тарваныл ок керт. Гивет господин койкышто тарванылмым кольо да тушко лишеме.

— Ну, — порын тўнале, — кузерак шкендым шижат?

— Сай, тау, — вашештыш да мален помыжалтмым шарналтышат, йодо: — Изи йочам ончаш тендан жапда уло мо? Саде рвезе нерген ойлымым гай чучеш.

— Уло, — йоча воктек шичшыжла, врач лыжган кутыраш тўнале. — Ме кечывал деч вара тый денет коктын туддек каена. Кызыт тышке кок енлан кочкаш кондат. Кочмына годым тый саде окшак рвезе да тыланет оксам пуышо шонго нерген чыла палыметым каласкалет.

— Шонгыен нерген мый тыланда нимом ойлен ом керт, — шып вашештыш Лука. — Теве молан: мый тудлан нимом ом каласкале манын мутым пуэнам. Тиде тудын секретше. Мый дечем посна туддек моло

нигö ок кошт. Мом кертат, мый чыла каласкалышым. Тиде — парымым тўлымаш. Тидын дене чыла, Гивет господин. Тудо мый декем путырак поро. Тидлан верч мый шке мутем шуктыде ом керт.

— Ну, йöра, — каласыш врач. — Тый шке сöрыметым шуктен кертат. Шонго нерген мый тетла тый дечет нимом ом йод. Изи окшак рвезе нерген каласкале. Тиде кунам да кузе лийын?

Тиде мутым колын, Лука чотак öрмалгыш, чурийже йошкаргыш. Вигак ыш вашеште. У енлан лийше энгек нерген каласкалымыже ок шу. Но врачын Бурнимыт еш деч чыла рашемден кертмыжым умыла, да мый дечем пален налеш гын, сайрак лиеш манын, шоналтыш.

— Тиде мыйын титакем. Эртыше шошым лийын. Мый тудым сырыктышым. Пырысигыжым курыкысо энгерыш кудалтем манын ондалышым, а варажым йонгылыш пырысиге кидем гыч камвозо. А Даник тудым утараш тöчымыж годым кў сер ўмбақ ўлык камвозо, йолжым эмгатыш. Тудо тидын деч вара окшакла, торчак дене коштеш. Ала тудым паремден кертыда манын шонышым да...

Тидын годым Лукан тўрвыжö чытырналте, да йўкшат иземе.

А врачын умбакыже колыштмыжо ок шу. Тудо йоча-влакым пеш йöрата да нуным умыленат мошта. Лукан каласкалымыж гыч могай энгек лиймым раш умылыш. Гивет господинлан рашеме: ончылныжо кийыше рвезе шкенжын уда койышыжлан верч пеш чот наказатлалтын.

— Лука, — мутым лукто врач. — Даник деке ме тый денет пырля каена. Тыйынат изин огыл тыршыметлан кöра Юмо тудым паремда манын ўшанаш лиеш. Лука, палет, тыйын шуко саетат уло, тидлан тый Юмылан

кугу таум каласышаш улат. Кодшо йӱдым Тудо тыйым пеш чот арален. Уке гын, тый саде курык гоч вончымо верым ече дене эртен от керт ыле.

— Тидым мый палем да пеш сайын умылем, — Лука пич йӱкын да вожылын вашештыш. — Мый тентече гына Даниклан полшаш йодын Юмылан кумальым. А вара, кунам тендан нерген пален нальым, тыге шоналтышым: тиде мыйын кумалмемлан Юмо мылам вашешта. Но кунам мый чодыраште ыльым, тушто мылам пеш шучкын чучаш тӱнгале, изиш мӱнгеш ыжым савырне. Но мый тунам Рошто пайремыште колмем шарналтышымат, шканем ончык каяш кӱлеш манын шӱдышым.

— Мом тый шарналтышыч? — поро йӱкын йодо господин.

— Библий гыч почеламутым шарналтышым. Тудым мылам Даникын коваже лудо, — Лука вашкыде каласкала. — Мый чылажымак раш ом шарне, тушто виян шушо йӱратымашын лӱдмашым поктен лукмыж нерген ойлалтеш. Варажым ковай Исусын йӱратымашыже тӱргоч виян шушо мане. Тидын деч вара мый чодыраште лӱдмем чарнышым да ончык кайышым. Кӱшнӧ улмем годым мылам кузе лиймым, кузе чучмым раш ом шарне, но ӱлыкӧ сайын волен шуым.

— Да, — врач йӱкым лукто, — саде тӱтаньште тыйым Юмо, Тудын йӱратымашыже гына арален коден. Тыйын лӱдметым коранден да чын корно дене нангаен. Мемнан Юмына, тый декет, Лука, путырак поро лийын. Айда, Лука, ме Тудлан пеш кугун тауштена.

Лука шӱргыжым кӱпчыкышкӧ пыштыш, а Гивет господин койко воктене пулвешыже сукен шинче да кумалаш тӱнгале. Утарышылан, Тудын виян шушо йӱратымашыжлан кугу таум ойлен кумале. Юмын виян шушо йӱратымашыже пургыжан мардеж да

тўтан дечат виян. Лач Тудо пычкемыш йўдыштö Лукам чын корно дене нангаен, лўдмаш, колымаш деч утарен. Тидын деч вара Гивет господин изи Даник нерген да шкаланже врач семын тиде йочан эмганыше йолжым паремдаш кугу ушым, вийым пуаш йодын кумале.

Вакшыште кийыше Лукат шке семынже шып кумале:

«Исус Господь, — шўмжö гыч лекше мут-влакым ойлыш тудо. — Курыкышто Тый воктенем пеш лишне ыльыч, да мый ыжым лўд. Воктечем ит коранг, эре пеленем лий. Мый Анита семынак шўм-чон омсам почам. Пожалуйста, Тый тушко пуру».

* * *

Бурни господин имныж дене вокзалеш Гивет врач ден Лукам вашлие да нуным мöнгыжö шынден нангайыш. Тора гыч толшо докторым ужаш манын, ял калык пöртлаж гыч уремыш тўшкан лектыныт. Кодшо йўдым Лукан мом ыштымыж нерген чылан пален налыныт. Толшо ег нерген калыкыште мыняр шукрыак ойлат, врачым тунар чот моктат. Йоча-влак коклаштышт тиде врач Даникын йолжым кидше дене кучымаштыжак тудын окшаклымым чарнымыже да ончычсыж семынак кошташ тўнал кертмыж нерген кутырат. А Лукам кугу патыр олмеш ужыт, моктат. А тудыжо тидым йöршынат ок кол — тереш кычкыме имне писын кудалеш, да вуй ўмбалныже онгыр-влакын йынгыртымыштлан көра нимом ок кол. Терыште Лука Гивет господинын тупешыже энгертен шинчын. Ошкылынат ок керт, йолжо коршта, санденак вагон гыч нумалын луктыч. Тынар чот ноен гынат, чонжо куан дене темын, чыла куанже гыч эн тўнжö икте — Даникын йолжым паремдымылан пеш ўшана. Бур-

нимытын пörтышт деке лишемме семын шўмжō куан дене теме, утыр чот кыра.

Бурни господин шып шинча. Терыштыже шинчыше айдеме верч шке кертмыжым чылажымат сайын ыштышаш улам манын шона. Писын кудалше имне савырнылмаште терым ынже сўмырō мынын тургыжлана. Тиде имне моло годым ик гана веле огыл тыгай удам ыштен. Тер кумда, а корно анысыр. Бурни господин окса нергенат тургыжлана. Даникым паремдаш тудо, мутат уке, оксам ситарен тўла, но улшо оксана тиде кугу врачлан тўлаш сита мо манын, чонжо вургыжеш, ок лыплане. Доктор окса олмеш имным налаш келша гын, пеш сай лиеш ыле манын, вуйжым пудыратылеш рвезын ачаже.

Бурнимыт деке сайын толын шуыч. Суртвуй врачлан тер гыч волашыже полшыш. Варажым врач Лукам кидышкыже нале да пörтышкō нумал пуртыш, кумда пōлемысе диванеш шындыш. Ковашт, Анита да Даник конга воктен пўкенлаште шинчат. Картычкеш войзалташ ямдылалтшыла веле койыт. Чыланат эн сай вургемыштым чиеныт, тыгайжым пайремлан гына чият улмаш. Нуно кундемыште пеш шуэн ужаш лийме лўмлō еным ятыр жап вучен шинчышыла койыт.

Гивет господин пурыш веле, Анита ден Даник, ковашт уна ең ўмбаке ончалыч да кынел шогальыч. А шонго ревматизмжылан кōра верже гыч ыш кынел, вуйжым гына саламлалтшыла рўзалтыш. Даниклан врач йōршынат ыш келше. Тыгай кугу лўман айдеме Анитан книгаштыже возымо айдеме-влак семынак йошкар кафтаным чийышаш да тидын годымак ош имне ўмбалам шинчын толшаш ыле, шона. А тиде айдеме путырак проста да чыла ең семынак нимо денат огеш ойыртемалт. Даникын кумылжат волыш, да ўлыл тўрвыжым нулал колтыш.

Врач нине ең-влак деч тораштырак пўкенеш верланыш да нунын вельш шыргыжал ончале. Туге порын да веселан воштылале, Даник, кумыл волымым монден, лўмлō врач ваштареш чон почын да куанен шыргыжале. Гивет господин кидшым кўсенышкыже шуралтыш, тушеч кампеткым луктат, рвезылан шуялтыш.

— Даник, кампеткым йōратет? — лыжган йодо врач.

Тудо куаналын шыргыжале да ош ўпан вуйжым савалтыш. Кампетке йошкар кафтан ден ош имне деч сайрак чучо.

— Тол тышке, нал, — Даникын окшаклен ошкылмыжым тўткын эскерышыжла, врач воштылал пелештыш.

Гивет врач рвезым пулвуешыже шындыш да кидышкыже кампеткым тушкалтыш. Врачлан ковашт поснак келшыш, а шонгыенг тудым пеш тўткын эскера. Тиде эскерыме гыч врач теве мом рашемдыш: мыйын шерге уныкам, ит обижае, уке гын ончылнем мутым кучашет перна, маннеже. Врачлан тыгак шкеж ўмбаке туран да лўдде ончышо да неле пашам ыштен илымыжлан кōра пўгыррак тупан ача келшыш. Кужу ош ўпан пеш чаткан койшо Анитамат йōратен, пагален ончале. Но эн чотшым пулвуйыштыжо шинчыше да кампеткым йōратен кочшо канде шинчан рвезе келшыш. Врач тиде ешыште ава укем тогдайыш да пōрт кōргыштō чылажат пеш чатка, кажде настан шке верыштыже улмыжым ончен, кō тиде пōртым тыге арун куча — шонго ўдырамаш але изи ўдыр — шоналтыш.

— Йолет коршта? — Даник деч йодо.

— Уке, — вашештыш йоча, — торчак деч посна коштмем годым гына коршта. Но торчакеш маска вуйым сўретлыме, — моктанен каласыш. — Тōрштылмем ужмыда шуэш?

— Пеш шуэш. Төрштыл ончыкто.

— Даник, шеклане, шеклане. Пүкеныш миен ит керылт, — коваже уныкаж верч азаплана. Моло годым Даниклан пörтыштö төрштылашыже ок пу.

Анита кўварвач кок пырысигым корандыш. Даникын мо марте төрштен кертшашыжым иктат тогдаен ок керт. А тудо пеш сайын төрштышат, врач кидшымак совалтен колтыш.

— Пеш кертат, — каласыш тудо. — Зоопаркыште кенгуру самынак төрштен кертат улмаш. А ынде мый декем торчак деч посна тол.

Даник врач деке воштылалын да окшаклыше йолжым шўдыралтен лишеме. Врач шыргыж вашлие да адак пулвуешыже шындыш, эше ик кампеткым кучыктыш.

Тидын годым гына тымарте пеш эскерен шинчыше ковашт Анита велыш савырныш.

— Анита, — каласыш уныкажлан, — чайым шолто да тышке мўгиндым кондо.

Тыге чучо, кова унам ўстел дек ўжмö деч ончык тидым сулен налын кертмыжым палаш тыршен. Анитан чайым шолтымыж жапыште врач Даникым ўс-тембалан шуен пыштыш, рвезын йолжым тўрлö семын пўтыркалыш, тўрлö велыш савыркалыш да тўткын эскерыш. Чыла терген пытарымешкыже чай шолаш пурыш, кова унам пырля чайым йўаш ўжö. Врач чыла дене пырля ўстел коклаш шинче да ик жаплан ала-могай шонкалымаш дене авалте.

— Ну, — кова йўкым лукто, — уныкаланна те полшен кертыда?

Вашмутым колаш шонышо-влак чылан врач ўмбака тўткын ончат. Ик Даник гына мўгиндан тарелкаш онча. Кугурак-влак мўгиндым пуаш монденыт. А Даник кидшым шуялтен налаш ок тошт. Тидлан коваже

сырен кертеш. А нине мўгинде-влак пеш тамле улыт, коваже тылзеш ик гана веле ямдыла.

Гивет господин кован йодмыжлан вигак ыш вашеште. Вашештыме олмеш Даник веке савырныш.

— Даник, — тўнгале врач. — Моло рвезе-влак семын тыйын куржталмет шуэш?

Рвезат вашмут дене юватылеш. Кузе вашешташ ок пале. Уло яллан маска сўретан торчакын озаже шкетын гына. Тидын денак моло йоча-влак деч ойыртемалтеш да шкенжым кугуэш ужеш. Но тыгодым ушышкыжо кенета у шонымаш толын пурыш: вашке шошо шуэш да вольыкым курыкыш поктен нангаяш тўнгалыт. Чыла семын куржын кертеш гын, моло семын курыкышкат кая. Каза-влакым поктен нангаяш поснак йōрата. Да, моло семынак коштын кертеш гын, пеш сай ыле. Тидым шоненак, врачлан тыге вашештыш:

— Да, мыйын пеш куржталмем шуэш. Ковай, ынде мый мўгиндым налын кертам?

Но иктат ыш вашеште. Лука ден Анита кидешышт чайгоркам кученыт гынат, чайым йўмō нерген йōршын монденыт, когыньыштынат чурийышт ошемын, ала-мом келгын шонышыла койыт. Чыланат врачым ончат.

— Даник, — врач адак рвезе деч йодо, — тыйын пеш мотор пырысет кушто?

— Вўташте, — вашештыш. — Ужмыда шуэш мо? Ынде кум игыже уло.

— Пырысетым тыш кондо, — каласыш врач. Рвезе Ошлумым кондаш лектын кайыш.

Ўстел воктеч эртымыж годым йоча терке гыч кок мўгиндым нале. Но тидым чыланат уждымыла койыч. Даник почеш омса петырныш веле, врач ачаж вельш савырныш.

— Тыланда полшен кертшашем гай чучеш, — ўшан-

лын каласыш. — Рашынже изиш варарак, рентген снимкым ужмек, каласем. Лу тўрыс кушкын огыл, шонем. Тидлан кўра ик йолжо весыж деч кўчыкрак. Мылам эргыдан йолжым угыч тугаш да лу-влакым тўрыс верандаш кўлеш. Операцийым ыштыман да тиддеч вара кужу жап больницыште эмлалтман. Те эргыдам больницыш колтеда?

Ача, тургыжланен, кидшым ваш йыгалтышат, ончыч коваштым, вара Анитам ончале, өрмалгышыла койо. Операций мут лўдыктен йонгалте. Операцийлан пеш шуко оксам тўлыман манмым колын. Туге гын, шергакан операцийлан оксам ситарен огеш керт.

— Тидлан мыняре тўлыман? — йодо ача.

— Те нимом тўлаш огыда тўнал, — вашештыш врач. — Чылажланат Лука тўлен. Тидым тыланда умыл-тараш жапем кодын огыл, вашке эргыда толын пура. Тудым больницыш колтеда? Тидым мыланна пеш вашке рашемдыман.

— Тендан ойда дене келшена, — ача олмеш кова вашештыш.

— А Даникым кунам нарийман? — йодо Анита.

— Эрла эрдене, — вашештыш врач. — Мый икымше поезд дене каем, пеленем Даникым налам.

— Кушко мый поезд дене каем? — рвезын йўкшө шоктыш.

Даник шентел омса гыч шыпак пурен улмаш, мый-ым нигө ынже уж манын, лўмын тыге ыштен. Врач воктене пырысиге-влакым кучен шога, шкеже шыргыжеш. Поездыште кўчык илышыштыже улыжат ик гана веле лийын, да улыжат лу минут гына шоген. Но тидат ушешыже шуко жаплан шынен кодын. Рвезын йодышыжлан иктат ыш вашеште, чыланат врач ўмбак ончат.

— Кушко, ковай? — Даник эше ик гана йодо.

Врач савырнале.

— Даник, тый мый денем пырля ер марте кает. Тушто ик жап илет. Йолетым төрлатен кертам, шонем. Ну, кузе? Мый денем пырля миет?

Йоча врач ўмбақ өрынрак ончале.

— Анитат, коваемат, ачамат, Ошлумат, тудын игыже-влакат? Шонымаштем, нуно чыланат мый денем пырля кайынешт?

— О-о, уке, Даник, — Анита вашештыш. — Ме чыланжак каен огына керт. Тиде гана шкетын кайышаш улат. Врач господин тыйын верчынет тыршаш тўна-леш, тый вара мөнгө пörтыл толат.

Тидым ойлышыжла, Анита изиш гына ыш шорт. Ойлымыжо өрмашан да кумыл волтышан лие. Даник пырысигыже-влак дене акажын өндалтышышкыже логале да кугу йўкын шорташ тўнале. Бурнымын пörтыштышт тыгайже эше лийынжат огыл. Анита шольыжым өндалеш да шупшалеш, коваже кидшым рўза, а ачашт эргыжын кидышкыже мўгиндым шўшкеш. Но чыла тиде йөршынат огеш полшо. Чыланат икте-весешт ўмбаке мом ышташ, кузе лияш манын өрын ончат. Тидын годым врачын ушышкыжо вес шонымаш тольо: кызытак мом-гынат ышташ огыл гын, чыла кутырен келшымылан мучаш лийын кертеш. Ковашт вельшке савырныш да кугу йўкым лукто:

— Тиде ўдыр йоча-влакым ончен кертеш? — Анитам ончыктен йодо.

— Даникым лач тудо ончен куштен, — тыгак кугу йўк дене вашештыш коваже.

— Тугеже шольыж дене пырля тудо мый денем кая, — врач Даникын шортмыжым сенаш тыршен, кугу йўкын каласыш. — Ўдыр ватемлан йоча-влакым ончаш полшаш тўналеш.

— Даник, — шольыжым виян рүзен, Анита кычкырал. — Мыят тый денет пырля каем!

Рвезе шортмым чарныш да кум гана нюслалтышат, вигак воштылаш тўгале.

Тиде гана врач ыш воштыл, Даникым шкеж деке нўлтале, ончыланже шындыш:

— Тыйым тўргоч эрыкыш колтеныт. Мый денем больницыште тыланет чыла кўштымем шукташет логалеш. Тушто нечкыланаш, кычкырен шорташат ок лий...

Даник, куанен, совым кыраш тўгале.

— Анитат мый денем пырля! — манят, воштылале.

Тиде ганат йоча сенгымыжым умылыш.

Врач Даникым кўварваке волтыш.

— Мылам те тердам пуэда гын, мый Лукам мўнгыжў нангаем ыле, — каласыш врач. — А тыланда ынде чеверын манын каласем. Чеверын! Анита ден Даник эрла кандаш шагатат пелылан мыйым вокзалыште вашлийыт. Тек нуно кок-кум тылзылан шканышт мо кўлешым пеленышт налыт. Анита, тый эреда мыйын ватемлан полшаш тўғалат, а кастене школыш коштат. Кечывал деч вара шольыч дене пырля лийын кертат.

Ача врачын кидшым шокшын кормыжтышат, сангажым ниялтыш. Таче шке суртыштыжо мо лиймым эше рашемденат шуктен ок керт, кызыт гына умылыш: эрласе кече гыч тўғалын, тудлан кок тылзе Анита да Даник деч посна пеле пуста пўртыштў илаш логалеш. Тудо, тырын-тўрын ошкылын, вўташке ушкалым лўшташ лекте. Мо лиймым тўрыс умылен шуктен огыл гынат, вольык сомылым ыштыде ок лий.

Ковашт врач дене омса воктелан чеверласыш. Икмыняр тат кидшым шкенжыныште кучыш.

— Те пеш поро айдеме улыда, — вучыдымын пе-

лештыш шонго ўдырамаш. — Поро улмыланда Юмо тыланда поро денак пörтылта.

Гивет врач шонтемалше да патыр шўм-чонан ўдырамашын шинчашкыже туран ончалят, тўтыра лонгаш верештмыжла чучо. Кок уныкаж дене пырля пеш чаткан погыстарыме да шке коклаштышт келшен илыше-влак коклаште суксо гай улшо тиде айдемым Гивет пеш кўкшын аклен шуктыш. Илышым умылымыж ден пенгыдылыкшак тиде айдемым неле пашам ышташ кумыланда. Ты ўдырамаш шкенжым нигунамат кўшкō ок шынде, лач тыгай улмыжланак уныкаже-влакым нунылан пеш кўлешан верышке ужаташ келшыш. Гивет врач Юмын ик шнуй еҥ ончылно шогымыжым умылыш.

— Те шкеже пеш поро да чылам йōратыше айдеме улыда. Садлан Юмо тыланда тидымак пörтылта.

Гивет господин Лукам суртышкыжо шке намиен кодыш да пörтышкак нумал пуртыш. Ава эргыж верч пеш ойгырышын да тудлан сырышын коеш.

— Тый, Лука, мутым колыштдымо улат! — шыдешкен пелештыш ава. — Нимом каласыде лектын каенат да мемнам пеш чот тургыжландарышыч! Тый тидым кузе ыштен кертыч? Тылат логалтем кызыт!

Ава эргыжым врачын кидше гыч налят, Лукалан кўшкō кўзашыже полшыш, варажым тудым вакшышке намиен пыштыш. Пörтылмекше, ўстел воктен шинче да, чурийжым ончылсакышыж дене петырен, шорташ тўнале.

— Лыпланыза, тендан эргыда нимо деч лўдын огыл, тудо патыр айдеме, — Гивет господин пенгыдын каласыш.

— Мутым пырчат ок колышт, — Марель госпожа тореш пелештыш. Но кōргыж дене эргыж дене кугешна да мōнгыжō таза-эсен пörтылмыжлан куанен.

Мария ўдыржō ден коктын эр гычак Лукан йōра-
тыме мўгиндыжым кўэштыныт. Пōрт кōргышт мўгин-
де пуш дене темын. Врачылат пырля шинчаш ўжыч,
но тудо пеш кўлешан сомылем уло, а жапем йōршын
кодын огыл манын, кочкаш шинчаш ыш келше.

— Тыште эргыда ик шонгыен дене палыме лийын
манын кольым, — врач тоштде мутым лукто. — Те
саде шонгын кушто илымыж нерген мылам нимом
ойлен огыда керт?

— Шонгыен? — Мария рашемдаш шонен йодо. —
А-а, тиде курыкышто илыше чай. Тудо мемнан Лука-
нам пушенге гыч тўрлō янлыкын, вольыкын фигу-
рыштым ышташ туныкта. Пеш шуко жапым пырля
эртарат. Саде шонгышто Лука мом муын — ом пале.
Калык коклаштеōрыктарыше да умылаш лийдыме
ен манын ойлат.

— Тудын илыме пōрт деке мылам кузе кайыман?
Те мылам нимом рашемден каласен огыда керт? —
йодо врач.

— Изишак кертам, — Марияōрмалген тўнале. —
Тудын пōртшō деке чодыра гоч эртыше йолгорно дене
ошкылман. Но мый гын тендан олмышто тушко ом кошт
ыле. Тыгай пургыжлан кōра корно лум дене петырнен.

— Саде шонго деке мыйын пеш кўлешан сомылем
уло, — Гивет господин кўчыкын вашештыш. — Те тиде
йолгорным ала ончыктеда ыле? Мōнгеш пōртыл-
шемла Лука дене чеверласаш пурем.

Гивет господин саде келге луман корно дене он-
чыко да ончыко кая. Йырваш ончыштеш, тыгай чапле
чодырам тудлан эше нигуштат ужаш логалын огыл.
Пушенге укш-влак кўжгō лум вочмылан кōра ўлык
кадырген кечат, а тушто иянше пўгыльмō-влак мар-
деж дене лўнгалтыт да изи онгыр семын сылне йўкым
луктыт.

«Пеш тымык да путырак сылне чодыраште тиде айдеме кенежым шыжын, а шошым телын ваштал-тымыштым, тыгак пүртүсыштö, курыкышто лиедыше вашталтышым эскера, — шонен ошкылеш.

Öрыктарыше, а йыр калыкын умылен шуктыдымо шонгыен дене вашлиймаш нерген шоналтышат, шүмжö чот кыраш тўнале. Чодырам эртышат, изи аланыш лекте, а тушто изи пöрт шинча. Лум леведыш марте петырен. Пöрт омса воктене йолгорным лум деч эрыктыме. Шонто унам вуча манын, шонет. Гивет господин пöрт омса деке лишемат, тўкалтыш, вaшe-шыже ны йўкым, ны омса почмым вучен ыш шуктат, шкежак почо.

Пöртысö ен тудын деке тупынь шинча. Пушентым шуэштеш. Воктенже каза да пырыс койыт. Гивет господин пöрт оза деке лишеме да конга воктен пўкe-ныш верланыш.

— Мом каласет? — вуйым нöлталде йодо шонто. — Чыла сай эртыш, Лука?

— Мый Лука омыл, — Гивет шып вашештыш.

Шонго чурк лийын колтыш да шинчажым нөлтале. Ик жап нуно икте-весышт үмбаке шып ончен шинчышт. Кажныже шинчажлан коеш манын шона, но тунамак тыге огылым коктынат умылат.

— Мый тыланда оксадам пörтылташ тольым, — Гивет господин мутым лукто. — Саде рвезым паремдымылан окса ок кўл. Тудым паремден кертам гын, окса деч посна ыштем.

— Лука мылам пуымо мутшым шуктен огыл улмаш, — шонгыен пич йўкын вашештыш, тояшыже энгертен, конгасе тул могырыш савырнен ончаш тўнгале.

— Лука сöрымыжым шуктен, — Гивет господин вашештыш. — Тиде оксам ик шонго пуыш манме деч молым мылам нимом ыш каласе. Улыжат тидым гына ешарыш: тиде окса — парымым пörтылтымаш. Мый кресаньыкын эргыж деч тынар шуко оксам нигунам ом нал. Тендан кö улмыдам да кушто илымыдам рашемдаш мылам моло ең-влак деч йодышташ йöсö ыш лий.

Тиде мут деч вара нуно коктынат ятыр жап шып шинчышт.

— Те тидым гына ойлаш тышке толда мо? — шонго йодо.

Тудын йўкыштыжö пеш чот нойымыжо, шонгылык да нимогай ўшан укелык шоктыш.

Кенета господин Гивет кынеле, шонгыен ончылан сукен шогае.

— Мыланна кö улмынам икте-весына деч шылташ йörшын амал уке, — каласыш тудо. — Кö улмынам ме палышна. Ачай, мый тыйым мöнтö нангаяш толынам. Тый мыланна кўлат да ме чыланат тыйым вучена.

26 глава

Мөнгыштө пытартыш кас

Икмыняр шагат гыч Анита Лукан пөлемыштыже лие. Вуйыштыжо меж упш, капыштыже шокшо кофто. Тудо Лукан пөлемысе пушкыдо пүкеныштыже йолжым лүнгыктыл шинча. А Лука вакшыште кия. Чурийже пеш нойышыла коеш гынат, рвезе веселан да пиаланла коеш.

— Тый мылам чыла радамын каласкале, — йодо Анита. Ёдырын чурийыштыже Лука дене кугешныме да тидым ыштен кертмыжлан өрмө пале шижалте. — Тый патырлыкым ончыктенат, маныт ең-влак. Мылам тўналтыш гычак ойло. Курыкышто игече могай ыле?

Лука, куаным шылтыде, ёдырым ончале. Шкеж нерген тыге ойлымым колаш пеш сай. Чылаж нергенат каласкалымыже шуэш гынат, эртыше йёдым кузе эртарымыжым раш ок шарне. Омым ужмыла веле чучеш. Кылмымыжлан, пеш чот нойымыжлан да ятыр моло нелым чыташыже пернымылан верч вуйыштыжо чылажак аралалт кодын огыл.

— Ну, — тўнгале рвезе, — тўналтыште мый курыкысо шонгыенем деке мийышым да оксам пуаш йодым. Вара ечым чийышым да тайыл дене ёлык чы-

малтым. Курыкышто мардеж пеш виян ыле. Вес велышке мый ечем дене мунчалтен вошышым.

— Мый чыла тидым умылем, — Анита кўрльö. — Тый тидым от ыште гын, шонымо верышкет миен от шу ыле. Тый мылам могай-гынат энтек, шучко тат да моло нерген каласкале. Тылат шучко ыле? Колен кертме нерген шонышыч? Кузе тушто, курыкышто, шкендым кучашет вереште?

— Да, чылажат лийын, — парняж дене одеялым перкален кутыра Лука. — Саде курыкым вончымо верыште пеш чот лўдым. Лўдмем дене мөнгеш савырнаш шонышым. Шарнет, Анита, тый мыйым ужмышудымын онченат, а варажым Исус деч шке шўмышкет пураш йодынат. Тудо тыйын ужмышудымашетым йöратымаш дене вашталтен. Тый тидым мылам каласкалыметым шарнет?

— Да, шарнем, — писын вашештыш. — Мый тидым сай шарнем. А молан лач кызыт йодат?

— Теве молан, — Лука вожылале. — Кунам мылам пеш шучко лие, лач тидым шоналтышым. Коватын Библий гыч лудмо почеламутшо ушышкеш тольо: «Виян шушо йöратымаш лўдмашым поктен луктеш». Мыят Исус деч лўдмашым поктен лукташ йодым. Тиддеч вара лўдмым чарнышым.

— Чын? — чот ылыжын йодо Анита. — Тугеже Исус тыйын шўмышкет мыйынышке пуримо семьянак пурен! Кузе мый тыйым ужмышудымем чарнышым, тыят тугак лўдметым чарненат. Лука, тиде, лач тиде чай: лўдына але вес енгым ужмышудымын ончена але тудым ондалена — кеч-мо лийже тушто — мемнан шўмышкына Исус пура гын, тушто чыла тиде удалан вер ок код.

— Туге, — келшыш Лука, — мый тыге шонем: саде верыште, ну почеламутышто, «лўдмаш» мутым кеч-могай вес мут дене вашталташ лиеш: «шкеш гына

йöратымаш», «чын огыл», «шоя», «йöгыланымаш», «ужмышудымаш». Ик мут дене тыге каласаш лиеш: виян шушо йöратымаш чыла осалым поктен луктеш. Кунам Исус шöмыш пура, Тудын виян шушо йöратымашыжат пырля пура. Тыге вет?

— Мыят тыгак шонем, — Анита пентыдемдыш.

Онгылашыштым кидешышт энтертен, нуно шып мутланен шинчышт, пычкемышалтмымат ышт шиж. Коктынат тулым чöкташ кöлмö нерген монденыт, пеле пычкемыш пöлемыште тыге чон почын мутланымашт когыляныштат келша.

* * *

Анита тылзе волгалтарыме урем дене мöнгыжö ошкылеш. Тудлан туге чучо, пуйто патыр курык-влак тудым шке öлтышкышт налыныт. Ёдыр кенета таче пытартыш касым мöнгыштыжö эртарымыж нерген шоналтен колтыш. Тидын деч вара логарже петырналтмыла лие, шинчавöдшат тольо. Куржаш тöнгале да пеш писын кухнышкышт пурен шогале. Ачаже алят вöташте, а коваже, Анитан ончылсакышешыже полдышым урген, ёстел воктен шинча. Ёстембалне нунылан ямдылыме вургем ора кия. Даник шке пырысигыж-влак дене пырля койкышто мала. Тудланат таче мöнгыштыжö лийме пытартыш кас. Тидлан көрак пырысигыже-влакым пеленже малташ эрыкым пуэныт.

— Ковай! — шинчавöдым луктын, Анита коважым öндаде.

Коваже чарнымешкыже шорташ эрыкым пуыш. Варажым уныкаж вельш изи пöкеным шупшыльо. Тушан верланыш. Ёдыр шонтын пулвуешыже энертышат, каласкалымыжым колышташ тöнгале. Коваже тора верыште илаш тöналшаш пöрт, тушто мом ыштышашыже, операций деч вара нунын деке толшо куан нер-

ген каласкала. Коваже чыла тидлан пеш чот ўшанымыжым да куанымыжым почын пуаш тырша. Ынде Анитат куаныш. Уныка коважын шке семынже мо верч тургыжланымым огешат тогдае. А шонто шоныде нигузе ок керт: «Эрла кастене да варажымат теве тиде пўкеныште, тыгак койкыштат нигö ок лий. Шкетын мый мом ыштылам, шкемым кузе кучаш тўналам? Ой-йой...»

Чот пычкемышалтын. Эрдене моло годсо деч эррак кынелман. Анита верже гыч тарваныш да шөрлык гыч Библийым налын волтыш. Малаш вочмышт деч ончыч, коваже колжо манын, тиде книгаште возымым эре йўкын лудеш.

— Таче ме Коринфянмытлан икымше серышын латкумшо главажым лудаш тўналына, — Анитан пулвуйышкыжо кўжгö книга пыштымекше, кова пелештыш. — Öрдыжтö улмет годым тиде главаште возымым эре ушыштет кучо.

Анита лудаш тўнале, лудын пытарымекше, коваже мутым лукто:

— Тиде главан нылымше почеламутшым тый эре ушыштет кучо да тудым шўм-чонет пелен коштыкто манын шўден каласымем шуэш.

Анита тиде почеламутым ушышкыжо шындалаш тыршен лудо: «Йöратымаш шуко чыта, эре порым ышта, ок көране, ок кугешне, шкенжым нигунам кўшкö ок шынде».

Коваже комдык почмо Библий ўмба кидшым пыштыш да шинчалыкше гоч Анитам ончале.

— Мыйым колышт, — тўнале тудо. — Тый Утарышынам шкендычын шўмышкет пураш йодыч. Тудо тушко пурыш да Шке йöратымашыжым пеленже пуртыш. А ме лач тудын нерген кызыт гына лудна. Тыланет тушто изи йоча-влакым ончашет перна. Но тый эше шкежат йоча улат. Нуно чылаж годымак тый денет

огыт келше, тый денет сай огыт лий. Тушто тый чўчкыдынак сыраш тўнгалат, чытымашет ок сите, шокшештат, сырет. Но Исусын йōратымашыже чыла чыта да порым гына ончыкта, эре порым ышта. Чыла уда шоныметым да шижметым Исус деке намие, тунам нунын писын тый дечет коранмыштым шижат. Эше, тый пеш кугу пōртыштō илаш тўнгалат, тушто пеш шуко чевер, мотор настам ужат. А вет тугайже тыйын нигунам лийын огыл да огешат лий. Тый ушышкет тидым чот шындаре: шўмыштет Исусын йōратымашыже нигунам ок кōране, тыйын шўмет Тудын йōратымашыж дене тич темын гын, келшыдымашлан да тореш улмылан вер уке. Тый Гивет врачын ешыштыже йоча-влакын изи кулышт лият. Нуно тый декет тўткō лийыт манын ом шоно. Южгунам нуно пашатым ужышт да тыйым мокталтышт манын шонен кертат. Но шарне: Исусын йōратымашыже огеш кугешне, шкенжым чыла моло деч кўшкō ок шынде. Тудын йōратымашыже тылат пашатым шыпак да сайын ышташ полша. Тыйын пашатым иктаж-кō ужшо але ужде ынже код манын ит шоно. Исусын йōратымашыж дене темше шўметым арале. Тидын нергенак луд, тидын нергенак шонен иле. А кунам ушышкет уда шонымаш-влак толын пурат, тый нуным шке виет дене гына поктен лукташ ит тырше. Шке олмешет тидым ышташ Утарышет деч йод. Тыйын шўмет Христосын йōратымашыж дене темын гын, тушто уда шонымашлан вер уке манын каласе. Тунам уда шонымаш-влаклан каяшышт перна.

Анита коважын ойлымыжым пеш тўткын колышто. Варажым тудо кынеле да, коважым шупшалын, вўташ лектын куржо. Малаш вочмыж деч ончыч пел шагатым гынат ачаж дене пырля эртарымыже шуэш.

Эрдене эрак чыла еш корныш погынаш тўнгале. Курык тайылым леведше тўтыра шаланашат тўнгалын

ыле, Даникым ужатыше-влак вокзалышке лектын кайышт. Поездышке вараш кодаш огыл манын, вокзалышке ончычрак толыч. Гивет господиным вучышыштла, перронышто шогат. Тудо коло минут гычрак тольо. Анитан ик кидыштыже кугу нарынчалге сумка, весыж дене ачажын кидшым кучен шога. А Даник öрыктарышын шып шога. Таче тудо вожылалшыла коеш, эре кугуен-влак шентелне лияш тырша. Четверласыме годым öндалмым ок йöрате.

Молан тыге шып улмыжым Анитан рашемден шуктымыж годым поезд вокзал гыч ятырлан тораеш каен шуктен ыле: Даникын пальтож йымалне акаже ала-мон почанмыжым ужо да йодо:

— Даник, тушто тыйын мо тарванылеш?

Шолыжын чурийже утыр йошкаргыш.

— Анита, мый... иктыжым гына налым, — шыпак вашештыш йоча.

— Мом иктыжым гына? — врачым лудын ончалын, Анита йодо.

Но Гивет господин, книга лудшыжла, нимом ыш кол.

— Теве тидым веле, — Даник пальто полдышыжым мучыштарыш.

Тушеч ош пырысигын вуйжо койылалдыш. Пырысиге писын шке верышкыже пурен шыле.

— Даник, — йöкшым кугемдыш Анита. — Тый мутым колыштдымо улат. Эмлымверыш пырысигым огыт пурто манын, кована тылат ик гана веле огыл ойлышыс. Ынде ме тудын дене кузе лийына? Мый öрам веле...

Даник окна век савырныш да акажлан нимом ыш вашеште. Тудо шкенжым пыдал налаш нимомат шонен ыш му да пырысигыжым он пеленже чот öндал кучыш. А пырысиге, шып кийышыжла, мырлаш тöнгале. Даникат, пырысигат шкеныштым титаканлан огыт шотлю.

27 глава

Даник — эмлымверыште

Олаш толын шуын, Даникым больницыш кугу палатыш пыштышт. Тушто шкеж гаяк окшак йолан йоча-влак кият. Тысе медшўжар пеш нойышын коеш. Даник, йырваш ончалмеке, черле-влакым изишак воштылташ шоныш. Палаткылаш пурен кошто, шкенжын кенгурула тўрштыл кертмыжым ончыктыльо. Йочан шонымыжо сайыш лекте. Ик шагатат ыш эрте, чылан Даник дене йолташ лияш тыршаш тўнгалыч. Ош пырысигым Гивет господинын пўртешыже кухнысо корзинкаш верандышт. Акаж толмо годым веле тудын дене пырля лийын кертеш.

Аниталан олаш толмо тудлан пешыжак веселалыкым ыш пу. Гивет госпожа порын вашлие. Тиде айдеме эше самырык, мотор чурийвылышан да пеш весела ўдырамыш. Тудлан ямдылыме пўлемеш шкет кодмекше, Анита окна деке мийыш да уремыш ончале. Тушто койшо пўрт-влак моторын огыл чиялгеныт, лум эше шулен пытен огыл, кавам пыл петырен. Ик жап уремыш ончен шогышат, вакшышке возо да шорташ тўнале. Тидын годым ош лум дене

леведалтше курыклам, яндар кавам шарналтыш. Унаенгын кузе верланымжым ончалаш толшо Гивет госпожа ўдырым лач тыгай кумылдымым да шортшым ужо. Сурт озавате нимом ыш пелеште, пөлем гыч йыштак лектын кайыш да Клара лўман ўдыржым нумал тольо. Изи йочам оза кува Анитан воктекше пыштыш. Тиде Анитан кумылжым нөлталаш эн сай йөн лие. Иктаж вич минут гыч Анита ончылныжо шинчыше ўдырлан шыргыжаш, а варажым воштылашат тўнгале.

Гивет госпожан пörтыштыжö тиддеч вара Аниталан пеш сай да весела лияш тўнгале. Эрдене тудо йоча-влакым ончаш полша, кечывал деч вара жапым Даник пелен эртара, а кастане урокым ышта. Йоча-влак чылаж годымак огыт колышт, да Аниталан нунын аваштым полшаш ўжашыже логалеш. Шканже йöсö годым але шыдыже лектешат, коважын ужаташ ямдылалтме кечыште каласкалымыжым шарналта: «Йöратымаш шуко чытышан, порым гына ышта». Маркын катакылым пидаш торешланымыже, Эльзан шöрым велымыже да лавырашке камвочмыж годым эре нине мутлам шарналта. Эркын-эркын Исусын йöратымашыже тудым чытышым, порым да мут колыштшым ышташ тўнгале. Тудо ынде ласкан кутыра да шке шыдыжым кучаш тунем шуо.

Операцийым ыштыме жапым вучен, Даник эмлымверыште ик арня кийыш. Операций пöлемыш нангайымышт годым куаныше, чолга да эсогыл наркоз дечат лўддымö кумылан ыле. А кунам операций деч вара ушыжо пörтыльö, койкыжын ик мучашыжым кўшкö нөлталмылан да йолышкыжо кўртным кылден сакымылан кумылжо чотак волыш. Йолжо коршта, капше шокшемыв да укшичмыже шуэш. Анитам ўжын, шорташ тўнгале. Тудын деке толшо мед-

шўжарым перашат тошто, акаже укедан кумылжо чот
волыш. Тиде арня мучко йолешыже кылден сакыме
кўртнылан кўра тупшо дене веле кийышаш. Тиде
огеш келше, да могыржат шокшо.

Анита шольыж дек каже кечын коштеш, мом-
гынат эре лудеш, окна гыч мом ужмыжо, кугу ер
нерген каласкала. Йолжо корштымым мондыктараш
манын, мом гына ок ыштыл! Утларакшым эре мом-
гынат каласкала. Тиде арням рвезе пеш йёсын эрта-
рыш. Ер ўмбаке шем пыл ора волен. Кече кужун эрты-
мыла чучеш.

Тиде жапыште Даникым икте гына лыпландара —
ваштарешыже пырдыжыште кечыше сўрет. Сўрет йы-
малан ала-мом возымо. Эше лудын ок моштат, умы-
лен ок керт. Йол корштымо, акажын каласкалымыже,
ер ўмбалне шем пылым ончен, тудын деке лишемше
йоча-влак деч шерже темешат, саде сўретым гына
онча да шонкала. Сўрет йочан кумылжым нигунам
волтен огыл да шержымат темен огыл. Тиде сўретыште
Исус Христосым сўретлыме. Тудо олык покшелне кў
ўмбалне шинча. Йырже уло тўня гыч поген кондымо
йоча-влак шогат. Исусым ончат. Исусын йолжо воктен
шаршудышто шем коваштан эрге шинча, а ончыл-
ныжо — изи индеец. Исус кидшым канде тувыран ўды-
рын вачышкыже пыштен. А йырышт Китай, Афри-
ка, Россий да моло элла гыч кондымо йоча-влак
шогат.

Операций деч вара ик арня эртымеке, Даник ден
Анита тиде сўрет нерген кўлынак мутланышт. Тиде
кечынат кава моло годсо семянак пылан ыле. Ер ўм-
балне шем пыл кечен, да пеш вашке пычкемышалте.
Палатыште тул йўла, а моло йоча-влак малат. Анита
алят Даник воктене шинча. Тудо ынде шольыж вок-
тене моло годсо деч шукрыак жапым эрара. Даниклан

акаж деч посна утларак йокрок. Тудо кидшым вуй йымак пыштен, ош ўпшым шентек шерме. Даник пиалдымыла коеш: пешак малымыже шуэш, но йол-жо корштымылан верч нералтен ок керт.

Пырдыжысе сўретым ончалат, акаж деч йодо:

— Анита, тушто мом возымо?

— «Йоча-влакым Мый декем колтыза» манын возымо, — вашештыш Анита.

— Тидым колынам. Мыланем ковай каласкален. Нуно Библий гыч улыт. Вургемышт мыйым воштыл-тара.

— Уке, — вашештыш Анита, — тиде Библий гыч огыл, нуно пўтынъ тўнян йочаже улыт: Индий, Африка гыч толыныт. А теве канде тувырым чийыше ўдыр Швейцарий гыч чай.

— Молан?

— Тыге шонем: Исус деке тўнямбалсе чыла йоча толын кертеш, а Библийыште возымо эл-влак гыч гына огыл.

— Кузе тыге?

— Кузе умылтарашат ом пале. Даник, тый Исуслан Тудын деке мийымет шумо нерген гына каласе, тунамак пеленже лият. Мый тыге шонем: Исус тыйымат Шке кидышкыже мланде ўмбалне илымыж годым йоча-влакым налмыж семеынак налеш. Тый Тудым кызытат ужын кертат.

— Да, тиде пеш сайыс, — вашештыш да ешарыш: — Ой, Анита, йолем пеш коршта, малымем шуэш.

Шорташ да кўпчык ўмбалне почанаш тўнгале. Акаже кўпчыкым тўрлатыш, шолыжлан вўдым йўктыш. А шолыжо, нелын шўлен, шортынак, вакшыш возо.

— Могай-гынат мурым муралте, — йодо.

Ен-влакым помыжалтараш огыл манын, Анита изи йўкын мураш тўнгале.

*Ноенам мый, малынем,
Петыре шинчам, Юмем,
Пеленем лий йӧратен,
Да арале йӧд омем.
Тачат мый улам адак
Ончылнетше титакан.
Сулыкем чыла кудалте,
Пу каплан омым, чонлан — ласкам.*

Даникын шинчаже петырныш. Ик жап гыч, ын-дыжым пеле малышыла, саде сӱретым ужмыжла чучо. Ындыжым Исусын ончылныжо Индийын йочаже огыл, а кечеш кӱшӧ чурийвылышан да кечыйол дене шке тӱсшым йомдарыше ӱпан канга рвезе шинча да вигак Исусын шинчашкыже тӱткын онча, а тудын ончылныжо шудышто маска сӱретан кок торчак кия.

— Тиде мый, — Даник шыпак пелештышат, шыр-гыжалын, мален колтыш.

Малымыж жапыште пеш кӱлешан вашталтыш лие. Икымше, Гивет врач тольо да черлын йолжо гыч ик кӱртным нал. Кокымшыжо, Даникын могыржо ырым чарныш. Кумшыжо, мардеж кечывалвел гыч пуаш тӱнгале. Тудо кава гыч чыла пылым торашке поктен колтыш, да кава яндареште.

Даник мала, мала да мала. А кунам помыжалте, у тӱняшке логалмыжла чучо. Шонкален, ятыр жап шып кийыш. Тудлан чыла сай да юалге, йолжат ок коршто. Палатысе кугу окна-влакым почмо, ерын кандын волгалтше вӱд ӱмбалне кечын волгыдо йоллажым, ер вес велне нӧлтшӧ курыкым да кечывалвел мардеж поктымо ош пыл орам таче иже ужеш. Нуно тудлан пасушто кудалыштше изи каза пача-влакым шарныктарышт. А пасушто лум шулен, нарцисс-влак пеледаш тӱнгалыныт.

— Мый вашке паремам, — шошо южым шўлалтен, шкаланже шке каласыш.

Окна гыч пурышо мландын тамле да юалге пушы-жо кумылым нўлта, вашке шошо толшашым шижтара. Чыла тидым шонкален кийыше рвезылан кайык муро шокта. Уло тўнян помыжалтмыжым шижтараш тыршен мурымыла чучо. «Толеш, толеш, толеш, — кайык мура. — Вашке тылатат, Даник, сайрак, сайрак да сайрак лиеш».

Палатыште омса почылто да акаже толын пурыш. Писын толмыжлан кўра чурийже чеверген. Моло годсыжлак могай улмыжым палаш шона да эр кочкыш деч вара эре тышке толаш тырша.

— Даник! Таче могай сай кече! — куанен кычкырале тудо. — Ончал ерым, курыклам! Ой, кузе сўрал койыт!

Черле вуйжым нўлтале.

— Анита, кушто мыйын маска сўретан торчакем?

— Тыште, тыйын шкапыштет. А нуно тылат ынде молан кўлыт?

— Теве пусагыште изи йочам ужат? Шонымаштем, нуно тудлан лач гына улыт. Йочам куандараш нуным тудлан пуэт вет?

— А молан? Нуно шканет кўлытыс. Тыге огыл мо?

— Такшым туге, но ынде нуно мылам нигунамат огыт кўл. Мыйын йолем паремеш, да мый торчак дене коштым чарнем. Ончыцсемла курыжталаш тўналам!

Даникын мутшо чыныш лекте.

28 глава

Сай мучаш

Ер воктен лап верыштат, курыклаштат жап чараш лийдымын эрта да эрта. Нигö чарен шогалтен ок керт. Лум шула. Курыкысо изи энгерлаште вўд шукемеш, да нуно шурген йогышо кугу вўдан энерыш савырнат. Пасу ден олыклаште пеледыш-влак кояш тўнгалыч. Вўталаште шогышо вольык, эрыкыш лукташ йодын, йўкым пуа, ушкал-влак йолышт дене мландым тошкат. Кечывал мардеж курык тайылысе иман чодыран пушыжым йырым-йыр шара.

Курыкышко шошо кўза да кўза.

Кова пöрт көргыштö шўкшакым эрыкта. Анита ден Даникын ачашт шочшо презе-влакым онча. Пашашт келша, пашам ыштымыштак нунылан суртышто уке улшо йоча-влак деч посна илыме жапыштым изишак йокрокланыде эртарашышт полша. Ал неран презе-влакым ончен, ача Даникым шарналтен колта. Коват нунын нерген шонкалыде ок чыте. Чўчкыдынак пöрт-төнчылнö Даникын торчакше перкалмыла шокта. Ик гана веле огыл омыж дене ужын. Тидын годым куанен помыжалтеш, но адакат пуста пöртыштö тудо шке-

тын, да чонжылан йӧсын чучын колта. Чӱчкыдынак кова шкеж деч шке йодеш: ну, кунам пӧртылыт, кунам?

Лукат нунын деч шагал огыл йокроклана. Мӧнтӧ пӧртылмыж еда Анита кызыт пеленем лиеш гын, пеш сай ыле манын шоналта. Школышто ынде тудо шкет да пиалдыме улмыжым ок шиж. Тӱтанан игечыште курык гоч эртымыже тудын деке моло-влакын шӧрын ончымыштым йӧршын вашталтен. Школысо йоча-влак тудым шке коклашкышт пуртеныт. Лука шкежат вашталтын. Чыла тидлан тӱнгалтышым Лукан кугу патырлыкым ончыктымыжо да лач тунам шкенжын шӱмышкыжӧ Утарышым пураш йодмыжо ыштеныт. Тиддеч вара илышыже вашталтым утларак раш умылен шуктен. Ончычсо шыдыже, эре еҥ кид йымалне улмым шижмыже да йӱштӧ чонан улмыжо тудын шӱмыштыжӧ ынде нигунам лийын огыт керт. Лукан шӱмжӧ Исусын йӧратымашыжлан почылтын.

Юмо деке чак улмыж годым — кумалме да Библийым лудмо жапыште — йӧратымашын шыдешкыме да йогыланыме деч ятыр виян улмыжым шижеш. Тудо у айдемышке савырнен. Игылтме годым ынде тудо шыдым кучен сенен да лавыран пашам ыштыме деч корангын огыл.

Школ деч вара Лука эреак Бурни кова деке пура да пӧрт кӧргӧ сомылкам ышташ полша. Нуно ынде сай йолташ лийын шуыныт. Кова южо пашам Лука деч посна ыштен кертдымыжым умылен шуктен. Пум Лука шелеш, кевытыш коштеш да ял гыч почтым конда. Пытартыш пашам тудо поснак йӧрата, чӱчкыдынак Анита деч серышым конда. А кова тудын серышыжым Лукалан йӱкын лудыкта. Южгунам тушто Даникын сӱретше-влак лийыт. Коваже нуным Библийышкыже арален поген пышта, уныкажын сӱрет-

лажым үстембалан шалатен оптат, йӱратен ончыштеш. Февраль мучашлан «Мый вакшыште», «Мый вакшыште омыл», «Мый каза-влакым поктылам», «Мый эмым йӱам», «Мый да медшӱжар», «Мый да Анита», «Мый да ош пырысиге» возыман сӱрет-влак да молат ятырак чумыргеныт. Коваже онча да иктыже весыж деч сайрак коеш. Чыным каласаш гын, кудыжо «мый» да кудыжо «ош пырысиге» — рашыже палашат ок лий.

Лука эше икте верч тургыжланен ила. Тудын пеш сай да ӱшанле йолташыже, курыкысо шонгыен, курык гыч кайынеже да шке эргыже, Гивет господин дене, пырля илаш тӱнгалнеже. Ача ден эрге икымше гана вашлийыныт да икте-весыштым паленыт, сӧрасеныт. Шонто март тӱнгалтыште каяш ямдылатеш. Каймыж деч ик кече ончыч Лука, тӱрлӧ настажым погаш полшаш манын, чонжым вургыжтарыше пӧртыш лӱмын тольо.

Шонто казажым, пырысшым да чывыже-влакым моло кресаньык-влаклан пуэдыш, чыла фигурыжым ужалыш. Но изи пӧртшым шканжак кодаш лийын. Тудо тышке коклан-коклан илаш толнеже.

— Лука, мый тышке чӱчкыдын толаш тӱнгалам, — мутым лукто, — мый курык дене шуко жаплан чеверласен ом керт. Эргым дене изишак илем да, курыкын ӱжмыжым колын, ик жаплан тыш толам. Шонто йырваш ончале, шинчажым пустанше шӧрлык тура чарыш.

— Икмыняр фигуремым йоча-влаклан пӧлеклаш нангаем, — ойла шонто. — Нуно чылаштанат келшат, шонем. Но иктыжым, Лука, мый тылат пуынем. Тиде фигурем нигӧлан ом пу, шонышым. Эре пеленем ужем шуэш. Но садак тылат пӧлеклем. Тый тудым пеш чот арале.

Лука шонгым пагален ончале.

— Кочай, шарнен илашем тендан деч кеч ик фигурыдам налмем шуэш, — вашештыш рвезе. — Тудым ужем еда мый тендам шарналтем ыле. Тиде гына огыл, тенданым ончен, тугаяк фигурым ыштен кертам, шонем.

Шонгтыен тумбычкыж деке лишеме да тушеч Лукалан пуышаш пöлекшым лукто. Тудо фигурыжым рвезын кидышкыже пыштыш да пöлекшым Лукан шымлымыжым эскераш тўнгале. Так ончымаште, нимо денат огеш ойыртемалт: тиде — пушенге гыч ыштыме ырес. Но ыресеш пижыктыме торешкаштам тудын негызшылан шотлалтше менге дене пеш мастарын шуын ыштыме кандыра дене кылден пижыктыме. Ятыр вереш тиде кандырам кылдыме. Саде кылдышлам ышташ путырак кугу мастарлык кўлеш. Лукан парняже-влак ыресым пеш тўткын да кугешнен шымлат. Варажым рвезе шке шонго туныктышыжым куаныше да йылгыжше шинчаж дене ончале.

— Могай мотор пöлек! — кычкырале. — Мый теве тиде кандырам ышташ пушенгым тодылде шуэшт кертмыдам умылен ом керт...

Варажым Лука вожылынарак ешарыш:

— Лач теве тыгай ыресеш Исусым пушташ сакен-ныт, туге?

— Туге, — шонго вашештыш. — Мый тиде ыресым пашам ышташ налше кресаньыкемын колымо йўдым шуэштынам. Саде йўдым тудо мылам Юмын йöраты-машыже да айдемылан порым гына ыштымыж нерген чон почын каласкалыш. Саде йўдымак Юмын айдемын титакшым кудалтен кертмыжлан ўшанышым. Метый денет ик гана кузе йöраташ кўлмö нерген кутырышна. Ырес — тиде виян шушо йöратымашын шочмо верже.

Тидын годым Лука шарналтыш:

— Виян шушо йӧратымаш? — тудо шонго деч колмо мутым каласыш. — Лач тидын нерген ойлаттеш ковайын ойлымо почеламутыштыжо. Тидын нергенак Анитамытын кайымышт деч ончычсо кастене мутланышнас.

— Тиде чын, — шонго рвезе дене келшыш. — Тый тиде йӧратымаш нерген чӱчкыдын колаш тӱнгалат. Виян шушо йӧратымаш — тиде айдемылан поро деч утым нимом ышташ кодмо марте шуйнышо йӧратымаш. Санденак ыресьште кечен колымыж годым Исус «Шукталтын» манын каласен. Тиддеч вара кудалташ лийдыме ик языкат кодын огыл. Утараш лийдыме языкан айдемат кодын огыл. Тиде чылажат Исус Христосын айдемын сулыкшым касараш верч колымыжлан кӧра лийын. Исусын йӧратымашыже чынжымак виян шушо.

Шонгыен Лукан воктенже улмыжым мондышыла койын да шкаланже шке кутырымыла каласкала да каласкала, но рвезе садак колыштеш.

Вашке рвезе шонго дене чеверласыш да, эрдене школышко кайышыжла, чемоданжым вокзал марте нангаяш полшаш сӧрышат, мӧнгыжӧ ошкыльо.

Кечывал мардеж пушенге-влак коклаште шурга, да шулышо лум чӱчалтыш-влак укшла гыч тӱкален йогат. Лука Аниталан серышым возаш да, тудым шонгылан пуэн колташ шонен, мӧнгыжӧ вашкерак миен шунеже. Миен пурышат, изи ыресым койко ӱмбалан пеш шекланен сакалтыш, ручка ден кагазлан кухньыш куржын волыш.

А тушто нимогай порядке уке. Аваже ушкал-влакым онча, ате-шӧрым мушкаш да чыла шӱкшакым нумал лукташ жапше уке. Моло годым эре Лука полша ыле. Но таче жапше уке — пеш вашка. Нимогай мешанчык деч посна серышым возен шуктынеже. Лука шке пӧлемышкыже кайыш. «Чылажымат авам шке ышта», —

шоналтыш тудо. Кўвар онгаш верланыш да серышым возаш тўнгалын гына ыле, кенета пырдыжыште кечыше изи ыресым ужо. Шонтын тиде пӧлекым кучыктымж годым тудын мутшым шарналтыш да возымыжым чарналтыш. «Виян шушо йӧратымаш...» Лука адак шонтын мутшым шарналтыш: «Виян шушо йӧратымаш — тиде айдемылан порым гына ышташ шонышо йӧратымаш». Мыйын шонтем молан тыге каласыш?

Лука шкенжынат кеч изишак гынат Утарышылан келшыше виян шушо йӧратымашыж дене йӧратымыже шуын колтыш. Чурийже йошкаргыш. Кўварвач эркын кынеле да кухныш волыш. Пел шагат гыч аваже пӧртылӧ. Кухнышто чыла ару да шўкшакым погымо ыле. А пиалан Лука ўстел воктене серышым возен шинча ыле.

Вес эрдене Лука пычкемыш годымак кынеле да шонтын пӧртшӧ вельш кайыш. Пустанше пӧртым коден, нуно коктын ўлык пырля волышт. Чодыра гыч лекмышт жаплан тўтыра шаланен ыле, ялыште агытан-влак мурат, да курыкын кошар нерлажым кече волгалтара ыле.

Шонтыенг Анита ден Даникым эше телымак Гивет врач дене пырля шынден нангайыше поезд дене кайышаш.

— Мый нарцисс пеледаш тўнгалме годым толам, — коден кайыме курыклам ончалын, шонго Лукалан каласыш. — Тыште, курык тайылыште, нунын пеледаш тўнгалмышт годым мылам сералте. Курыклаште пеледаш тўнгалмышт марте толын шуаш жапем ситышын лиеш. Ит мондо, Лука!

Рвезын вашмутшо тарванен кайыше поездын шургымо йўкшӧ дене пырля йонгалте. Икмыняр минут гыч поезд корно савыртышеш йомо. Тидеч вара Лука ковалан почта гыч серышым кондыш. Тиде серышын

Анита деч толмыжым пала да озажлан намиен кучыкташ вашка. Лука верандышке тошкартышым пеш чот тошкен кўзыш. Кова вигак поро увер толмым тогдайыш.

— Лука, луд тудым, — волгыдо вереш шичшыжла, шонгыенг веселан каласыш.

Кова кидшым ончыланже пўгылен шинче да, раш колаш манын, шинчажым кумыш. Тиде пеш изи серыш ыле, Лука тудым писын лудо: «Шергакан ачай ден ковай! Кумышто ме Даник дене коктын мөнгына пörтылына. Даник ынде йörшын таза. Ме тендам ужо кечынам пеш вучена. Даник тендан деч вокзалышке Ошлумым кондаш йодеш. Тендам йöратыше Анита».

Серыш дене пырля Гивет госпожа деч толшо изирак кагаз уло. Тушто поездын толмо жапшым раш ончыктен возымо. Конвертыште Даникын сүретшат уло. «Мый мөнгем нангайыше поездыште улам», — возымо сүрет йымалан.

Кова шортын колтыш. Шинчавүдшым үштыльö да пенгыдырак кумылан лияш кўлеш манын шоналтыш, вет ончылно пеш шуко ямдылыманыс.

— Лука, тиде серышым Бурни господин деке нангае, — каласыш тудо. — А варажым мылам изишак полшет. Йоча-влакым сайын вашлияшлан мыланна шуко пашам ыштыман.

Серышым лудмек, ача умылаш лийдымын куанен кычкырал колтыш, шоягоремжым удырале да шке илышыштыже икымше гана шöран ведражым сўмырыш.

Пеш ояр да шокшо кече тольо. Таче йоча-влак канат, огыт тунем. Кече кўзымö годым Лука помыжалте да шошо пеледышым погаш лектын куржо. Тудо нуным изирак атеш пеш моторын верандышат, вокзалыш кайыш. Жапше эше шуко да тўрлым шонкален эркын ошкылеш.

Кова, Бурни господин да Ошлум ишакым кычкыме орваш шинчын кайышт. Тыгай мотор шошо эр эше нигунам лийын огыл. Йыр пасушто ужар шудо гына озалана, торашке пеледыш-влак волгалтыт. Олыкышто изи каза пача-влак кудалыштыт. Чодыра гыч тамле пуш шарлен. Курыкын кошар мучашыже-влак канде кава гоч путырак волгалтыт, шинчамак йымыктарат. «Тачысе кече ончылийсылан йӱршынат огеш келше», — шоналтыш Лука. Кидысе пеледыш аршашыже тунамсе шучко жапым шарныктыш. Тунам кече могай пычкемыш да ойган ыле! Ик тиде шарнымашак куанле татым локтылеш. А вет тудын титакшылан кӱра лийын ылыс. Тидлан верчынак нунылан олаш каяшышт логале. Ала нуно тудым ужмыштлан огытат куане? Анита Даникын таза улмыжым воза. Но Лука ўшанаш ок тошт. Кидшым кӱсенышкыже чыкен да ӱрдыжтӱ шога. Шuko жап годсек вучен илыме вашлиймаш деч лӱдеш гына. «Тышке ом тол гын, сайрак лиеш ыле чай», — шоналтыш.

Перроныш калык ятырак погынен. Ача поезд койшаш велышке тӱткын онча. Кова Ошлумым лыплан-дараш тырша: шӱешыже ал лентым пидмылан кӱра тудыжо, кид гыч мучыштен, поезд ваштареш кудалаш тӱчышыла коеш.

— Толеш! Толеш! — кычкырале ача.

Лука деч молыжо чылан ончыко тарванышт. А рвезылан утыр веле йӱндымын да тургыжландарышын чучаш тӱнгале.

Поезд перроныш толын шогале, пеш куаныше да весела чуриян Анита ден Даник окнаште койыч. Лекташ вашкат. Даник йӱратыме енге-влакын чурийыштым ужнеже. Теве ӱрдыжтырак шогышо Лукам ужылдыш. Чылаштым йӱратыше шӱмжӱ вашкерак ӱндалнеже. Даник вагон гыч тӱрштен волыш да вигак Лука велыш куржын колтыш.

— Лука, ончо! — кычкырале тудо. — Мый коштын кертам. Тыйын врачет, кудым тый мылам кычал муыч, йөршешлан паремдыш, да мый ынде куржтал кертам, пуйто йолем нигунам эмганен огыл. Ковай, ончо! Ачай, ончо! Мый торчак деч поснак куржам. Ошлум, ончо, тебе тыйын игет. Ковай, тудо кугу лийын вет? Ошлум кугытанак лийыныс!

Ошлум ден пырысиге икте-весеыштым ужмышудымын ончалыч, мырлаш тўнгалыч, икте-весеышт деч тўршталтен шылаш тыршат, удыркалат. Даник ден кова нуным пыкшерак ойырен кертыч. Нуным ончен, ең-влак воштылыт. Поезд перрон гыч торлаш тўнгале. Анита ачажым ондал шогалын, ынде ачажым нигунамат кудалтен ок кай.

Лука, погыналше шинчавўдшым шылташ манын, тупынь савырнен шогале. Чылан тудым порын, йўратен ончат. Лукан сулыкшо касаралтын, титакше йўршешлан мондалтын. Даник ончычсыж семянак коштын кертеш, пуйто нигунамат камвозын огыл.

Кенета Лука перронысо пўкшермын пеледыжым ужо. Тенгече гына укшлаже чара ыльыч. Но шошошке пашажым ыштенак ышта, чара пушенге ал пеледышла дене моторланен шогалын.

Пургыжан жап эртале,
Мландым пеледыш леведе,
Да кайык муро йонгалте.

Содержание

Рошто вашлийме касс	9
Кова	16
Рошто пӧлек	23
Сырымаш	31
Энтекыш логалмаш	39
Кычалмаш	47
Титакетым кудалтен ом керт	57
Чылан кудалтеныт	64
Врач дене	73
У йолташ	82
Йӧратымашым сенген налмаш	90
Кӱгӱштӧ	95
Шучко койыш	103
Кочан ойлымашыже	111
Икымше приз	125
Исус Христосын шочмо кечыже	135
«Теве, омса воктене шогем да тӱкалем»	143
Шӱмын почытшо омсаже	150
Титакым кудалташлан икымше ошкыл	157
Йӧршенлан сӧрасымаш	163
Анитан пентыде, лӱддымӧ ошкылжо	170
Кугу да пентыде пунчал	180
Тыглай огыл корно	186
Врач дене вашлиймаш	196
Кок вашлиймаш	203
Мӧнтыштӧ пытаргыш кас	218
Даник — эмымверыште	224
Сай мучаш	230

